

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

**VENÄJÄN FEDERAATIO JA KAMPPAILU KANSAINVÄLISEN TERRORISMIN
MERKITYKSISTÄ**

**UHKAKUVAN JA VALTIOIDENTITEETIN RAKENTUMINEN ULKO- JA
TURVALLISUUSPOLIITTISESSA DISKURSSISSA**

Pro gradu -tutkielma

Kadkers
Juha Kukkola

Kadettikurssi 91
Ilmatorjuntalinja

Maaliskuu 2008

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

KURSSI Kadettikurssi 91	LINJA Ilmatorjuntalinja
TEKIJÄ Kadettikersantti Juha Kukkola	
TUTKIELMAN NIMI Venäjän federaatio ja kamppailu kansainvälisen terrorismin merkityksistä. Uhkakuvan ja valtioidentiteetin rakentuminen ulko- ja turvallisuuspoliittisessa diskurssissa.	
OPPIAINE, JOHON TYÖ LIITTYY Strategia	SÄILYTYSPAIKKA Kurssikirjasto (MPKK)
AIKA Maaliskuu 2008	TEKSTISIVUJA 129
TIIVISTELMÄ Tässä Pro gradu –tutkielmassa tarkastellaan Venäjän osallistumista kansainvälisen terrorismin uhkakuvan ja terrorismin vastaisen taistelun ja sitä kautta oman identiteettinsä määrittelyyn. Valittu tutkimuskohde on tarkemmin Venäjän federaation ulko- ja turvallisuuspoliittinen diskurssi osana laajempaa kansainvälistä diskurssia vuosina 2001–2007. Terrorismin merkityksestä viime vuosina käyty kamppailu ja uhkakuvien määrittelyssä esiintyvä valta tekevät tutkimuskohteen valinnasta perustellun ja ajankohtaisen. Tutkimus perustuu konstruktivistiseen viitekehykseen, jonka pohjalta on laadittu aikaisempaan tutkimukseen nojautuen ulko- ja turvallisuuspolitiikan diskurssianalyttinen teoria. Tämä teoria ohjaa työn tarkastelemaan uhkakuvien rakentumista valtioiden identiteettien määrittelyyn liittyen ja suuntaa metodia analysoimaan merkitysrakenteita, jotka esiintyvät uhkakuvien representaatioiden takana. Asettamalla Venäjän diskurssi kansainvälisestä terrorismista järjestelmätasolla käydyn diskurssin kontekstiin kyetään tarkastelemaan niitä yhteisiä ymmärryksiä, mahdollisuuksia ja rajoituksia sekä ennen kaikkea kamppailua, joiden piirissä Venäjä osallistuu terrorismin uhkakuvan ja oman valtioidentiteettinsä rakentamiseen. Teoria ohjaa asettamaan tutkielman tarkemmiksi tutkimuskysymyksiksi, mitä ovat järjestelmätason diskurssin merkitysrakenteet ja niiden vaikutus, miten Venäjä on ottanut osaa terrorismin määrittelyyn, mitä merkitysrakenteita on löydettävissä Venäjän diskurssista, mitä identiteettejä ja intressejä Venäjälle rakentuu näiden merkitysrakenteiden kautta ja mitä järjestelmätasolla käyty diskurssi kertoo kamppailusta terrorismin ja sen vastaisen taistelun merkityksestä. Järjestelmätason diskurssia sekä Venäjän osallistumista siihen tarkastellaan yhdeksää eri terrorismiin liittyvää tapausta käsittelevien eri toimijoiden selonteiden kautta. Tapaukset on valittu niiden merkittävyyden tai potentiaalisen merkittävyyden takia ja toimijat niiden ja terrorismin vastaisen sodan suhteen perusteella. USA nousee tutkielmassa tärkeimmäksi järjestelmätason toimijaksi tarkasteltaessa Venäjän diskurssille rakentuvia rajoja ja mahdollisuuksia.	

Venäjä osallistui 9.11.2001 tapahtumien jälkeen aktiivisesti kansainvälisen terrorismin uhkakuvan rakentamiseen aina vuosiin 2005 – 2007 saakka, jolloin sen ja Lännen suhteet heikkenivät osittain terrorismin vastaisen sodan käytäntöön liittyvistä syistä. Tämän jälkeen muut uhkakuvat ovat hallinneet Venäjän ulko- ja turvallisuuspoliittista diskurssia. Yksimielisestä alusta huolimatta Venäjän näkemys kansainvälisestä terrorismista kohtasi pian vastustusta Lännen taholta. Suurimmat näkemyserot perustuivat Irakin ja Tshetshenian sotaan. Kansainvälisen terrorismin uhkakuva ei kyennyt ristiriitojen johdosta luomaan jaettua turvallisuuskäsitystä Venäjän ja Lännen välille, eikä näin ollen muodostamaan jaettuja identiteettejä tai intressejä. Tämä ilmiö tiivistyi Venäjän käyttämään kaksoisstandardien käsitteeseen. Venäjä siirtyi kamppailun tuloksena määrittelemään terrorismia Keski-Aasian ja Kaukasian piirissä. Kehitys vahvisti Venäjän suurvaltaidentiteettiä, joka oli ollut rakentamisen kohteena jo vuonna 2000.

Analyysin tuloksena voidaan todeta, että kansainvälisen terrorismin diskurssin taustalla vaikutti useita merkitysrakenteita, joista jokainen määritteli terrorismin eri tavoin. Ajan kuluessa järjestelmätasolla voimakkaimpina olivat ns. sodadiskurssi sekä ihmisoikeusdiskurssi. Näitä vastustamaan rakentuivat Venäjän ulko- ja turvallisuuspolitiikassa realistinen ja sivilisaatiodiskurssit. Diskurssien tarkastelun perusteella voidaan väittää kansainvälisen terrorismin ja sen vastaisen taistelun olleen voimakkaan kamppailun kohteena tarkasteltavana ajanjaksona. Kaksi tärkeää tekijää kamppailun takana on ollut Lännen (USA ja tapauksittain vaihteleva Eurooppa) ja Venäjän pyrkimys määritellä toisiaan ja terrorismin vastaiseen sotaan liittyvän oikeutuksen määrittelyn hallinta.

Tutkielman pohjalta ei voida esittää yhtenäistä määritelmää venäläisestä kansainvälisen terrorismin uhkakuvasta johtuen sen monista erilaisista tasoista ja muodoista. Terrorismi määrittyi Venäjälle kuitenkin voimakkaasti Tshetshenian sodan kautta, mistä johtuu sen korostunut poliittisuus. Tshetshenian sodan ja kansainvälisen terrorismin yhteiseen uhkakuvaan kuului voimakkaasti näkemys ulkopuolisen valloituksen pelosta. Tämä pelko siirtyi tarkastellun ajanjakson lopulla koskemaan myös ”unilateraalien suurvaltojen” toimintaa. Kansainvälisen terrorismin uhkakuva rakentui siis tukemaan vanhempia näkemyksiä maailmanjärjestelmän toiminnasta sekä Venäjän valtioidentiteetistä.

AVAINSANAT

Venäjä, kansainvälinen terrorismi, ulko- ja turvallisuuspolitiikka, konstruktivismi, diskurssianalyysi

VENÄJÄN FEDERAATIO JA KAMPPAILU KANSAINVÄLISEN TERRORISMIN MERKITYKSISTÄ

UHKAKUVAN JA VALTIOIDENTITEETIN RAKENTUMINEN ULKO- JA TURVALLISUUSPOLIITTISISSA DISKURSSISSA

1 JOHDANTO	1
2 TAUSTAA	5
2.1 Venäjä ja kansainvälinen terrorismi	5
2.2 Terrorismin kolme tasoa	15
2.3 Tapaukset	19
3 TEORIA	21
3.1 Laajempi kenttä	21
3.2 Konstruktivismi	24
3.3 Ulko- ja turvallisuuspolitiikan diskurssianalyttinen teoria	29
4 TUTKIMUSOHJELMA	37
4.1 Tieteenfilosofiasta	37
4.2 Tutkimuskysymykset	40
4.3 Metodi	41
4.4 Lähteet	45
5 ANALYYSI	48
5.1 Venäjän valtioidentiteetti ja kansainvälinen terrorismi ennen 11. syyskuuta 2001	48
5.2 Globaali terrorismin	51
5.2.1 Vuoden 2001 syyskuun 11. päivän iskut	52
5.2.2 Irakin sota	62
5.2.3 Münchenin turvallisuuspoliittinen konferenssi	70
5.2.4 Yhteenveto	76
5.3 Rajat ylittävä terrorismi	77
5.3.1 Georgia	78
5.3.2 Andizhan	84
5.3.3 SCO:n sotaharjoitus	90
5.3.4 Yhteenveto	95
5.4 Kansallinen terrorismi	97
5.4.1 Tshetshenia	97
5.4.2 Beslan	105
5.4.3 Nevski Ekspress	111
5.4.4 Yhteenveto	114
6 PÄÄTELMÄT	117
LÄHTEET	130

VENÄJÄN FEDERAATIO JA KAMPPAILU KANSAINVÄLISEN TERRORISMIN MERKITYKSISTÄ

UHKAKUVAN JA VALTIOIDENTITEETIN RAKENTUMINEN ULKO- JA TURVALLISUUSPOLIITTISESSA DISKURSSISSA

1 JOHDANTO

”Seuraa jatkuvasti kaikkea mikä syntyy muutoksen kautta ja totuttaudu ajatukseen siitä, että Kaikkeuden luonto rakastaa olevaisen muodon muuttamista toiseksi, samankaltaiseksi mutta uudeksi. Kaikki olevainen on tavallaan seuraajansa siemen...”

– Marcus Aurelius, *Meditations*¹

Yhdysvaltojen presidentin George W. Bushin julistamaa terrorismin vastaista sotaa (War on Terror) on nyt käyty hieman yli seitsemän vuotta. Eräs tämän sodan seurauksista on ollut kansainvälisen terrorismin uhkakuvan nousu maailmanpolitiikan keskiöön. Terrorismin uhka tuntuu koskettavan kaikkia valtioita ja kansainvälisiä toimijoita. Sen on nähty vaikuttaneen ylikansallisten yritysten, kansainvälisten järjestöjen, valtioiden turvallisuuspalveluiden ja armeijan, yhteiskuntien sekä yksittäisten ihmisten toimintaan, hyvinvointiin ja turvallisuuteen. World Trade Centerin tornien sortumisesta on rakennettu uuden aikakauden alkua – valtioita ja ihmisiä yhdistävän globaalin uhan aikaa.²

Tässä visiossa on yksi huomattava ongelma. Maailmanpolitiikan toimijat eivät jaa yhteistä näkemystä kansainvälisen terrorismin uhkakuvasta. YK ei ole kyennyt tuottamaan yleisesti hyväksyttyä määritelmää terrorismista, eivätkä muiden kansainvälisten järjestöjen

¹ Aurelius 2006, 36 (tekijän suomennos englanninkielisestä käännöksestä).

² Ks. Puistola & Herrala 2006; Puistola 2007; Rantapelkonen 2006; Raitasalo 2005.

määritelmät ole kaikilta osin yhteen sopivia.³ Kansainvälisen terrorismin käsite on osoittautunut vaikeaksi määritellä sen voimakkaan poliittisuuden takia.⁴ Kuluneen totuuden mukaan toisen terroristi on toisen vapaustaistelija. Jokaisella käsitteen määrittelyyn osallistujalla on omat historialliset muistonsa ja poliittiset tarkoitusperänsä, joita jokin käsitteen muotoilu palvelee paremmin kuin toinen – määrittely legitimoit tarkoitusperät. Toisaalta kansainvälisestä terrorismista tehdyt tulkinnat kuvaavat toimijoiden identiteetin rakennusprosessia, jossa sisäiset ja ulkoiset ideat yhdistyvät uhan rakentumiseen ja näin määrittelevät identiteetin rajoja ja sisältöä. Terrorismin määrittelyssä on siis kyseessä paljon muutakin kuin voimapolitiikan etujen piilottaminen retoriikan taakse. Kyseessä on toimijoiden – erityisesti valtioiden – pyrkimys ymmärtää ja selittää paikkaansa maailmassa. Tämä prosessi on luonteeltaan sosiaalinen ja perustuu osiltaan siihen mitä valtiosta, kansainvälisestä järjestelmästä ja sen uhista on aikaisemmin sanottu.⁵

Tässä Pro gradu –tutkielmassa tarkastellaan Venäjän osallistumista kansainvälisen terrorismin uhkakuvan ja terrorismin vastaisen taistelun⁶ ja sitä kautta oman identiteettinsä määrittelyyn. Valittu tutkimuskohde on tarkemmin Venäjän federaation ulko- ja turvallisuuspoliittinen diskurssi osana laajempaa kansainvälistä diskurssia presidentti Vladimir Putinin ensimmäisellä ja toisella kaudella vuosina 2001-2007⁷. Venäjä pyrki presidenttinsä johdolla tukemaan Yhdysvaltojen kokoamaa kansainvälisen terrorismin vastaista liittoumaa ja on julistanut taistelevansa itsekin aktiivisesti terrorismia vastaan ”epävakauden kaaren” eli Venäjän eteläosien, Kaukasian ja Keski-Aasian alueella.⁸ Vuosien kuluessa USA:n ja Venäjän näennäisesti läheiset suhteet ovat kuitenkin viilentyneet terrorismin vastaiseen taisteluun liittyvien erimielisyyksien sekä muihin syihin liittyen. Venäjästä on tullut Yhdysvaltojen väitetyn unilateraalisen voimapolitiikan arvostelija ja se on mm. osallistunut Shanghain yhteistyöjärjestön kehittämiseen yhdessä Kiinan kanssa. Järjestön edustajien lausunnot eivät

³ Archer 2004, 84-85; Puistola 2007, 67-68; NATO’s Military Concept for Defence against Terrorism 7.7.2006; Shanghai Convention on Combating Terrorism, Separatism and Extremism 5.6.2007; OSCE “Bishkek International Conference on Enhancing Security and Stability in Central Asia: Strengthening Comprehensive Efforts to Counter Terrorism” 5.6.2007.

⁴ Terrorismin määrittelyn vaikeudesta ks. Cronin, 2002; Martin 2003 Puistola, & Herrala 2006; Wilkinson 2001.

⁵ Perustelut ks. luku 3.3.

⁶ Tässä tutkielmassa tullaan käyttämään kansainvälisen terrorismin ja terrorismin käsitettä kontekstista riippuen eri tavoilla. Tutkimusongelman suhteen käsitteellä tarkoitetaan vuoden 2001 USA:n terrori-iskujen johdosta valtioiden ulko- ja turvallisuuspolitiikan uhkakuvaksi noussutta ilmiötä, josta käytetään vaihtelevasti nimitystä kansainvälinen terrorismi tai terrorismi.

⁷ Aikarajaus perustellaan tarkemmin luvussa 2. Käytännössä aikarajaus ulottuu vuoden 2001 syksystä vuoden 2007 kevääseen. Ulko- ja turvallisuuspolitiikan käsite määritellään luvussa 3.3. Diskurssilla on tässä tutkielmassa kaksi eri merkitystä. Ensinnäkin se viittaa merkitysvälitteiseen kommunikaatioon toimijoiden välillä eli prosessiin ja toiseksi merkitysrakenteisiin, jotka luovat mahdollisuuden ja rajat sille, mistä ja miten voidaan kommunikoida ja miten ymmärtää todellisuutta. Ks. luku 3.3 ja 4.

⁸ Trenin 2005.

pyri peittelemään järjestön Nato ja USA –vastaisuutta.⁹ Venäjän näkemysten tarkastelu tarjonnee siis näkökulman terrorismin käsitteestä ja laajemmin kansainvälisen järjestelmän rakenteen yhteisistä ymmärryksistä käytävään kamppailuun.¹⁰ Koska Venäjän diskurssia ei ole mielekästä tarkastella tyhjiössä, tarkastellaan tutkielmassa muidenkin järjestelmän toimijoiden näkökulmia – etenkin Yhdysvaltojen, jolla on erityinen suhde terrorismin vastaiseen taisteluun.

Voidaan väittää, että Venäjä itsessään on riittävä perustelu tutkimuskohteelle. Kansainvälisen terrorismin uhkakuvaa voidaan lähestyä identiteetin rakennuksen osana, jossa Neuvostoliiton sortumisen jälkeen kriisissä ollut venäläinen kansallinen identiteetti etsii olemustaan.¹¹ Tällöin huomio voidaan kiinnittää erilaisten ideoiden¹² vaikutukseen uhkakuvan muotoutumisessa ja tätä kautta valtion identiteettejä, intressejä ja toiminnan rajoja ja sisältöä rakentavaan ulko- ja turvallisuuspoliittiseen diskurssiin. Venäjän määritelleessä terrorismia omien mahdollisten etujensa mukaiseksi kansainvälisen järjestelmän yhteisten ymmärrysten asettamissa rajoissa se tulee siis samalla määritelleeksi itsensä ja osallistuu lisäksi kansainväliseen kamppailuun terrorismin vastaisesta sodan merkityksistä.¹³

Pro gradu –tutkielmaa edeltänyt sotatieteiden kandidaattitutkielma ”Terrorismi ja Venäjä. Kansainvälisen terrorismin uhakuva Venäjän federaation ulkopoliittisissa selonteissa 1993–2006”¹⁴ nosti esiin yhden merkittävän piirteen Venäjän terrorismiselonteissa – maantieteen¹⁵. Venäjän tulkinnat terrorismista ovat 2000-luvulla rakentuneet kolmen eri tason perustalle, jotka ovat kansallinen terrorismi, rajat ylittävä terrorismi ja globaali terrorismi¹⁶. Näitä eri tasoja tullaan käyttämään tässä tutkielmassa analyysin lähtökohtana siten, että Venäjän terrorisminäkemysten muotoutumista tullaan seuraamaan vuosina 2001–2007 noille tasoille sijoittuvien tapausten avulla. Tapausten valinta perustuu tasojen lisäksi niiden diskursiiviseen merkittävyyteen eli siihen, kuinka paljon ne ovat synnyttäneet kannanottoja tai

⁹ Simons 2006, 579-600; Central Asia – Caucasus Analyst ”Russia and China Unite Forces in ”Peace Mission – 2007” 4.5.2007.

¹⁰ Vaikka Venäjä ja Kiina vastustaisivatkin USA:n asemaa kansainvälisessä järjestelmässä, tämä ei välttämättä tarkoita, etteivät ne jakaisi samaa näkemystä järjestelmästä kuin USA. Tämän tutkielman empiirisenä lähtökohtana on tarkastella, onko tällaista eroa – terrorismin uhkakuvan suhteen – olemassa.

¹¹ Piotrowski 2005; RFE/RL ”Russia: New Bill on National Identity Generating Protests” 12.3.2006; Rancour-Laferrieren 2000.

¹² Tässä luvussa esiintyvät ajattelun, idean ja diskurssin käsitteet selvitetään tarkemmin luvussa 3.

¹³ Perustelut luku 3.3

¹⁴ Kukkola 2006.

¹⁵ Maantieteellä, tarkemmin geopolitiikalla on ollut merkittävä vaikutus Venäjän ulko- ja turvallisuuspoliittiseen ajatteluun jo keisarikunnan Venäjän ajoista lähtien. Aiheesta tarkemmin ks. Gvosdev 2002, 155-156; Lo 2004, 16; Jackson 2002, 387-390; Juntunen 2003, 18-60; Karppinen 2003.

¹⁶ Globaali terrorismi viittaa venäläisessä diskurssissa käytettyyn kansainvälisen terrorismin käsitteeseen ja sen muodostamaan maantieteelliseen tasoon (ks. luku 2.3). Käsite on analyyttinen ja on otettu käyttöön erotukseksi kansainvälisestä terrorismista, joka on kaikkia terrorismin tasoja ja laatuja yhdistäväksi yläkäsite. Kansainvälinen terrorismi viittaa niin kansainvälisessä kuin venäläisessä diskurssissa esiintyvään uhakuvaan. Terrorismin käsitettä käytetään korvaavasti suhteessa kansainvälisen terrorismin käsitteeseen.

niiden olisi voinut olettaa niitä synnyttävän ja siihen kuinka paljon kamppailua terrorismin käsitteen yhteisistä ymmärryksistä niiden ympärillä on käyty.¹⁷

Tutkielman tavoitteena on siten ymmärtää Venäjän osallistumista kansainvälisen terrorismin uhkakuvan ja sen vastaisen taistelun merkitysten määrittelyyn, miten ja minkälaiseksi uhkakuva on rakentunut kansainvälisen järjestelmän tasolla käydyssä diskurssissa, sekä millaisia identiteettejä ja intressejä Venäjälle on rakentunut uhkakuvaa määriteltäessä. Tutkimusongelman taustalla vaikuttaa konstruktivistinen teoria (Constructivism) sekä siihen liittyvät – ja myöhemmin esiteltävät – turvallisuustutkimus (Security Studies) ja ulkopoliitiikan diskurssianalyttinen teoria (Foreign Policy Discourse Analysis). Näiden pohjalta rakennetaan työssä sovellettava ulko- ja turvallisuuspolitiikan diskurssianalyttinen teoria. Tutkielman teoreettiset taustaoletukset ohjaavat sen Venäjän ja muiden kansainvälisen järjestelmän toimijoiden ulko- ja turvallisuuspoliittisissa selonteoissa esiintyvien terrorismin uhkakuvan representaatioiden tarkasteluun, joiden pohjalta rakennetaan Venäjän terrorismista käymän diskurssin ajallisesti ja paikallisesti muuttuva merkitysrakenne tai merkitysrakenteet. Näiden pohjalta tarkastellaan uhkakuvan muuttumista sekä Venäjälle tätä kautta rakentuvia identiteettejä ja intressejä.

Tutkielman rakenne on seuraava. Toisessa luvussa esitellään tutkielman taustaa ja perustellaan tehtyjä valintoja ja rajoituksia eli käydään läpi Venäjän federaation ja terrorismin sekä sen vastaisen taistelun suhdetta sekä tarkastellaan aikaisemmassa sotatieteiden kandidaattityössä löydettyjä maantieteeseen sidottuja terrorismin tasoja. Tarkastelun jälkeen valitaan tutkimuksen analyysiosiossa käsiteltävät tapaukset. Kolmannessa luvussa rakennetaan tutkielman teoreettinen viitekehys, joka on luonteeltaan konstruktivistinen ulko- ja turvallisuuspolitiikan diskurssianalyttinen teoria. Neljännessä luvussa yhdistetään lukujen kaksi ja kolme sisältö siten, että kyetään muotoilemaan tutkimuskysymykset ja käytettävä metodi sekä esitellään lähteet. Viidennessä luvussa esitellään aluksi Venäjän valtioidentiteetin aikaisempia piirteitä ja suoritetaan sitten valittujen tapausten diskurssianalyttinen analyysi, rakennetaan Venäjän terrorismidiskurssin merkitysrakenne ja tarkastellaan sen suhdetta kansainvälisen järjestelmän yhteisiin ymmärryksiin sekä tarkastellaan uhkakuvan rakentumisen tuottamia identiteettejä ja intressejä. Kuudennessa ja viimeisessä luvussa esitellään päätelmät ja jatkotutkimuksen tarpeet ja mahdollisuudet.

¹⁷ Tapausten valinta perustellaan luvussa 2.3.

2 TAUSTAA

Tässä luvussa esitellään perustelut johdannossa esitetyille väitteille Venäjän sitoutumisesta kansainvälisen terrorismin vastaiseen taisteluun sekä Venäjän terrorisminäkemyksen jakautumisesta kolmeen eri tasoon. Nämä väitteet on perusteltava, jotta tutkimusongelma olisi validi ja jotta tutkielma kyetään saattamaan sille kuuluvaan kontekstiin ilman, että yleinen keskustelu terrorismista rasittaisi teoria- tai analyysiosiota. Samalla luku toimii aikaisemman tutkimuksen esittelynä ja perusteluna tehdyille teoriavalinnoille. Terrorismin poliittisuus, monimuotoisuus ja toimijakohtaisuus edellyttävät todellisuuden tarkastelua sen sosiaalisen rakentumisen kautta.¹⁸ Luvun lopussa esitellään perustelut tutkielman analyysin kohteiksi valituille terrorismiin liittyville tapauksille.

2.1 Venäjä ja kansainvälinen terrorismi

Kansainvälinen terrorismi ja terrorismi ovat vaikeasti määriteltäviä käsitteitä ja ilmiöitä. Niiden yleisesti pätevä muotoilu tai ymmärtäminen ei ole tämän tutkielman tavoite, mutta katsaus määrittelyn vaikeuteen auttaa ymmärtämään Venäjän ja terrorismin sekä sen vastaisen sodan ongelmallista suhdetta.

Terrorismi voidaan määritellä usealla eri tavalla. Se voidaan nähdä toimintana, liikkeenä tai ideologiana. Sen käsite voidaan rakentaa funktionaalisista tai normatiivisista lähtökohdista käsin. Lisäksi se voidaan jakaa valtioterroriin, jolla tarkoitetaan valtion toimintaa, ja terrorismiin, jolla viitataan ei-valtiollisiin toimijoihin. Akateeminen tutkimus on pyrkinyt lähestymään terrorismia funktionaalisesta näkökulmasta, usein painottaen sen toiminnallista luonnetta:

”Äärimmäisellä väkivallalla uhkaaminen tai sen käyttö auktoriteettia tai kansaa vastaan tavoitteen saavuttamisen edistämiseksi.”¹⁹

”[T]errorismi on ei-valtiollisten toimijoiden harjoittamaa väkivaltaa, jolla pyritään vaikuttamaan yhteiskuntaan tai valtioon, taivuttamaan se tai pelottelemaan sitä poliittisen, ideologisen tai uskonnollisen päämäärään saavuttamiseksi.”²⁰

¹⁸ Alaluku 2.1 perustuu pitkälti aikaisemman sotatieteiden kandidaattityön (Kukkola, 2006) terrorismia käsitteeseen lukuun. Alaluku 2.2 esittelee samaisen kandidaattityön analyysin tulokset.

¹⁹ Whitty 2004, 9.

²⁰ Archer 2004, 7.

”Yksilöiden tai ryhmien harjoittama väkivalta vahvempaa vastustajaa vastaan, yleensä hallitusta (ja / tai kansalaisia), jonka tavoitteena on normaalin toiminnan häiritseminen levittämällä pelkoa ja uhkaa, siten pakottamalla vastustaja muuttamaan politiikkaa tai lähestymistapaa terroristin poliittisen tai sosiaalisen ohjelman tai näkemyksen suuntaan. Terroristisiin toimiin kuuluvat salamurha, pommitus, kidnappaus, kaappaus ja joukkotuhoaseiden käyttö.”²¹

Gus Martin on kerännyt akateemisten määritelmien yhteiset nimittäjät seuraavanlaiseksi listaksi: laittoman voiman käyttö, alivaltiolliset toimijat, epätavanmukaisen keinot, poliittiset motiivit, hyökkäykset ”pehmeitä” siviili ja passiivisia sotilaskohteita vastaan ja suunnattu tarkoituksella vaikuttamaan yleisöön.²²

Edellä esitetyt määritelmät eivät tee normatiivisia johtopäätöksiä tekijöistään. Terroriteon erottaminen terroristista on akateemiselta ja lailliselta kannalta merkittävää, jotta ilmiötä kyetään yleensä lähestymään neutraalisti ja objektiivisesti. Ongelmat syntyvät, kun pitäisi määritellä terroristi, joka kuluneen fraasin mukaan on toisen vapaustaistelija ja toisen terroristi. Terroristiksi määrittely on vallankäyttöä kovimmillaan, koska siihen liittyy voimakas poliittinen lataus. Terroritekoa ei nähdä legitimiiksi vallankäytöksi, jolloin terroristin tavoitteetkin menettävät legitimiytensä. Tällöin myös terroristin olemassaolon oikeutus saattaa olla uhattuna. Samalla kun määritellään joku terroristiksi, niin tulee jokin toinen taho määriteltyä ei-terroristiksi. Näin esimerkiksi valtioiden harjoittama terrori terroristeja ja heidän tukijoitaan vastaan muuttuu lailliseksi väkivallaksi.²³

Terrorismin määrittely riippuu myös määrittelijän suhteesta terrorismiin, terroristien tavoitteesta ja vastustajan luonteesta, nähdäänkö terrorismi ääriliikkeen toimintana vai valtavirran metodina sekä ideologiasta ja erilaisista opeista, kuten oikeutetun sodan opista.²⁴ Samoin se, minkälaisiksi terroristin motiivit ja organisoituminen nähdään, vaikuttaa määrittelyyn: toisinajatteluun perustuva, uskonnollinen, rikollinen, kansainvälinen terrorismi sekä nationalistinen, ideologinen, alueuskonnollinen terrorismi, yhden asian liikkeet ja valtion sponsoroidut liikkeet ovat kaikki tapoja jaotella terrorismia.²⁵ Joissain määritelmissä pyritään myös ymmärtämään terrorismin takana vaikuttavia syvempiä tekijöitä: ”Terroriteko on

²¹ Cronin 2002, ix.

²² Martin 2003, 32.

²³ Terrorismin määrittelyn vaikeudesta ks. Wilkinson 2001; Cronin 2002; Martin 2003; Puistola & Herralla 2006.

²⁴ Martin 2003, 34-44.

²⁵ Mt., 36-45; Wilkinson 2001, 19-21.

äärimmäisen poliittisen, taloudellisen ja kulttuurisen turhautuman ilmentymä.”²⁶ Yleisesti ottaen terrorismin määrittelyn vaikeus symboloituu siinä, ettei YK ole saanut laadittua kattavaa terrorismin määritelmään vaan ainoastaan ottanut kantaa terrorismiin toimintana.²⁷ Muutamat, rajoitetummat, kansainvälisessä terrorismin vastaisessa taistelussa aktiivisesti rooliaan etsivät kansainväliset järjestöt ovat määrittelyyn kenneet.²⁸

Historiallisesti terrorismi on vanha ilmiö – sen juuret ovat vähintään Rooman valtakunnan ajoissa, jolloin esiintyi niin valtioterroria kuin terrorismiakin.²⁹ Terrorismia käsittelevä tutkimus on tosin keskittynyt tarkastelemaan 1900-luvun ilmiöitä, joista on erotettu useita eri terrorismin lajeja ja vaiheita. Tärkeimpinä ilmiöinä on nähty antikolonialistinen liike toisen maailman sodan päätyttyä, joka oli osa kylmän sodan suurvaltojen valtioiden osittain tukemaa terrorismia, länsimaiden vasemmistolainen ääriliikkeiden terrorismi sekä etnisnationalistinen terrorismi, joka kiihtyi kylmän sodan päätyttyä kansainvälisen järjestelmän ylläpitämien rajojen alkaessa murtua. Näiden liikkeiden historiaa kirjoitettaessa on nähty tärkeänä erottaa toisistaan kansannousun, sissisodan, sabotaasin ja terrorismin käsitteet. Terrorismi oli edellä mainituille liikkeille yksi keino muiden joukossa. 1960–1970 –luvuilla Kuuden päivän sodan, Iranin vallankumouksen, Afganistanin sodan ja Lähi-idän maiden sisäpoliittisen sekä taloudellisen tilanteen kautta alkoi myös kehittyä ääri-islamilainen³⁰ terrorismi, jolla tarkoitetaan islamin opetuksista innoituksensa saavaa terrorismia, jonka motiivit ovat pohjimmiltaan muut kuin uskonnolliset. Tästä USA:ta ja Israelia vastustavien valtioiden tukemasta terrorismista kehittyi 2000-luvun taitteessa ”uusi terrorismi” tai kansainvälinen terrorismi. Sen nähdään olevan ääri-islamilaista ideologiaa kannattavien yksilöiden ja ryhmien laaja-alainen verkosto, jonka motiivit ovat hyvinkin vaihtelevat ja päämääränä vastustajien tuhoaminen kaikkialla maailmassa mieluiten joukkotuhoaseita käyttämällä ja pelon levittäminen mediaa hyväksikäyttämällä.³¹

Terrorismin uusimpana ilmiönä kansainvälinen terrorismi on ehkä vielä epämääräisempi ilmiö kuin aiemmat terrorismin muodot. Se on syntynyt 2000-luvun alussa median ja maailman

²⁶ Puistola & Herrala 2006, 123.

²⁷ Puistola & Herrala 2006, 216.

²⁸ Esimerkiksi EU ja Shanghain yhteistyöryhmä ovat määritelleet terrorismin ja terroristiteot ks. Puistola & Herrala 2006, 217-218; Shanghain yhteistyöryhmän Internet-kotisivut ”Shanghai Convention on Combating Terrorism, Separatism and Extremism” 5.7.2006.

²⁹ Historiallisten käsitteiden yleistyksen ovat aina vähintään epätarkkoja. Juutalaisten kansannousu ja Jerusalemin tuhoaminen kuitenkin täyttävät jo jossain määrin terrorismin ja valtioterrorismin merkit. Baker, 242-289.

³⁰ Ääri-islamilainen terrorismi on käsitteenä epämääräinen ja itsessään poliittinen. Jokinen ja Kullberg (2006) yhdistävät islamilaisen terrorismin islamismiin eli politiikan islamisointiin ja islamin politisointiin. Radikaali islamismi on moderni poliittinen ideologia, jonka eräänä kehitysasteena on jihadismi, joka toimii nykyisin ääri-islamilaisten terrorismina tunnetun liikkeen voimana. Jokinen & Kullberg 2006, 38-51.

³¹ Terrorismin historiasta ja kansainvälisen terrorismin synnystä ks. Wilkinson 2000; Cronin 2002; Martin 2003; Sinclair 2003; Sipilä & Mikkola 2004; Puistola & Herrala 2006; Jokinen & Kullberg 2006.

poliittisten johtajien lausuntojen sekä jossain määrin tutkijoiden toimesta kuvaamaan mm. New Yorkin, Madridin ja Lontoon terrori-iskuja. Se on yhdistetty Al-Qaida nimiseen järjestöön ja sen johtajaan Osama bin Ladeniin ja Al-Qaida toimii usein synonyyminä kansainväliselle terrorismille.³² Tämän tutkielman ennako-oletusta terrorismin käsitteen poliittisuudesta ja sosiaalisesta rakentuneisuudesta tukee se, kuinka valtiot ja kansainväliset järjestöt ovat hyväksyneet kansainvälisen ääri-islamilaisten terrorismin osaksi ulko- ja turvallisuuspoliittista diskurssiaan ja kuinka tämä uhkakuva on syrjäyttänyt tai sulauttanut itseensä 1990-luvulla paljon huomiota herättäneet etnisnationalistiset konfliktit, jotka tuolloin nähtiin kansainvälisen järjestelmän uhkina. Samalla tavoin kansainvälinen terrorismi on liittänyt itseensä joukkotuhoaseiden leviämisen, huumekaupan ja järjestyneen rikollisuuden.³³

Terrorismi ja kansainvälinen terrorismi eivät ole siis pelkästään poliittisesti vaan myös akateemisesti vaikeasti määriteltäviä ilmiöitä. Seuraavaksi tarkastellaan Venäjän ja terrorismin suhdetta historiallisesta näkökulmasta. Tarkastelu valaisee Venäjän osallistumista terrorismin vastaiseen taisteluun, mutta samalla myös sitä, miksi tämä taistelu on myös taistelua merkityksistä.

Venäjän ensimmäiset kosketukset terrorismiin ovat peräisin 1800-luvulta, jolloin anarkistit hyökkäsivät keisarillista valtiota vastaan ja onnistuivat lopulta murhaamaan vuonna 1881 tsaari Aleksanteri II:n. Anarkistien tavoitteena oli korruptoituneen valtion ja itsevaltiuden tuhoaminen. 1900-luvulla bolsevikit onnistuivat siinä, missä anarkistit olivat epäonnistuneet ja tuhosivat terrorismin ja vallankumouksen avulla keisarillisen Venäjän. He aloittivat terroristisena vallankumousliikkeenä ja päätyivät lopulta käyttämään neuvostovaltion nimissä valtioterroria vastustajiaan vastaan. Vastustajien ja kansalaisten terrorisoinnin lisäksi neuvostovalta tuki useita vasemmistolaisia terroristiliikkeitä, kansannousuja ja vallankumouksellisia kolmannessa maailmassa osana kapitalismin ja kommunismin välistä taistelua.³⁴

Kun Neuvostoliitto romahti, se jätti jälkeensä useita ”jäätäneitä” etnisiä ja kansallisia konflikteja, jotka uhkasivat Venäjän turvallisuutta niin sen sisällä kuin naapurimaissa. Näiden konfliktien taustalla oli Neuvostoliiton kansallisuuspolitiikka, joka oli jättänyt etniset vähemmistöt vaille poliittisia oikeuksia, ja johtanut Stalinin aikana vainoihin, väkivaltaan ja

³² Ks. Sipilä & Mikkola 2004; Archer 2004; Puistola & Herrala 2006, 95-126.

³³ Ks. Suomen valtioneuvoston turvallisuuspoliittinen selonteko vuodelta 2004; NATO:n Internet-kotisivut ”NATO’s military concept for defence against terrorism” 7.7.2006; EU:n Internet-kotisivut ”A Secure Europe in a Better World. European Security Strategy” 7.7.2006; Foreign & Commonwealth Office. ”Active Diplomacy for a Changing World: The UK’s International Priorities” 7.7.2006. USA:n Valkoisen talon Internet-kotisivut ”President Bush Delivers State of the Union Address” 7.7.2006.

³⁴ Sinclair 2002, 130-137, 185-193; Courtois, Werth, Panné, Paczkowski, Bartosek & Margolin 2000.

massakuljetuksiin.³⁵ Venäjä osallistui vuosien 1992–1994 mm. Etelä-Ossetian, Abhasian, Tadžikistanin, Vuoristo-Karabahin ja Moldavian konflikteihin usein tukien venäläismielistä vähemmistöä paikallisen valtion ”kansakuntaa eheyttäviä” toimenpiteitä vastaan. Näiden konfliktien lopputuloksena Kaukasukselle ja Keski-Aasiaan jäi monia vähemmistöjä, jotka eivät olleet tyytyväisiä asemaansa ja joiden keskuudessa ääri-islamilaisten liikkeet pyrkivät 1990- ja 2000-lukujen kuluessa taloudellisen kurjuuden ja valtiovallan rajoittamien oikeuksien synnyttämän katkeruuden tuella radikalisoimaan väestöä. ”Jäätynneiden konfliktien” kanssa samaan aikaan vaikuttivat Venäjän sisäisten vähemmistöjen mm. tshetsheenien, baskiirien ja tataarien kansalliset liikkeet, jotka ajoivat kansanryhmien alueellista autonomiaa. Venäjän onnistui 1990-luvulla tyydyttää tai tukahduttaa kaikkien muiden paitsi tshetsheenien separatistiset tavoitteet erilaisilla keskuksen ja alueiden välisillä sopimuksilla sekä toisaalta tiukentamalla keskuksen otetta alueistaan. Liittovaltion rakenteen alueellisia tarpeita tunnustamaton keskusjohtoisuus, taloudelliset ongelmat sekä muslimien ja maallisen keskusvallan suhde jäivät kuitenkin rakenteelliseksi ongelmiksi, jotka ovat 2000-luvulla edes auttaneet tshetsheenien taistelun ja ääri-islamilaisuuden leviämistä koko Pohjois-Kaukasukselle.³⁶

Varsinainen terrorismi palasi Venäjälle Tshetshenian sodan myötä, jonka ympärille Venäjän sisäinen terrorismi erottamatta rakentuu. Vuonna 1994–1996 sodittu ensimmäinen sota johti 1995–1996 tshetsheeni-kapinallisten suorittamiin iskuihin Venäjän puolella sijaitseviin sairaaloihin Budjonnovskiin ja Kizljariin. Nämä onnistuneet iskut toimivat myöhempien terroristi-iskujen innoittajina. Vuosien 1996–1999 rauha toimi kasvupohjana Tshetshenian rikollisuudelle ja ääri-islamilaistelle liikkeelle, jotka alkoivat aiheuttaa epätasapainoa Tshetshenian naapurialueilla. Järjestyneen rikollisuuden (mm. kidnappaukset), vapaustaistelun ja terrorismin sekoittuminen rapauttivat Tshetshenian hallintoa, joka menetti lopulta otteensa ääri-islamilaistesta liikkeestä.³⁷

Vuonna 1999 tshetsheenitaistelijoiden suorittama hyökkäys Dagestaniin – päämääränään ilmeisemmin ääri-islamilaisten liikkeen levittäminen naapuritasavaltaan – tshetsheenien presidentin Maskhadovin haluttomuus etääntyä hyökkääjistä ja Moskovan sekä sen ympäristön kerrostaloräjähdykset johtivat toiseen Tshetshenian sotaan Venäjän hyökätessä tasavaltaan terrorismin vastaisen operaation nimikkeen alla. Operaation syiksi on nimetty

³⁵ Neuvostoliiton *korenizatsija* ja venäläistämisperitiikasta ja niiden vaikutuksista 1990-luvulla ks. Luukkanen (2001).

³⁶ Cornell 2001; Trenin 2005; Hahn 2005, 534-594; Hahn 2003, 343-362; Bowers, Akhmadov & Ashley 2004, 395-407; Cohen 2002, 556-567; Central Asia – Caucasus Analyst ”Central Asia Still Feeling Threatened by Radical Islam” 5.5.2007.

³⁷ Jokinen & Kullberg 2006, 162-173.

Venäjän kansallinen eheyttäminen, esimerkin antaminen federaation muille autonomiaa havitteleville alueille sekä uuden pääministerin suosion kasvattaminen presidentti Jeltsinin suunnitelmassa vallasta luopumista. Voidaan tietenkin kysyä, oliko Venäjällä muita mahdollisuuksia sen tasavallan ajautuessa anarkiaan. Sodalle pyrittiin heti alusta alkaen saamaan kansainvälinen hyväksyntä vetoamalla terrorismin vastaiseen toimintaan.³⁸

Tshetshenian toisen sodan taistelutoimet julistettiin pian päättyneeksi (2002), mutta todellisuudessa konflikti jatkuu edelleen. Sota muutti luonnettaan 2001–2002 aikana, kun vuorille ajatut tshetsheenitaistelijat alkoivat turvautua itsemurhapommituksiin ja iskuihin pehmeitä eli siviilikohteita vastaan. Samaan aikaan ulkomaisten vaikutteiden ja tuen johdosta separatistinen ja ääri-islamilaisten liike alkoivat erota toisistaan edellisen keskittyessä Tshetshenian ”vapauttamiseen” ja jälkimmäisen alkaessa levittää Kaukasian yhdistävää islamilaisten valtion aatetta muihin Pohjois-Kaukasuksen tasavaltoihin. Terrorismi levisi Tshetshenian ulkopuolelle ja sen seurauksena olivat mm. Dubrovkan teatterikaappaus 2002, useita naispuolisten itsemurhapommittajien ”mustien leskien” iskuja Moskovaan ja muualle Venäjälle 2003–2004, kaksi yhtäaikaista lentokonepommia ja kapinallisjoukkojen suorittamia iskuja Tshetshenian naapuritasavaltoihin 2004 sekä lopulta Beslanin koulun kaappaus Pohjois-Ossetiassa, jonka seurauksena kuoli yli 300 henkeä. Beslan oli eräänlainen terrorismin huipentuma, jonka jälkeen tilanne Venäjällä on rauhoittunut. Sen jälkeen konfliktin rauhoittumista vuosina 2005–2007 ovat edesauttaneet seuraavat tapahtumat: Tshetshenian hallinnon siirtäminen lojaalien tshetsheenien käsiin, operaatiovastuun luovuttaminen FSB:lle, tshetsheeni- ja ääri-islamilaisten johtajien salamurhaaminen, kapinallisten rahavarojen ehtyminen ja yleinen väsyminen sotaan. Vastarinnan tukahduttaminen Tshetsheniassa ei kuitenkaan ole johtanut koko Pohjois-Kaukasuksen rauhoittumiseen vaan ääriainekset ovat löytäneet uutta jalansijaa Dagestanista ja Ingushetiasta, joista edellisessä epävakaus on peräisin jo 1990-luvulta, mutta jälkimmäisen tapauksessa selvemmin tulosta Tshetshenian toisesta sodasta. Molemmat tasavallat ovat jatkuvasti terrori-iskujen ja turvallisuusoperaatioiden kohteina.³⁹

Toinen kehys, missä Venäjän on joutunut tekemisiin terrorismin kanssa, on Keski-Aasia. Alueen heikot, itsevaltaiset ja maalliset valtiot ovat pyrkineet tukahduttamaan kansalaistensa

³⁸ Trenin 2005; Palonkorpi & Smith 2005, 15-26; Shevtsova 2003, 34-40, 149; Abdullajev 2004, 332-336; Bowers, Akhmadov & Derrick, 2004.

³⁹ Abdullajev, 2004; Groskop 2004, 32-33. Central Asia - Caucasus Analyst ”Trenin The New Face of Chechen Terrorism” 5.5.2007; Central Asia - Caucasus Analyst ”Moscow’s North Caucasus Policy Backfires” 5.5.2007; Central Asia - Caucasus Analyst ”Foreign Fighters and the Chechen Resistance: A Re-appraisal” 16.6.2007; Central Asia - Caucasus Analyst ”The Killing of Abu al-Walid and the Russian Policy in Chechnia” 5.5.2007; Central Asia - Caucasus Analyst ”With Saidullajev and Basajev Killed, Generation Change in the Chechen Leadership Nears” 4.5.2007; Jane’s Terrorism & Security Monitor ”The Decline of Chechen Resistance” 6.6.2007; Jane’s Terrorism & Security Monitor ”Chechen Jihadists Leave Dangerous Legacy” 6.6.2007.

keskuudessa leviävän islamilaisuuden samaan aikaan, kun ovat kilpailleet keskenään vaikutusvallasta ja joutuneet mm. Afganistanin Taleban-hallinnon tukemien kapinallisten iskujen kohteiksi. Venäjä osallistui Tadzikistanin sisällissotaan ja on sijoittanut joukkojaan myös Kirgisiaan ja se on julistanut puolustavansa alueella tärkeitä turvallisuusintressejään. Keski-Aasian ääri-islamilaist tai terroristijärjestöt eivät ole olleet kovinkaan vahvoja – Hizb-ut-Tahrir on pyrkinyt rauhanomaiseen toimintaan islamilaisen valtion luomiseksi Keski-Aasiaan ja Uzbekistanin Islamilainen liike (IMU) on väkivaltaisuudestaan huolimatta jäänyt vähäiseksi tekijäksi menetettyään tukeutumisalueensa Afganistanissa USA:n hyökkäyksen seurauksena vuoden 2001 jälkeen. Keski-Aasiassa on kuitenkin 2000-luvulla tapahtunut kaksi kansannousua Kirgisiassa ja Uzbekistanissa Andinjassa vuonna 2005, joista edellinen johti regiimin vaihdokseen ja jälkimmäinen siviilien kuolemiin ja pakolaisvirtoihin. Keski-Aasian tasapainoa uhkaavat edelleen ääri-islamilaist liikkeet, kansalaisten tyytymättömyys köyhyyteen ja korruptoituneisiin hallituksiin, Afganistanin jatkuva epävakaus sekä USA:n, Venäjän ja Kiinan valtakamppailu alueella.⁴⁰

Terrorismin vastainen taistelu on edistänyt Keski-Aasiassa erilaisten turvallisuus- ja talousregiimien kehitystä. Venäjän yhteistyö entisten neuvostotasavaltojen kanssa kasvoi ja johti Turvallisuusyhteistyösopimuksen (CST) päivittämiseen Turvallisuusyhteistyöjärjestöksi (CSTO), johon kuuluvat Venäjä, Valko-Venäjä, Armenia, Kazakstan, Kirgisia, Tadzikistan ja Uzbekistan. Järjestöllä on yhteiset nopean toiminnan joukot, sotaharjoituksia ja terrorismin vastainen keskus Bishkekissä. Vuonna 2004 perustettu Shanghain yhteistyöjärjestö (SCO), johon kuuluvat Venäjä, Kiina, Tadzikistan, Kirgisia, Kazakstan ja Uzbekistan, on myös osoitus Keski-Aasian alueen valtioiden yhdistyvistä turvallisuus ja talousintresseistä. Järjestöllä on terrorisminvastaisia joukkoja sekä yhteisiä sotaharjoituksia, jotka ovat julistuksellisesti terrorisminvastaisia, mutta toimivat käytännössä Venäjän ja Kiinan sotilaallisen voiman näyteikkunoina. SCO:n toiminnasta ovat olleet kiinnostuneita mm. Intia, Pakistan ja Iran. Järjestö ei juuri vaivaudu peittelemään USA:n vastaisuuttaan.⁴¹

⁴⁰ Central Asia - Caucasus Analyst "Hizb-ut-Tahrir: Making Inroads into Kazakhstan" 5.5.2007; Central Asia - Caucasus Analyst "HT Increasing Activity in Central Asia" 5.5.2007; Central Asia - Caucasus Analyst "Terrorism in Uzbekistan: The IMU Remains Alive but Not Well" 5.5.2007; Central Asia - Caucasus Analyst "The Andinjan Disturbances and Their Implications" 5.5.2007; Central Asia - Caucasus Analyst "Reading the Shanghai SCO Summit" 4.5.2007; Central Asia - Caucasus Analyst "America Strikes Back? Geopolitical Rivalry in Central Asia and the Caucasus" 24.6.2006.

⁴¹ Central Asia - Caucasus Analyst "The CIS is Dead: Long Live the CSTO" 5.5.2007; Central Asia - Caucasus Analyst "Russia and China Unite Forces in "Peace Mission – 2007" 4.5.2007; Helsingin Sanomat "Uusi liittouma torjumaan terrorismia Keski-Aasiassa" 16.6.2001; Helsingin Sanomat "Kiina pyrkii lisäämään vaikutusvaltaansa Keski-Aasiassa" 14.8.2003; Helsingin Sanomat "Iran asettuu huomion keskipisteeksi Keski-Aasian maiden kokouksessa" 15.6.2006; RFE/RL "Central Asia: Is Regional Turbulence Return Of The Great Game?" 24.9.2005.

Kolmas Venäjän ja terrorismin suhteen kehys on kansainvälinen ja sidoksissa USA:n aloittamaan terrorismin vastaiseen sotaan vuoden 2001 syyskuun 11. päivän terrori-iskujen jälkeen. Venäjän ja kansainvälisen terrorismin suhde kehittyi kuitenkin jo ennen vuotta 2001, kun Venäjä pyrki yhdistämään 1999 alkaneen Tshetshenia sodan kansainväliseen terrorismiin ja pyrki esittämään Balkanin muslimit (kosovolaiset) samaisen terrorismin edustajina. Määritelmien taustat olivat ilmeisemmin poliittiset, mutta edesauttoivat Venäjän osallistumista USA:n aloittamaan sotaan sillä perusteella, että Venäjä oli taistellut kansainvälistä terrorismia vastaan jo ennen kuin muu maailma oli ymmärtänyt uhan vakavuuden.⁴²

Venäjä tuki USA:n hyökkäystä Afganistaniin avustamalla Talebania vastaan taistellutta Pohjoisen liittoa, antoi ilmatilansa USA:n käyttöön eikä esittänyt vastalauseita USA:n perustaessa sotilastukikohtia Keski-Aasiaan. Venäjä on mm. osallistunut kansainvälisen järjestelmän piirissä terrorisminvastaisten lausumien ja sopimusten muotoiluun, terrorismin rahavirtojen sulkemiseen, ydinmateriaalin suojelemiseen terroristeilta ja huumausainesalakuljetuksen estämiseen. Sen sotilaalliset toimet ovat rajojen ulkopuolella tiettävästi rajoittuneet diplomaattisiin ja lainsäädännöllisiin lukuun ottamatta Tshetshenian varapresidentin Jandarbijeivin murhaa Qatarissa ja presidentti Putinin julistamaa tappouhkausta Irakissa venäläisiä diplomaatteja tappaneita tahoja kohtaan. Lännelle osoitettu tuki tarjosi Venäjälle mahdollisuuden päästä mukaan NATO:n toimintaan Venäjä – NATO – neuvoston kautta, johti osaltaan jäsenyyteen G8 –maiden joukossa ja vaiensi hetkeksi Lännen Tshetshenian sotaa kohtaan osoittaman arvostelun.⁴³

Terrorismin poliittisuus alkoi jo vuonna 2002 murentaa ”liittoumaa”, kun EN ja ETYJ jatkoivat Tshetshenia-kritiikkiään ja Venäjä joutui riitoihin Tanskan ja Iso-Britannian kanssa tshetsheenipoliitiikan suhteen (Venäjän mielestä maat suojelivat tshetsheeniterroristeja – erityisesti Ahmed Zakajevia). USA:n suunnittelema Irakin hyökkäys alkoi kiristää suurvaltojen suhteita (Venäjä vastusti hyökkäystä) samaan aikaan, kun USA:n sotilaallinen läsnäolo Keski-Aasiassa ja Georgiassa alkoi herättää ärtymystä Venäjän poliittisen ja sotilaallisen johdon piirissä. Tähän vaikutti mm. USA:n voimakas reaktio Andizhanin kansannousun tukahduttamista kohtaan. Itse asiassa eräät armeijan ja turvallisuuselinten johtohenkilöt eivät olleet koskaan hyväksyneet Putinin ulkopoliittista käännöstä Länteen vuonna 2001. Venäjä, USA ja osin EU:kin ovat viime vuosina ajautuneet välistä kiivaaseen

⁴² Kitfield 2001, 3068-3071; Bremmer & Zaslavsky 2001, 11-17; Colin 2004.

⁴³ Trubnikov 2003, 39-45; CDI “Country Reports on Terrorism 2006 – Russia” 23.6.2007; Blanche 2006, 34-37; Abdullajev & Saradzhyan 2006, 365-367; Trenin 2005; Shevtsova 2003, 196-205; CDI “Worldwide reorientation of U.S. military basing: Part II: Central Asia, Southwest Asia and the Pacific.” 24.3.2003.

sanasotaan seuraavien tapahtumien tiimoilta: Irakin sodan pitkittyminen, kiistat USA:n ohjuspuolustusjärjestelmästä ja maan vetäytyminen ABM:n sopimuksesta, Kosovon asemasta käydyt keskustelut (joilla Venäjän suhteen on yhteys ”jäätynneiden konfliktien” ratkaisuun), Iranin painostaminen väitetyn ydinaseohjelman lakkauttamiseksi, USA:n ”demokratiavienti” eli mm. erilaisten ”värivallankumousten” tukeminen Ukrainassa, Georgiassa ja Kirgisiassa, NATO:n joukkojen sijoittaminen Venäjän lähialueille, Viron patsaskiista, Euroopan energiariippuvuus Venäjästä sekä riidat TAE –sopimuksen täytäntöönpanosta. Vaikka näillä tapahtumilla ei itsessään ole paljoakaan tekemistä terrorismin vastaisen sodan kanssa, ovat ne merkkejä siitä, kuinka kansainvälinen terrorismi globaalina uhkakuvana ei kyennyt yhdistämään Venäjän ja Lännen etuja. Samalla osa niistä todistaa senkin näkemyksen puolesta, että terrorismin käsitteen merkityksen muotoilu ja hallinta on kansainvälisen politiikan vallankäytön keskiössä.⁴⁴

Syynä Lännen ja Venäjän välien viilenemiseen ovat olleet myös Venäjän terrorismin vastaisessa sodassa käyttämät keinot. Tshetshenian operaatiota ovat leimanneet ihmisoikeusrikkomukset ja väkivaltakoneiston läpinäkymätön ja säätelämätön toiminta sekä korruptio. Venäjän media on kansallisen turvallisuuden nimissä valjastettu valtion hallintaan ja kritiikkiä esittäneet yksityiset tahot on pyritty vaientamaan, turvallisuuspalvelun ja poliisin oikeuksia on laajennettu terrorismin vastaisilla laeilla, keskushallinnon otetta alueista sekä kansalaisyhteiskunnasta on tiukennettu ja poliittinen sekä taloudellinen valta on keskittynyt presidentin ja hänen – etenkin turvallisuuspalveluiden ja ”oligarkien” edustajista koostuvan – lähipiiriin haltuun. Samaan aikaan on tosin pyritty ylläpitämään avointa suhdetta maan islamilaiseen vähemmistöön (20% väestöstä), tehty autonomiia laajentavia sopimuksia etnisten tasavaltojen kanssa ja pyritty rajoittamaan muukalaisvastaisten nationalististen ääriiliikkeiden toimintaa.⁴⁵ Lännessä toimet on nähty negatiivisessa valossa, mutta Venäjällä federaation keskusvallan vahvistuminen (yhdessä talouskasvun kanssa) on nähty pääosin positiivisena ilmiönä. Ristiriidat koskien terrorismin vastaista taistelua ovat saaneet Venäjän

⁴⁴ Blank 2003, 190; Cohen 2002, 562-564; Jackson 2002; Trenin 2005; RFE/ RL ” U.S./Russia: Zbigniew Brzezinski Assesses U.S.-Russia Relations” 12.3.2006; The Central Asia-Caucasus Analyst ”After Shanghai: Geopolitical Shifts in Eurasia” 30.6.2006; The Central Asia-Caucasus Analyst ”Making Sense of the Shanghai Cooperation Organization’s Astana Summit” 29.7.2005; St. Petersburg Times ”Blunt Putin Speech Sets Sights on U.S” 15.5.2007; ITAR-TASS ”Putin warns of retaliatory steps to US plans in Europe “ 4.6.2007; RFE/RL ”Belarus, Russia Sign Last-Minute Gas Deal” 2.1.2007; RFE/RL ”Russia/US: Experts Urge U.S. to Rethink Relations With Russia” 7.7.2006.

⁴⁵ Venäläisnationalististen ääriiliikkeiden nousun voidaan nähdä olevan yhteydessä eräiden venäläisten poliittisten voimien ajamaan kansalliseen ohjelmaan, joka korostaa ortodoksisen uskon asemaa, isänmaallisuutta ja uskollisuutta johtajalle eli presidentille. Tämä politiikka on selkeässä ristiriidassa pyrkimyksen kanssa luoda multientinen uskonnollisesti tasa-arvoinen federaatio. Yksi modernin ”Venäjän idean” ongelma on siis islamilaisen väestön sulauttaminen venäläiseen (rossiskii) kansakuntaan. RFE/RL ”Russia: Skepticism Surrounds Reunited Orthodox Church” 10.9.2007; RFE/RL ”Russia: Putin’s Faith Rises Questions” 10.9.2007; RFE/RL ”Russian Orthodox Churches Unite” 10.9.2007; RFE/RL ”Russia: No Idle Summer Days for Political Youth” 10.9.2007.

syyttämään Länttä ”kaksoisstandardien” käytöstä ja ”ymmärryksen puutteesta”. Kyseessä on selkeä poliittisista ja kulttuurisista lähtökohdista nouseva näkemys. ⁴⁶

Uusin käänne Venäjän ja terrorismin suhteessa ovat olleet äärinationalistien tekemät iskut ja lisääntynyt etninen väkivalta. Varsinainen taistelu tätä terrorismia vastaan ei ole vielä alkanut, vaikka presidentti Putin onkin peräänkuuluttanut tiukempaa suhtautumista viharikoksiin. Kansainvälisen terrorismin käsitteen kiinnittyminen tshetsheeneihin ja muslimeihin sekä käynnissä oleva Venäjän kansallisen identiteetin rakennusprosessi saattavat yhdessä kuitenkin johtaa siihen, ettei äärinationalistinen väkivalta saa koskaan terrorismin leimaa. ⁴⁷

Venäjä on siis sitoutunut – omalla tavallaan – kansainvälisen terrorismin vastaiseen taisteluun sekä taisteluun sen merkityksestä. Venäjän ja Lännen sekä Venäjän ja joidenkin sen naapurimaiden näkemyserot (etenkin Georgia) johtuvat epäilemättä osaltaan ns. suurvaltapoliittisista eturistiriidoista, mutta ovat myös toimijoiden historiallisista ja kulttuurisista kokemuksista ja uskomuksista johtuvia. Edellä esitetyn lyhyen historiikin perusteella voidaan olettaa, että tutkielman kohteena olevat vuodet 2001–2007 ovat olleet Venäjän kansainvälisen terrorismin uhkakuvan voimakkaan rakentumisen aikaa Venäjän osallistuessa uhkakuvasta käytyyn diskurssiin ja valtion samalla määritellessä identiteettiään kansainvälisessä järjestelmässä terrorismin kautta. Vuoden 2001 syyskuuta voidaan pitää merkittävänä käännekohtana kansainvälisestä terrorismista käydylle diskurssille sekä maailmalla että Venäjällä ja sitä seuranneina vuosina terrorismi on ollut merkittävässä osassa ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa. ⁴⁸ Vuodet 2001–2007 sulkevat sisäänsä Venäjän ja USA:n suhteen ylä- ja alamäen sekä terrorismin käsitteestä käydyn kamppailun. Lisäksi Putinin kaudet voidaan nähdä valtiollisen ja kansallisen rakentumisen aikakautena, jolloin uhkakuvan merkitys valtion identiteetin muotoutumisessa korostuu.

Venäjän ja terrorismin suhteen historiasta voidaan myös nähdä, että seuraavassa luvussa esiteltävillä terrorismin tasoilla on vastinkappaleensa Venäjän toimintaympäristössä.

⁴⁶ Shevtsova 2003, 196-205; Politkovskaja, Anna (2004) *Putin's Russia*. Harvill, London; Simons, Greg (2006) The Use of Rhetoric and the Mass Media in Russia's War on Terror. *Demokratizatsiya* 14(4). S.597; ; Abdullajev & Saradzhyan 2006, 365-367; Hahn 2003, 348-350, 356-360; Shlapentokh, Vladimir (2005) The Terrorist Basajev as a Major Political Actor in Russia. *World Affairs* 167(4). S.139-145; The Central Asia-Caucasus Analyst "Intolerance Among Russian Public" <<http://www.cacianalyst.org/newsite/files/20030924Analyst.pdf> 5.5.2007; Palonkorpi & Smith 2005, 18-19; Johnson's "Russia List "Five Years After 9/11": The Kremlin's War on Terror." 2.1.2007; RFE/RL "Russia: Federation Council Backs Tatarstan Power-Sharing Bill" 25.7.2007; RFE/RL "Russia: Rights Watchdogs Warn Of Emerging Nationalist Paramilitary Groups" 25.7.2007; RFE/RL "Russia: Critics Fear Draft Bill Will Cover Up Hate Crimes" 25.7.2007; RFE/RL "Russia: State Cracks Down On Media Ahead Of Journalists' Congress" 25.7.2007.

⁴⁷ Moscow Times "Grisly Video Must Serve as Wake-Up Call" 22.8.2007

⁴⁸ Presidentti Putin rooli rauhan ja turvallisuuden rakentajana Venäjällä ja tämän roolin siirtäminen hänen jatkajalleen voidaan olettaa synnyttävän historiallisia rinnastuksia, narratiiveja Venäjän ja terrorismin suhteesta.

Kansallinen terrorismi viittaa Tshetsheniaan, rajat ylittävät terrorismi Keski-Aasian -maiden (sekä Georgian) alueeseen ja kansainvälinen terrorismi globaaliin ympäristöön. Tämä side vahvistaa perustelua tutkielmassa tarkasteltavien tapausten vallinnasta kolmeen tasoon perustuen sekä avustaa näiden tapausten valinnassa.

2.2 Terrorismin kolme tasoa

Tässä luvussa esitellään Pro gradu –tutkielmaa edeltävän sotatieteiden kandidaattityön esille nostamat kansainvälisen terrorismin uhkakuvan tulkinnat – etenkin siinä esiintyvät kolme maantieteeseen sidottua tasoa – jotka toimivat tässä tutkielmassa tarkasteltavien terrorismitapausten valinnan ohjaajina sekä toimivat ajallisena ja osittain tekstuaalisenakin kontekstina. Lisäksi ne rakentavat suppean käsitehistorian vuodesta 1993 alkaen vuodesta 2001 alkavan Venäjän terrorismidiskurssin analyysin tueksi.

Kandidaattityö tarkasteli Venäjän terrorismiselontekoja vuosilta 1993–2006 käyttäen lähteinään ulko- ja turvallisuuspoliittisia doktriineja ja konsepteja sekä vuosilta 2001–2006 presidentti Putinin liittoneuvostolle pitämiä vuosittaisia ulkopoliittisia katsauksia. Tutkimuskysymyksenä oli, minkälainen on Venäjän federaation näkemys kansainvälisen terrorismin uhkakuvasta ja miten se voi vaikuttaa Venäjän toimintaan. Tavoitteena oli kartoittaa uhkakuvan eri piirteitä löyhästä konstruktivistisesta viitekehyksestä käsin. Analyysiä ohjasi joukko kysymyksiä, joiden oli määrä mahdollistaa ilmiön kattava ymmärtäminen Venäjän oman aseman ja sen intressien, uhkakuvan merkityksen ja laajemman ympäristön ymmärtämisen kautta.

Vuoden 1993 sotilasdoktriinissa kansainvälisen terrorismin käsite oli jäsentymätön, mutta sidottu valtioista koostuvaan kansainväliseen järjestelmään. Terrorismi ei ollut vielä toimija itsessään vaan pikemminkin erilaisten joukkojen tai valtioiden käyttämä väline. Sillä oli selkeä yhteys Venäjän sisäiseen separatismiin ja sille vihamielisiin valtioihin ja näin ollen se oli uhka valtiolliselle ja maantieteelliselle yhtenäisyydelle ja olemassaololle. Vuoden 1997 kansallisen turvallisuuden konsepti esittää terrorismista selkeämmän maantieteellisemmän kuvan. Terrorismi jakautuu kolmeen tasoon: kotimaiseen, lähialueilla tapahtuvaan ja kansainväliseen. Kotimainen on separatismiin sidottua toimintaa, joka on suljettu Venäjän sisälle ja on Venäjän oma asia. Lähialueiden terrorismi uhkaa heijastusvaikutuksena Venäjää ja kansallisten intressien turvaaminen näiden alueilla on ”geopoliittisiin tosiasioihin” sidottua oikeutettua toimintaa. Kansainvälinen terrorismi on selkeytymätön, epämääräinen joukkotuhoaseiden leviämiseen sidottu uhka. Terrorismi muodostaa konseptissa kolme

selkeää maantieteellistä kehää, joiden suhde Venäjän turvallisuuteen ja toimintaan on toisistaan poikkeava.

Kansallisen turvallisuuden konsepti vuodelta 2000 heijastaa vuonna 1999 alkanutta Tshetshenian toista sotaa. Se jatkaa terrorismin jakamista kolmeen tasoon: kansalliseen, rajat ylittävään ja kansainväliseen. Ensimmäinen on edelleen Venäjän sisäinen ilmiö, sidottu rikollisuuteen ja separatismiin, kontrastina esim. vapaustaisteluun, ja pyrkii hajottamaan Venäjän. Toinen on rajat ylittävää toimintaa, joka uhkaa Venäjän turvallisuutta sen rajojen ulkopuolelta, ja näin ollen oikeuttaa omien intressien suojelun muiden valtioiden alueella. Tämä näkemys korostaa IVY –alueen integraatiota ja yhteistyötä sekä näkemystä eräänlaisesta yhteisestä turvallisuustilasta. Kansainvälinen terrorismi nähdään merkittävänä, kaikkia maailman valtioita koskettavana uhkana, mutta se jää edelleen vaille konkreettista sisältöä. Tämän terrorismilaadun korostaminen on selkeästi sidoksissa Tshetshenian sodan uudelleen määrittelyyn terrorismin vastaisena operaationa.

Vuoden 2000 Venäjän federaation ulkopoliittinen konsepti keskittyy määrittelemään kansainvälistä terrorismia ja sen vastustamisen edellyttämää toimintaa. Konseptissa peräänkuulutetaan kaikkien maailman valtioiden vastuuta taistella terrorismia vastaan ja suoritetaan jakoa omiin ja vihollisiin sen mukaan, missä määrin toimijat ottavat kantaa terrorismiin. Terrorismin määrittelyn jättäminen avoimeksi ei kerro, missä eri leirien rajojen pitäisi konkreettisesti kulkea. IVY –maat kuitenkin yhdistetään Venäjän etuihin ja etupiiriin ja valtiollinen eheys ja olemassa olo sidotaan Venäjään. Kansainvälisen terrorismin uhkakuva toimii integraation perusteluna. Afganistanin käsittely rakentaa kuvan terrorismista rikkaruohona ja tuholaisongelmana, joka syntyy jollain ulkopuolisella alueella ja leviää sieltä sitten Venäjän puolelle. Huolimatta Venäjän maantieteellisten intressien ulottumisesta rajojen ulkopuolelle se kieltäytyy unilateraaleista toimenpiteistä. Tämä on kääntäen näkemys siitä, ettei muidenkaan pitäisi toimia näin.

Sotilasdoktriini vuodelta 2000 esittelee huomattavasti militaristisemmän tulkinnan terrorismista ja heijastanee näin asevoimien näkemyksiä ilmiöstä. Asevoimat nähdään – toisin kuin muissa vuoden 2000 asiakirjoissa – merkittävänä osana terrorismin vastaista taistelua. Terrorismi yhdistetään äärinationalistisiin, uskonnollisiin, separatistisiin ja terroristiryhmittymiin sekä järjestäytyneeseen rikollisuuteen. Sillä on rajojen ulkoiset ja sisäiset juuret. Terrorismi liitetään eskalaation uhkakuvaan, joka rakennetaan doktriinissa alkavaksi aseellisesta konfliktista ja päättyväksi suursotaan. Tällä tavoin oikeutetaan esimerkiksi Venäjän federaation asevoimien käyttö sen rajojen ulkopuolella etenkin, kun

aseelliset konfliktit liitetään usein raja-alueisiin. Sotilasdoktriini ei kuitenkaan esitä unilateraalisia toimenpiteitä vaan pitäytyy bi- ja multilateraalisten sopimusten ja yhteistyön piirissä esittäessään joukkojen lähettämistä ulkomaille.

Presidentin puhe liittoneuvostolle vuodelta 2000 on aikaisempaa selkeäsanaisempi koskien kansainvälisen terrorismin uskonnollisia juuria ja liittää terrorismin maailman geopolitiittiseen uudelleenjakoon. Kyseessä lienee viittaus sivilisaatioiden konfliktin teoriaan.⁴⁹ Toisaalta terrorismi on sidottu Tshetsheniaan, joka on alusta terrorismin leviämislle muualle Venäjälle. Puheen taustalla heijastuu valtakamppailu terrorismin käsitteen sisällöstä ja pyrkimys oikeuttaa Tshetshenian sota. Vuoden 2001 puheessa vallitsee melkein täydellinen hiljaisuus koskien terrorismia. Tshetshenian tilanne on sotilaalliselta osaltaan ”ratkaistu” ja lojaalit tshetshenit ovat kääntyneet terroristeja vastaan. Puhe vahvistaa kuvaa terroristeista, jotka ovat erillisiä Venäjän kansasta, muukalaisia ja pahantahtoisia. Samalla puhe tulee korostaneeksi terrorismin sidosta Tshetsheniaan, kun siellä ei ole (tai ei haluta nähdä olevan) ongelmia, ei ole terrorismiakaan.

Vuoden 2002 puhe liittoneuvostolle heijastaa 11.9.2001 tapahtumia ja presidentti Putinin valitsemaa ulkopoliittista linjaa. Terrorismi nähdään sekä mahdollisuutena että uhkana. Toisaalta se synnyttää pelkoa ja ahdistusta, mutta toisaalta mahdollistaa muiden intressien ajamisen globaalien terrorismin vastaisen taistelun nimissä. Terrorismi on jaettu kansainväliseen ja kansalliseen, joista edellinen korostaa turvallisuuden jakamattomuutta IVY:n sekä NATO:n piirissä ja jälkimmäinen Tshetshenian jäljelle jääneiden terroristien takaa-ajoa. Vuoden 2002 puhe tuo terrorismiin globaalien, rajat ja valtiot ylittävän tason, ja jäljittelee näin mm. USA:n selontekoja kansainvälisestä terrorismista.⁵⁰

Kansainvälinen terrorismi alkoi jo vuonna 2003 menettää USA:n ja Venäjän intressejä yhdistävää voimaansa, mikä näkyi kyseisen vuoden puheessa liittoneuvostolle. Puheesta henkii loukatuksi tulemisen tunne USA:n Irak operaatiosta johtuen. Ehkä osiltaan tästä syystä puheessa esitetään seuraava terrorismin vastaisen taistelun ”genesis”: ”Venäjä oli yksi ensimmäisistä valtioista, jotka kohtasivat kansainvälisen terrorismin suuren uhan. Kuten kaikki tiedämme, vielä aivan äskettäin se uhkasi Venäjän federaation alueellista yhtenäisyyttä. Terroritekojen aiheuttamien kuuluisien tragedioiden jälkeen maailma muodosti terrorismin vastaisen koalition. Koalition perustana on USA:n ja muiden maiden aktiivinen osallistuminen ja yhteistyö. Operaatiot Afganistanissa olivat esimerkki siitä, kuinka tehokas

⁴⁹ Huntington 1996.

⁵⁰ The President's State of the Union Address 2002 25.7.2007; Address to a Joint Session of Congress and the American People 2001 25.7.2007.

tämä koalitio voi olla terrorismin vastaisessa taistelussa.”⁵¹ Venäjän erikoisuus, sen asema terrorismin vastaisen taistelun esitaistelijana nostetaan esille ja samalla vedotaan koalitioon unilateraalisen toiminnan vastavoimana. Kotimainen terrorismi rinnastetaan puheessa rikollisuuteen ja tshetsheenit pyritään palauttamaan Venäjän kansojen yhteyteen.

Presidentin puhe liittoneuvostolle vuodelta 2004 irrottaa Tshetshenian kotimaisesta terrorismista ja liittää sen kaaosta ja epävakautta levittäviin kansainvälisiin terroristeihin. Samalla terrorismin suhdetta muihin kansainvälisiin uhkiin korostetaan. Terrorismi toimii tässäkin muodossa IVY –alueen integraation perusteluna. Vuoden 2005 puhe on eräänlainen poikkeus johtuen suuren isänmaallisen sodan kuusikymmentävuotisjuhlallisuuksista. Se korostaa historiallista jatkuvuutta etenkin IVY:n piirissä, mutta jättää terrorismin vähäiselle huomiolle. Kotimainen terrorismi palaa kuitenkin asialistalle, tosin ilman selkeämpää sisältöä, johtuen epäilemättä vuoden 2004 terrori-iskuista.

Vuoden 2006 puhe on selkeä kannanotto Venäjän ja USA:n edelleen viilenneisiin suhteisiin ja sen taustalla vaikuttaa suurvaltapoliittinen ja kilpavarustelua korostava retoriikka. Toisaalta puhe ottaa laajasti kantaa kansainväliseen terrorismiin ja esittää mm. seuraavanlaisen tarinan: ”Terrorismin uhka on hyvin todellinen. Paikalliset konfliktit säilyvät rikkaana maaperänä terroristien lisääntymiselle, lähteenä heidän aseilleen ja kenttänä, jossa he voivat testata voimaansa käytännössä. Nämä konfliktit kehittyvät usein etniseltä pohjalta maustettuna uskontojen välisellä konfliktilla, jota kiihdytetään ja manipuloidaan kaikenlaisten ääriiliikkeiden taholta.”⁵² Joukkotuho- ja tavanomaisten aseiden leviäminen liitetään terroristeihin ja heistä tulee eräänlainen kansainvälinen superuhka. Puheessa ei kuitenkaan käytetä USA:n suosimaan globaalia terrorismiverkoston käsitettä, mikä itse asiassa on ratkaisevin ero vuosien 1993–2006 terrorismiselonteissa USA:n ja Venäjän välillä. Venäjän terrorismi on sidottu maantieteeseen.

Venäjän virallisissa asiakirjoissa ja presidentin puheissa liittoneuvostolle rakentuu vuosien 1993–2006 aikana kolme erilaista näkökulmaa terrorismiin, jotka ovat selkeästi sidoksissa

⁵¹ Annual Address to the Federal Assembly of the Russian Federation (May 16, 2003) 10.7.2006. “Russia was one of the first countries to confront the major threat of international terrorism. As we all know, quite recently it threatened the very territorial integrity of the Russian Federation. After the notorious tragedies caused by terrorist acts, the world formed an anti-terrorist coalition. This coalition was set up with active participation and in cooperation with the United States of America, and other countries. The operations in Afghanistan were an example of just how effective this coalition can be combating the threat of terrorism.”

⁵² Annual Address to the Federal Assembly of the Russian Federation (May 10, 2006) 10.7.2006. “The terrorist threat remains very real. Local conflicts remain a fertile breeding ground for terrorists, a source of their arms and a field upon which they can test their strength in practice. These conflicts often arise on ethnic grounds, often with inter-religious conflict thrown in, which is artificially fomented and manipulated by extremists of all shades.”

maantieteeseen: kansallinen, rajat ylittävä ja kansainvälinen, josta tästä eteenpäin käytetään analyttisenä kategoriana nimitystä globaali terrorismi. Nämä muotoilut toimivat identiteettien ja intressien lähteinä: Venäjä yksin terrorismin *esitaistelijana* omalla alueellaan, Venäjä IVY:n *yhdistäjänä* ja Venäjä Lännessä *vertaisena*. Nämä identiteetit ovat pikemminkin rinnakkaisia kuin hierarkkisia ja samanaikaisia kuin perättäisiä. Näin ollen Venäjällä voidaan esittää olleen vähintään kolme eri identiteettiä suhteessa eri tasoilla esiintyviin terrorismin muotoihin. Lopuksi on hyvä huomauttaa, että valittujen tasojen ei oleteta olevan toisistaan eristyksissä ja rakentavan toisistaan riippumattomia identiteettejä. Kyseessä on pikemminkin epistemologiseen kuin ontologiseen valintaan perustuva lähestymistapa.

2.3 Tapaukset

Kansainvälisen terrorismin historian sekä Venäjän terrorisminäkemysten esittelyn perusteella voidaan seuraavaksi esitellä tutkielman kohteeksi valitut terrorismitapaukset. Kyseiset tapaukset ovat kaikki herättäneet tai niillä on ollut potentiaalia herättää laajempaa keskustelua ja niihin on osallistunut useita kansainvälisesti merkittäviä toimijoita. Lisäksi tapauksilla on ollut merkitystä terrorismin käsitteestä käydyn kamppailun ja Venäjän identiteetin rakentumisen suhteen. Tavoitteena tapausten valinnassa on ollut kansainvälisen terrorismin käsittely aikaisemmin mainitulla kolmella tasolla sekä ajallisen jatkumon saavuttaminen, mikä mahdollistaa eri uhkakuvien, niiden takana vaikuttavien merkitysrakenteiden sekä identiteettien vertailun.⁵³ Yhdeksän tapauksen tarkastelulla saavutettaneen kattava kuva diskursiivisesta todellisuudesta (saturaatio).

Kansallisella tasolla käsitellään ensin Tshetshenian toisesta sodasta käytyä keskustelua vuonna 2001–2002. Tavoitteena on tarkastella sitä, miten Venäjä on pyrkinyt rakentamaan Tshetshenian sodan osaksi kansainvälistä terrorismin vastaista taistelua ja miten tämä pyrkimys joutui ensimmäisen kerran haastetuksi Moskovon teatterikaappauksen jälkeen. Tämän jälkeen tarkastellaan Beslanin koulukaappauksen herättämää keskustelua Venäjään kohdistuneen varsinaisen terrorismin huipentumana. Lopuksi tarkastellaan vuoden 2007 aikana tapahtunutta terrori-iskua Nevski Ekspress junaa vastaan, josta käydyn keskustelun kautta pyritään ymmärtämään laajemmin Venäjän tämän hetkistä ymmärrystä kansallisesta terrorismista.

⁵³ Tutkielman varsinaisesta metodista ks. luku 4.3.

Rajat ylittävän terrorismin tasolla tarkastelu aloitetaan Venäjän ja Georgian välisestä kriisistä syksyllä 2002. Tällöin tshetsheenikapinallisten toiminta Georgian Pankisin solasta käsin oli johtaa Venäjän sotilasoperaatioon Georgian alueella ja maiden suhteiden katkeamiseen. Syksy 2002 on esimerkki vuosina 2001–2007 jatkuneesta epävakaa tilanteesta, jossa kansainvälisen terrorismin uhkakuva haastoi alueellisen koskemattomuuden ja suvereenisuuden arvot ja sen voimakeinot legitimoiva vaikutus nousi selkeästi esiin. Toisessa vaiheessa käydään läpi Uzbekistanin Andizhanin kansannousun tapahtumista käyty keskustelua vuodelta 2005. Sitä voidaan pitää rajat ylittävän terrorismin uhkakuvan konkretisoitumana ja merkittävänä tapauksena taistelussa kansainvälisen terrorismin uhkakuvan käsitteestä. Lopuksi tarkastellaan vuonna 2007 SCO:n pitämän terrorisminvastaisen sotaharjoituksen herättämää keskustelua esimerkkinä uhkakuvan yhdistävistä voimista sekä terrorismikäsitteiden perustavaa laatua olevasta poliittisuudesta.

Globaalin terrorismin tasolla itse oikeutettu alkupiste ovat syyskuun 2001 tapahtumat ja niistä käyty keskustelu. Tämän jälkeen tarkastellaan Irakin sodasta vuonna 2003 käytyä keskustelua, joka osaltaan johti terrorismin vastaisen ”liittouman” pesäeroon ja korostuneeseen kamppailuun terrorismin käsitteestä. Lopuksi tarkastellaan vuonna 2007 järjestettyä Münchenin turvallisuuspoliittista konferenssia, joka eräissä tulkinnoissa⁵⁴ nähtiin jopa ”uuden kylmän sodan” alkuna Venäjän haastaessa voimakkaasti läntiset näkemykset turvallisuudesta, uhista ja toimintatavoista uhkien ratkaisemiseksi. Tavoitteena on tuoda esille, missä terrorismin yhteiset ymmärrykset keväällä 2007 olivat ja miten Venäjä näki oman paikkansa terrorismin vastaisen taistelun maailmassa.

Valittujen tapausten ulkopuolelle jää merkittäviä kansainväliseen terrorismiin liittyviä tapahtumia, joita ei kaikkia voida tässä käsitellä. Valitut tapaukset mahdollistavat muutoksen tarkastelun ja niistä jokaisella on side terrorismin vastaisen taistelun ja terrorismin käsitteestä käydyn kamppailun vaiheisiin. Lisäksi jokainen tapaus voitaneen asettaa laajemman kansainvälisessä järjestelmässä käydyn diskurssin piiriin. Myöhemmin edellä mainittuja tapauksia analyysiluvussa tarkasteltaessa, ne sijoitetaan tarkemmin ajalliseen ja paikalliseen kontekstiinsa ja tapahtumien taustoja pyritään selvittämään tarpeellisissa määrin. Valitut tapaukset ovat voimakkaasti sidoksissa toisiinsa ja analyysitasojen näkökulmasta osittain päällekkäisiäkin, mikä johtaa osittain keinoitekoiseen rajojen vetoon analyysiosiossa. Metodisesti ratkaisu on perusteltavissa sillä, että todellisuus on kyettävä systematisoimaan ja sen ilmiöitä tarkastelemaan suhteellisen erillään toisistaan. Lisäksi jaottelu perustuu selonteosta itsestään nouseviin kategorioihin, ei tutkijan ulkopuolelta asettamiin jaotteluihin.

⁵⁴ CDI JRL ”Putin’s Munich Speech ”cold shower”, not Cold War –aide” 22.2.2007.

3 TEORIA

Tutkielman teoria on yhdistelmä eri tason ja osittain eri koulukuntien teorioita. Sen metateoriana toimii konstruktivismin kieltä ja kriittisyyttä painottava suunta, joka operationalisoidaan tutkielman teoreettiseksi viitekehyyksi ulko- ja turvallisuuspolitiikan diskurssianalyttisen teorian sekä kriittisen turvallisuustutkimuksen kautta. Tässä luvussa todistetaan näiden teorioiden onto- ja epistemologinen sekä metodologinen yhteensopivuus sijoittamalla tutkielman teoria sitä ympäröivään teoriakenttään, rakennetaan teoreettinen viitekehys sekä määritellään tutkielman keskeiset käsitteet suhteessa tähän viitekehyyseen. Lopputulos toimii luvussa neljä esiteltävän tutkimusohjelman perustana ja perusteluna.

3.1 Laajempi kenttä

Tutkielman tutkimusongelma⁵⁵ sijoittaa työn vahvasti konstruktivismin teoriakenttään, mutta laajempaa näkökulmaa määrittelevät strategian tutkimus, kriittinen turvallisuustutkimus, alue- ja kulttuurintutkimuksen piiriin kuuluva Venäjän tutkimus ja terrorismin tutkimus – nämä ovat kaikki pikemminkin lähestymistapoja tai tutkimussuuntia kuin teorioita. Niiden lyhyt esittely auttaa valaisemaan tutkielman taustaa sekä asemoimaan sen tieteellisen tutkimuksen kenttään.

Strategian tutkimus, jonka tutkimuksen nimikkeen alla tämäkin tutkielma tuotetaan, on kiinnostunut valtion kansalaisten turvallisuuden takaamisesta. Se pyrkii selvittämään turvallisuuden tekijöitä ja pohtimaan keinoja näihin tekijöihin vaikuttamiseen niin, että turvallisuusuhat kyettäisiin välttämään. Strategian tutkimus on ollut perinteisesti valtiokeskeistä ja materialistista eli realismin tai uusrealismin teoriaan sitoutunutta.⁵⁶ Tämä tutkielma kuuluu kiistatta strategian tutkimuksen piiriin, koska tutkii Venäjän federaation ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan vaikuttavia identiteettejä ja intressejä, joilla on suora vaikutus Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan.⁵⁷ Samalla tutkielma on sitoutunut strategian tutkimuksen konstruktivistiseen suuntaukseen, joka on osa suurempaa kansainvälisen politiikan tutkimuksen teoriakenttää.⁵⁸

⁵⁵ Luku 1 s. 3 ”Tutkielman tavoitteena on siten ymmärtää Venäjän osallistumista kansainvälisen terrorismin uhkakuvan ja sen vastaisen taistelun merkitysten määrittelyyn, miten ja minkälaiseksi uhkakuva on rakentunut kansainvälisen järjestelmän tasolla käydyssä diskurssissa, sekä millaisia identiteettejä ja intressejä Venäjälle on rakentunut uhkakuvaa määriteltäessä.”

⁵⁶ Visuri 1997, 13-18. Kansainvälisen politiikan tutkimuksen teorioita ei tässä yhteydessä tarkemmin esitellä. Ks. tutkimuksen kentän muotoutumisesta ja linjanvedoista Walt 1998; Burchill et al. 2005; Schmidt 2002, 3-22.

⁵⁷ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004. Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko 2004, (VNS 6/2004 vp). Valtioneuvoston kansalian julkaisusarja 16/2004.

⁵⁸ Ks. Kerttunen 2007; Carlsnaes, Risse & Simmons 2002; Pursiainen 2000; Checkel 1998, 324-48; Adler 1997, 319-363.

Kriittinen turvallisuustutkimus kuuluu laajasti ottaen samaan turvallisuutta tutkivan tutkimussuuntauksen piiriin kuin strategian tutkimuskin, mutta eroaa siitä huomattavasti institutionaalisilta ja tieteellisiltä perusteiltaan. Kriittisen turvallisuustutkimuksen juuret ovat 1980 –luvulla turvallisuustutkimuksen sisällä alkaneessa keskustelussa, joka johtui osiltaan maailman ja osiltaan teoriakentän muutoksesta. Kriittinen turvallisuustutkimus pyrki hylkäämään perinteisen turvallisuustutkimuksen valtiokeskeisyyden ja sotilaallisen turvallisuuden painotuksen ja esittämään kysymyksiä turvallisuuden luonteesta, sen rakentumisesta ja siitä, kenen turvallisuudesta puhutaan. Tämä johti turvallisuuskäsitteen laajentamiseen mm. talouden, ekologisen ja sosiaalisen turvallisuuden ulottuvuuksiin ja nosti esiin yksilön ja ihmiskunnan turvallisuuden suhteessa valtion turvallisuuteen.⁵⁹

Kriittinen turvallisuustutkimus jakautui pian useaan eri suuntaukseen, eikä muodosta yhtenäistä koulukuntaan huolimatta yrityksistä luoda sille omaa identiteettiä. Osa tutkijoista on mm. omaksunut rauhantutkimuksen vaikutuksesta vahvan emansipatorisen tiedonintressin ja osa on pyrkinyt soveltamaan kriittistä tutkimusta turvallisuuden käsitteen ja mekaniikan toimintaan.⁶⁰ Tämä tutkielma on sidoksissa ns. Kööpenhaminan koulukuntaan, joka kehitti 1990-luvulla turvallistamisen (securization) käsitteen selittämään uhkien rakentamista ja niiden siirtämistä politiikan ulkopuolelle määrättyjen toimenpiteiden oikeuttamiseksi. Turvallistamisen käsite avasi ovet konstruktivistiselle turvallisuustutkimukselle, joka näyttää kehittyneen kriittisen turvallisuustutkimuksen pää(meta)teoriaksi.⁶¹ Turvallistamisen teorian näkökulmasta kansainvälisen terrorismin uhkakuvaa voidaan tutkia joko eliittien vallankäytön ja politiikan legitimoinnin välineenä tai sosiaalista todellisuutta rakentavana prosessina. Tämän tutkielman tapauksessa korostuu tarve tutkia kansainvälisen terrorismin uhkakuvaa Venäjän ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan vaikuttavien identiteettien ja intressien ymmärtämiseksi.

Kriittinen teoria ja postmoderni teoria⁶² sekä konstruktivismi ovat tuoneet turvallisuuden ja strategian tutkimuksen lähemmäs alue- ja kulttuurintutkimuksen ja tässä tapauksessa etenkin Venäjän tutkimuksen lähtökohtia: monitieteellistä näkökulmaa ja tutkittavan kohteen kulttuurihistoriallista ainutlaatuisuutta. Venäjän tutkimus on kiinnostunut hyvinkin erilaisista

⁵⁹ Krause 1998, 298-333; Williams 1999, 341-344; Jones 1999.

⁶⁰ Krause 1998; Huysman 1998, 226-255. Realismin pyrkimyksestä vastata kriittisen ja postmodernin tutkimuksen haasteisiin ks. Buzan 1991; Buzan, Weaver & Wilde 1998.

⁶¹ Krause 1998; Price, Richard & Reus-Smith, Christian (1998).

⁶² Postmoderni kansainvälisen politiikan teoria on kattokäsite monille erilaisille teorioille ja näkemyksille. Monet näiden teorioiden tai näkemysten kannattajista luultavasti kieltäisivät tällaisen kattokäsitteen käytön poliittisena. Tässä yhteydessä postmodernilla teorialla tarkoitetaan teoreettista näkökulmaa, joka ohittaa modernin suvereenin subjektin ja objektin olemassa olon ja pyrkii tuomaan esille näiden historiallisen, kielellisen ja kulttuurisen rakentuneisuuden. Samalla esim. neorealismien ja neoliberalismin teorit nähdään todellisuutta rakentavina, ei sitä kuvaavina, selontekoina. Hansen 1997, 369-397; Jackson & Sorensen 2003, 250-253.

Venäjään ja entisen Neuvostoliiton maihin liittyvistä kysymyksistä. Sen tutkimusaiheita ovat olleet mm. identiteetit, etnisyys, kulttuuri, kansakunnan rakentaminen, talouden transitio ja demokratisoituminen.⁶³ Venäjän tutkimuksen ja etenkin sen historiallisten kokemusten anti tälle tutkimukselle on ymmärtämistä ja poliittisten ilmiöiden ainutkertaisuutta korostava näkökulma. Alue- ja kulttuurintutkimuksen näkökulmasta valtiot eivät ole sisäisiltä ominaisuuksiltaan samankaltaisia, ne eivät noudata toiminnassaan universaaleja lainalaisuuksia, eikä niiden identiteettejä tai intressejä voida pitää ulkoa annettuina (exogenous). Samalla Venäjän tutkimus, joskus pitkiäkin historiallisia linjoja tarkastellessaan, antaa pohjan olettaa, että Venäjän federaation ulko- ja turvallisuuspolitiikan takana saattaa vaikuttaa historiallisesti pitkäikäisiä diskursseja, identiteettejä ja intressejä.⁶⁴ Strategian ja turvallisuuden tutkimuksen kannattaa hyödyntää alue- ja kulttuurintutkimuksen tarjoamia keinoja ja tutkimustuloksia voidakseen vastata konstruktivismin ja kriittisen turvallisuuden tutkimuksen asettamiin uusiin tutkimuskysymyksiin.

Viimeinen tutkimussuunta, johon tämä tutkielma sidotaan, on terrorismin tutkimus.⁶⁵ Terrorismin tutkimusta on käsitelty jo luvussa 2.1 ja samassa luvussa on esitetty myös tämän tutkielman ja terrorismin tutkimuksen leikkauspinta. Terrorismin määrittely ei ole tämän työn tavoite, eikä sellaista tulla Venäjän selonteista erillisenä esittämäänkään. Se olisi valitun teoreettisen viitekehyksen suhteen mahdoton ratkaisu. Oleellista on korostaa terrorismin käsitteen poliittista luonnetta, sen merkitystä uhkakuvana ja välineellisyyttä identiteetin luomisessa. Suurin osa terrorismin tutkimuksesta keskittyy kuvaamaan terrorismia ilmiönä, kartoittamaan sen ilmenemistä, tapoja ja syitä eli rakentamaan uhkakuvaa ja oikeuttamaan toimintatapoja.⁶⁶ Harvemmat tutkimukset keskittyvät terrorismin käsitteen dekonstruktioon⁶⁷, vaikka näitäkin on.⁶⁸ Tutkielma liittyy terrorismin tutkimuksen kenttään nimenomaan tämän jälkimmäisen suuntauksen kautta. Päätaavoitteena ei ole tosin paljastaa vallan mekaniikkaa, eikä luoda vaihtoehtoisia näkemyksiä terrorismista tai toimintatavoista sen suhteen. Tämän tutkielman tavoitteet ovat paljon vaatimattomammat ymmärtämiseen perustuvat päämäärät,

⁶³ Bonnell & Breslauer 2003, 22-28.

⁶⁴ Ks. esim. Lieven 2000; Neumann 1996; Hosking 2001; Luukkanen 2001; Prizel 1998; Juntunen 2003.

⁶⁵ Tutkielmalla voidaan nähdä olevan kosketuspintaa myös ns. strategisten kulttuurien tutkimukseen. Sen piirissä tarkastellaan kulttuurin vaikutusta valtioiden strategisista prioriteeteista päättämiseen. Koska strategisten kulttuurien tutkimus on pääasiallisesti kiinnostunut sotilaallisesta kulttuurista ja toiminnasta, keskittyy pitkäaikaisiin rakenteisiin ja jäykkään näkemykseen kulttuurista, on sitoutunut foundationalistiseen ontologiaan ja positivistiseen epistemologiaan sekä kausaalisuhteiden tutkimiseen, ei sitä sovelleta tässä tutkielmassa. Strategisten kulttuurien tutkimuksesta ks. Neumann & Heikka 2005, 5-23; Glenn, Howlett & Poore 2004.

⁶⁶ Puistola & Herralla 2006; Archer 2004; Cronin 2002; Martin 2003; Wilkinson 2001.

⁶⁷ Dekonstruktioilla tarkoitetaan tässä tekstissä esiintyvien käsitteiden luonnollisuuden ja itsestäänselvyyden kyseenalaistamista sekä käsitteiden välisien jännitteiden ja suhteiden tarkastelua. Näin päästään käsiksi käsitteiden merkityksen rakentuneisuuteen. Soveltamisesta esim. Zehfuss 2002.

⁶⁸ Katzenstein 2002, 427-435; Simons 2006; Colin 2004; Palonkorpi & Smith 2005.

jolloin kriittisen tutkimuksen normatiivinen ja emansipatorinen näkökulma jää tutkielman ulkopuolelle.

3.2 Konstruktivismi

Kansainvälisessä politiikan tutkimuksessa sovellettava konstruktivismi on metateoria, jonka juuret ovat politiikan tutkimuksen ulkopuolella. Sen vaikutus 1980-luvun loppupuolelta lähtien kansainvälisen politiikan ja ulkopoliittikan tutkimukseen on ollut huomattava ja sen on väitetty muodostaneen sillan rationalismiin perustuvien uusrealismin ja uusliberalismin sekä postmodernien ja kriittisten teorioiden välille.⁶⁹ Konstruktivismin vaikutuksen juuret ovat sosiaaliteorian suosion kasvussa politiikan tutkijoiden keskuudessa sekä kylmän sodan synnyttämässä kriisissä, joka sai alkunsa kun rationalistiset teoriat eivät kyenneet ennustamaan maailmanjärjestelmän muutosta. Tässä luvussa ei esitellä tarkemmin tieteenalan historiankirjoitusta vaan keskitytään konstruktivismin kieltä ja kriittisyyttä painottavan reflektiivisen suuntauksen esittelyyn.⁷⁰ Samalla rakennetaan tutkimukselle sopiva metateoreettinen viitekehys, johon ulko- ja turvallisuuspolitiikan diskurssianalyttinen teoria sekä kriittinen turvallisuustutkimus kyetään sulauttamaan.

Konstruktivismi ei ole yhtenäinen teoria, vaikka sen eri muodot jakavatkin määrättyjä perusoletuksia. Näiksi perusoletuksiksi on tarjottu Alexander Wendtin (1999) toimesta ihmisten kanssakäymisen rakenteiden määräytymistä yhteisten ymmärrysten pikemminkin kuin materiaalistien voimien toimesta sekä päämäärätietoisten toimijoiden identiteettien ja intressien rakentumista yhteisten ymmärrysten kautta erotuksena luonnollisina pidetyistä identiteeteistä ja intresseistä.⁷¹ Emmanuel Adler (2002) on esittänyt perusoletuksiksi tiedon ja todellisuuden sosiaalista rakentumista. Tämä tarkoittaa, että tiedon kohteet eivät ole erillisiä tietäjien tulkinnoista tai kielestä. Materialla ei ole tulkinnoista riippumatonta luonnetta, eikä todellisuus ole koskaan ”valmis”, sillä tulkinnat rakentavat maailmaa jatkuvasti uudelleen.⁷² Nicholas Onuf (2001) on vuorostaan muotoillut konstruktivismin perusoletuksiksi yhteiskunnan ja yksilöiden jatkuvan vuorovaikutuksen, joka konstituoi⁷³ molempia, puheen sosiaalisen rakentamisen keinona sekä säännöt puheen ilmentyminä, jotka tekevät materiasta resursseja ja luovat mahdollisuuksia hallinnalle.⁷⁴ Jeffrey T. Checkel (1998) on puolestaan katsonut konstruktivismin oletttavan, että toimijoiden ympäristö on niin sosiaalinen kuin

⁶⁹ Adler 1997, 319–363.

⁷⁰ Ks. esimerkki konstruktivismin jaottelusta Adler 2002, 95–110.

⁷¹ Wendt 1999, 1–2. Wendt tarkastelee identiteettejä endogeenisina eli niiden rakentumisen tarkastelu on osa tutkimusprosessia. Identiteetit tulee ensin ”jäljittää” ennen kuin niiden vaikutusta valtioiden toimintaan voidaan tarkastella.

⁷² Adler 2002, 95.

⁷³ Tekee mahdolliseksi ks. esim. Wendt 1999, 165.

⁷⁴ Onuf 2002.

materiaalinenkin, ja että tämä ympäristö konstituoii toimijoiden identiteettejä ja intressejä. Suhde on kuitenkin vuorovaikutteinen ja niin sekä toimijat että ympäristö (rakenteet) konstituoivat toisiaan.⁷⁵

Jo yksinkertaisia perusoletuksia vertailemalla havaitaan, ettei ole olemassa yhtä ainoaa konstruktivismia. Tämä johtuu siitä, että eri muotoilut poikkeavat toisistaan onto- ja epistemologisilta oletuksiltaan.⁷⁶ Todellisuuden sosiaalisuuden ja materiaalisuuden suhde sekä toimijoiden ja rakenteiden suhde vaihtelee, mikä vaikuttaa suoraan siihen, mitä voimme tietää. Voidaankin kysyä, ovatko sosiaalisesta todellisuudesta tehdyt tulkinnat keskenään yhteensopivia, onko niillä yhteistä perustaa, jolle totuusväittämät voidaan rakentaa (anti- / foundationalism). Pyritäänkö muodostamaan teorioita ja etsimään kausaalisuhteita vai ymmärtämään ja tulkitsemaan ilmiöitä niiden omilla ehdoilla ilman yleistämistä tai testaamista? Miten tulisi tutkia rakenteiden ja toimijoiden molemminpuolista rakentumista? Entä tulisiko konstruktivismin omaksua joitain aikaisempien teorioiden oletuksia, muodostaa siltoja realistisen ja liberaalin sekä postmodernin ja kriittisen teorian välille vai hylätä ns. rationalististen uusrealismin ja uusliberalismin oletukset vallan rakenteiden ilmentymänä ja pyrkiä purkamaan ne osoittaakseen todellisuuden teoriariippuvuuden?⁷⁷

Monet avoimet kysymykset ovat johtaneet moniin suuntauksiin. Adler (2002) erottelee toisistaan modernistisen, modernistis-kielellisen, radikaalin, kriittisen ja pragmaattisen suuntauksen. Modernistinen on kiinnostunut sosiaalisen todellisuuden ymmärtämisestä sekä selittämisestä, modernistis-kielellinen sosiaalisen todellisuuden selittämisestä sääntöjen kautta, radikaali emansipatorisuudesta ja dekonstruktioista, kriittinen ymmärtämisestä ja käytäntöjen muuttamisesta ja pragmaattinen syiden ja käytäntöjen muodostumisesta. Jaottelun taustalla ovat erilaiset tieteenfilosofiat.⁷⁸ Wendt (1999) jakaa konstruktivismin lajit yksinkertaisemmin modernistiseen, postmoderniin ja feministiseen. Hänen jakonsa perustuu

⁷⁵ Checkel 1998, 324-48.

⁷⁶ Sekä tietenkin siitä, että kyseessä on metateoria, jota eri tutkijat ovat soveltaneet tutkimuskohteensa ja tarpeidensa mukaan. Yleisesti ottaen kansainvälisen politiikan tutkimuksen pääteoriat so. realismi, liberalismi ja konstruktivismi ovat kaikki käyttäjiensä soveltamia, eivätkä esiinny ”puhtaina” käytännön tutkimuksessa.

⁷⁷ Ks. Adler 1997; Guzzini 2000, 147-182; Wiener (2006). Konstruktivismin suhde rationaalisuuden käsitteeseen ei ole yksioikoinen. Kriitikki on lähinnä kohdistunut instrumentaalista rationalismia kohtaan, jota on haluttu täydentää rationalismin endogeeniseksi tekevillä normatiivisella / affektiivisellä sekä kommunikatiivisella rationalismilla (Forsberg 1997). Tämä on johtanut sopivuuden logiikan (logic of appropriateness) käsitteen kehittymiseen, jolla selitetään mm. valtioiden toimintaa sosialisointin ja oppimisen kautta rakentuneiden identiteettien ja omaksuttujen normien avulla (Risse 2000). Sopivuuden logiikan mukaan sosiaalisesti jaetut normit ohjaavat toimijan toimintaa määrittelemällä hyvät päämäärät ja oikean toimintatavan (March & Olsen 1998, 951). Konstruktivismi ei siis edellytä toimijoiden irrationaalisuutta vaan rationaalisuutta yhteisten ymmärrysten kautta tulkittuna. Toimijoilla on kyky ja mahdollisuus reflektoida preferenssejään ja tätä kautta myös muuttaa yhteisiä ymmärryksiä.

⁷⁸ Adler 2002, 97-98.

myös tieteenfilosofiaan eli positivismiin⁷⁹, relativismiin⁸⁰ ja emansipatorisen/kriittisen⁸¹ näkemyksen eroihin. Wendt esittää ratkaisuksi tieteellistä realismia (scientific realism), joka hyväksyisi materiaalisen ja sosiaalisen maailman olemassa olon sekä selittävät teoriat, joiden totuusväittämiä voitaisiin verrata keskenään.⁸² Konstruktivismin sisäisiä jakolinjoja ovat myös vetäneet osiltaan ontologisten valintojen määrittelemät tutkimuskysymykset ja analyysitasot⁸³. Wiener (2003) on esimerkiksi esittänyt erottelun perusteiksi tutkimuskohteita: yksittäiset ideat, sosiaaliset ideat, konstituivat käytännöt ja kieli.⁸⁴ Lisäksi Alexander Wendtin konstruktivistinen järjestelmäteoria (etenkin sen saama kritiikki) korostaa analyysitason ja tutkittava kohteen merkitystä koko konstruktivistiselle projektille: järjestelmän, valtioiden välisten suhteiden ja päättäjien tai yhteiskunnan tarkastelu vaativat toisistaan poikkeavaa teoriaa, samoin näiden tasojen vuorovaikutus esimerkiksi normien välittymistä tutkittaessa.⁸⁵

Edellä esitetyt jakolinjat sekä yritykset niiden paikkaamiseksi ovat syntyneet toisaalta koulukuntien välisestä kilpailusta (konstruktivistien pyrkimyksestä oikeuttaa paikkansa tieteen kentällä) ja toisaalta konstruktivistien pyrkimyksestä pelastaa teoriansa postmodernin ja kriittisen tieteen vaikutukselta.⁸⁶ Luvussa 3.1 tarkasteltujen tutkimussuuntien teoreettiset kehityskulut ovat hyvä esimerkki konstruktivismin suosiosta, mutta myös sen sekoittumisesta muihin metateorioihin ja tieteenfilosofiseen viidakkoon.

Tässä tutkielmassa konstruktivismin nähdään kielen ja kriittisyyden näkökulmasta, mikä on lähellä Richard Pricen ja Christian Reus-Smithin (1998)⁸⁷, Stefano Guzzinin (2000)⁸⁸, Keith

⁷⁹ Ks. positivismista Wight 2002, 41-43.

⁸⁰ Relativismilla tarkoitetaan tässä keskenään yhteensopivat totuusväittämät hylkäävää ja tiedon subjektisidonnaisuutta korostavaa tieteenfilosofiaa. (Adler 2002, 97).

⁸¹ Emansipatoris-kriittisellä tieteenfilosofialla tarkoitetaan Frankfurtin koulukuntaan sidottua näkemystä tieteestä yksilöiden vapauttamiseen pyrkivänä toimintana (Devetak 2005, 141-147).

⁸² Wendt 1999, 52-77.

⁸³ Analyysitasoilla voidaan tarkoittaa toisaalta, millä tasolla oletetaan olevan toimijan ja millä rakenteen (ontologia / agent-structure -debaatti), ja toisaalta millä tasolta tutkittavaa ilmiötä pyritään selittämään / ymmärtämään (epistemologia). Ks. Patomäki 2002, 73-81. Poststrukturalismi on analyysitasojen sijaan kiinnostunut prosessista ja pyrkii ymmärtämään toimijoiden ja rakenteiden toisiinsa sitoutunutta ja yhtäaikaista rakentumista. Hansen 2006.

⁸⁴ Wiener 2003, 252-275.

⁸⁵ Wendtin kritiikistä ks. Reus-Smith 2005, 202-203; Shannon 2005, 581-587; Zehfuss 2001, 315-348; Checkel 1998, 324-48.

⁸⁶ Price & Reus-Smith, 264-266; Reus-Smith 2005, 195-196. Maja Zehfuss (2002) on esittänyt kritiikkiä konstruktivismin projektia kohtaan sillä perusteella, että siitä on tullut keskitietä (middle ground) etsiessään poliittinen teoria. Zehfuss kritisoi etenkin Wendtia, Kratochwiliä ja Onufia näiden teorioiden todellisuutta vahvistavasta luonteesta sekä post-strukturalistista ja postmodernia ajattelua syrjivästä näkemyksestä. Zehfussin kritiikin voi nähdä olevan luonteeltaan moraalista, mutta hän paljastaa myös eräitä kyseisten teorioiden merkittäviä heikkouksia. (Zehfuss 1998, 6, 252).

⁸⁷ Price & Smith 1998.

⁸⁸ Guzzini 2000.

Krausen (1998)⁸⁹ ja Lene Hansenin (2006)⁹⁰ esittämiä tulkintoja. Price ja Reus-Smith pyrkivät yhdistämään konstruktivismin ja kriittisen teorian kansainvälisen politiikan teoriaksi. He erottelevat konstruktivismin moderniin ja postmoderniin suuntaukseen ja löytävät kriittisen teorian ja postmodernin konstruktivismin leikkauspinnan siitä, miten (how) merkitykset syntyvät ja toimivat. Pricen ja Reus-Smithin konstruktivismi pyrkii esittämään pieniä ja tulkinnallisia totuuksia, jotka nojaavat historialliseen analyysiin ja kontekstisidonnaisuuteen. Tässä suhteessa he ovat lähellä Wendtin tieteellistä realismia, joka perustuu tiedeyhteisön kykyyn vertailla teorioita keskenään ja tätä kautta päästä yhteisten totuusväittämien äärelle. Toisaalta he ovat hyvin lähellä reflektivististä epistemologiaa⁹¹, koska eivät hyväksy sitä, että faktat järjestyisivät yhdeksi ainoaksi oikeaksi selitykseksi. Pricen ja Reus-Smithin postmodernin konstruktivismin ontologia korostaa normatiivisten rakenteiden merkitystä (joita voidaan pitää merkitysjärjestelminä), koska nämä määrittelevät miten toimijat tulkitsevat materiaalisen ympäristönsä. Samalla merkitysjärjestelmät määrittelevät toimijoiden identiteetit ja identiteetit vuorostaan intressit ja intressit toiminnan. Rakenteet ja toimijat ovat kuitenkin molemminpuolisesti konstituoituja – tämä on jatkuva prosessi, joka on sidottu sosiaalisten subjektien käytäntöihin eli *diskursseihin*.

Guzzinin (2003) tulkinta täydentää Pricen ja Reus-Smithin näkemystä avaamalla materiaalisen ympäristön tulkintaa. Guzzini korostaa kielen tutkimisen merkitystä, koska se on yhteisesti jaettu (intersubjective) todellisuuden tulkinnan väline ja tekee täten todellisuudesta sosiaalisesti rakennetun. Konstruktivismin epistemologia kieltää empirismin, koska tiedosta erillään olevia havaintoja ei ole olemassa, ja toisaalta kieltää myös idealismin, koska tieto ei rakennu pelkästään diskursseissa vaan sosiaalisessa käytännössä. Lisäksi Guzzini korostaa konstruktivismin tulkinnallisuutta (interpretivism) korostamalla ns. ”tuplahermeneutiikkaa”, jossa tutkijan tulee kiinnittää huomiota sekä toimijan tulkintaan että yleisön tulkintaan. Tämä tarkoittaa käytännössä yhteisten ymmärrysten (shared knowledge) tarkastelua. Yhteiset ymmärrykset tarkoittavat, että tietoa ei voi redusoida yksilöön (intersubjektiivisuus). Tieto on olemassa käytännössä.

Keith Krause (1998) yhdistää käytännössä konstruktivistisen kriittisen turvallisuustutkimuksen teorian konstruktivistiseen kansainvälisen politiikan teoriaan. Hän korostaa maailman politiikan toimijoiden sosiaalista ja historiallista rakentumista, toimijoiden jatkuvaa konstituoitumista jaettuun tietoon perustuvien käytäntöjen kautta sekä maailman politiikan jatkuvaa muutosta. Krause kysyy: ”Miten subjektit, objektit ja tulkinnat on

⁸⁹ Krause 1998, 316-317.

⁹⁰ Hansen 2006.

⁹¹ Hopf, Kratochwil & Lebow 2000.

rakennettu sosiaalisesti, jotta määrätyt käytännöt olivat mahdollisia.”⁹² Krausen lisä Pricelle ja Reus-Smithille sekä Guzzinille on siinä, että hän tuo uhkien tarkastelun problematiikan konstruktivismin piiriin: miten uhista tulee uhkia, miten uhat rakentuvat, miten ne rakentavat subjekteja ja mikä on uhkien suhde toimijoihin ja kansainväliseen järjestelmään. Tällä tavoin esimerkiksi aikaisemmin esitelty turvallistamisen käsite nivoutuu yhdeksi sosiaalista todellisuutta rakentavaksi prosessiksi konstruktivistisen teorian puitteissa.

Lene Hansenin (2006) ajatukset siirtävät tämän tutkielman kenties pisimmälle post-strukturalismin⁹³ suuntaan. Hän hylkää kausaalisuuden kokonaan, koska identiteetit ja politiikka (policy) rakentavat toisiaan. Hansen kieltää materian ja ideoiden maailman erottelun, koska niitä ei voida erottaa toisistaan. Kaikki on diskurssia. Tässä on hyvä huomioida, että hän soveltaa teoriaansa identiteettien tutkimukseen diskurssianalyysin puitteissa eikä pyri muotoilemaan konstruktivismin / post-strukturalismin teoriaa. Hansenin näkemyksillä on merkitystä myöhemmin, kun palataan diskurssianalyysin ja identiteettien problematiikkaan. Tässä yhteydessä Hansenin merkitys piilee siinä, että hän korostaa tiedon ja identiteettien jatkuvaa uudelleen rakentumista. Yhteisesti jaettu tieto ei ole pysyvää vaan jatkuvan uudelleen määrittelyn kohteena, koska tieto on diskursiivista ja näin ollen sosiaalista, poliittista, suhteellista ja epävakaa.

Tässä omaksuttu konstruktivistinen ”metateoriakollaasi” on tarkoituksella jätetty hyvin yleisluontoiseksi. Sitä voidaan luonnehtia konstruktivismin post-strukturalistiseksi tulkinnaksi⁹⁴. Seuraavat alaluvut tulevat tarkentamaan rakenteen ja toimijan, identiteettien, intressien ja toiminnan suhdetta sekä sosiaalisesti jaetun tiedon ja diskurssien suhdetta. Tavoitteena on luoda pohja uhkakuvien ymmärtämiselle sosiaalisina tuotoksina, näiden tuotosten rakentumiselle sosiaalisesti jaetun tiedon pohjalta ja tuotosten sekä toimijoiden identiteettien ja intressien vuorovaikutukselle. Täten voidaan teoreettisesti perustella Venäjän

⁹² “How the subjects, objects and interpretive dispositions were socially constructed such that certain practices were made possible.” (Krause 1998, 317).

⁹³ ”Rationalistisen näkökulman omaksumien empirististen ja positivististen epistemologioiden sekä metodologioiden sijaan post-strukturalismi puolustaa dekonstruktion, genealogian ja intertekstuaalisuuden ”antimetodeja”. Dekonstruktio osoittaa, kuinka dikotomiat ovat ratkaisevia merkitysten rakentamisessa identifioimalla ensin kahden dikotomian käsitteen välisen suhteen hierarkian, toiseksi kääntämällä pääläelleen tämän hierarkian ja kolmanneksi, tämän prosessin kautta, purkamalla käsitteiden välisen suhteen [...] Genealogian on nykyhetken historiaa, joka seuraa kolmea metodologista periaatetta: se ei etsi jatkuvaa historiaa vaan epäjatkuvuutta ja unohdettuja merkityksiä; se ei etsi alkuperää, itse asiassa sellaista ei oleteta löytyvän; eikä se, loppujen lopuksi, keskity ’genealogian objektiin’ itseensä vaan sitä ympäröiviin olosuhteisiin, diskursseihin ja tulkintoihin [...]” Hansen 1997, 372.

⁹⁴ Summa summarum: Rakenteen ja toimijat ovat toisiaan konstituivia jatkuvassa prosessissa. Todellisuus on diskursiivisesti rakennettu ja perustuu toimijoiden yhteisiin ymmärryksiin. Näiden taustalla ovat materiaalisesta maailmasta luodut tulkinnat. Materian merkitys on tiedosta riippuvainen, mutta rajoittaa tapauskohtaisesti siitä tehtäviä tulkintoja. Yhteiset ymmärrykset konstituivat toimijat, rakentavat ne ja tekevät niiden toiminnan mahdolliseksi. Identiteetit, intressit ja rationalismi ovat endogeenisiä ja niitä voidaan tarkastella vain aikaan ja paikkaan sidottuina.

kansainvälisen terrorismin uhkakuvasta käymän diskurssin sekä tämän diskurssin yhteydessä rakentuneiden identiteettien ja intressien tutkiminen.

3.3 Ulko- ja turvallisuuspolitiikan diskurssianalyttinen teoria

Ulkopolitiikan tutkimus on kansainvälisen politiikan tutkimuksen – lähinnä yhdysvaltalaisen – alalaji. Euroopassa kansainvälisen politiikan ja ulkopoliitiikan tutkimuksen raja on ollut hämärämpi. Tämän tutkielman ulko- ja turvallisuuspolitiikan teoria perustuu pääasiassa eurooppalaiseen ajatteluun, eikä pyri rakentamaan teoreettista mallia ulko- tai turvallisuuspoliittisesta päätöksenteosta vaan keskittyy niihin sosiaalisen todellisuuden luomisen prosessina.⁹⁵ Alla esiteltävän ulko- ja turvallisuuspolitiikan diskurssianalyttisen teorian mukaan ulko- ja turvallisuuspolitiikka on osa valtion ja kansan identiteetin rakentamista, tavoitteiden ja toimintatapojen asettelua sekä niiden legitimointia sekä ympäröivän maailman ymmärrettäväksi tekemistä. Siihen liittyvät olennaisesti erilaiset uhkakuvat, joiden representaatiot esiintyvät selonteissa. Selonteot taas ovat sosiaalisesti jaettujen merkitysrakenteiden eli diskurssien intentionaalisten kantajien tuottamia.⁹⁶

Ulkopolitiikan tutkimuksen diskurssianalyttisen teorian käsite on lainattu Ole Weawerilta (1996)⁹⁷, joka käytti sitä tutkiessaan Saksan ulkopoliitiikkaa. Weawer pyrki *selittämään* Saksan ulkopoliitiikkaa diskurssianalyysin⁹⁸ avulla sillä perusteella, että ulkopoliitiikka toimi kansan identiteetin rakennuksen välineenä luodessaan me / he – ystävä / vihollinen erotteluja ja näin ollen sitoo politiikkaa määrättyihin linjoihin. Diskurssin hän määrittelee merkityksen rakentamisen ulottuvuudeksi, ajallisesti ja paikallisesti sidotuksi järjestelmäksi, joka perustuu

⁹⁵ Ulkopoliitiikan tutkimuksen teorioiden historiasta ks. Pursiainen 1998, 42-187; Carlsnaes 2002, 331-349.

⁹⁶ Perinteisempi määritelmä ulkopoliitiikalle on esim. ”... valtion [pyrkimys] toteuttaa kansainvälisellä tasolla yhteiskunnalliset arvonsa, jotka syntyvät valtion sisäisessä poliittisessa prosessissa.” (Visuri 1997, 249). Turvallisuuspolitiikka voidaan määritellä ”[valtion] ...itsenäisyyden, toimintavapauden ja kansalaisten elinmahdollisuuksien turvaamista erilaisten turvallisuusuhiin vaikutuksilta...” (Visuri 1997, 12).

⁹⁷ Weawer 1996.

⁹⁸ Diskurssin ja diskurssianalyysin käsite on monimuotoinen. Diskurssit ovat Neumannin (2003, 157, 33) mukaan merkitysjärjestelmiä jotka ”...tuottavat vakiintuneita lausumia ja käytäntöjä, jotka institutionalisoiduttuaan voivat esiintyä enemmän tai vähemmän normaaleina. Ne rakentavat kantajiensa todellisuuskäsityksen ja määräävät jossain määrin erilaisia sosiaalisia suhteita.” Niiden raaka-ainetta ovat representaatiot eli todellisuuden objektit sellaisina, kuin me ne ymmärrämme. Jokinen et al. (1999, 67) määrittelee diskurssit kielenkäytössä jatkuvasti uusiutuviksi merkityssysteemeiksi. Niitä voidaan tutkimuksessa lähestyä selontekojen kautta, jotka ymmärretään ihmisten kuvauksina maailmasta, joille he antavat merkityksiä ja välittävät niitä. Titscher et al. (2000, 26-27) mukaan diskurssit ovat ymmärrettävissä vain kontekstissaan, toimintana ja toisten diskurssien rajaamina. Ne konstituivat todellisuutta ja ovat vallan välineitä. Kriittinen diskurssianalyysi on kiinnostunut vallasta diskurssien takana ja pyrkii paljastamaan hegemoniset diskurssit ja niiden vaihtoehdot (Fairclough 1992, 75-97). Boekle et al. (2001) mukaan diskurssin poliittisia tehtäviä ovat: selittää tapahtumia, oikeuttaa toimintaa, uudelleen tulkita historiallisia muistoja ja rakentaa identiteettejä. Diskurssianalyysi voidaan ymmärtää myös seuraavasti: ”Diskurssianalyysi on kielenkäytön ja muun merkitysvälittöisen toiminnan tutkimusta, jossa analysoidaan yksityiskohtaisesti sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä.” Jokinen, Juhila & Suoninen 1999, 19; Muista diskurssianalyysin versioista ks. Dijk ed. 1985; Dijk ed. 1985b; Fairclough 1992; Titscher, Meyer, Wodak & Vetter 2000.

käsitykseen kielestä toistensa suhteen määrittyvinä käsitteinä. Järjestelmässä on useita rakenteita eli määrättyjen käsitteiden ”kuvioita” (constellations), joita voidaan myöskin nimittää diskursseiksi. Diskursiivinen käytäntö, kuten esimerkiksi ulkopoliittikan muotoilu perustuu olemassa olevien diskurssien käyttöön, uudelleen tuottamiseen ja muokkaamiseen. Diskurssit eivät siis ole pysyviä vaan jatkuvasti muuttuvia merkitysrakenteita. Weawer selittää diskurssien muutoksen tasoilla (layers), joista ylimmät ovat helposti muuttuvia arkipäiväisiä sovelluksia ja syvimmat toimijoiden toimintaa ohjaavia käsitteitä, kertomuksia ja koodeja, kuten esimerkiksi määrättyt käsitykset kansan identiteetistä tai valtiosta. Näillä syvimmän tason tekijöillä Weawer näkee olevan kausaalista merkitystä, mikä mahdollistaa selittämisen diskurssianalyysin avulla.

Vaikka Weawerin näkemys ulkopoliittikan funktiosta ja diskurssien luonteesta toimiikin tämän tutkielman perustana, ei selittäminen kuitenkin kuulu tutkimusongelman piiriin. Weawerin näkemys diskursseista pelkästään rakenteina on myöskin rajoittunut. Jennifer Milliken (1999)⁹⁹ esittää diskurssianalyysin kritiikissään monipuolisemman näkemyksen diskursseista ja niiden analyysistä. Hän tarkastelee diskursseja merkitysjärjestelmien, tuottavuuden ja käytännön tasoilla. Merkitysjärjestelminä diskurssit määrittelevät todellisuuden objektit käsitejärjestelminä, joiden tärkeimpiä ominaisuuksia ovat käsitteiden suhteet ja binäärivastakohdat (kaunis/ruma, moderni/perinteinen, ystävä/vihollinen). Tuottavuuden tasolla diskurssit rakentavat ne, joilla on oikeus puhua ja toimia (eli toimijoiden identiteetit ja vallan rakenteet), määräävät toimimisen muodot, tuottavat paikat ja objektit ja lisäksi määrittelevät yleisön (jolle ne, joilla on valta puhua, puhuvat) sekä maalaisjärjen (common sense). Diskurssit siis määrittelevät, tekevät mahdolliseksi, antavat vallan toimia, vievät vallan ja hiljentävät. Käytännön tasolla Milliken tarkoittaa diskurssien avoimuutta, jatkuvaa muotoutumista, johon liittyy kilpailu, valta ja hiljaisuus.

Millikenin anti ulko- ja turvallisuuspolitiikan diskurssianalyttiselle teorialle on hänen metodologisessa lähestymistavassaan. Merkitysrakenteiden tutkimuksessa hän korostaa predikaattianalyysiä, jossa tarkastellaan selonteoissa esiintyviin substantiiveihin liittyviä verbejä, adjektiiveja ja adverbejä, jolloin saadaan rakennetuksi objektitila. Objektien suhteita vertailemalla ja tarkastelemalla, mitä ne eivät ole, kyetään paljastamaan selontekojen taustalla oleva merkitysrakenne. Tällaisen tilan rakentamiseksi tarvitaan useita tekstejä ja avoimuutta eli tiukkojen metodien tai teorioiden välttämistä, jotta ne eivät vinouttaisi analyysiä.

⁹⁹ Milliken 1999, 225-254.

Millikenin tuottavuuden tutkimisen metodi perustuu Jutta Weldesiin (1996)¹⁰⁰, joka tutkii kansallisen intressin rakentumista. Weldes erottelee toisistaan artikulaation ja interpellaation. Artikulaation avulla kulttuurisista ja kielellisistä raaka-aineista (järjestelmän sekä kansallisen tason yhteiset ymmärrykset) rakennetaan kuvauksia todellisuudesta, jotka käytön ja toiston kautta saavat objektiivisen ja luonnollisen luonteen. Artikulaatiot voidaan purkaa ja kiistää sekä rakentaa uudelleen ajasta ja paikasta riippuvista diskursseista. Interpellaation kautta identiteetit tai subjektipositiot luodaan ja konkreettiset yksilöt kutsutaan niihin, jolloin identiteetteihin liittyvät representaatiot maailmasta muuttuvat luonnollisiksi yksilöille. Valtion ulkopoliitikassa interpellaatio kohdistuu valtioon itseensä, joka luodaan ja jolle syntyy intressejä. Samalla luodaan kuvitteellinen yhteisö (imagined community), johon valtion kansalaiset voivat samaistua.¹⁰¹

Millikenin kolmas eli diskurssien käytännön tason tutkimisen metodi perustuu valtapelin ja todellisuuden rakentuneisuuden paljastamiseen ja on sidoksissa kriittiseen tutkimukseen. Se on tämän tutkimuksen kiinnostuksen kohteena tarkasteltaessa Venäjän kansainvälisellä tasolla käymää diskurssia (tässä kommunikaation merkityksessä) kansainvälisestä terrorismista. Tutkielmassa tullaan soveltamaan Millikenin ehdottamia vastakkainasettelun ja hiljaisuuksien tarkastelun metodeja, jotta terrorismin representaatioiden suhde diskursiivisiin kamppailuihin eli valtaan, yhteisiin ymmärryksiin ja tätä kautta identiteetteihin ja intresseihin saadaan paljastettua. Lyhyesti sanottuna Milliken suosittelee tarkkailemaan sitä, mitä ei sanota, mitä voitaisiin sanoa toisin ja mitä sanotaan useilla eri tavoilla.¹⁰²

Kolmas ulko- ja turvallisuuspolitiikan diskurssianalyttiseen teoriaan vaikuttava tutkija on aikaisemmin esitelty Lene Hansen (2006). Hansen poikkeaa Weawerista ja Millikenistä siinä, että hän ei ole niinkään kiinnostunut merkitysrakenteista kuin identiteeteistä. Hansen kuitenkin täydentää Millikenin merkitysjärjestelmien analyysiä esittämällä poststrukturealistisen ”lukemisen metodologian”. Tässä menetelmässä huomio tulee kiinnittää säännönmukaisuuksiin ja vastakkainasetteluihin, jolloin tutkittava käsite määrittyy vastakohtaansa ja itseensä kiinnittyvien ominaisuuksia mukaan. Hansen korostaa analyysin kohteeksi valittujen ajallisten ja paikallisten hetkien merkitystä, sillä tapahtumat kutsuvat määrätty diskurssit ja tätä kautta identiteetit esiin. Näin ollen Millikenin artikulaatioiden ja interpellaatioiden voidaan ymmärtää olevan sidottuja määrättyihin tapahtumiin, jotka

¹⁰⁰ Weldes 1996, 275-318.

¹⁰¹ Weldes 1996, 287-289.

¹⁰² Tässä ei tilanpuutteen takia oteta tarkemmin kantaa valtataisteluun, joka on kriittisen diskurssianalyysin keskipisteessä (Ks. Fairclough 1992). Tuotakoon kuitenkin esille, että tutkielman takana vaikuttaa käsitys tiedon ja vallan yhteen kytkeytymisestä, jolloin diskurssit tuottavat valtaa ja ovat sen rakentamisen välineitä. Tämä on perusoletus sille, että tieto ja totuus kansainvälisessä järjestelmässä on kamppailun kohde.

rakentavat subjekteja, niiden toimintaa ja tätä kautta rakentuvat itse uudelleen.¹⁰³ Aiemmin luvussa 2.3 esitellyt tapaukset ovat ymmärrettävissä Hansenin tarkoittamiksi tapahtumiksi.

Niin Weawer, Milliken kuin Hansenkin sitovat teoriansa ulkopolitiikan tarkasteluun ja niiden taustaoletukset käyvät yksiin edellisessä luvussa esitetyn konstruktivistisen teorian kanssa, jossa subjektien jakamat merkitysjärjestelmät oli sidottu diskursseihin ja nämä tuottivat identiteettejä ja intressejä. Varsinainen ulko- ja turvallisuuspolitiikan osuus tarvitsee kuitenkin määrittelynsä samoin muutamit avainkäsitteet.

Kuten Weawer esitti, ulkopolitiikka on nähtävissä valtion ja kansallisen identiteetin rakennuksen välineenä. Tässä tutkielmassa käsite valtion (Venäjän) identiteetti määritellään seuraavasti: Valtion identiteetti on monitasoinen ja -muotoinen, jatkuvasti uudelleen rakentuva näkemys valtion olemuksesta ja paikasta järjestelmässä. Siitä ovat johdettavissa valtion tarpeet eli intressit ja yhdessä ympäristön tulkinnan kanssa keinot intressien saavuttamiseksi. Sillä on monta muotoa suhteessa siihen, minkä suhteen se määritellään. Se voi saada eri asiayhteyksissä ja ajassa sekä paikassa erilaisia muotoja. Identiteetti on prosessin ominaisuus, mutta riippuvainen rakenteesta (yhteisistä ymmärryksistä). Sen toiset muodot ovat toisia voimakkaampia ja jäykempiä ja näin ollen historiallisesti kestävämpiä, laaja-alaisempia ja merkittävämpiä valtion toiminnalle. Identiteettien muotoilijat eivät omista identiteettejä, sillä muotoilu tapahtuu rakenteen asettamissa puitteissa osana jatkuvaa valtakamppailun, jonka sisään muotoilijatkin (ulkopoliittinen eliitti) ovat rakentuneet. Identiteettien intentionaalisuutta rajoittavat myös aikaisemmat identiteettien ja intressien muodot sekä niiden rakentuminen lukuisien eri selonteiden oheistuotteina. Identiteetit siis ovat vuorovaikutuksen tulos: kansallisten ideoiden, järjestelmän yhteisten ymmärrysten, aikaisempien tulkintojen ja vallan tuotos.¹⁰⁴ Kansallinen identiteetti määritellään tässä yksittäisten yksilöiden jakamaksi kollektiiviseksi identiteetiksi, joka mahdollistaa heidän toimimisensa yhteisenä joukkona ja perustuu kuvitteelliseen yhteiseen historiaan ja siihen liittyviin uskomuksiin ja symboleihin.¹⁰⁵ Millikenä (1999) sekä Jeppersonia, Wendtiä ja Katzensteinia (1996) mukaillen valtion ja kansallisen identiteetti yhdistyvät artikulaation ja

¹⁰³ Hansen 2006, 11-35.

¹⁰⁴ Ks. rooli-identiteeteistä Mitzen 2006, 341-370; Korporatiivisista identiteeteistä ks. Cederman & Daase 2003, 5-35; Valtion identiteeteistä yleensä Wendt 1999, 224-229. Käsitteiden valtioidentiteetin rakentamisen jatkuvuudesta, eliittikeskeisyydestä ja sen luonteesta läsnä olevia kansallisia ja kansainvälisiä resursseja käyttävänä prosessina on Iver B. Neumannilta (Neumann 1996; Neumann 1999) sekä Lisbeth Aggestamilta (1999). Hansen (2006) määrittelee valtioidentiteetin samaan tapaan ja käyttää siitä yksinkertaisesti käsitettä diskursiivinen. Tämä tarkoittaa, ettei ole objektiivisia identiteettejä vaan ne artikuloidaan jatkuvasti uudelleen ja ne ovat kiistämisen kohteena. Lisäksi ne perustuvat politiikkaan (valtataisteluun) eivät kulttuuriin (objektiivinen tietorakenne), ne määrittyvät aina suhteessa johonkin muuhun ja ovat sosiaalisia (kollektiivisia, eivät yksilön hallittavissa). Hansen 2006, 5-7.

¹⁰⁵ Valtiollisen identiteetin ja kansallisen identiteetin käsite Pasi Saukkoselta (Saukkonen 1998, 212-225.)

interpellaation kautta, jolloin tulevat määritellyksi kansalliset intressit eli mitä tavoitellaan ja miten sekä mitä suojellaan, miltä ja millä tavoin. Täten intressit ovat sidoksissa identiteettiin, joka taas on sidoksissa ymmärrykseen (toivottuun) valtion ja kansan paikasta maailmassa ja ymmärrykseen maailmasta yleensä.¹⁰⁶

Kansallisen ja valtion identiteetin rakennukseen kuuluu olennaisesti Minän ja Toisen erottaminen eli rajanvetäminen sen välille, kuka on esim. venäläinen tai mitä Venäjän valtio on. Tämä tapahtuu määrittelemällä, mitä ominaisuuksia johonkin identiteettiin kuuluu tai ei kuulu. Määrittely tapahtuu aina suhteessa Toiseen, joka voi olla objekti tai äänenlausumaton ”se, mitä Minä ei ole”. Näkemys perustuu siihen, että identiteetin tulee olla suhteellisen eheä (sillä tulee olla rajat) ja kuten diskurssien käsitteetkin se määrittyy vain suhteessa toisiin käsitteisiin/identiteetteihin(havaittuihin). Näin ollen ulkopoliitikasta tulee jatkuvaa rajanvetämistä ja Toisten määrittelyä.¹⁰⁷ Tässä määrittelyssä uhat ovat merkittävässä asemassa. On kuitenkin hyvä huomata, että Minän ja Toisen suhteen ei tarvitse olla absoluuttisen antagonistinen. Lisäksi se voi vaihdella ajan ja paikan suhteen esim. kilpailun ja vastakkainasettelun välillä. Identiteetti saattaa itsessään määrittäytyä paikan, ajan tai eettisin perustein. Identiteetin rajojen ja sisällön määrittely on täten aina empiirinen kysymys.¹⁰⁸

Jef Huysmans (1998)¹⁰⁹ pitää poliittisen Minän (valtion) rakentamista sidottuna uhkien määrittelyyn. Turvallisuuspolitiikasta tulee ulkopoliitiikan alalajina Vihollisen ja Ystävän määrittelijä, joka osallistuu identiteetin rakennukseen. Turvallisuus ja siihen liittyvät uhat määrittelevät sosiaalisia suhteita ja ohjaavat toimintaa. Huysmansin ajatukset ovat yhdistettävissä Weldesin näkemykseen artikulaation kautta syntyvästä maalaisjärjestä. Pelon torjumiseksi turvallisuuspolitiikan osana rakennetut kuvaukset ja ymmärrykset maailmasta alkavat objektiivisiksi ja luonnollisiksi muututtuaan ohjata toimintaa.¹¹⁰

Turvallisuuspolitiikkaan ja uhkiin liittyy olennaisesti Kööpenhaminan koulukunnan kehittämän turvallistamisen teoria, jonka mukaan poliitikot kykenevät turvallistamaan määrättyjä asioita puhetekojen (speech act) kautta, jolloin nämä asiat nousevat politiikan yläpuolelle ja oikeuttavat äärimmäisiä toimenpiteitä.¹¹¹ Tämän tutkielman kannalta koulukunta on huomion arvoinen tarkastellessaan turvallistamisen objektin ja subjektin

¹⁰⁶ Millikenin kansallisten intressien tulkinnasta Milliken 1999, 280-283; Jepperson, Wendt & Katzenstein 1996; Hansen (2006) esittää seuraavan määritelmän: ”Ulkopoliittikka perustuu identiteetin representaatioihin, mutta identiteetit tuotetaan ja uudelleen tuotetaan myös ulkopoliitiikan muotoilun kautta.” (Hansen 2006, 1).

¹⁰⁷ Neumann 1996.

¹⁰⁸ Hansen 2006, 39-45.

¹⁰⁹ Huysmans 1998 226-255.

¹¹⁰ Weldes 1996, 284-289; Huysmans 1998, 245.

¹¹¹ Jackson 2006, 315; Knudsen 2001, 360-361; Eriksson 1999, 311-333; Williams 2003, 511-531.

rakentamista. Turvallisuus siirtyy objektiivisesta todellisuudesta toimijoiden jakamaan sosiaaliseen maailmaan, uhka ei ole uhka omien sisäisten ominaisuuksiensa vaan siihen liitetyn tiedon johdosta. Uhka siis rakennetaan diskursiivisesti ja perustuu toimijoiden yhteisiin ymmärryksiin.¹¹² Samalla uhan rakentaminen on osa sen rakentajan identiteetin määrittelyä määrittelemällä meidän ja liittolaisten ja toisaalta vihollisten suhdetta sekä toiminnan legitimointia perustuen osittain aikaisempiin identiteetteihin ja intresseihin.¹¹³

Turvallisuuspolitiikkaan kuuluvat erilaiset uhkakuvat, joilla pyritään konkretisoimaan kansallisella tasolla tai kansainvälisessä järjestelmässä havaittuja uhkia niiden ymmärtämiseksi ja toiminnan mahdollistamiseksi. Lisäksi niitä saatetaan käyttää sisä- tai ulkopoliittisiin tarkoituksiin, kuten väestön mobilisointiin, politiikan legitimointiin, huomion kääntämiseen muualle kotimaisista ongelmista tai kansainvälisen tuen hankintaan.¹¹⁴ Uhkakuvat, kuten esimerkiksi kansainvälinen terrorismi, saattavat toimia politiikkaa ohjaavina tekijöinä tai sitten niillä ohjaillaan politiikkaa. Uhkakuvien rakentaminen saattaa olla edellä mainituista syistä intentionaalista toimintaa valtion poliittisen eliitin, osittain mediankin taholta, mutta niiden vakiintuessa ja luonnollistuessa uhkakuvat saavat omaa konstitutiivista (kenties kausaalistakin) voimaa.¹¹⁵ Toisaalta uhkakuvat syntyvät aina yhteisten ymmärrysten rajoissa viitaten johonkin sosiaalisen todellisuuden havaittuun ilmiöön. Niillä saattaa olla pitkät historialliset juuret, joita tulkitaan uudelleen ja uudelleen aikojen saatossa ja niille voidaan rakentaa juuret tulkitsemalla historiaa nykyhetkeen sopivalla tavalla. Näin ollen niiden määrittely ei ole koskaan täysin mielivaltaista. Tarkasteltaessa määrätystä uhkakuvasta käytyä keskustelua voidaan puhua esim. terrorismidiskurssista, joka voi olla yhden tai useamman merkitysrakenteen ohjaama riippuen ajasta, paikasta ja diskurssiin osallistujista. Uhkakuvien Toiseudella on voimakas oikeuttava funktio. Uhka, vihollinen, muuttuu vieraaksi, menettää oikeutensa, jolloin sen saa tuhota.¹¹⁶ Tämän tutkielman näkökulmasta uhkakuvat heijastavat valtioidentiteettejä, jotka rakentuvat osana ulko- ja turvallisuuspolitiikan identiteetin rakennusprosessia erilaisten ulko- ja

¹¹² Krause 1998, 316-317; Kaliber 2005, 320-324; Hyusman 1998, 238. Buzan & Wæver, 491.

¹¹³ McDonald 2005, 300-302; Krause 1998, 309-314.

¹¹⁴ MacDonald 2005; Diez 1999. Uhkakuvien tutkiminen on kuulunut aikaisemmin rauhan tutkimuksen piiriin. Esimerkkinä suomalaisesta tutkimuksesta ks. Luostarinen 1989. Informaationsodankäynti kyseenalaistaa uhkakuvien tutkimuksen valtioiden toiminnan tarkastelun ja ymmärtämisen, puhumattakaan ennustamisen välineenä. Voimakkaasti manipuloidussa tilanteessa on hyväksyttävä se, että intressit eivät ole tavoitettavissa selontekojen kautta. Identiteetit ovat tällöin oikeuttamisen väline, eivät intressien lähde tai syy. Tästä syystä tässäkin tutkielmassa pysytään diskurssien tasolla.

¹¹⁵ mm. Ole Elgström (2000) on tutkinut *image theoryn* mukaisesti kuvien vaikutusta Ruotsin politiikkaan. Tässä tutkielmassa halutaan kuitenkin tehdä selvä ero kognitiivisiin teorioihin ja pitäytyä sosiaalisessa maailmassa. Uhkakuvat ovat diskurssien ”tiivistymiä”, eivät päättäjien pään sisällä vaikuttavia malleja.

¹¹⁶ Coleman 2003, 96.

turvallisuuspolitiikan diskurssissa vaikuttavien merkitysrakenteiden kautta.¹¹⁷ Uhkakuvat esiintyvät Huysmania (1998) soveltaen merkitsijöinä: diskurssissa esiintyvinä käsitteinä, jotka kiinnittävät merkitysrakenteen suhteet paikoilleen ja mahdollistavat sen tarkastelun määrättyssä ajassa ja paikassa.¹¹⁸

Uhkakuvat esiintyvät erilaisissa selonteoissa, jotka on tarkoitettu laajalle yleisölle. Selontekoja voidaan pitää toimijoiden, tämän tutkielman tapauksessa ulko- ja turvallisuuspoliittisen eliitin, joka edustaa valtiota, yhteisiin ymmärryksiin perustuvina esityksinä maailmasta tai sen toivotusta tilasta. Selonteot ovat diskursiivisen prosessin (kommunikaation) materiaallinen osa, joka osallistuu maailman rakentamiseen ja uudelleen rakentamiseen.¹¹⁹ Uhkakuvat koostuvat erilaisista representaatioista – kuvauksista.¹²⁰ Nämä voivat olla hyvinkin lyhyitä substantiivi – predikatiivipareja (terroristit ovat pahoja) tai pitkiä tarinoita. Ne saattavat olla ajallisia, maantieteellisiä tai eettisiä kuvauksia. Sen määrittely, mikä on uhkakuva, perustuu empiriaan. Uhkakuvan tulee vähintään uhata jotain eli olla sidottuna selonteon esittäjän intresseihin ja turvallisuuteen ja sen tulee muodostaa jonkinlainen eheä (toki jatkuvasti uudelleen rakentuva) kokonaisuus, joka on sidottavissa johonkin käsitteeseen – esimerkiksi kansainväliseen terrorismiin.

Ulko- ja turvallisuuspoliittinen diskurssi on siten sekä intentionaalista että tahatonta valtion ja kansallisen identiteetin rakentamista. Sen prosessia ohjaavat ulko- ja turvallisuuspoliittista valtaa käyttävät poliittiset eliitit, jotka eivät kuitenkaan ole vapaita rakentamaan minkälaisia identiteettejä tai intressejä tahansa. He ovat osa diskursiivista rakennetta ja prosessia, joka määrittelee heidät itsensäkin. Eliittien selonteosta tulee järjestelmän omaisuutta ja niitä voidaan tulkita useilla eri tavoilla ja lisäksi aikaisemmat tulkinnat rajoittavat uusia tulkintoja. Liian nopeat ulkopoliittiset suunnanmuutokset uhkaisivat eliitin valtaa ja heidän toimiansa legitimitettä.¹²¹ Todellisuuden luonteesta käydään valtakamppailua, mutta sitä rajoittavat mahdollisten merkitysten maailma (yhteiset ymmärrykset) ja toisaalta valtaresurssien jakaantuminen (ymmärrettynä kykynä puhua, määritellä ja hiljentää muita). Toisilla on kyky puhua enemmän kuin toisilla. Identiteettien rakentaminen pohjautuu diskursseihin, jotka ovat ajallisia ja paikallisia merkitysrakenteita. Niiden avulla artikuloidaan todellisuutta ja kutsutaan (interpelloidaan) subjektit mukaan toimintaan. Samalla luodaan rajoja

¹¹⁷ Mikä pohjimmiltaan on syy (reason) uhkakuvan rakentamiseen, on empiirinen kysymys. Tämän tutkielman teoreettinen viitekehys olettaa uhkakuvien rakentumisen olevan sidoksissa valtion identiteetin määrittelyyn liittyvän Toiseuden rakentamiseen. Uhkakuvia rakennetaan, koska valtion identiteetti tarvitsee niitä.

¹¹⁸ Huysmann 1998, 233. Huysmans käsittelee turvallisuuden käsitettä, jonka avaa analyysin kohteeksi turvallisuuden käsitteen sen vaikutusten analyysin sijaan.

¹¹⁹ Jokinen et al. 1999, 17-36.

¹²⁰ Uhkakuvat voivat olla niin tekstejä, kuvia kuin muitakin symboleita.

¹²¹ Boekle, Henning, Nadoll, Jörg & Bernhard Sthal 2001, 6; Aggestam 1999.

Minun/Meidän – Toisen välille, joka perustuu mm. uhkakuviin. Uhkakuvat ovat merkitysrakenteiden tiivistymiä, tiedon ja vallan tuotteita, jotka esiintyvät selonteoissa. Niissä identiteetit ja intressit muuttuvat ”kirjaimellisesti” käsin kosketeltaviksi.¹²²

Edellä rakennetun ulko- ja turvallisuuspolitiikan diskurssianalyttisen teorian avulla kyetään operationalisoimaan tutkimusongelma. Kansainvälisen terrorismin uhkakuvaa ja siihen liittyvää terrorismin vastaista taistelua lähestytään Venäjän kansainvälisen järjestelmän tasolla käymän ulko- ja turvallisuuspoliittisen diskurssin selontekojen kautta, joka asetetaan yhteisten ymmärrysten kontekstiin tarkastelemalla sen rinnalla muiden kansainvälisen järjestelmän toimijoiden terrorismiselonteissa esiintyviä merkitysrakenteita tapauskohtaisesti. Näin voidaan tutkia terrorismin merkitysten rajoituksia ja mahdollisuuksia sekä uhkakuvasta käytävää kamppailua. Venäjän terrorismidiskurssille pyritään tapauskohtaisesti rakentamaan merkitysrakenne (-rakenteet) käsitteiden säännönmukaisuuksia ja vastakohtaisuuksia tarkastelemalla, jonka pohjalta kyetään tutkimaan uhkakuvan merkityksen sekä sen suhteen rakentuvan Venäjän (ja siihen liittyvien muiden toimijoiden) valtioidentiteetin muotoutumista. Analyysin kohteena on siis kansainvälinen järjestelmän prosessi (diskurssi kansainvälisestä terrorismista), jonka kautta johdetaan tietoa järjestelmän tietorakenteista eli yhteisistä ymmärryksistä ja toisaalta valtiovallan toimijasta eli Venäjän identiteetistä. Näin pyritään ymmärtämään niin Venäjän suhdetta kansainväliseen terrorismiin ja sen vastaiseen taisteluun kuin sen valtioidentiteetin rakentumistakin vuosina 2001–2007 sekä terrorismin merkityksestä käytävää poliittista kamppailua.

¹²² Summa summarum: Uhkakuva on tyhjä käsite, merkittäjä, kunnes se tulee osaksi diskurssia (kommunikaatio), jolloin sen käyttäjä ja tulkitsijat kutsuvat sille merkityksen useista eri merkitysrakenteista. Nämä merkitysrakenteet saattavat tukea tai vastustaa toisiaan ja ajan myötä uhkakuvalla saattaa rakentua hegemoninen merkitys. Voidaan siis puhua uhkakuvasta käydystä diskurssista, mutta sen merkitysrakenteen (-rakenteiden) luonne riippuu näkökulmasta ja on empiirisesti todennettava.

4 TUTKIMUSOHJELMA

Edellä esitelty tutkimusongelma, aikaisemman tutkimuksen esittämät havainnot Venäjän ja kansainvälisen terrorismin uhkakuvan suhteesta sekä ulko- ja turvallisuuspolitiikan diskurssianalyttinen teoria yhdistetään tässä luvussa tutkimuskysymyksiksi. Ennen tutkimuskysymysten esittelyä esitellään kuitenkin tutkielman takana vaikuttavat tieteenfilosofiset, etenkin epistemologiset ja metodologiset oletukset, jotka yhdistävät teorian tutkimusongelmaan. Tutkimuskysymysten jälkeen rakennetaan metodi, joka perustuu terrorismista käydyn diskurssin merkitysrakenteiden ja niiden rakentamien identiteettien tulkintaan. Lopuksi esitellään lähdeaineistoa ja käydään läpi sen suhteen tehtyjä valintoja ja rajoituksia.

4.1 Tieteenfilosofiasta

Luvussa 3 muotoiltu ulko- ja turvallisuuspolitiikan diskurssianalyttinen teoria perustuu konstruktivismin metateorialle. Konstruktivismin ontologian on hyvin ambivalentti, johtuen sen moninaisista eri versioista ja siitä, että se on teoria tiedon ja todellisuuden rakentumisesta. Maltillisimmat teoriat hyväksyvät jonkinlaisen materiaallisen todellisuuden, jolle sosiaalisessa kanssakäymisessä tuotetut merkitykset pohjautuvat. Toiset hylkäävät materian kokonaan ja pitävät todellisuutta täysin diskursiivisesti rakentuneena.¹²³ Tämän tutkielman puitteissa, oltaessa kiinnostuneita todellisuuden diskursiivisesta muotoutumisesta ja tätä kautta rakentuvista identiteeteistä ja intresseistä, hyväksytään näkemys siitä, että todellisuus on sosiaalisesti rakentunut, subjektien jakama ja muuttuva, mutta myös olemassa määrättyyn aikaan ja paikkaan sidottuna (realistinen ontologia). Materiaalinen maailma saa merkityksensä yhteisten ymmärrysten kautta. Materia asettaa kuitenkin rajoituksia merkitysten rakentumiselle. Sosiaalinen todellisuus ei voi antaa materiaaliselle maailmalle täysin mielivaltaisia merkityksiä sillä materiaalilla on ymmärryksestä riippumattomia vaikutuksia (vaikutusten tulkinta taasen on ymmärryksestä riippuva). Sosiaalinen todellisuus rakentaa (konstituoi) toimijat, yhteiset ymmärrykset antavat merkityksen toiminnalle ja identiteetit sekä yhteiset ymmärrykset antavat syyt (reasons) toiminnalle. Toiminnan kautta sosiaalinen todellisuus rakentuu uudelleen.¹²⁴

Epistemologisesti konstruktivismi on kenties vielä monisäikeisempi kuin ontologisesti. Tämä johtunee tietämisen ehtojen asettamisen vaikeudesta maailmassa, joka on sosiaalinen ja subjektien jaetuista näkemyksistä riippuva. Wendt (1999) esittää konstruktivismille

¹²³ Adler 1997, 322-334; Adler 2002, 96-100.

¹²⁴ Tässä noudatellaan kriittisen realismin näkemystä ontologisesta realismista. Ks. Patomäki 2002, 8.

tieteellisen realismin mukaista epistemologiaa, jonka mukaan todellisuudesta voidaan esittää ”tosia” väittämiä, jotka perustuvat sosiaalisten ideoiden pysyvyyteen. Näiden väittämien paremmuutta toisiinsa nähden voidaan tutkia tieteellisen yhteisön sisäisellä kanssakäymisellä.¹²⁵ Kaikki eivät jaa tällaista näkemystä vaan ovat pyrkineet joko positivistisemmän tai postmodernimman tulkinnan suuntaan. Ns. positivistit ovat korostaneet sosiaalisen maailman kausaalisia (cause) voimia ja objektiivisen, jokseenkin muuttumattoman, sosiaalisen todellisuuden olemassa oloa, joista voidaan saada havaintojen kautta tietoa. Ns. postmodernistit ovat kiinnittyneet relativistiseen näkemykseen, jonka mukaan todellisuutta voidaan tarkastella vain suhteessa kontekstiinsa tai valittuun näkökulmaan. Totuus on sidottu kieleen, eikä totuusväittämiä voida arvioida keskenään, koska ne ovat kaikki tulkintoja, joiden pohjana ei ole yhteistä todellisuutta.¹²⁶ Menemättä syvemmälle tähän keskusteluun, joka on epäilemättä osa tieteenalan sisäistä identiteetin rakentamista, sijoitetaan tämä tutkielma ns. kriittiseen realismiin kuuluvan epistemologisen relativismin piiriin.¹²⁷ Tällä tarkoitetaan tietoväittämien sosiaalisen rakentumisen hyväksymistä, sitä että tulkinnat ovat riippuvaisia aikaisemmasta tiedosta ja teorioista. Tietoväittämiä voidaan kuitenkin vertailla keskenään (judgemental rationalism), koska niiden pohjana on ontologinen realismi eli näkemys siitä, että maailma on tosi ja siinä vaikuttaa tuottavia voimia ja näin ollen voidaan esittää perusteltuja vakuuttavia tulkintoja totuudesta. Yhteenvedona siis, sosiaalisen todellisuuden (toistamisen kautta todeksi rakentuneiden käsitysten) olemassa olo ja niiden vaikutus toimijoihin hyväksytään. Lisäksi hyväksytään näkemys, jonka mukaan todellisuudesta tehtyjä tulkintoja voidaan verrata keskenään esimerkiksi tieteenalan sisäisen keskustelun kautta. Selonteot ja kieli nähdään todellisuuden tuottamisen prosessina, niiden käyttäjät ovat kuitenkin sidoksissa yhteisiin ymmärryksiin (merkitysrakenteisiin), jotka määrittelevät materiaalisen ja sosiaalisen maailman (aikaisempien ymmärrysten ja materian reunaehtoien puitteissa). Yhteisistä ymmärryksistä ja niiden muotoutumisesta voidaan saada tutkimuksen keinoin tietoa.

Edellä suoritettut onto- ja epistemologiset valinnat ohjaavat tutkielman metodologiaa. Koska tutkimusongelmassa on asetettu tavoitteeksi ymmärtää ja tarkastella ideoiden maailmassa tapahtuvaa vuorovaikutusta eli ymmärrysten muotoutumista, ja onto- ja epistemologisesti on päädytty kiinnittämään ongelma ja teoria kieleen, ohjaa metodologiaa sosiaalinen konstruktionismi. Jokinen et al. (2000) tarkoittaa sosiaalisella konstruktionismilla sosiaalisen

¹²⁵ Wendt 1999, 52-77.

¹²⁶ Ks. jakolinjoista sekä positivismiin, postmodernismiin, tieteellisen realismin ja relativismin määritelmistä Adler 1997, 320-324; Colin 2002, 23-51; Fearon, James & Wendt, Alexander (2002) Rationalism v. Constructivism: A Skeptical View. Teoksessa Carlsnaes, Walter, Risse, Thomas & Beth A. Simmons (ed.) (2002) Handbook of International Relations. Sage Publications, London. S.52-72; Adler 2002, 95-110.

¹²⁷ Patomäki 2002, 8-9.

todellisuuden rakentumista kielen kautta, jolloin todellisuuteen päästään käsiksi tutkimalla selontekoja. Todellisuudella tarkoitetaan merkitys(tieto)rakenteita, jotka ohjaavat toimintaa ja rakentuvat jatkuvasti uudelleen. Näiden merkitysrakenteiden tarkastelua voidaan kutsua diskurssianalyysiksi, joka voidaan määritellä seuraavasti: ”Diskurssianalyysi on kielenkäytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimusta, jossa analysoidaan yksityiskohtaisesti sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä.”¹²⁸ Tässä tutkielmassa nähdään diskurssianalyysi sosiaalisen todellisuuden luomisen prosessin tarkasteluna, jossa ollaan kiinnostuneita määrätystä diskurssissa esiintyvistä merkitysrakenteista määrätyn sosiaalisen todellisuuden merkitsijän ympärillä. Merkitsijän ympärille diskurssissa rakentuvasta käsiteverkostosta rakennetaan diskurssissa vallitsevat merkitysrakenteet, jolloin kyetään tarkastelemaan diskurssissa käytävää kamppailua merkityksistä sekä siinä rakentuvia identiteettejä. Merkitsijä on tietenkin (kansainvälinen) terrorismi¹²⁹.

Eräs seikka on vielä hyvä perustella ennen tutkimuskysymysten esittämistä. Rakennetun teoreettisen viitekehyksen ja siihen liittyvien onto- ja epistemologisten sekä sosiologisten seikkojen johdosta ovat tutkielman kysymykset mitä, miten ja mikä -pohjaisia. Tarkoituksena ei ole löytää kausaliteetteja eli vastata miksi –kysymyksiin vaan tarkastella, miten asiat ovat rakentuneet ja mitä sosiaalisen todellisuuden ”faktoja” Venäjän diskurssi terrorismista on kansainvälisen järjestelmän yhteisten ymmärrysten piirissä ja rajoissa pyrkinyt luomaan. Näillä ”faktoilla” voi tutkielman teorian perusteella olla vaikutusta kansainvälisen järjestelmän toimijoiden toimintaan, mutta niiden tarkastelu ei kuulu tutkielman piiriin (näiden reasons –tyyppisten syiden tutkiminen olisi kuitenkin selkeä jatkotutkimuksen aihe)¹³⁰. Lopuksi on hyvä todeta, että konstruktivismi on kielellisessä ja kriittisessä

¹²⁸ Jokinen et al 1999, 19–49. Laina Jokinen et al 1999, 19. Diskursseista ja diskurssianalyysistä ks. luku 3. Tilanpuutteen vuoksi ei esitellä muita tekstipohjaisen analyysin muotoja. Niiden hylkäyksen kriteerit ovat seuraavat: Kriittinen diskurssianalyysi hylätään sen normatiivisen ja emansipatorisen luonteen vuoksi ja tekstiin kiinnittyvät kielitieteellisemmät sekä vuorovaikutusta korostavat versiot hylätään niiden soveltumattomuuden vuoksi (lähteet eivät perustu dialogiin ja niiden sanatarkassa käsittelyssä ei olisi tutkimuskohteen laadun ja lähteiden määrän huomioon ottaen mieltä) (Fairclough 1992). Retoriikan analyysi hylätään, koska tutkielmassa ei olla kiinnostuneita vakuuttamisesta tai vastaanottajan käsitysten muuttumisesta. Varauksella voidaan kuitenkin sanoa, että tutkielmassa ollaan kiinnostuneita argumentaatioon liittyvistä esiyymäryksien ja ”takuiden” muodostumisesta, siten että ulkopoliittista diskurssia säätelevät aina erilaiset normatiiviset säännökset ja puhuvat. Huolimatta uuden retoriikan hylkäämisestä lainataan siltä kuitenkin ymmärrys retoriikan todellisuutta konstruoivasta luonteesta ja kiistetään näin ”pelkän poliittisen retoriikan” olemassa olo. (Kuusisto 1998.) Myös narratiivinen lähestymistapa hylätään, sillä vaikka identiteetit nähtäisiinkin kertomuksina ja todellisuuden rakentumista voitaisiin tulkita tarinankerrontana, se ei sovellu ulkopoliittisten dokumenttien tulkintaan, jotka ovat kieleltään yksioikoisia. Lisäksi tutkielmassa ei olla kiinnostuneita erityisen tarinan muodostumisesta. (Kuusisto 1998; Neumannin (1999) tulkinta Ringmarin näkemyksestä.) Viimeinen hylättävä metodi on historiallinen käsiteanalyysi johtuen tutkielman suppeasta aikarajauksesta. (ks. Hyvärinen et al 2003).

¹²⁹ Tässä noudatellaan Millikenin (1999) esiteltyä diskurssianalyysin mallia yhdistettynä Huysmanin (1998) ajatteluun merkitsijöistä. Sulut korostavat kahden käsitteen yhteen kietoutumista. Sekä terrorismia että kansainvälistä terrorismia käytetään merkitsijöinä.

¹³⁰ ”Reasons as causes” ks. Adler 1997, 329–330.

painotuksessaan sidottu tulkinnalliseen tieteeseseen (interpretivism). Sen teoria korostaa tutkijan roolia tieteen tekijänä eli todellisuuden luojana. Tässäkin tutkielmassa tekijä esittää subjektiivisen tulkintansa toisten subjektien käyttämistä merkitysrakenteista.¹³¹

4.2 Tutkimuskysymykset

Johdannossa muotoiltiin tutkielman tutkimusongelma seuraavasti: Tarkastellaan Venäjän osallistumista kansainvälisen terrorismin uhkakuvan ja terrorismin vastaisen taistelun¹³² ja sitä kautta oman identiteettinsä määrittelyyn. Ja tarkemmin ymmärtää Venäjän osallistumista kansainvälisen terrorismin uhkakuvan ja sen vastaisen taistelun merkitysten määrittelyyn, miten ja minkälaiseksi uhkakuva on rakentunut kansainvälisen järjestelmän tasolla käydyssä diskurssissa, sekä millaisia identiteettejä ja intressejä Venäjälle on rakentunut uhkakuvaa määriteltäessä. Rakennetusta teoreettisesta viitekehyksestä¹³³ esitetyn ongelmakentän tarkastelu edellyttää kysymään:

1. Mitkä ovat kansainvälisestä terrorismista käydyssä kansainvälisen järjestelmän diskurssin taustalla vaikuttavat tapauskohtaiset merkitysrakenteet ja miten ne rajoittavat ja mahdollistavat terrorismin merkitysten rakentumista?
2. Miten Venäjä on valittujen tapausten puitteissa osallistunut terrorismin määrittelyyn?
3. Mitä merkitysrakenteita on löydettävissä Venäjän terrorismidiskurssin taustalta?
4. Mitä identiteettejä ja intressejä Venäjälle on rakentunut kansainvälisestä terrorismista käydyssä diskurssin taustalla vaikuttavien merkitysrakenteiden kautta?
5. Mitä rakentuneet identiteetit ja intressit sekä mahdollinen diskursiivinen kamppailu kertovat Venäjän suhteesta kansainväliseen terrorismiin ja sitä vastaan käytyyn taisteluun?

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen avulla on tarkoitus luoda diskursiivinen konteksti Venäjän selonteille terrorismista valittujen tapahtumien suhteen eli kartoittaa yhteisten ymmärrysten asettamat ehdot terrorismille annetuille merkityksille sekä tarkastella kenellä on valta osallistua merkitysten määrittelyyn. Tämä tarkoittaa globaalisti ja tapauskohtaisesti

¹³¹ Ks. fenomenologian, interpretivismin ja hermeneutiikan suhteesta Hopf, Kratochwil & Lebow 2000. Ns. tuplahermeneutiikasta Patomäki Giddensia mukaillen: "...teoreettisesti reflektiivinen tiedemies yrittää tutkia ja tulkita maailmaa, joka on itsessään merkityksellinen." (Patomäki 2002, 103. Tekijän suomennos). Tutkija on tietoinen mm. seuraavista tulkintoihinsa vaikuttavista tekijöistä: amerikkalainen konstruktivismi, tulkinta, strategian tutkimuksen näkökulma ja tarpeet, päättötyön asettamat rajoitukset, tutkielman ohjaajan vaikutus, tutkija suomalaisuus, tutkijan asema kadettina, tutkijan aikaisempi koulutus sekä tutkija sukupuoli.

¹³² Tässä tutkielmassa tullaan käyttämään kansainvälisen terrorismin ja terrorismin käsitettä kontekstista riippuen eri tavoilla. Tutkimusongelman suhteen käsitteellä tarkoitetaan vuonna 2001 USA:ta vastaan tehtyjen terrori-iskujen johdosta valtioiden ulko- ja turvallisuuspolitiikan uhkakuvaksi noussutta ilmiötä, josta käytetään vaihtelevasti nimitystä kansainvälinen terrorismi tai terrorismi.

¹³³ Ks. luku 3 sivu 16.

merkittävien toimijoiden – etenkin USA – diskurssien tarkastelua. Näin Venäjän selonteot ja niistä rakennettavat merkitysrakenteet tulevat ymmärrettäviksi osana laajempaa diskurssia sekä yhteisten ymmärrysten ja vallan tuotteina. Samalla pyritään myös luomaan valittujen tapahtumien ajallinen ja paikallinen konteksti. Toinen tutkimuskysymys tarkastelee Venäjän osallistumista kansainvälisessä järjestelmässä käytyyn diskurssiin, jolloin tavoitteena on avata diskurssin ajallista ja paikallista prosessia eli mitä Venäjä on ”sanonut” terrorismista, missä, milloin ja kenelle. Samalla Venäjän ja muiden toimijoiden selontekoja vertailemalla päästään käsiksi diskurssissa mahdollisesti vaikuttaviin valta-asetelmiin, vastustukseen, kamppailuun ja hiljaisuuksiin. Kolmas tutkimuskysymys johtaa tapauskohtaisesti rakentamaan säännönmukaisuuksiin, vastakkainasetteluihin ja kiinnittyviin ominaisuuksiin perustuen Venäjän kansainvälisestä terrorismista käymän diskurssin taustalla vaikuttavat merkitysrakenteet. Neljäs tutkimuskysymys käsittelee merkitysrakenteiden luomia subjekteja ja objekteja, joiden kautta kyetään tarkastelemaan Venäjälle rakentuvia identiteettejä ja intressejä. Viides tutkimuskysymys yhdistää aikaisempiin kysymyksiin saadut vastaukset ja pyrkii tarkastelemaan Venäjän suhdetta kansainväliseen terrorismiin ja sitä vastaan käytyyn taisteluun vuosien 2001–2007 kuluessa tarkasteluun valittujen tapausten puitteissa.

4.3 Metodi

Tutkielman analyysiosio rakentuu tutkimuskysymyksiin vastaamisesta luvussa 2 valittujen tapausten puitteissa. Metodina on diskurssianalyysi, jota on käsitelty metodologian tasolla jo aiemmin. Analyysiluku alkaa lyhyellä Venäjän valtioidentiteetin tarkastelulla sellaisena kuin se on nähty aikaisemman tutkimuksen ja ulkopoliittisten konseptin piirissä vuonna 2000. Tämä katsaus mahdollistaa Venäjän identiteetin ja intressien rakentumisen tarkastelun sitomisen aikaisempiin identiteettien ja uhkakuvien merkityksiin ja samalla kyetään sitomaan terrorismiin liittyvät identiteettitulkinnot aikaisempiin. Koska valtioidentiteetit ovat monimuotoisia ja –tasoisia, ei katsauksella pyritä kuin valottamaan Venäjän valtioidentiteetin jäykimpiä ja vahvimpia piirteitä vuonna 2000. Oman taustansa analyysille luo myös luvun 2.2 esitys kansainvälisen terrorismin uhkakuvan kehityksestä vuosina 1993–2006.

Varsinainen analyysi etenee alaluvuittain ja aikajärjestyksessä aloittamalla globaalin terrorismin tasosta, siirtymällä rajat ylittävään terrorismiin ja käsittelemällä lopulta kansallisen terrorismin tapaukset. Analyysijärjestyksen perusteluna on, että kotimaisen terrorismin merkitysten nähdään kiinnittyvän merkittävältä osin globaalin terrorismin tason yhteisiin ymmärryksiin ja että vertaamalla eri tasojen tapauksia ajallisesti päästään käsiksi kansainvälisen terrorismin uhkakuvan ja terrorismin vastaisen taistelun sekä Venäjän valtioidentiteetin muutokseen.

Diskurssianalyysi metodina rakentuu luvussa 3.3 esitellylle Ole Weawerin, Jenniferin Millikenin, Lene Hansenin, Jef Huysmanin ja Iver B. Neumannin näkemyksille analyysistä. Tavoitteena on siis tulkita terrorismista käydyn diskurssin taustalla vaikuttavat merkitysrakenteet representatioiden (merkitsijään – kansainvälinen terrorismi – liittyviä kuvauksia) analyysin kautta, tarkastella uhkakuvan rakentumista ja uudelleen rakentaa tuon merkitysrakenteen tuottamat identiteetit ja intressit. Tutkimuksen kohteena ovat tällöin selonteot, tässä tapauksessa ulko- ja turvallisuuspoliittiset tekstit, joita Venäjän federaatio ja muut tapauskohtaiset toimijat ovat julkaisseet.¹³⁴ Analysoitavat tekstit valitaan merkitsijän eli (kansainvälisen) terrorismin uhkakuvan kautta. Koska doktriineja ja ulkopoliittisia selontekoja tarkasteltiin jo aiemmassa tutkimuksessa, tässä tutkielmassa suoritettavassa analyysissä tarkastellaan asiasidonnaisempia, arkipäiväisempiä selontekoja ja käytetään edellä mainittuja vain jos niillä on lisäarvoa valittujen tapausten käsittelyssä.

Tutkielman analyysin ensimmäisessä vaiheessa kartoitetaan primaariaineisto. Tämä on olennainen osa diskurssianalyysiä, sillä analyysin kohteeksi on löydettävä ”merkitysrikkaita” selontekoja ja eri merkitysten saturaatio on todennettava. Tällöin on kyettävä myös löytämään laajan aineiston joukosta tarkemman analyysin kohteeksi valittavat selonteot ja erotettava ne kontekstiksi jätettävästä aineistosta. Tämä on välttämätön toimenpide analyysin raskauden takia. Aineiston valintaa ohjaa niiden side valittuihin tarkasteltaviin tapahtumiin, niiden merkitysriikkaus, laajalevikkisyys sekä selontekojen antajien auktoriteetti suhteessa tapahtumaan ja kansainvälisen terrorismin määrittelyyn. Toisaalta on kiinnitettävä huomiota hiljaisuuksiin – tapahtumiin, jotka eivät synnyttäneet selontekoja. Valittavat selonteot ovat pääosiltaan englanninkielisiä. Koska tutkimuskohteena on järjestelmän tasolla käytävä diskurssi ja tämän prosessin osana syntyvä valtioidentiteetti, englanninkielisen lähteiden käyttö on ilmiöiden tarkastelussa perusteltua.¹³⁵ Varsinaisen analyysiaineiston rinnalle hankitaan ensimmäiseen ja toiseen tutkimuskysymykseen liittyen aikaisempaa tutkimusaineistoa sekä median julkaisuja käsiteltävien tapahtumien saattamiseksi kontekstiin ja luvun 2 taustaesityksen täydentämiseksi.¹³⁶

Varsinainen tutkimuskysymyksiin vastaaminen toteutetaan siten, että alaluvuittain esitellään ensin käsiteltävän tapahtuman taustaa. Tämän jälkeen esitellään muiden tapahtuman määrittelyyn osallistuneiden ja tutkimuksen kohteeksi valittujen toimijoiden diskurssia, josta

¹³⁴ Näitä toimijoita ovat tämän tutkielman piirissä Venäjän presidentti ja ulkoministeriö sekä tapahtumien puitteissa muut diskurssiin osallistuneet toimijat.

¹³⁵ Hansenin perustelut käännöskielisten lähteiden käytölle ks. Hansen 2006, 225.

¹³⁶ Diskurssianalyttisen tutkimusstrategian muodostamisesta Hansen 2006. Konteksteista Fairclough 1992, 45-48, 118-124.

rakennetaan kansainvälisen järjestelmän terrorismidiskurssin yhteisten ymmärrysten merkitysrakenteet. Tavoitteena on tuoda esille mahdollisia hegemonisia merkitysrakenteita, ristiriitoja ja hiljaisuuksia. Painopiste ei ole merkitysrakenteiden analyysissä tai tarkasteltavien toimijoiden välisessä kamppailussa vaan Venäjän diskurssille rakentuissa rajoissa ja mahdollisuuksissa. Eli siinä sosiaalisessa todellisuudessa, johon Venäjän selonteiden on sopeuduttava ja jota ne (uudelleen) rakentavat. Tapaukset käsitellään toisistaan erillisinä, joten niiden esiintymisajankohtaan liittyvä kansainvälinen diskurssi esitellään toistonkin uhalla jokaisen tapauksen kohdalla erikseen. Tämä on välttämätöntä kontekstoinnin vaatimusten täyttämiseksi. USA:n ollessa merkittävä kansainvälisen terrorismin määrittelijä sen selonteiden esittely on keskeisellä sijalla.

Seuraavaksi tarkastellaan Venäjän osallistumista kyseisestä tapahtumasta käytyyn diskurssiin eli esitellään analysoidut selonteot. Analyysin painopiste on prosessissa: kuka sanoi, mitä, missä, milloin ja kenelle. Tällä tavoin Venäjän selonteot yhdistetään laajempaan diskurssiin ja terrorismin määrittelyn takana vaikuttava politiikka ja valta saadaan esiin. Selonteiden esittelyn jälkeen rakennetaan merkitysrakenteet perustuen Millikenin ja Hansenin metodeihin, jolloin merkitsijään liittyvät representaatiot puretaan käsitteisiin ja näiden käsitteiden välille rakennetaan säännönmukaisuuksiin perustuen vastakohtaisuuksiin ja kiinnittyviin ominaisuuksiin jaoteltu käsitekartta. Näin saadaan esille merkitsijään liittyvät ja vastakkaiset ominaisuudet sekä sen vastineeksi määrittyvän käsitteen vastaavat ominaisuudet. Käytännössä tämä tarkoittaa terrorismin ja sen vastustajien käsitteiden ympärille rakentuvaa verkostoa. Mikäli selonteissa esiintyy useita erilaisia tapoja tulkita käsitteiden suhteita, voidaan niiden pohjalta rakentaa useita merkitysrakenteita ja todeta Venäjän terrorismidiskurssissa vaikuttavan useita vaihtoehtoisia näkökulmia. Merkitysrakenteiden käsitekarttaa ei ole tutkimusraportissa tarkoitus esitellä sellaisenaan vaan ainoastaan niiden sanallinen yhteenveto.

Kun merkitysrakenteet on saatu rakennettua, tarkastellaan niiden muodostamia subjekteja ja objekteja eli ketkä tai mitkä muodostuvat toimijoiksi tai toiminnan kohteiksi ja minkälaisia ovat näiden suhteet. Tätä kautta päästään käsiksi identiteetteihin ja intresseihin. Analyysi keskittyy tällöin kahteen seikkaan: miten kansainvälinen terrorismi ja sen vastainen taistelu määritellään ja miten Venäjä määrittyy suhteessa niihin. Ketkä ovat liittolaisia, ketkä vihollisia, ketkä meitä, ketkä heitä. Venäjän intressit esiintyvät näissä suhteissa joko suoraan ilmaistuna tai ne ovat johdettavissa identiteeteistä. Tulkittaessa identiteettejä ja intressejä merkitysrakenteiden pohjalta on otettava huomioon, että ne ovat ensinnäkin kansainvälisen järjestelmän yhteisten ymmärrysten rajoittamia ja mahdollistamia ja toiseksi kuvaavat tämän

hetkisen sosiaalisen todellisuuden tulkinnan rinnalla myös tulevaisuuteen ulotettua näkemystä. Tässä yhteydessä tarkastelun kohteeksi nousee jälleen kamppailu merkityksistä.

Alalukujen lopuksi esitetään päätelmät siitä, miten Venäjä on osallistunut tapahtumien puitteissa kansainvälisen terrorismin ja terrorismin vastaisen sodan määrittelyihin ja minkälaiseksi sen oma sijoittuminen on muodostunut suhteissa näihin ja muihin diskurssiin osallistujiin. Tämä tarkoittaa ennen kaikkea terrorismikäsitteen poliittisuuden sekä Venäjän valtioidentiteetin kehityksen tarkastelua. Samalla huomio kiinnittyy diskursiivisen kamppailun eri muotoihin ja yhteisten ymmärrysten asettamiin rajoituksiin, joiden kautta voidaan ymmärtää yksittäiset tapaukset osana laajempaa kokonaisuutta.

Eri tasojen alalukujen lopuksi analysoidaan terrorismidiskurssissa ja Venäjän identiteetissä tapahtuneita ajallisia muutoksia. Nämä luvut toimivat päätelmäluvun raaka-aineena, jossa vastataan asetettuihin tutkimuskysymyksiin maantieteellisten tasojen ja aikarajauksen puitteissa esiintyvien vaihteluiden ja muutoksen kautta. Tällöin tarkastellaan sitä, mitä eri merkitysrakenteita koko läpikäydystä diskurssista on kyetty löytämään, mikä on niiden suhde toisiinsa ja mitä identiteettejä ja intressejä niiden kautta on rakentunut sekä mikä on niiden suhde vuoden 2000 lähtökohtaan. Lisäksi tarkastellaan terrorismin uhkakuvan muotoutumista ja siitä käytyä kamppailua. Tarkoituksena ei ole etsiä kausaali- tai konstituivia suhteita, vaikka sellaisia kenties olisikin löydettävissä. Tavoitteena on ymmärtää Venäjän suhdetta kansainvälisen terrorismin ja terrorismin vastaisen sodan merkityksiin ja sen osallistumista näiden käsitteiden merkityksistä käytävään kamppailuun. Päätelmien lopuksi esitetään havaintoja tutkielman teossa esiintyneistä haasteista, teorian soveltuvuudesta sekä jatkotutkimuskohteista.

Muutamaan seikkaan on otettava metodin esittelyn lopuksi kantaa. Ensinäkin, kuten teorialuvussa ja tämän luvun alussa käydyssä tieteenfilosofisessa keskustelussa kävi ilmi, analyysissä suoritettava tarkastelu perustuu tutkijan tulkintoihin. Merkitysrakenteita ei ”paljasteta” ne rakennetaan, identiteettejä ei ”löydetä” ne rakennetaan. Tulkintojen validiteetti perustuu ontologisen realismin ja epistemologisen relativismin kautta saavutettuun kykyyn vertailla eri teorioita ja tuloksia keskenään sekä luotettavuuteen eli käsitteiden välisten suhteiden perusteltuun tulkintaan¹³⁷. Toinen seikka on hiljaisuuksien, vakiintumisen ja unohtamisen suhde. Mitä voidaan tulkita, jos mitään ei sanota? Miten tulkita rakentumista, jos

¹³⁷ Esimerkiksi sitä, miten terrorismin käsitteeseen liittyy bandiittien käsite ja mitä sillä tarkoitetaan. Eli ymmärretäänkö oikein mitä bandiitilla missäkin kontekstissa tarkoitetaan, onko sen kielellinen ja merkityksellinen tulkinta oikea? Etenkin historialliset rinnastukset ja vertaukset asettavat vaatimuksia tutkija kyvyille ymmärtää käsitteiden kulttuurisidonnaisuutta.

käsitteet ovat valitussa kontekstissa vakioituneet? Selonteoissa ei välttämättä esiinny käsitteiden vastinpareja vaan ne ovat läsnä käsitteiden negaation kautta. Tällöin tutkija rakentaa tietotaitoonsa (historian, politiikan ja kulttuurin tuntemus) ja loogiseen vastakkainasetteluun perustuen sen, mistä vaietaan. Rakentumisen esille tuominen tilanteessa, jossa diskurssi on vakioitunut tai sen tekijät on unohdettu, on vaikeampaa. Juuri tämän takia on tärkeää valita analyysin kohteiksi tapauksia, joiden ympärille rakentunut diskurssi on ”merkitysrikas”. Tämä ei saa kuitenkaan estää tutkimasta katkoksia ja epäjatkuvuutta. Kolmanneksi selonteot eivät koskaan ole itsenäisiä objekteja vaan rakentuvat aikaisemmista teksteistä, määrättyssä tilanteessa, määrätylle yleisölle, määrätystä lähtökohdista käsin tuotettuna. Tämän takia diskurssin prosessin ja yhteisten ymmärrysten tulkinnan on oltava osa diskurssianalyysiä. Lisäksi on muistettava, että tutkijan tulkinta on aina vain tulkinta. Se ei koskaan voi tavoittaa täydellisesti selontekoa sellaisena kuin se ”alun perin” oli olemassa.¹³⁸

4.4 Lähteet

Lähteiden käytön ja valinnan periaatteita on käsitelty metodin esittelyn ohessa. Samoin on aikaisemmin esitelty tutkielman taustalla vaikuttavaa aikaisempaa tutkimusta (luvut 2 ja 3). Tässä luvussa on tarkoitus esitellä lyhyesti primaari- ja sekundaariaineistoa sekä niiden suhteen tehtyjä käytännön rajauksia.

Primaariaineisto koostuu ensinnäkin Venäjän federaation presidentin ja ulkoministerin sekä tapauskohtaisten toimijoiden edustajien selonteista. Venäjän presidentin ja ulkoministeriön lausuntojen tarkastelua voidaan pitää perusteltuna, sillä presidentti johtaa maan ulkopoliittikkaa ja käytännössä molemmat tahot osallistuvat ja määrittelevät Venäjän ulko- ja turvallisuuspoliittisen diskurssin rajat. Samalla täyttyvät myös julkisuuden, arvovaltaisuuden ja artikuloinnin (selontekokohtaisesti) perusteet. Tehty raja on merkittävä kahdella tapaa: armeijan ja turvallisuuselinten edustajien lausunnot jäävät sen ulkopuolelle ja valitut selonteot edustavat kansainvälistä diskurssia, joka on pääpainoisesti englanninkielistä. Analyysiin on valittu tekstejä niiden edustavuuden ja kielen rikkauden perusteella. Tämä on johtanut lehtiartikkeleiden ja avoimien haastatteluiden painottumiseen aineistossa. Erilaisia julkilausumia tai virallisia lausuntoja on käytetty, sikäli kun niistä on nähty olevan hyötyä. Niitä on käytetty pääasiassa kontekstointiin ja saturaation todentamiseen. Aineisto on kerätty Venäjän presidentin ja ulkoministeriön Internet-kotisivuilta ja aikarajauksena on käytetty aikaväliä 1.9.2001–31.12.2007.

¹³⁸ Edellä esitettyyn pohdiskeluun (seikat 1-4) on saatu aineksia Faircloughilta (1992) ja Hansenilta (2006).

Toinen osa primääriaineistosta koostuu tarkasteltaviin tapahtumiin liittyvien muiden toimijoiden selonteista. Näitä ovat ennen kaikkia Yhdysvaltojen presidentinhallinto sekä ulkoasian- ja puolustusministeriöt (USA:ta voidaan pitää terrorismin vastaisen sodan johtovaltiona terrorismidiskurssin päävaikuttajana), Euroopan unionin eri ulko- ja turvallisuuspoliittiset elimet (länsimaiden edustaja, USA:n kumppani ja merkittävä terrorismin kohde), ETYJ (ihmis oikeuksien ja kansainvälisen oikeuden kysymysten määrittelijä sekä länsimaisten arvopohjan edustaja), NATO (terrorismin vastaisen sodan turvallisuuspoliittisesti ja sotilaallisesti merkittävin liittouma), SCO/SCTO (molemmat Venäjän ja sen liittolaisten turvallisuuspoliittisia järjestöjä, joiden intresseissä terrorismi on korkealla) sekä eri suurvallat (Kiina, Ranska, Saksa, Iso-Britannia jne.) ja pienemmän valtiot tapauskohtaisesti etenkin, jos ne pyrkivät vastustamaan länsimaiden tai Venäjän tulkintoja (mm. Uzbekistan, Georgia ja Iran). Näiden selontekojen kautta rakennetaan kansainvälisen järjestelmän yhteiset ymmärrykset ja tuodaan esiin diskursiivinen kamppailu. Aineisto on pääasiassa Internet-lähteistä hankittua ja noudattaa samaa aikarajausta kuin Venäjänkin kohdalla. Tämän aineiston suhteen ei pyritä lähestulkoonkaan samaan tarkkuuteen ja kattavuuteen kuin Venäjän kohdalla, sen estävät käytössä olevat resurssit ja oikeuttaa tutkimusongelman kohde.

Sekundaariaineisto, jota on käytetty intertekstuaalisuuden osoittamiseksi ja kontekstoinnin vaatimusten täyttämiseksi, koostuu aikaisemmasta tutkimuksesta sekä erilaisista medialähteistä. Tärkeimpiä medialähteitä ovat olleet Helsingin Sanomat, CNN, BBC, Radio Free Europe / Radio Liberty, Central Asia – Caucasus Analyst, Center for Defence Information, ITAR-TASS, Moscow Times, St. Petersburg Times, Moscow News, Gazeta.ru sekä Russia-Eurasia Terror Watch. Medialähteiden käyttö on perustunut Internet-sivustoihin ja kaikki artikkelit, joihin tutkielmassa viitataan, ovat työn tekijän hallussa. Lisäksi sekundaariaineistona on käytetty aikaisempaa aihetta käsittelevää tutkimusta, jonka tiedot löytyvät lukujen 2 ja 3 alaviitteistä. Tiedonhaussa on käytetty Columbia International Affairs Onlinen sekä Sage Publications – Sage Journals Online palveluja. Näiden avulla on kyetty käsittelemään kattavasti länsimaista sekä Yhdysvalloissa ja Euroopassa julkaistua venäläistä tutkimusta.

Sekundaarilähteiden suurimpana puutteena on venäläisen tutkimuksen vähäisyys. Joihinkin armeijan piirissä julkaistuihin tutkimuksiin on päästy käsiksi Military Thought –lehden¹³⁹ kautta, lisäksi jotkut venäläiset tutkijat ovat julkaisseet tutkimuksia länsimaaisissa aikakauslehdissä. Tästä huolimatta vuosien 2001–2007 tapahtumista esitettävät näkemykset

¹³⁹ East View Publicationsin englanniksi julkaisema Военная Мысль –aikakausjulkaisu.

edustavat pitkälti länsimaista näkökulmaa. Joidenkin medialähteiden piirissä Venäjän tapahtumien käsittelyä sävyttävät hyvin voimakkaasti ideologiset lähtökohdat.¹⁴⁰ Tämä on ongelma etenkin esiteltäessä analyysin alalukujen aluksi tapahtumien taustoja. Diskurssien käsittelemiseksi täytyy niiden taustalla vaikuttava sosiaalinen todellisuus ja sen toimijat kuitenkin esitellä. Tapahtumien kulkua esitellessä pyritään käyttämään lähteitä laajasti ja pitäydytään yleisesti hyväksytyjen tosi asioiden esittelyssä – paitsi silloin, jos erilaiset tulkinnat tapahtumista ovat nimenomaan osa terrorismidiskurssia.

¹⁴⁰ Esimerkkeinä Radio Free Europe / Radio Liberty sekä toisaalta ITAR-TASS. Kolmantena esimerkkinä voidaan pitää Helsingin Sanomia, joka osallistuu aktiivisesti uhkakuvien rakentamiseen suomalaisessa julkisessa keskustelussa ks. esim 10.-12.9.2007 kirjoittelu puolustusministeri Häkämiehen lausunnon ympärillä.

5 ANALYYSI

Tässä luvussa vastataan aikaisemmin esitettyihin tutkimuskysymyksiin esitellyn metodin keinoin ulko- ja turvallisuuspolitiikan diskurssianalyttisen teorian viitekehyksessä. Aluksi tarkastellaan Venäjän valtioidentiteettiä ja suhdetta kansainväliseen terrorismiin ennen vuoden 2001 tapahtumia. Tämän jälkeen käsitellään valitut tapaukset alaluvuittain globaalin, rajat ylittävän ja kansallisen terrorismin tasoissa. Kunkin tapauksen yhteydessä esitellään ensin tapauksen tausta. Taustan jälkeen tarkastellaan kansainvälisen järjestelmän tason diskurssia tapaukseen liittyen ja yleisesti kansainväliseen terrorismiin liittyen kyseisenä ajankohtana. Kaikki alaluvut sisältävät kattavasti muidenkin kuin Venäjän selontekojen tarkastelua (etenkin USA), koska Venäjän diskurssi on saatettava kansainvälisen järjestelmän kontekstiin. Muiden toimijoiden selontekojen tarkastelun jälkeen analysoidaan Venäjän tapauksesta käymää diskurssia merkitysrakenteet paljastaen ja lopulta identiteetit ja intressit uudelleen rakentaen. Lopuksi tarkastellaan Venäjän ja kansainvälisen diskurssin vuorovaikutusta. Analyysin tulokset vedetään yhteen johtopäätösluvuissa, jotka muodostavat tutkielman viimeisen luvun perustan.

5.1 Venäjän valtioidentiteetti ja kansainvälinen terrorismi ennen 11. syyskuuta 2001

Neuvostoliiton romahdettua Venäjän valtioidentiteetin muodot ja Venäjään kohdistuviksi nähdyt uhkat joutuivat murrokseen. Länsimielinen suuntaus vaihtui pian epäilevämmäksi ja 1990-luvun lopulle tultaessa Venäjän ja Lännen (tilanteesta riippuen USA:ksi, NATO:ksi, EU:ksi tai kaikkien yhdistelmäksi määriteltynä) suhteet osoittautuivat ongelmallisiksi. Järjestelmän murroksesta alkunsa saanut vallankumouksellinen ja osittain utopistinenkin aikakausi nähtiin päättyneeksi ja Venäjän ulkopoliittikka pyrittiin rakentamaan ulkoministeri Jevgeni Primakovin mukaan rationaaliseksi pragmatismiksi. Sen tavoitteena olivat moninapaisen maailman kehittäminen sekä Venäjän intressien puolustaminen ja ulkopoliittikan primaarialueena oli Itsenäisten valtioiden yhteisö (IVY).¹⁴¹

Tässä näkemyksessä painottui Venäjän asema yhtenä suurvalloista, vaikkakin väliaikaisesti heikentyneenä. Venäjästä ei 1990-luvulla tullut läntiseksi miellettyä maata ja se alkoi lopulta määritellä itseään osittain vastakkaisessa suhteessa siihen. IVY:n aseman korostuminen oli merkki oman viiteryhmän rakentamisesta. Ryhmän, jossa Venäjälle olisi tarjolla sen asemalle sopiva rooli. Kyse ei ollut varsinaisesti eristäytymisestä, sillä Länneä ei rakennettu uutta

¹⁴¹ Pursiainen 1998, 67.

vihosta kylmän sodan aikaisessa mielessä vaan pikemminkin kysymys oli siitä, kenellä oli oikeus määritellä Venäjän identiteetti. Eli toisin sanoen, mitä Länsi oli ja mitä se ei ollut. Selkeästi 2000-luvun alussa Lännessä ja Venäjällä oltiin eri mieltä siitä, mitä Venäjän olisi kuulunut olla voidakseen kuulua maailmanpolitiikkaa ohjaavien demokraattisten teollisuusmaiden joukkoon. Ja selkeästi oltiin myös eri mieltä siitä, mitkä olivat ne maailmanrauhaa uhkaavat uhat, jotka olisivat yhdistäneet Venäjän Länteen.¹⁴²

Vuonna 2000 Venäjä sai uuden ulkopoliittisen konseptin¹⁴³, joka on edelleen voimassa, ja jossa kiteytyy näkemys suurvalta Venäjän paikasta maailmassa. Tämä asiakirja ja sitä tulkinneet presidentin ja ulkoministerin lausunnot antavat sisällön pragmaattiselle realismille ja maailmalle, jossa Venäjä tätä politiikka pyrkii harrastamaan. Asiakirjassa Venäjälle asetetaan selkeät kansalliset intressit, joita ovat mm. turvallisuuden, suvereenisuuden ja alueellisen eheyden turvaaminen, suurvalta-asemaan perustuvan kansainvälisen aseman hankkiminen, taloudellinen kehitys ja oikeudenmukaisen, tasapainoisen ja demokraattisen maailmanjärjestyksen luominen sekä hyvien naapuruussuhteiden kehittäminen Venäjän rajoille. Venäjä on konseptin mukaan osa kansainvälistä järjestelmää ja jakaa sen YK:hon tiivistyvät arvot, mutta on selkeästi itsenäinen ja kykenevä toimija erotuksena heikosta ja tuuliajolla olleesta 1990-luvun Venäjästä. Sen missiona nähdään olevan kansainvälisen järjestelmän integraatio, perusteena Venäjän oman taloudellisen kehityksen mahdollistaminen. Tämän kehityksen pahin uhka on unilateralismi. Uhka viittaa Yhdysvaltoihin ja mm. NATO:n laajenemiseen ja Kosovon kriisin ratkaisuun. Pragmaattinen realismi tarkoittaa tässä tilanteessa Primakovin mukaan hyvien ulkopoliittisten olosuhteiden luomista Venäjän vahvistumiselle ennen kaikkea taloudellisen kehityksen kautta.¹⁴⁴

Venäjälle rakentuu ulkopoliittisessa konseptissa useampikin valtioidentiteetti ja ne ovat rakentuneet usean eri diskurssin tuloksena. Tästä johtuu nk. toisen epämääräisyys asiakirjan taustalla vaikuttavassa merkitysrakenteessa. Venäjä määrittyy mm. Lännen, USA:n, NATO:n ja Aasian kautta, mutta yksikään näistä ei ole täysin antagonistinen toinen. Venäjä sekä jakaa, että hylkää osan näiden toimijoiden ominaisuuksista. Itsenäisten valtioiden yhteisö on selkein positiivinen viiteri, johon Venäjä katsoo kuuluvansa. Se on integraation, yhteistyön ja hyvien naapuruussuhteiden maailma – tiukasti sidottu Venäjän intresseihin ja menneisyyteen. Konseptin varsinaiseksi toiseksi nousevat lopulta globalisaation muodostamat uhat: hallitsematon keskinäisriippuvuus ja kansainvälinen terrorismi. Nämä uhat tasapäistävät

¹⁴² Venäjän identiteetin määrittelystä Neumann 1996, 158-205; Juntunen 2003, 59-60, 303-304; Prizel 1998, 420-427.

¹⁴³ Foreign Policy Concept of Russian Federation 2000.

¹⁴⁴ Speech by Foreign Minister of the Russian Federation Igor Ivanov at MGIMO on the Occasion of the Beginning of New Academic Year (September 1, 2000).

Venäjän muiden maailman valtioiden kanssa. Ne tekevät Venäjästä kaikista ristiriidoista huolimatta jäsenen ”maailman yhteisössä.” Konseptin myöhemmissä tulkinnoissa tulee esille vielä yksi toinen, joka on Venäjän oma menneisyys: ideologinen, messianistinen ja irrationaalinen keisarillinen ja sosialistinen Venäjä/Neuvostoliitto. Tämä identiteetti haluttiin kategorisesti määritellä uuden 2000-luvun Venäjän ulkopuolelle.¹⁴⁵

Kansainvälinen terrorismi oli siis jo osa Venäjän näkemystä maailman uhkakuvista ennen vuoden 2001 syyskuuta. Tuolloin se yhdistyi joukkotuhoaseiden leviämiseen, hallitsemattomiin alueellisiin ja paikallisiin aseellisiin konflikteihin, kansainväliseen rikollisuuteen ja huumekauppaan ja uhkasi täten globaalia tasapainoa. Se oli uhka, joka ylitti Venäjän ja Lännen erimielisyydet, uhka joka vaati torjumisekseen yhteistyötä. Itse asiassa: ”Venäjä pitää tärkeimpänä ulkopoliittisena tehtävänä taistella kansainvälistä terrorismia vastaan. Terrorismi ei pelkästään kykene horjuttamaan vakautta yksittäisissä valtioissa vaan kokonaisilla alueilla. Venäjän federaatio vaatii enemmän toimenpiteitä valtioiden yhteistyön tehostamiseksi tällä alueella. Jokaisen valtion velvollisuus on suojella kansalaisiaan terroristien vaikutukselta, estää kaikenlainen toiminta alueellaan terrorististen toimien organisoimiseksi muiden maiden kansalaisia tai intressejä vastaan ja olla tarjoamatta suojapaikkaa terroristeille.”¹⁴⁶ Konseptissa kansainvälinen terrorismi ja ääriliikkeet liitetään erityisesti IVY:n turvallisuusyhteistyöhön sekä Afganistaniin, joka nähdään kyseisten ilmiöiden viejälueena.

Kansainvälinen terrorismi määritellään konseptissa globaaliksi uhaksi, joksikin sellaiseksi joka on yksittäisten valtioiden toimenpiteiden tavoittamattomissa ja joka kuitenkin uhkaa kaikkia. Se on itsenäinen ja vieras voima, kuten keskinäisriippuvuus, jonka liikkeet ovat irronneet luojiensa otteesta, mutta silti hallittavissa yhteistyöllä. Se on Venäjän tärkeysjärjestyksessä korkeimpana ja sen tulisi olla näin myös kaikilla muilla mailla. Terrorismin vastainen taistelu oikeuttaa ja vaatii toimenpiteitä ja täten se jakaa valtiot niihin, jotka taistelevat terrorismia vastaan ja niihin, jotka eivät ja näin välillisesti tukevat terrorismia. Tätä jakoa korostaa se, että terrorismi on uhka, joka ei välitä valtioiden rajoista. Se ei kunnioita valtioiden suvereniteettia tai alueellista eheyttä vaan sen tavoitteena on itse asiassa näiden horjuttaminen. Valtioiden turvallisuus ei siis enää ole niiden omissa käsissä, se

¹⁴⁵ Article by I.S.Ivanov, Minister of Foreign Affairs of the Russian Federation, for The Washington Quarterly magazine (June 2001) “Novelty and Continuity in Russian Foreign Policy. Russian Diplomacy Comprehending History to Map Out Right Course for Future”.

¹⁴⁶ ”Russia regards as its most important foreign policy task to combat international terrorism which is capable of destabilizing the situation not only in individual states, but in entire regions. The Russian Federation calls for the further measures to intensify cooperation among states in this area. It is the direct duty of every state to protect its citizens against terrorist encroachments, to prevent any activity on its territory aimed at organizing such acts against citizens and interest of other countries, and not to provide asylum to terrorist;” (Foreign Policy Concept of Russian Federation 2000).

on riippuvainen toisista valtioista, jotka eivät välttämättä halua tai kykene tätä turvallisuutta takaamaan.

Konseptin näkemyksessä kansainvälisestä terrorismista korostuvat sen kansallinen ja rajat ylittävä taso. Globaali taso on läsnä perusteluna, mutta sillä ei ole vielä varsinaista sisältöä. Tämä johtuneesi siitä, että kansainvälisen terrorismin uhkakuva on vielä vuoden 2000 konseptissa sidottu Venäjän omaan kokemusympäristöön: Tshetsheniaan ja Keski-Aasiaan. Näillä alueilla terrorismi on ennen kaikkea rajat ylittävät ja valtioiden suvereenisuutta rapauttava voima ja sidottu ääri-islamilaiseen liikehdintään, jolla on sekä tshetsheeni- että kansainväliset juuret. Tämän tulkinnan takia Venäjän rakentama uhkakuva on myös kiistetty sillä kansainvälinen terrorismi tulee liitettyksi Tshetshenian toiseen sotaan, joka oli kansainvälisen arvostelun kohteena. Maailma ei täysin hyväksynyt Venäjän perusteluja uuden sodan aloittamiselle vuonna 1999. Näkemys siitä, että Venäjä oli joutunut terroristien hyökkäyksen kohteeksi kerrostalopommitusten ja Dagestanin hyökkäyksen johdosta ei saanut täyttää kansainvälistä hyväksyntää. Kysymys oli terrorismin määrittelystä: sotiko Venäjä muslimeja ja/tai tshetsheenejä vai terroristeja vastaan ja olivatko sen käyttämät keinot oikeita suhteessa uhkaan?¹⁴⁷

Venäjä oli siis vuonna 2000 muotoilemassa itselleen uutta valtioidentiteetin ydintä, johon sen eri muodot ja tasot olisi voitu sitoa. Identiteetin tuli poiketa menneisyyden irrationaalisuudesta ja ideologisuudesta, mutta sen tuli kuitenkin ylläpitää Venäjää suurvaltana ja maailmanpolitiikan tekijänä. Johtuen etenkin Lännen ja Venäjän välisen suhteen ongelmista valtioidentiteetti sai useita eri muotoja ja sen ydin näytti olevan vaikeasti määriteltävissä. Samalla näytti siltä, että Venäjä oli jäämässä läntisen viiteryhmän ulkopuolelle. Havaitut uhat eivät kyenneet määrittelemään riittävän hyvin identiteettien yhtäläisyyksiä ja eroja ja uhkien takana vaikuttavat ristiriidat hämärsivät niitä entisestään. Vuoden 2001 syksyn terrori-iskut loivat uuden tilanteen. Iskut mahdollistivat todelliseksi koetun globaalin uhan rakentamisen ja avasivat mahdollisuuden Venäjän identiteetin uudelleen määrittelylle.

5.2 Globaali terrorismi

Tässä luvussa tarkastellaan kolmen eri tapauksen kautta Venäjän osallistumista kansainvälisen terrorismin ja terrorismin vastaisen taistelun määrittelyyn globaalilla tasolla. Valitut tapaukset

¹⁴⁷ Esimerkkinä tästä diskursiivisesta kamppailusta: President of the Russian Federation Vladimir Putin's Interview with French TV Channels TF-1 and France-3, RFI Radio Broadcasting Corporation and ORT TV Channel, Moscow, October 23, 2000.

ovat vuoden 2001 syyskuun 11. päivän iskujen tulkinnat ja välittömät jälkimainingit, Irakin sodasta käyty keskustelu, johon Venäjä otti aktiivisesti osaa sekä Münchenin turvallisuuspoliittinen konferenssi kevättalvella vuonna 2007, jossa Venäjän ja Lännen suhteet näyttivät olevan kriisissä ja terrorismin vastainen taistelu voimakkaan diskursiivisen kamppailun kohde. Kaikilla tapauksilla on voimakkaat sidokset mm. Tshetshenian sotaan ja sen oikeuttamiseen sekä muihin valittuihin eri tasojen tapauksiin, mutta analyysin selkeyden vuoksi ne pidetään mahdollisuuksien mukaan erillään.

5.2.1 Vuoden 2001 syyskuun 11. päivän iskut

Luku 5.1 osoitti, että kansainvälinen terrorismi ja taistelu sitä vastaan eivät syntyneet sosiaalisen todellisuuden ilmiöinä vuoden 2001 syyskuussa. Ne olivat olemassa aikaisemmin. Ne kuitenkin nousivat tuolloin kansainvälisen diskurssin polttopisteeseen ja alkoivat määritellä aivan uudella tavalla kansainvälisen järjestelmän sosiaalista todellisuutta. Neljän matkustajakoneen kaappaus ja niiden ohjaaminen päin World Trade Centerin rakennuksia, Yhdysvaltojen asevoimien päämajaa Pentagonia sekä yhden koneen putoaminen maahan Pennsylvaniassa tappoivat yhteensä noin 3000 ihmistä. Näiden tapahtumien määrittelystä ja syyllisten etsinnästä sai alkunsa terrorismin vastainen sota (War on Terror), jonka johtajaksi määritteli itsensä iskujen kohteena ollut Yhdysvallat. Kansainvälisen terrorismin uhkakuvan järjestelmätason diskurssin tarkastelemiseksi käydään luvun aluksi läpi mm. Yhdysvaltojen presidentin George W. Bushin lausuntoja. Koska nämä selonteot olivat USA:n aseman johdosta keskeisellä sijalla, tuli luvussa myöhemmin tarkasteltavan Venäjän diskurssin noudatella tai ottaa kantaa USA:n diskurssiin.

Presidentin ensimmäinen kannanotto iskuihin tapahtui iskujen tapahtumapäivänä, mutta piti jo sisällään suuren osan myöhempien selonteiden teemoista.¹⁴⁸ Kansainvälisen terrorismin merkitsijänä toimi tässä vaiheessa pelkkä terrorismin käsite, iskujen tekijöiden ollessa vielä tuntemattomia. Terroristit olivat halveksittavia ja pahoja ja he pyrkivät pelottelemaan USA:ta ja yrittivät saada sen vetäytymään maailmalta. Terroristien kohteena oli Yhdysvaltojen vapaus ja elämäntapa, tavalliset ihmiset. Syynä iskuihin oli USA:n edustama vapaus ja mahdollisuudet. Uhka määriteltiin siis voimakkaasti USA:n itsensä kautta. Sen, mikä maassa oli sen itsensä mielestä arvostettua, täytyi olla uhan kohde. Lisäksi terroristit tuntuivat halveksivan USA:n asemaa maailmalla, kyseenalaistivat sen roolin. Tämä oli kuitenkin selonteon mukaan virhe, sillä USA ja sen liittolaiset (rauhan ja turvallisuuden tukijat) etsisivät terroristit käsiinsä ja rankaisisivat heitä.

¹⁴⁸ Statement by the President in His Address to the Nation 11.9.2001.

Presidentin puheessa¹⁴⁹ 15.11.2001 esiintyi jo terrorismin vastaisen taistelun teema (assault on terror), jossa konflikti määriteltiin erilaiseksi kuin aikaisemmat sodat samoin kuin vastustajakin. Konflikti määriteltiin pitkäksi usean taistelun sarjaksi, jossa terroristiorganisaatiot ja näiden tukijat lyötäisiin ja pahuus kitkettäisiin maailmasta. Terrorismin uhkakuvan poliittisuus tuli esiin viholliskuvan laajentumisessa ja sodan oikeuttamisessa. Samalla sotilaallinen toiminta terrorismia vastaan legitimoitiin kielessä, joka koostui taisteluista, sillanpääasemista ja operaatioista. Varsinainen kansainvälisen terrorismin uhkakuvan ja uuden vihollisen määrittely tapahtui 20.9.2001 pidetyssä puheessa¹⁵⁰, jossa Al-Qaida niminen löyhä terroristijärjestöjen yhteenliittymä nimettiin hyökkääjäksi. Saman järjestön kerrottiin hyökänneen USA:ta vastaan aikaisemminkin. Terroristit yhdistettiin mafiaan, murhaajiin ja islamilaisiin uskonnollisiin radikaaleihin. He olivat pahoja, julmia, ideologisia, radikaaleja, vallanhimoisia, kristittyjen, juutalaisten ja laillisten hallitusten vihollisia, islamin pettureita, jotka yrittivät kaapata rauhan omaisen maailmanuskonnon omaan käyttöönsä, heitä oli tuhansia ja he olivat piilossa lukuisissa maissa. Toisin sanoen terroristit demonisoitiin ja heiltä vietiin eettiset oikeudet. He olivat lainsuojattomia, joten heidät sai tuhota. Afganistanin Taleban yhdistettiin terroristeihin näiden tukijana, vaikka terroristien nähtiin vaikuttavan muuallakin maailmassa. Tämä terroristi – tukija yhteys loi voimakkaan oikeuttavan tekijän, josta tuli yksi terrorismin vastaisen sodan pääargumentti. Terroristit olivat näkymättömiä, hajallaan olevia yksilöitä tai ryhmiä, mutta heillä oli tukijavaltioita, joita vastaan voitiin käydä sotaa ja joita voitiin pitää vastuullisina.

Tässä sodassa Yhdysvallat ja sen liittolaiset määriteltiin seuraavasti: Ne kannattivat vapautta, demokratiaa, sivistystä (sivilisaatiota), oikeudenmukaisuutta, monimuotoisuutta ja suvaitsevaisuutta. Puheessa mainitaan useita läntisiä maita, mikä korostaa Euroopan ja USA:n hyvää suhdetta. Terrorismia vastaan syntyi siis liittokunta, jolla oli omat, painotetusti länsimaiset, arvonsa. Terrorismi pyrittiin erottelemaan islamin uskosta, mutta liitettiin radikaaleihin liikkeisiin ja määrättyihin valtioihin. Näin terrorismin uhkakuvasta tuli täysin antagonistinen, joskin rajoiltaan islamille ilmaistun tuen takia lievästi epävakaa. Se oli voimakas identiteettien ja intressien yhdistymistä tukeva voima. Samalla sen sitominen liikkeisiin ja valtioihin, joilla oli maantieteellinen sijainti, auttoi jakamaan maailman hyvän ja pahan vyöhykkeisiin.

Kun vihollinen oli määritelty, aloitettiin terrorismin vastainen taistelu. Presidentin puhe¹⁵¹ 7.10.2001 koskien hyökkäystä Afganistaniin ja operaatio Enduring Freedomin alkua oli

¹⁴⁹ Radio Address of the President to the Nation 15.9.2001.

¹⁵⁰ Address to a Joint Session of Congress and the American People 20.9.2001.

¹⁵¹ Presidential Address to the Nation 7.10.2001.

käytännön sodanjulistus. Afganistania hallinneet talebanit eivät olleet täyttäneet USA:n asettamia ehtoja koskien mm. terroristien luovuttamista ja niinpä USA oli oikeutettu hyökkäämään maahan. Talebanien yhdistäminen terroristeihin oikeutettiin uhkakuvan luonteella: Jos et ole meidän kanssamme, olet meitä vastaan. Lisäksi Talebanit yhdistettiin ihmisoikeusloukkauksiin ja vapauden riistoon, jolloin heidän rikoksekseen tuli terrorismin tukemisen lisäksi länsimaisten (universaaleiksi oikeutettujen) arvojen loukkaaminen. Näin terrorismin uhkakuvan väkivallan legitimoiva voima laajeni jälleen. Hyökkäys Afganistaniin ja sen perustelut loivat argumentin terrorismin vastaisen sodan oikeutukselle. USA:lla ja millä tahansa sen liittolaisella, joka kävi hyväksytysti tätä sotaa, oli oikeus asevoimin puolustaa itseään rajojensa ulkopuolella. Siitä, kenellä lopulta oli oikeus olla USA:n liittolainen ja sotia rajojensa ulkopuolella terrorismia vastaan ja ketkä oikeastaan olivat terroristeja, tuli tulevana vuosina maailmanpolitiikan polttava ongelma.

Muutkin kansainvälisen järjestelmän toimijat osallistuivat New Yorkin iskujen jälkeen kansainvälisen terrorismin ja sen vastaisen taistelun määrittelyyn, joskin noudattelivat pitkälti USA:n diskurssia. YK totesi päätöslauselmassaan 1373 kansainvälisen terrorismin ja terrorismin olevan lähinnä tekoja (acts), joiden juuret olivat suvaitsemattomuudessa ja kiihkoilussa.¹⁵² Samalla asetettiin useita velvollisuuksia valtioille terrorismin toimintamahdollisuuksien estämiseksi ja painotettiin yhteistyön tarvetta. Myöhemmin YK totesi päätöslauselmassaan 1377 kansainvälisen terrorismin olevan uhka kansainväliselle rauhalle ja turvallisuudelle 21. vuosisadalla ja sen uhkaavan kaikkia valtioita ja ihmiskuntaa.¹⁵³ Terrorismi oli tuomittava kaikissa muodoissaan ja se oli YK peruskirjan vastaista toimintaa. YK:n päätöslauselmissa on nähtävissä selkeä ero terroristisen toiminnan ja kansainvälisen terrorismin liikkeen välillä. Kansainvälinen terrorismi oli vasta saamassa sisältöä kansainvälisen diskurssin kautta, kun taas terrorismi tekona oli tarkemmin määritelty. Lisäksi YK:n selonteiden takana vaikutti epäilemättä pyrkimys yksimielisyyteen, jota rajoitti uhkakuvan poliittisuus.

EU otti kantaa New Yorkin tapahtumiin julkilausumassaan 12.9.2001.¹⁵⁴ Siinä Yhdysvallat ja EU rinnastettiin ihmisyyteen, yhteisiin arvoihin ja vapauksiin sekä avoimiin ja demokraattisiin yhteiskuntiin. Kansainväliset terroristit taas olivat barbaarisia, heitä ja heidän tukijoitaan tuli rankaista. EU:n näkemys terrorismin uhkakuvasta sitoutui yhteisiin arvoihin, jotka ylittivät valtiojärjestelmän. Lisäksi EU:n julkilausumassa puhuttiin suoraan kansainvälisistä terroristeista toimijoina, joita vastaan voitiin taistella. Myöhemmin 8.-

¹⁵² UN Security Council Resolution 1373 (2001) S/RES/1373 (2001) 28.9.2001.

¹⁵³ UN Security Council Resolution 1377 (2001) S/RES/1377 (2001) 12.11.2001.

¹⁵⁴ EU neuvosto Neuvoston erityisistunto 11795/01 (Presse 318) 12.9.2001.

9.10.2001 pidetyssä EU:n neuvoston kokouksessa terroristi-isku nähtiin hyökkäyksenä avoimia, demokraattisia, suvaitsevaisia ja monikulttuurisia yhteiskuntia kohtaan.¹⁵⁵ Osama bin Laden ja Al-Qaida nimettiin iskujen tekijöiksi ja Taleban näiden liittolaiseksi, koska oli kieltäytynyt luovuttamasta terroristeja. Myös EU korosti USA:n lailla erottelua islamin ja terroristien välillä sekä Afganistanin sodan oikeutusta humanitaarisena operaationa. Näin ollen terrorismin vastainen sota oli oikeudenmukainen kosto New Yorkin pommittajia ja näiden suojelijoita vastaan, mutta myös inhimillisiin arvoihin perustuva kansainvälinen toimenpide.

Euroopan neuvosto määritteli iskut hirviömäisiksi ja barbaarisiksi ihmisoikeuksien etenkin oikeuden elämään, demokratian ja rauhan loukkauksiksi. Loukkaukset vaativat sivistyneiden arvojen ylläpitäjien reaktiota.¹⁵⁶ ETYJ:n päätös 13.9.2001 heijasteli samoja teemoja ollen kenties hieman emotionaalisempi korostaessaan jaettua tuskaa, loukkaantuneisuutta (outrage), aiheutettua tuhoa ja tragediaa.¹⁵⁷ Yhtä kaikki molemmat järjestöt julistivat ehdotonta tukeaan Yhdysvalloille.

NATO otti myös osaa New Yorkin iskujen ympärillä tapahtuneeseen kansainvälisen terrorismin ja sen vastaisen taistelun määrittelyyn. Pääsihteeri Robertson määritteli iskut sietämättömäksi hyökkäykseksi ihmiskuntaa ja NATO:n jäsenten jakamia arvoja vastaan. Ne olivat solvaus kaikkea sitä kohtaan mitä NATO edusti ja uhka kansainväliselle rauhalle ja turvallisuudelle. Terrorismi oli siis NATO:n vihollinen ja kutsumalla esiin Artikla 5:n turvatakuut selonteko teki terrorismista sotilaallisen uhan. NATO:n osallistuminen terrorismin vastaiseen taisteluun oli oikeutettu.¹⁵⁸ Hieman myöhemmin Robertson täsmensi aikaisempaa lausuntoa puhumalla kampanjasta kansainvälistä terrorismia vastaan.¹⁵⁹ Se tulisi olemaan pitkä, työläs ja vaatisi uudenlaista ajattelua muuttuvaan, uudenlaiseen uhkaan vastaamiseksi. Sotilaallinen toiminta nähtiin vain yhtenä osana taistelussa terrorismia vastaan. NATO:n kanta korosti uhkakuvan uutuutta ja outoutta, se korosti hämmennystä, mutta myös päättäväisyyttä. Ennen kaikkea se rakensi terrorismista tuntemattoman uhan, mikä entisestään korosti sen ulkopuolisuutta, toiseutta.

¹⁵⁵ EU neuvosto Neuvoston istunto 2372. 12330/01 (Presse 337) 8.-9.10.2001.

¹⁵⁶ Council of Europe. Committee of Ministers. Declaration of the Committee of Ministers on the fight against international terrorism. 12.9.2001.

¹⁵⁷ OSCE Decision No. 438 Decision By The Permanent Council On The Acts Of Terrorism In New York City And Washington, D.C. PC.DEC/438. 13.9.2001.

¹⁵⁸ NATO Secretary General Lord Robertson. Informal Meeting of Defence Ministers NATO HQ. 26.9.2001.

¹⁵⁹ NATO Secretary General Lord Robertson. Informal Meeting of Defence Ministers. Press Conference Opening Statement. 26.9.2001.

Edellä esitellyistä selonteista ja niissä esiintyneistä representaatioista voidaan esittää seuraavanlainen merkitysrakenteen tulkinta: Terroristit ja hieman myöhemmin kansainväliset terroristit määrittyivät negaationa Yhdysvaltoihin / läntisiin arvoihin. He olivat absoluuttisen pahoja, vapauden, demokratian, inhimillisyyden, toivon ja tasa-arvoisten mahdollisuuksien vastustajia. Toisaalta he määrittyivät suhteessa islamin uskoon: he olivat ideologisia, islamilaisia uskonnollisia kiihkoilijoita – pahoja ja väärä muslimeita. Terroristit olivat yksilöiden verkostoja, soluttautuneita, piiloutuneita, tuntemattomia ja salamyhkäisiä sekä petollisia. Terroristit eivät olleet liike tai suvereeni maailman politiikan toimija, heillä ei ollut kansainvälisen toimijan oikeuksia. Valtiot, jotka tukivat terroristeja, olivat pahoja, mutta pahuus kohdistui vallanpitäjiin, ei kansaan. Kansat eivät olleet terroristeja. Terrorismin vastustajat olivat vapauden, demokratian, oikeudenmukaisuuden, rauhan, turvallisuuden, suvaitsevaisuuden, monikulttuurisuuden, sivistyksen ja yleisesti ottaen läntisten arvojen kannattajia. Vastustajille muodostui siis oma terrorismin vastainen kollektiivinen identiteettinsä. Terrorismia vastaan tuli taistella, koska se uhkasi vastustajien olemassa oloa (eksistentiaalinen uhka). Taistelun keinot saivat merkitysrakenteessa useita muotoja ja niiden suhteen esiintyi eniten ristiriitoja. Terrorismin vastainen taistelu oli sotilaallista voimaa ja kosta (USA), mutta toisaalta yhteistyötä ja laajempaa keinovalikoimaa käyttävää toimintaa (NATO, EU ja YK). Taistelun merkitysten yhdistävä tekijä oli, että sen nähtiin tapahtuvan muualla. Terrorismi oli sen vastustajien ulkopuolella.

Venäjä pyrki osallistumaan alusta alkaen aktiivisesti 11. syyskuuta tehtyjen iskujen määrittelyyn. Presidentti Putin lähetti 11.9.2001 presidentti Bushille suruvalittelut, jossa iskut tuomittiin viattomia ihmisiä kohtaan suunnatuiksi barbaarisiksi teoiksi.¹⁶⁰ Merkittäväksi selonteoksi suruvalittelun nostaa toteamus, että venäläiset ymmärtävät amerikkalaisia, koska ovat itsekin kokeneet terrorismin kauhun. Tämä oli ensimmäinen pyrkimys rakentaa yhteys kotimaisen ja kansainvälisen terrorismin välille. 12.9.2001 silloinen Venäjän pysyvä YK-edustaja Sergei Lavrov esitteli suruvalittelunsa YK:n kokouksessa.¹⁶¹ Hän kuvaili terrori-iskun kansalliset rajat ylittäväksi, koko ihmiskuntaan kohdistuvaksi häpeämättömäksi haasteeksi ja korosti Venäjän asemaa aikaisempien terrorismin vastaisten toimenpiteiden edistäjänä. Samana päivänä ulkoministeri Igor Ivanov kuvaili CNN:n haastattelussa terrorismia sivistyneen ihmiskunnan uhaksi, joka oli luonteeltaan globaali ja unilateraalien toimenpiteiden tavoittamattomissa.¹⁶² Ivanoville 11. syyskuuta oli todiste maailman yhteisön kyvyttömyydestä reagoida uusiin uhkiin ja tarpeesta luoda uusia yhteistyömekanismeja.

¹⁶⁰ MID On Russian President Vladimir Putin's Telegram of Condolence to US President Georg Bush. 11.9.2001.

¹⁶¹ Statement by Ambassador Sergei Lavrov, the Permanent Representative of the Russian Federation to the United Nations, at the Security Council Meeting on September 12, 2001.

¹⁶² Russian Minister of Foreign Affairs Igor Ivanov's Interview with American Television Channel CNN, September 12, 2001.

Tässäkin Venäjä nähtiin edelläkävijänä, sillä se oli jo aloittanut terrorisminvastaisten instituutioiden luomisen Shanghain yhteistyöjärjestön (SCO) ja IVY:n piirissä. Muiden maiden tulisi herätä samanlaiseen globaalin tason toimintaan. Ongelmana nähdään myös demokraattisten maiden, joihin Venäjäkin tulee rinnastettua, kyvyttömyys puuttua oikeusvaltioina terroristien toimintaan. Terroristit toimivat oikeuden ulkopuolella.

Venäjä tuki syyskuun lopulla USA:n sotilasoperaatiota Afganistanissa osana taistelua kansainvälistä terrorismia vastaan. Samaisesta taistelusta oli Igor Ivanovin mukaan ollut kyse ”kaksi vuotta sitten” eli Tshetshenian toisen sodan alussa. Hyökkäys Afganistaniin oli oikeutettu, koska sen alueella koulutettiin terroristeja, jotka siirtyivät myöhemmin muille alueille mm. Tshetsheniaan. Bin Laden yhdistettiin näihin terroristeihin, jolloin rakentui yhteys New Yorkin ja Tshetshenian välille.¹⁶³ Kansainvälisen terrorismin uhkakuva alkoi kehittyä globaalista ilmiöstä konkreettisemmaksi ihmisiin ja paikkoihin sidotuksi toimijaksi. Presidentti Putin ei kuitenkaan osoittanut erityistä halukkuutta osallistua USA:n sotilasoperaatioon tai sotavoiman käyttöön Venäjän rajojen ulkopuolella. Hän sitoi tällaisen toiminnan valtion poliittiseen päätöksentekoon, laillisuuteen ja YK:n mandaattiin samalla kuitenkin todeten USA:lla olevan moraalisen oikeutuksen ja muiden maiden tuen.¹⁶⁴ Täten rakentui kaksi terrorismin vastaisen sodan legitimaation perustelua: laillinen ja moraalinen.

Igor Ivanov esitti Yhdysvaltojen vierailullaan 19.9.2001 kertomuksen, joka tiivistä Venäjän suhteen kansainvälisen terrorismin uhkakuvaan: ”Venäjä on itse kokenut terroritekojen kauhut ja viattomien ihmishenkien menetyksen. Meidän maamme ja muut IVY -valtiot ovat käytännöllisesti katsoen olleet kansainvälisen terrorismin suoran iskun ensimmäisiä kohteita kylmän sodan lopun jälkeen. Tämä voidaan selittää seuraavasti: Neuvostoliiton romahtamisen jälkeisinä ensimmäisinä vuosina sisäinen turvallisuusrakenne heikkeni ja terroristit ja militantit ääriyhmät käyttivät tätä epäroimättä hyväkseen. Tästä johtuen me olimme kenties ensimmäisiä, jotka ymmärsivät, että tämä valtava uhka voidaan torjua vain yhteistyön kautta.”¹⁶⁵ Tämä tarina on merkityksellinen monella tapaa. Se rakentaa Venäjän (ja IVY – maat) esitaistelijaksi, tekee siitä uhrin ja antaa sille eräänlaisen kokemuksen kautta hankitun viisauden, joka asettaa maan vähintään tasa-arvoiseksi Yhdysvaltojen kanssa. Lisäksi se liittää

¹⁶³ Transcript of Interview Granted by Russian Minister of Foreign Affairs Igor Ivanov to ORT TV Channel's Vremya Program, September 20, 2001.

¹⁶⁴ Russian President Vladimir Putin Interview to German ARD Television Company, September 19, 2001.

¹⁶⁵ Transcript of Russian Foreign Minister Igor Ivanov's Speech at the Nixon Center, Washington, September 19, 2001. “Russia itself has experienced the horror of terrorist acts and the bitter loss of innocent people. Our country and other CIS states have become virtually the first target for a direct strike by international terrorism since the end of the Cold War. This can be explained. During the first years after the disintegration of the Soviet Union, the internal security structure weakened, and terrorists and militant extremists did not hesitate to use this. This is why we were, perhaps, the first to understand that this tremendous threat can be countered only through joint efforts.”

terroristit Neuvostoliiton hajoamiseen, menneen maailman pahaan, eikä erittele heidän motiivejaan. He haluavat vain tuhota ja hajottaa. Edellä mainitun kertomuksen yhteydessä Ivanov palaa myös yhteistyön ongelmiin ja esittää ne asenteellisina esteinä, jotka globalisoituvan maailman uudet uhat osoittavat irrationaalisiksi. Terroristit liitetään ääriilikkeisiin, separatisteihin ja uskonnollisiin fanaatikoihin sekä organisoituun rikollisuuteen ja laittomaan huume- ja asekauppaan. Kansainvälisestä terrorismista muodostuu selonteossa kattokäsite kaikelle pahalle. Tätä pahaa vastaan Ivanov asettaa USA:n ja Venäjän strategisen kumppanuuden, jonka tulisi korvata menneisyyden vastakkainasettelu. Näin kansainvälisen terrorismin vastaisella taistelulla perustellaan jopa taloussuhteiden parantamista. Hieman myöhemmin Ivanov lisää yhteistyön ehdoiksi ”kaksoisstandardeista” luopumisen.¹⁶⁶ Tämä viittaa Lännen haluttomuuteen tunnustaa Tshetshenian sotaa kansainvälisen terrorismin ilmentymäksi ja on merkki diskursiivisesta kamppailusta yhteistyöjulistusten takana.

Venäjän duuma otti myös kantaa New Yorkin iskuihin päätöslauselmassaan 20.9.2001.¹⁶⁷ Se noudatteli presidentin ja ulkoministeriön selontekoja määritellesään kansainvälisen järjestelmän muuttuneen laadullisesti. Kansainvälisen terrorismin juuriksi nähtiin alueelliset konfliktit ja terrorismia vastaan tuli taistella kaikilla mahdollisilla keinoilla, tosin kansainvälinen laki huomioiden ja epävakauden aiheuttamista välttämällä. Venäjän itsensä tuli suojella kansalaisiaan ulkopuolelta Tshetsheniassa toimiville terroristeille annettavalta tuelta sekä rankaista terrorismin tukijoita. Päätöslauselmassa, kuten aikaisemmissakin selonteissa, oli nähtävissä tarve korostaa laillisuuden ja yhteistyön merkitystä terrorismin vastaisessa (kansainvälisessä) taistelussa. Terrorismi tuli määritellä yhteiseksi ongelmaksi, kansoja ja valtioita yhdistäväksi uhaksi.

Venäjän ulkoministeri Igor Ivanov vei yhteistyön vaatimuksen entistä pidemmälle puheenvuorossaan YK:n yleiskokouksessa 24.9.2001.¹⁶⁸ Siellä kansainvälisen terrorismin vastainen taistelu sidottiin maailman tasa-arvoisuuden rakentamiseen YK:n puitteissa. YK:n yhteyteen tulisi rakentaa globaali turvallisuusinstituutio uusien uhkien torjumiseksi. Tähän järjestelyyn Ivanov liitti mm. tavanomaisen aseriisunnan, ydinaseriisunnan ja regiimit sekä avaruuden säilyttämisen aseettomana. Lisäksi tulisi maailman tasa-arvoisuutta kehittää taloudellisella yhteistyöllä mm. WTO –järjestelmän tasapuolistamisella. Samaan tapaan tulisi

¹⁶⁶ Transcript of Russian Minister of Foreign Affairs Igor Ivanov Interview to ORT Television Channel's Vremya Program, September 21, 2001.

¹⁶⁷ Federal Assembly of the Russian Federation Resolution by the State Duma. On the Struggle Against International Terrorism. September 20, 2001.

¹⁶⁸ Statement by Igor S. Ivanov, Minister of Foreign Affairs of the Russian Federation, at the 56th session of the UN General Assembly September 24, 2001.

ottaa kantaa informaatioturvallisuuteen, ekologisiin kysymyksiin, ihmisoikeuksiin ja kulttuuristen identiteettien rapautumiseen. Venäjä pyrki selonteoissaan rakentamaan kansainvälisestä terrorismista kaikki intressit yhdistävän uhan. Ivanovin puheenvuorossa rakentuu ”mahdollisuuksien ikkunan” hetki, jolloin maailmaa ravistelleen katastrofin jälkeen mikä tahansa on mahdollista. Samalla puheenvuoro rakentaa Venäjän osaksi niitä, jotka eivät ole päässeet vielä osaksi kansainvälisen järjestelmän etuja – itse asiassa näiden osattomien asianajajaksi.

Presidentti Putin otti IVY:n valtion päämiesten kokouksessa 28.9.2001 kantaa islamin, Venäjän ja terrorismin suhteeseen.¹⁶⁹ Putinin näkemys poikkesi Bushin näkemyksestä siinä, että Putin erotti terroristit kokonaan islamista. Terroristit vain käyttivät islamilaisia iskulauseita suojana, mutta heillä ei ollut mitään yhteistä tämän maailman uskonnon kanssa. He voivat olla mitä kansaa tai uskontoa tunnustavia tahansa. Terroristien erottaminen islamista oli välttämätön koska, kuten Putin itse sanoi, IVY –maat ja Venäjä mukaan lukien olivat moniuskoisia maita. Islamilaisuuden vahva asema Venäjällä sekä eräissä sen naapurimaissa teki uskonnosta vaarallisen ominaisuuden terroristeihin liitettäväksi. Se olisi saattanut edistää separatismia. Samaisen IVY –kokouksen lopuksi annetussa julkilausumassa IVY –maat määrittivät terrorismin todelliseksi, vahvaksi, kavalaksi, häikäilemättömäksi, yhteiseksi viholliseksi, joka ei tunne rajoja tai kansallisuuksia tai ole riippuvainen uskonnoista tai ideologioista.¹⁷⁰ Terrorismin nähtiin perustuvan sosiaaliin ja taloudellisiin tekijöihin ja tästä syystä unilateraalien sotilaallisten toimenpiteiden nähtiin olevan tehottomia. Tämä oli selkeä kannanotto USA:n suunnitelmiin Afganistania kohtaan ja pyrkimys määritellä IVY –maiden alue sotilaallisen toiminnan ulkopuolelle.

Terrorismin ei-islamilaisuus ei ollut pelkästään IVY:n kehyksessä tapahtuvan terrorismin määrittelyn osa vaan myös Saksassa vieraillessaan 25.9.2001 Putin otti asiaan kantaa.¹⁷¹ Putin kielsi ”sivilisaatioiden sodan” käsitteen käytön ja korosti muslimien taistelevan Venäjällä terrorismia vastaan. Toisaalta Putin käytti terroristeista nimitystä uskonnolliset fanaatikot ja väitti näiden pyrkivän rakentamaan fundamentalistista valtiota Mustan meren ja Kaspianmeren alueelle. Tähän alueeseen yhdistyi laajempi Afganistanin, Keski-Aasian ja Kaukasuksen vyöhyke, joka ulottui aina Eurooppaan asti. Tällä alueella Venäjä ja IVY –maat kävivät taistelua huumekauppaa, organisoitua rikollisuutta, fundamentalismia, terrorismia,

¹⁶⁹ Speech by Russian President Vladimir Putin at CIS Heads of Government Council Meeting, President Hotel, Moscow, September 28, 2001.

¹⁷⁰ Joint Statement of the Participants in the 11th Meeting of the Council of the Heads of Security and Special Services Bodies of the CIS Member States 2.10.2001.

¹⁷¹ Remarks by President Vladimir Putin of Russia in the Bundestag of the Federal Republic of Germany Berlin, September 25, 2001.

kansallista suvaitsemattomuutta, separatismia sekä uskonnollisia ääriliikkeitä vastaan. Selonteossa kansainvälisestä terrorismista tulee merkitsijä kaikille mahdollisille ongelmille. Lisäksi se saa maantieteelliset juuret ja tavoitteen: pahan valtakunnan luomisen suoraan Venäjän naapuriin ja sen ja sen liittolaisten maille. Selonteko paljastaa myös Venäjän useat kasvot suhteessa kansainväliseen terrorismiin: Lännessä Venäjä oli valmis määrittelemään terroristit suhteessa islamiin, mutta IVY –maiden kehyksessä määritelmät oli löydettävä muualta.

Syyskuun 11. päivän iskuista käydyn diskurssin tarkastelu voitaneen päättää Putinin lausuntoon 24.9.2001, jossa hän esitti maansa tuen Yhdysvaltojen operaatiolle Afganistanissa ja liitti Tshetshenian sodan terrorismin vastaiseen taisteluun.¹⁷² Sivistynyt maailma oli tuominut terrorismin, joten tshetsheenienkin tuli valita puolensa ja aloittaa neuvottelut 72 tunnin kuluessa Venäjän hallinnon kanssa, mikäli eivät halunneet tulla leimatuiksi terroristeiksi. Tämä uhkavaatimus oli diskursiivisen vallan osoitus kovimmillaan, ”tee näin tai olet terroristi ja lainsuojaton”. Uhkavaatimus tai neuvottelutarjous on nähtävissä Venäjän versioksi USA:n Talebanille asettamista vaatimuksista. Vaikka vaatimusta ei pohjustettu uhkauksilla, Afganistanin tapahtumat toimivat sellaisena.

Venäjän syyskuun 11. päivän terrori-iskujen puitteissa tuottamat selonteot ja niissä esiintyvät kansainvälisen terrorismin representaatiot ovat purettavissa merkitysrakenteeksi seuraavalla tavalla: Kansainvälinen terrorismi määrittyy kahden päätekijän kautta, joista toinen on Tshetshenian sota ja toinen New Yorkin (11.9.2001 eli 9/11 ja New York yhdistyivät Venäjän selonteissa) terrori-iskut. Tshetshenia viittaa separatismiin, ääriuskonnolliseen liikkeeseen ja vääristyneeseen Islamin tulkintaan. New York viittaa globaaliin terrorismiin ja demokratian, vapauden ja sivistyksen vastaisuuteen. Tshetshenian kautta terrorismi on maantieteellinen ilmiö, sidoksissa Kaukasukseen ja Keski-Aasiaan sekä terroristien tavoitteisiin luoda uskonnollinen valtio ja ajallisesti Neuvostoliiton romahtamiseen. New Yorkin kautta korostuu terrorismin juurettomuus, sen kyky siirtyä syntyalueilta muualle ja lisäksi globalisaatio uuden uhkan synnyttäjänä. Terrorismi määrittyy molempien tekijöiden kautta irrationaaliseksi, pahaksi ja oikeudettomaksi. Kansainväliseen terrorismiin liittyvät myös järjestäytyneen rikollisuuden, ase- ja huumekaupan eri muodot. Ei ole sellaista pahaa, joka ei kuuluisi terrorismin piiriin. Terrorismi ei ole pelkästään sotilaallisesti tai yhden valtion toimenpitein lyötävissä tai yksinkertaisin keinoin tuhottavissa. Terrorismin vastustajat ovat vapaita, sivistyneitä, uskonnollisesti suvaitsevaisia, epäaggressiivisiä, demokraattisia ja oikeuden mukaisia valtioita. Ne ovat terrorismin uhreja tai potentiaalisia uhreja, joiden tulisi suojautua

¹⁷² Statement by President Vladimir Putin of Russia, Moscow, September 24, 2001.

uhalta tekemällä yhteistyötä. Vastustajat ovat niitä, jotka eivät tue terrorismia, jotka ovat valinneet puolensa. Täten vastustajat kiinnittyvät Yhdysvaltoihin (ja Venäjään). Vastustajat ovat suvereenia ja alueellisesti koskemattomia valtioita, joilla on oikeus päättää asioistaan ja jotka ovat kokoontuneet YK:n alle. Niiden tulisi noudattaa kansainvälistä lakia. Terrorismin vastainen taistelu on oikeutettua, uhan absoluuttiseen antagonisuuteen ja lainsuojattomuuteen perustuvaa sotilaallista, taloudellista ja oikeudellista toimintaa, jonka tavoitteena on tasarvoisemman ja turvallisemman maailman luominen. Terrorismin vastainen taistelu ei saa olla unilateraalista voimapolitiikkaa, valtioiden ja ihmisten oikeuksia polkevaa ja YK:n ohittavaa toimintaa.

Kansainvälisen terrorismin merkitysrakenne Venäjän selonteissa tuottaa toimijoina (ja toisaalta objektina) kansainvälisen terrorismin, joka jakautuu Tshetsheniaa sidottuun terrorismiin ja toisaalta Al-Qaidaan ja Afganistanin terrorismiin. Molemmat ovat Venäjän suhteen antagonistisia toisia, joista edellinen pyrkii tuhoamaan Venäjän sisältä päin ja jälkimmäinen sivistyneen maailman, jonka jäsen Venäjä on. Merkitysrakenne tuottaa Venäjän itsensä osana terrorismin vastustajia. Venäjälle rakentuu valtioidentiteetti terrorismin esitaistelijana, koska se on ymmärtänyt kansainvälisen terrorismin uhan ennen muita ja ajaa nyt kansainvälistä yhteistyötä yhteisen uhan voittamiseksi ja intressien yhdistämiseksi. Tällä identiteetillä on kansainvälisen järjestelmän taso sekä IVY:n ja SCO:n taso. Sen intressejä ovat turvallisuus ja tasapuolisen kansainvälisen järjestelmän luominen. Venäjän lisäksi rakentuvat toimijoiksi maailman muut valtiot, joista Yhdysvallat on Venäjän kumppani, mutta joka pyrkii selkeästi toimimaan yksin. Venäjä on tästä huolissaan, koska globaalina uhkana terrorismi ei ole yhden valtion hallittavissa. Suhde USA:han on monitasoinen, täynnä toivoa, mutta silti epävarmuutta. USA:ta ei selkeästi pidetä täysin rationaalisena, eikä sen luonne toisena ole täysin suotuisa. YK rakentuu kehykseksi, jossa terrorismin vastaisen taistelun tulisi tapahtua ja jossa maailman valtioiden intressit tulisi yhdistää. YK ei kuitenkaan tällä hetkellä kykene toimimaan sellaisena foorumina.

Verrattaessa kansainvälisen järjestelmän diskurssia Venäjän diskurssiin havaitaan, että kansainvälinen terrorismi ja sen vastainen taistelu alkoivat jo syksyllä 2001 muodostua diskursiivisen kamppailun kohteeksi. Venäjän diskurssi rakentui kansainvälisen diskurssin rajoissa, mutta Venäjä pyrki rakentamaan itselleen merkittävän roolin Yhdysvaltojen rinnalla. Lisäksi se pyrki rakentamaan terrorismin osaksi laajempaa järjestelmämuutosta, jonka globaali luonne vaati laaja-alaista yhteistyötä. Venäjän näkemys kansainvälisestä terrorismista oli sekoitus islamilaisia ääriliikkeitä, tshetsheni separatisteja ja Yhdysvaltoja vastaan hyökänneitä terroristiverkostoja, joiden toiminta alue oli Keski-Aasia ja Kaukasia.

Järjestelmätason ja etenkin Yhdysvaltojen diskurssi oli kiinnostuneempi oikeudenmukaisesta kostosta ja terroristien tuhoamisesta. Sen uhkakuva oli tuntemattomampi – se alkoi Afganistanista ja Al-Qaidasta, muttei tuntenut rajoja. Se liikkui sodan oikeutuksen ja sotilaallisen voimankäytön ympärillä samaan aikaan, kun Venäjän selonteot esittivät unilateraalina voimankäytön ongelmallisena. Venäjän ja Yhdysvaltojen intressit eivät löytäneet yhtymäpintaa kuin ehkä Tshetshenian tapauksessa, joka sekin jäi lähinnä Venäjän yksipuoliseksi, mutta ajan oloon kiistämättömäksi näkemykseksi. Terrorismin vastaisen sodan oikeutukseen ja muotoihin liittyvissä kysymyksissä Venäjä oli paljon lähempänä eurooppalaisia toimijoita kuin USA:ta. Tämä ero vahvistui tulevina vuosina.

5.2.2 Irakin sota

Seuraavana globaalin terrorismin tason tapauksena käsitellään Irakin sodan ympärillä käytyä keskustelua kansainvälisen terrorismin merkitsijään liittyen vuoden 2003 alkupuoliskolla ennen USA:n hyökkäystä Irakiin. Vuoden 2002 aikana Yhdysvallat alkoi presidentti Bushin johdolla painostaa Irakia tuhoamaan mahdolliset jäljellä olevat joukkotuhoaseensa ja sallimaan YK:n vaatimat asetarkastukset (YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselma 1441). Irak suostui lopulta asetarkastuksiin, joissa ei löytynyt kiistattomia todisteita siitä, että Irakilla olisi tai se valmistaisi joukkotuhoaseita. USA:n ulko- ja turvallisuuspoliittinen johto oli kuitenkin vakuuttunut siitä, että Irak muodosti uhan maan turvallisuudelle, ja alkoi suunnitella hyökkäystä Irakiin. Yhdysvallat ei saanut kansainvälistä mandaattia hyökkäyssodalle lopputalvesta 2003, Venäjän ollessa yksi hyökkäyssodan vastustajista, mutta hyökkäsi tästä huolimatta liittolaisineen Irakiin 19. päivä maaliskuuta. Tämä luku on hyvä aloittaa tarkastelemalla, miten terrorismin vastainen taistelu rakentui USA:n selonteissa, ja verrata siihen tämän jälkeen Venäjän hyvinkin toisenlaista näkemystä.

USA oli tärkein toimija kansainvälisen järjestelmän terrorismia koskevalla diskursiivisella kentällä ennen hyökkäystä Irakiin. Se pyrki erittäin voimakkaasti yhdistämään Irakin diktatuurin ja kansainvälisen terrorismin toisiinsa ja vuoden 2003 maaliskuun lähestyessä oikeuttamaan hyökkäyksen Irakiin terrorismin vastaisen taistelun nimissä. USA:n tärkeimmät argumentit esiintyivät jo 7.10.2002 presidentti Bushin pitämässä puheessa.¹⁷³ Puheen mukaan Irak oli uhka USA:lle ja maailmalle, koska sillä oli joukkotuhoaseita ja se oli käyttänyt niitä, se pyrki hankkimaan ydinaseita, se oli suojellut ja tukenut terroristeja menneisyydessä ja saattoi tehdä niin nytkin ja se oli käyttänyt terroria omia kansalaisiaan vastaan. Irakilla oli kyky, menneisyys ja luonne, jotka tekivät siitä uhan. Kaikki nämä syyt henkilöityivät maan

¹⁷³ President Bush Outlines Iraqi Threat 7.10.2002.

johtajaan diktaattoriksi ja tyranniksi nimitettyyn Saddam Husseinin. Irak liitettiin New Yorkin iskuihin rinnastamalla Al-Qaida ja Saddam Hussein, joiden molempien nähtiin pitävän USA:ta vihollisenaan. Samoin rinnastettiin lentokoneet ja joukkotuhoaseet terroristien aseina. USA ei voinut odottaa Saddam Husseinin / Irakin taipumista kansainvälisen yhteisön vaatimuksiin tai käyttää aikaa todisteiden etsimiseen, sillä ”ne voisivat tulla sienipilven muodossa.” Sota terrorismia vastaan tuli ulottaa koskemaan Irakia, koska maa tuki terroristeja ja sillä oli hallussaan terrorin välineitä. Terroristisolut ja laittomat hallitukset (outlaw regimes), joilla oli joukkotuhoaseita, olivat saman pahan kaksi eri puolta. Lisäksi Saddam Hussein oli oman kansansa vihollinen ja USA taas vapauden, mahdollisuuksien ja toivon puolustaja.

Vuoden 2003 puolella USA:n diskurssi noudatti samoja argumentteja, vaikka jotain painotuseroja toki esiintyi. Vuoden 2003 linjapuheessaan kongressille Bush esitti Al-Qaidan hajalle lyötynä terroristiverkostona, joka on pakosalla.¹⁷⁴ Sen sijaan suurin uhka olivat laittomat hallitukset, joilla oli joukkotuhoaseita ja jotka saattoivat myydä tai itse käyttää niitä. Saddam Hussein yhdistettiin hitlerismiin, militarismiin ja kommunismiin sekä vallanjanoon, tyranniaan ja vapauden tukahduttamiseen. USA ja sen liittolaiset olivat vartijoita rauhan ja kaaoksen rajalla, suojelivat vapautta ja sivistystä. Husseinia / Irakia syytettiin edelleen kansainvälisen tahdon halveksunnasta sekä tottelemattomuudesta YK päätöslauselma 1441 kohtaan. Bush korosti, että mikään aikaisempi keino ei ollut taivuttanut Saddam Husseinia, joten sota näyttäytyi ainoana vaihtoehtona. Syy seurauksiin oli näin ollen Husseinin, joka hämäsi ja uhkasi maailmaa tavoitteenaan pelottelu, dominointi ja Lähi-idän valloittaminen.

Helmi- ja maaliskuun aikana USA pyrki saamaan taakseen YK:n tuen, mutta joutui pettymään. Tämä näkyi YK:n esittämisenä jäykäksi, ymmärtämättömäksi ja kykenemättömänä ottamaan vastuuta. Samaan aikaan argumentit USA:n ja sen liittolaisten oikeudelle käydä puolustussotaan Saddam Husseinia vastaan kovenivat. USA:lla oli mm. kyky päätellä, milloin maa riisuutui aseista ja näin erilaisista tiedustelutiedoista tuli tärkeitä argumentaation välineitä. Diskurssissa alkoi myös esiintyä yhä useammin USA:n rooli vapauden puolustajana, mikä oikeutti Irakin kansan vapauttamisen diktatuurin alta. Terrorismin vastainen sota ja vapauden puolustaminen olivat kaksi eri argumenttia, mutta niiden kohteena oli sama uhka ja toimintatapakin oli sama.¹⁷⁵ 19.3.2003 Bush ilmoitti USA:n ja liittolaisten hyökänneen Irakiin. Kyseessä oli puolustussota, jonka kohteena oli moraaliton ja sodan sääntöjä noudattamaton vihollinen – Saddam Hussein. Puheessa ei mainittu

¹⁷⁴ SOTU Excerpts on Defending Peace & Security at Home 28.1.2003.

¹⁷⁵ President Bush Meets with Prime Minister Blair 30.1.2003; President Bush: "World Can Rise to This Moment" 6.2.2003; President Bush: Monday "Moment of Truth" for World on Iraq 16.2.2003.

terrorismin vastaista sotaa vain USA:n turvallisuuden takaaminen ja Irakin kansan vapauttaminen.¹⁷⁶

YK:n piirissä esiintynyt kansainvälistä terrorismia koskenut diskurssi poikkesi USA:n harrastamasta. Irakin sodan aattona terrorismia pidettiin vakavana uhkana ja sen mahdollisuuksia käyttää joukkotuhoaseita korostettiin. Lisäksi terroristien kykyä käyttää hyväkseen modernin yhteiskunnan informaatioteknologiaa painotettiin. Tästä huolimatta ainut tapa taistella terrorismia vastaan nähtiin olevan YK:n peruskirjan ja kansainvälisen lain mukaisella kaikkien valtioiden ja järjestöjen yhteistyöllä. YK nosti terroristeista esille Al-Qaidan ja Talebanin sekä kehotti valtioita estämään terroristien toiminnan. Taistelun tavoista korostettiin joukkotuhoaseiden riisuntaa sekä kulttuurien välistä kanssakäymistä. YK ei esittänyt sotilaallista toimintaa toimintatavaksi tai Irakia erityiseksi kohteeksi.¹⁷⁷

Vuosien 2002–2003 aikana USA ei kyennyt dominoimaan kansainvälisestä terrorismista ja sen vastaisesta taistelusta käytyä diskurssia. YK:n näkemys ja 16.3.2001 Azoreilla pidetty USA:n ja sen tärkeimpien liittolaisten kokous todistaa tämän asian puolesta. Siellä mm. Espanjan pääministeri vetosi transatlanttiseen yhteisöön demokratian, vapauden ja rauhan puolesta taistelemiseksi ja Iso-Britannian pääministeri totesi joidenkin maiden haluavan vielä keskustella, vaikka keskustelu oli riittämätön keino. Tarvittiin kykyä uhata voimalla. Irakin ja kansainvälisen terrorismin suhde ei ollut liittolaistenkaan kesken täysin selkeä, sillä edellä mainitut pääministerit puhuivat joukkotuhoaseista, päätöslauselma 1441 toimeenpanosta ja Saddam Husseinin hirmuhallinnosta. Terrorismi ja Irak yhdistyivät vain Bushin lausunnossa.¹⁷⁸

Edellä esitellyistä selonteista ja niissä esiintyneistä representaatioista muodostuu merkitysrakenne, joka kuvastaa kansainvälisestä terrorismista käydyn diskurssin epävakaata tilaa. USA:n merkitysrakenne oli selkeä: Kansainvälinen terrorismi määrittyi Irakin itsevaltaisen, pahan, murhanhimoisen, Adolf Hitleriin ja kommunisteihin rinnastettavan, demokratian ja vapauden vihollisen, terroristien tukijan, joukkotuhoaseiden käyttäjän, diktaattori Saddam Husseinin kautta. Menneisyyden tunnetut ja tulevaisuuden tuntemattomat uhkakuvat sulautuivat Husseinissa yhteen. Kansainvälinen terrorismi oli myös edelleen yksilöiden verkosto, mutta hajalle lyöty ja ainakin tilapäisesti voitettu. Terrori ja terrorismi viittasivat toisiinsa. Terrorismi ei yhdistynyt radikaaliin uskonnollisuuteen, sen tilalla oli vallanhalun ideologia. YK:n diskurssin merkitysrakenne ei yhdistänyt terrorismia Irakiin vaan

¹⁷⁶ President Bush Addresses the Nation 19.3.2003.

¹⁷⁷ UN Security Council Resolution 1456 (2003) S/RES/1456 (2003) 20.1.2003.

¹⁷⁸ President Bush: Monday "Moment of Truth" for World on Iraq 16.3.2003.

Al-Qaidaan ja Talebaneihin sekä muihin yksilöiden muodostamiin verkostoihin. Joukkotuhoaseet olivat terrorismin kautta uhka, mutta niiden leviämistä ei liitetty nimettyihin valtioihin. Terrorismin vastustajat olivat kansainvälisen järjestelmän diskurssissa yhtenäisempi käsite ja määrittyivät vapauden, demokratian ja ihmisoikeuksien puolustajiksi. USA:n merkitysrakenteessa ne olivat valtioita, jotka tunsivat terrorismin, toimivat sivistyneen maailman ja rauhan etuvartijoina. Niillä oli oikeutus käyttää sotilaallista voimaa ja jättää huomiotta muun maailman mielipide käydessään puolustussotaa terrorismia vastaan. Terrorismia vastaan tuli taistella pahuuden kukistamiseksi, turvallisuuden lisäämiseksi ja vapauden levittämiseksi. Tältä pohjalta maailma jakautui liittolaisiin ja vihollisiin sekä meihin ja niihin, jotka eivät ymmärtäneet, olivat hyödyttämiä. YK:n merkitysrakenteessa korostui vastustajien oikeudenmukaisuus, lainkuuliaisuus ja yhteistyö.

Venäjä oli yksi niistä valtioista, jotka eivät tukeneet Bushin esitystä YK:n mandaatista Irakiin hyökkäykselle. Ennen YK:n turvallisuusneuvoston kokousta 19.1.2003 Venäjän kansainvälisen terrorismin diskurssi oli suunnilleen seuraavanlainen. Kansainvälisestä terrorismista oli muodostunut globaali, rajat ylittävä uhka, joka kehittyi ja muuttui jatkuvasti. Tshetsheniassa vaikuttavat uskonnolliset kiihkoilijat olivat osa tätä uhkaa. Terrorismin voittamiseksi tarvittiin koko maailman yhteisön (ymmärrettynä valtioina) yhteistyötä YK:n puitteissa sekä alueellisten järjestöjen, kuten Shanghain yhteistyöjärjestön tai IVY:n osallistumista. Diplomatia, politiikka, taloudelliset ja humanitaariset keinot olivat parhaita tapoja ratkaista terrorismin perustana olevat taloudelliset ja sosiaaliset ongelmat ja unilateraalinen sotilaallinen voimankäyttö oli pahin mahdollinen tapa. Se vain pahentaisi tilannetta. Olennainen osa taistelussa terrorismia vastaan oli ns. kaksoisstandardien kieltäminen, jotta terroristeja vastaan voitaisiin toimia tehokkaasti. Tämä tarkoitti yhtenäistä suhtautumista terrorismin vastaisen liittouman sisällä siihen, mitä terrorismi oli ja ketkä olivat terroristeja. Venäjän kannalta kysymys oli Lännen hyväksynnästä Venäjän tulkinnalle Tshetshenian tapahtumista. Samaan tapaan tuli välttää valtioiden eristämistä epäoikeutetuilla perusteilla, koska tämä lisäisi terrorismia. Terrorismia edisti myös dialogin puute uskontojen ja kulttuurien välillä, mikä voisi aikanaan johtaa jopa sivilisaatioiden törmäykseen. Tulevaisuudessa joukkotuhoaseiden päätyminen terroristien käsiin oli yhä suurempi uhka, minkä takia niiden riisuntaa ja valmistamista tuli pyrkiä rajoittamaan ja valvomaan. Venäjän paikka oli tässä taistelussa YK:n kehyksessä, jossa se teki kansainväliseen oikeuteen ja YK:n päätöslauselmiin perustuvaa työtä kansainvälisen yhteisön yhdistämiseksi yhtenäiseksi rintamaksi kansainvälistä terrorismia vastaan. Edellä summattujen selonteiden diskurssi oli selkeästi ristiriidassa USA:n kanssa ja viittasi USA:n diskurssiin monessa kohdin. Venäjän korostaman multilateraalisen politiikan, muiden kuin sotilaallisten taistelukeinojen edistämisen

ja USA:n tulkintojen vastustamisen johdosta oli selvää, että Venäjä oli päätenyt jo ennen kevättalvea 2003 eri kannalle kuin USA Irakin ja terrorismin vastaisen sodan suhteen.¹⁷⁹

Turvallisuusneuvoston kokouksen jälkeen Venäjän diskurssi jatkui perusteiltaan samanlaisena. 23.1.2003 antamassaan haastattelussa ulkoministeri Igor Ivanov esitti tärkeän määrittelyn kansainväliseen terrorismiin ja sen vastaiseen taisteluun liittyen.¹⁸⁰ Hän esitti, ettei Irakista pitäisi tehdä maailman ”pääpahaa” (chief evil). Kansainvälinen terrorismi ja Irak eivät olleet yhdistettävissä. Ongelma Irakin suhteen olivat joukkotuhoaseet, joihin tuli ottaa kantaa diplomatian keinoin. Venäjä ei siis suostunut hyväksymään USA:n rakentamaa yhteyttä Irakin ja terrorismin välille. Se ei myöskään nähnyt oikeutettuna pyrkimystä vaihtaa Irakin hallintoa. Se ei ollut kansainvälisen lain mukainen toimi. Samaan aikaan ensimmäinen varaulkoministeri Vyacheslav Trubnikov oli valmis hyväksymään mahdollisuuden joukkotuhoaseiden päättämisestä terroristien käsiin, mutta tämä kysymys pidettiin ja tultiin tulevaisuudessa pitämään erillään hyökkäämisestä Irakista.¹⁸¹ Trubnikov korosti lisäksi toista tärkeää Venäjän kevättalven teemaa, joka oli Tshetshenian ehdoton sitominen kansainväliseen terrorismiin. Syksyn 2002 Moskovan teatterikaappaus liitettiin aina Isoon-Britanniaan asti ja tästä yhteydestä Trubnikov käytti nimitystä ”terroristien internationaali” (terrorist international). Trubnikov ei myöskään ollut valmis yhtymään amerikkalaisten näkemykseen voittoisasta Afganistanin sodasta vaan varoitti Talebanin uudelleen noususta ja leviämisestä maan rajojen ulkopuolelle.

Seuraavan YK:n turvallisuusneuvoston kokouksen aikaan Venäjän näkemykset Irakista ja kansainvälisestä terrorismista vahvistuivat entisestään. Igor Ivanov esitti 5.2.2003 Venäjän hyvin selkeästi kannattavan poliittista ratkaisua YK:n puitteissa. IAEA:n ja UNMOVIC:n toimintaa tuli tukea kaikilla mahdollisilla tavoilla ja Irakille tuli antaa mahdollisuus tehdä yhteistyötä.¹⁸² Hieman myöhemmin 9.2.2003 presidentti Putin kommentoi ranskalaiselle televisioasemalle hyökkäyksen Irakiin heikentävän suuresti terrorismin vastaista liittoumaa, radikalisoivan islamilaista maailmaa, edistävän terrorismin asemaa ja heikentävän

¹⁷⁹ Interview of Alexander Yakovenko, Official Spokesman of Russia’s Ministry of Foreign Affairs, with RIA Novosti a propos an Upcoming Official UN Security Council Session on Anti-Terror Problems at the Foreign-Ministerial Level in New York City 19.1.2003; Interview of the Russian Foreign Minister Igor Ivanov for Russian and Foreign Media upon Arrival in New York to Attend the Special Session of the UN Security Council on Terrorism January 19, 2003 20.1.2003; On Ministerial-Level UN Security Council Meeting on Combating International Terrorism 20.1.2003.

¹⁸⁰ Interview with Russian Foreign Minister Igor Ivanov Granted to the Newspaper Trud-7 Published under the Headline "Igor Ivanov: We Have Come to Think in a More Pragmatic Fashion" on January 23, 2003.

¹⁸¹ Transcript of Russian First Deputy Minister of Foreign Affairs Vyacheslav Trubnikov's Interview with ITAR-TASS News Agency, Moscow, January 23, 2003.

¹⁸² Statement by Russian Minister of Foreign Affairs Igor Ivanov at UN Security Council Meeting (New York, February 5, 2003).

muslimimaiden demokraattisten johtajien asemaa.¹⁸³ Tämä representaatio Irakin sodan seurauksista teki selväksi, ettei Irakissa voinut olla kyse terrorismin vastaisesta taistelusta, koska mahdollinen hyökkäys edistäisi terrorismia. Ikään kuin korostaakseen, mitä kansainvälinen terrorismi todella oli, Putin esitti samassa yhteydessä kertomuksen Tshetshenian sodasta: Ulkomailta tulleet uskonnolliset ääriaineekset aloittivat toisen Tshetshenian sodan hyökkäämällä Venäjän kimppuun käyttäen hyväkseen tshetshenien itsenäisyyspyrkimyksiä. Terroristit eivät ajaneet tshetshenien asiaa vaan pyrkivät luomaan Venäjältä kaappaamalleen maalle islamilaisen valtion. Venäjä oli kuitenkin voittanut sodan ja tilanne oli rauhoittunut.

Venäjän puolustusministeri Sergei Ivanov toisti edellä esiintyneet asiat puheessaan Münchenin turvallisuuspoliittisessa konferenssissa 8.2.2003.¹⁸⁴ Hän palasi vuoden 2001 teemaan siitä, kuinka Venäjä oli varoittanut maailmaa ja nähnyt ennakolta kansainvälisen terrorismin uhan. Tämän kokemuksen perusteella Ivanov kykeni myös varoittamaan maailmaa unilateraalien sotilaallisen toiminnan seurauksista. Ivanov kuvaili nimiä ja paikkoja mainiten, kuinka kansainvälinen terrorismi oli levittäytynyt Keski-Aasiaan naamioituen avustus- ja uskonnollisiksi järjestöiksi, ja kuinka terroristien edustajat saarnasivat jihadia ja rekrytoivat uusia jäseniä. Ivanov otti tässä käsiteltävän ajanjakson puitteissa selviten kantaa tshetshenien terroristien kytköksiin kansainväliseen terrorismiin yhdistäen heidät joukkotuhoaseiden valmistukseen ja hallussapitoon. Samalla hän hyökkäsi niitä näkemyksiä vastaan, joiden mukaan Venäjä sotisi Tshetsheniassa itsenäistä valtiota ja kansaa vastaan. Ivanov yhdisti muun maailman kaksoisstandardit suoraan tshetsheneihin ja syytti mm. Saksaa ja Georgiaa jopa yhteistyöstä terroristien kanssa. Ivanovin puheenvuoron takaa on erotettavissa turhautuminen Venäjän näkökulman sivuuttamiseen kansainvälisessä diskurssissa. Puolustusministeri edusti myös selkeästi epädiplomaattisempaa näkökulmaa terrorismin vastaisen taistelun ongelmiin kuin ulkoministeri(t) ja presidentti.

Ulkoministeri Igor Ivanov esitti helmikuun puolivälissä analyysin kansainvälisen järjestelmän tilasta ja sen uhista "Russia in Global Affairs" lehdessä.¹⁸⁵ Ivanov näki globalisaation synnyttämän keskinäisriippuvuuden ja maailman muutoksen olevan syy kansainvälisen terrorismin nousuun merkittäväksi uhaksi. Globalisaation synnyttämät taloudelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset ongelmat loivat kaikenlaisia, kaikennäköisiä ja muutoskykyisiä terroristeja. Nämä kylvivät epäsupua, hyötyivät jaosta hyviin ja pahoihin terroristeihin,

¹⁸³ Interview Granted by President Vladimir Putin to France-3 Television, February 9, 2003.

¹⁸⁴ Keynote Speech by Mr. Sergey B.IVANOV, Minister of Defense of the Russian Federation, at the 39th Munich Conference on Security Policy, Munich, February 8, 2003.

¹⁸⁵ Article by the Russian Foreign Minister Igor Ivanov Published in the Journal "Russia in Global Affairs" No. 1/2003 (January-March) under the title "International Security in the Era of Globalization".

lietsoivat epävakautta edistämällä separatismia ja uskonnollista ja kansallista vihaa sekä etsivät (ja löysivät) valtioita, jotka olivat valmiita tekemään niiden kanssa yhteistyötä. Venäjän tuli tässä tilanteessa taistella terrorismia vastaan YK:n, alueellisten turvallisuusjärjestöjen sekä EU:n ja NATO:n rinnalla. Unilateraali voimankäyttö oli merkki haluttomuudesta tehdä yhteistyötä, itsekkyystä sekä realiteettien ymmärtämättömyydestä ja johti maailman epätasapainoon.

Irakiin hyökkäystä edeltävänä kuukautena Venäjä tuomitsi jyrkästi sotilaallisen voimankäytön ja arvosteli Yhdysvaltojen motiiveja. Ne olivat sen mukaan muuttuneet aseriisunnasta hallituksen vaihtamiseen ja lopulta demokratian viemiseen (exporting democracy), minkä Venäjä näki erittäin haitallisena toimintana. Igor Ivanovin sanoin: ”Yritykset sanella pakolla arabimaille, jotka edustavat yhtä maailman mahtavimmista sivilisaatioista, jolla on rikas kulttuuri ja poliittinen itsetunto, yksiä tai toisia poliittisen järjestelmän malleja auttavat vain kiihkoilijoita. He toimivat radikaalin islamin iskulauseisiin tukeutuen ja odottavat vain tekosyytä oikeuttaa terroritoimensa muslimimaailman silmissä ja näin synnyttää uuden vihan aallon Amerikkaa, Eurooppaa ja muiden sivilisaatioiden maita kohtaan. Nämä tapahtumat olisivat suoraan ristiriidassa niiden tavoitteiden kanssa, joiden vuoksi terrorismin vastainen liittouman luotiin.”¹⁸⁶ Lausunto kuvaa hyvin Venäjän näkemystä maailmasta kulttuurisiin sivilisaatioihin jaettuna kenttänä, jossa yksittäisillä terroristeilla voi tilanteesta riippuen olla paljonkin valtaa. Samalla se tuo esiin intressien hierarkian. On olemassa arvoihin liittyviä intressejä ja turvallisuusintressejä, joista jälkimmäiset ovat selkeästi korkeammalla. Hieman myöhemmin Ivanov tuo lausunnossaan mukaan taloudelliset intressit, jotka ovat sidoksissa politiikkaan. Niitä ei voi erottaa toisistaan ja taloudelliset muutokset voivat olla kauaskantoisia.

20.3.2003 presidentti Putin tuomitsi jyrkin sanoin USA:n ja sen liittolaisten hyökkäyksen Irakiin.¹⁸⁷ Venäjän mukaan toimi ei noudattanut YK:n peruskirjaa, kansainvälistä lakia tai edes kansainvälistä mielipidettä. Ei ollut olemassa mitään todisteita, jotka sitoisivat Irakin kansainvälisiin terroristeihin, eikä Irak ollut kyvykäs uhkaamaan ketään pitkäaikaisten pakotteiden jälkeen. Vahvojen valta oli voittanut ja valtioiden suvereenisuuden periaate oli joutunut uhatuksi.

¹⁸⁶ Interview of Russian Minister of Foreign Affairs Igor Ivanov with the Newspaper Kommersant, published on March 5, 2003, under the Heading "Democratic Values Should Not Be Imposed by Force" "Attempts to forcibly dictate to Arab states, personifying one of the greatest world civilizations with an immensely rich culture and their own political self-consciousness, some or other models of a political system actually will only play into the hands of extremists acting under radical Islamic slogans, for they are just waiting to find a pretext to justify their terrorist activities in the eyes of the Muslim world and cause there a new surge of hatred towards America, Europe, countries of other civilizations. All this would directly contradict the aims, for the attainment of which the antiterrorist coalition was created."

¹⁸⁷ Statement by President Putin on Iraq at a Kremlin Meeting 20.3.2003.

Venäjän tuottamat selonteot liittyen Irakin sodan valmisteluihin ja niissä esiintyvät kansainvälisen terrorismin representaatiot ovat purettavissa merkitysrakenteeksi seuraavalla tavalla: Kansainvälinen terrorismi on maailmanlaajuinen ilmiö, jonka globalisaatio, köyhyys ja alueelliset konfliktit ovat synnyttäneet. Se on alati kehittyvä ja muuntuva ilmiö, jonka ytimessä ovat islamilaiset ääriaineekset, eräänlaiset ammattilaiset (terroristien internationaali), jotka pyrkivät valjastamaan separatismia ja muut jännitteet omien etujensa ajamiseksi. Terroristit edustavat absoluuttista pahaa ja he pyrkivät aiheuttamaan tuhoa ja epävakautta kaikkialla maailmassa. He pyrkivät hankkimaan käsiinsä joukkotuhoaseita iskeäkseen yllättäen ja kammottavaa voimaa käyttäen vastustajiaan vastaan. Terroristeja ovat mm. Tshetsheniassa ja Venäjällä terroritekoja suorittavat uskonnolliset ääriaineekset, jotka eivät edusta tshetshenejä vaan palvelevat omia tarkoituksiaan ja haluavat luoda Kaukasukselle oman valtion. Terroristeja eivät ole valtiot tai hallitukset, jotka pitävät hallussaan joukkotuhoaseita.

Terrorismin vastustajat ovat maailman yhteisön jäseniä (valtioita), jotka noudattavat YK:n peruskirjaa ja kansainvälistä lakia. Ne ylläpitävät ihmisoikeuksia, tekevät keskenään yhteistyötä ja pyrkivät konsensukseen ja multilateraaliin toimintaan. Taistelu terrorismia vastaan koostuu poliittisista, oikeudellisista ja taloudellisista toimenpiteistä, jotka kunnioittavat valtioiden suvereniteettia ja perustuvat tosiasioihin. Arvojen ja demokratian levittäminen sotilaallisin toimin ei ole terrorismin vastaista taistelua. Unilateraalinen sotilaallinen toiminta on itsekästä ja lyhytnäköistä toimintaa ja edes auttaa pidemmällä tähtäimellä terrorismia. Terrorismin vastustajien intressit ja terrorismin vastaisen taistelun tavoitteet ovat turvallisuus, taloudellisten ja sosiaalisten ongelmien ratkaiseminen ja kulttuurisen vastakkainasettelun estäminen. Kansainvälinen terrorismi ja sen vastainen taistelu tapahtuvat maailmassa, joka on kulttuurinen, sivilisaatioiden jakama (islam, läntinen ja muut).

Edellä esitetty merkitysrakenne tuottaa kolme merkittävää erilaista toimijaa sekä niiden toimintaympäristön. Ensimmäinen on Venäjä, joka rakentuu YK:lle ja kansainväliselle laille uskolliseksi terrorismin vastaisen liittouman jäseneksi. Se on edelleen esitaistelija sekä terrorismin uhri, mutta nyt myös muiden liittoumien jäsen: SCO:n, IVY:n ja YK:n Irakin sotaa vastustavien maiden puhemies. Sen intressejä ovat turvallisuus ja talous. Sen toimintakenttä terrorismin vastaisessa sodassa on ennen kaikkea taloudellinen ja oikeudellinen, koska Tshetshenian sota on päättynyt ja Irakin sota ei ole perusteltu. Toinen toimija ovat USA ja sen liittolaiset, jotka edustavat unilateralismia, voimapolitiikkaa ja itsekkyyttä. Niiden näkemys maailmasta ja terrorismista eroaa voimakkaasti Venäjästä ja on

sen näkökulmasta osittain irrationaalinen ja harhainen. USA:n intressinä on turvallisuus, mutta se ei tunnu ymmärtävän omaa tai maailman etua. Tässä tilanteessa etenkin USA määrittyy toiseksi suhteessa Venäjään: sillä on Venäjän haluamia ominaisuuksia, osittain samoja intressejä, mutta sen käytös ja ymmärrys poikkeavat toivotusta. Kaikki ei kuitenkaan tässä suhteessa ole menetetty. Kolmas toimija on tietenkin kansainvälinen terrorismi. Se on globaali absoluuttinen paha, jota edustavat radikaalit uskonnolliset yksilöt (terroristisen internationaalinen liike). Se pyrkii muuttamaan maailmaa, käyttää hyväkseen uskontoa ja on valtioiden ja vapaiden kansojen vihollinen. Se on olemassa oleva, konkreettinen toimija, mutta silti kaikki eivät näe sitä samalla tavalla. Jos jokin valtio tukee terrorismia, se kärsii väärästä tietoisuudesta tai on pahimmillaan ahne ja välinpitämätön. Toimijoiden ympäristö koostuu sivilisaatioiden rakentamasta maailmasta, jossa valtiot ja yksilöt ovat suurempien voimien armoilla. Sivilisaatiot nousevat jopa valtiot ylittäviksi toimijoiksi ja niillä on näin ollen kyky yhdistää, mutta ennen kaikkea erottaa niin valtioita kuin yksilöitäkin.

Kansainvälisen järjestelmän (tässä pääpainoisesti USA) ja Venäjän diskurssi eroavat monilta osin ja on selvää, että kevättalvella 2003 käytiin voimakasta taistelua kansainvälisen terrorismin ja terrorismin vastaisen taistelun merkityksestä. Tärkeimmät kiistan aiheet olivat Irak ja Tshetshenia. USA pyrki oikeuttamaan hyökkäyksen Irakiin, Venäjä toimintansa Tshetsheniassa terrorismin vastaiseksi taisteluksi. Voidaan väittää, ettei kumpikaan onnistunut, sillä USA ei saanut YK:n hyväksyntää ja Venäjä jatkoi Tshetshenian tapahtumien rakentamista kansainvälisen terrorismin vastaisen sodan osaksi koko tarkastellun ajanjakso läpi, mikä on merkki vastustuksesta. Hiljaisuus olisi merkinnyt hyväksyntää. Taistelua käytiin myös YK:n roolista ja merkityksestä sekä Venäjän ja USA:n suhteesta eli siitä, olivatko ne tasa-arvoisia vai eivät. Samoin määriteltiin sitä, mikä kansainvälinen terrorismin vastainen liittouma oikein oli, mitkä olivat sen intressit ja mitkä tavoitteet. Keväällä 2003 tämä liittouma hajosi ”laillisuus-” ja ”voimarintamiin”, molemmat tietenkin omasta näkökulmastaan oikeutettuja ja toistensa näkökulmista eivät. Irakista käytyä diskurssia tarkasteltaessa on huomattava, että samaan aikaan käytiin Venäjän ja USA:n sekä muiden maailmapoliittikan toimijoiden välillä keskustelua muistakin turvallisuus- ja talouspoliittisista aiheista. Nämä epäilemättä heijastuivat Irak-diskurssiin, mutta on rajattu tutkielman puitteissa käsitellyn ulkopuolelle.

5.2.3 Münchenin turvallisuuspoliittinen konferenssi

Viimeisenä globaalin tason tapauksena käsitellään vuoden 2007 helmikuun 8.-10. päivänä pidettyä Münchenin turvallisuuspoliittista konferenssia. Tämä tapahtuma on valittu tarkasteluun osittain siksi, että siellä Venäjän ja Lännen suhteet näyttivät kiristyvän

äärimmilleen pitkään jatkuneen jännitystilän tuloksena. Konferenssin jälkeen äänenpainot ovat pehmentyneet, vaikka vastakkainasettelun syyt ovatkin säilyneet. Toisaalta konferenssi tarjoaa mahdollisuuden tarkastella kansainvälistä terrorismia ja sen vastaista taistelua lyhyessä aikaikkunassa esiintyneessä diskurssissa valtioiden turvallisuuspoliittisten edustajien esitellessä näkemyksiään toinen toisensa jälkeen. Eri valtioiden edustajien selontekojen jälkeen eritellään erikseen niiden jokaisen merkitysrakenne, koska ne poikkeavat toisistaan huomattavasti, ja jotta Venäjän selontekojen merkitysrakenteet kyetään suhteuttamaan niiden erilaisiin näkemyksiin.

Yhdysvaltojen puheenvuoron käytti puolustusministeri Robert Gates. Hän puhui presidentti Vladimir Putinin jälkeen, mikä selittää voimakkaat viittaukset kylmään sotaan (ks. alas). Gates käsitteli puheessaan läntistä turvallisuutta eli Transatlanttista liittoa, joka oli historiallinen jatkumo, jossa liittolaisten ja suurvaltojen riidat ja vastakkainasettelut olivat luonnollisia. Ongelmista huolimatta yhteiset arvot – poliittinen ja taloudellinen vapaus, uskonnollinen suvaitsevaisuus, ihmisoikeudet, edustuksellinen demokratia ja lain mukainen hallinto – pitivät liiton koossa. Maailman uudet uhat – ideologinen vastustaja ja geopolittiset haasteet – uhkasivat nyt näitä samoja arvoja. Gates esitti terrorismin Euroopan suhteen vanhaksi ilmiöksi, joka nyt oli kuitenkin saanut uudet, uskonnolliseen kiihkoiluun liittyvät piirteet. Terrorismi pohjautui vieraantumiseen modernista maailmasta, sen uskonnollisesta suvaitsevaisuudesta, ilmaisunvapaudesta ja naisten oikeuksista. Se oli luonteeltaan verkosto, joka saattoi syntyä Euroopan maiden sisällä pakolaisten joukkoon. Ensisijaisena lähtöpaikkana terrorismille ovat kuitenkin vanhat vihanpidon alueet, joilta se voi modernia teknologiaa käyttäen uhata koko maailman, varsinkin saadessaan käsiinsä joukkotuhoaseita. Terroristit ovatkin jo iskeneet kaikissa maailman osissa. Gates pitää NATO:a – 26 demokraattisen maan sotilasliittoa – terrorismin vastustajana. Se toimi totalitarismia vastaan, joten toimisi terrorismiakin vastaan. NATO:n toiminta oli oikeudenmukaista, tarpeellista ja oikeutettua. Puheensa lopuksi Gates vetää yhteen maailman uhat: ”Lähi-idästä ja Keski-Aasiasta ulospäin säteilevät lahkolaisten konfliktien ja jihadististen liikkeiden siirroslinjat, hegemonisella kunniahimolla varustettu Iran, joka pyrkii hankkimaan ydinaseita ja taistelu Irakin tulevaisuudesta, millä on suunnaton merkitys omille yhteisille intresseillemme Lähi-idässä ja kauempana. [...] Idässä Kiina joka on maa strategisessa risteyksessä [...] Venäjä on kumppani hankkeissa. Mutta ihmettelemme myös joitain Venäjän toimia, jotka näyttävät toimivan kansainvälistä vakautta vastaan, kuten aseiden siirtoja ja halua käyttää energiavaroja poliittiseen painostukseen.”¹⁸⁸

¹⁸⁸ Robert Gates, Secretary of Defense, United States of America. Speech at the 43rd Munich Conference on Security Policy 02/11/2007. ”The fault lines of sectarian conflict and jihadist movements radiating outward from the Middle East and Central Asia; An Iran with hegemonic ambitions seeking nuclear weapons; and The

Kansainvälisen terrorismin ja sen vastaisen taistelun merkitsijöistä tarkasteltuna puolustusministerin puheen merkitysrakenne on lyhyesti seuraava: Kansainvälinen terrorismi määrittyy suhteessa irrationaaliin ideologiaan, uskonnolliseen ääriliikehdintään, antimodernisuuteen ja länsimaisiin arvoihin. Se on transatlanttisen maailman negaatio, joka on moderni, demokraattinen, vapaa, suvaitsevainen, oikeuteen perustuva ja ihmisoikeuksia kunnioittava. Terrorismi on globaali ilmiö. Se on lähtöisin ”muualta”, mutta on tunkeutunut läntisiin yhteiskuntiin. Toisaalta se on kiinnittynyt islamiin ja Keski-Aasiaan sekä Lähi-itään – epäonnistuneisiin tai kiihkoileviin valtioihin. Terrorismi voi iskeä missä vain. Se on kaikkien vihollinen. Terrorismin vastustaja on transatlanttinen liitto, jonka ympärille rakentuu uhkaava, erilainen maailma, joka ei jaa sen arvoja tai ymmärrä turvallisuutta samalla tavalla. Liitto käy terrorismin vastaiseen taisteluun niin sotilas- kuin siviilikeinoin. Sen toiminta on oikeutettua, koska sen suojelemat arvot ovat oikeita.

Liittokansleri Angela Merkel esitti Saksan puheenvuoron, joka edustaa tässä eurooppalaista, amerikkalaisesta diskurssista poikkeavaa näkemystä. Kansainvälinen terrorismi ja sen vastainen taistelu oli puheessa läsnä viitteellisesti. Terrorismi oli osa suurempaa kylmän sodan korvannutta turvallisuusuhkaa, joka oli monitahoinen globaali ilmiö, jolta valtiot eivät yksin kyenneet suojautumaan. Maailmanpolitiikan toimijat (USA, EU, NATO, Venäjä ja Kiina) edustivat tai niiden olisi pitänyt edustaa ja vaalia vapautta, turvallisuutta, tasapainoa, hyvinvointia, integraatiota ja vastuullisuutta. Näitä toimijoita uhkasivat tottelemattomat valtiot, keskeneräiset rauhanprosessit, joukkotuhoaseita hankkivat valtiot ja itsensä sekä viattomat siviiliset tappamaan valmiita olevat yksilöt. Näitä uusia uhkia vastaan vanhat pelotekeinot eivät enää toimineet vaan uhattujen tulisi yhdistää siviili- ja sotilastoimet uudenlaisiksi keinoiksi. Euroopan (Saksan) turvallisuus oli tässä tilanteessa jakamaton, mutta sen rajat saattoivat ulottua myös Euroopan ulkopuolelle Välimerelle ja Venäjälle.¹⁸⁹

Kansainvälisen terrorismin ja sen vastaisen taistelun merkitsijöistä tarkasteltuna liittokanslerin puheen merkitysrakenne on lyhyesti seuraava: Kansainvälinen terrorismi määrittyy suhteessa muihin globaaleihin uhkiin sekä vapauden, tasapainon, hyvinvoinnin ja vastuullisuuden negaationa. Se on osa yleistä turvattomuutta, kylmästä sodasta poikkeava, irrationaalisten yksilöiden toiminnasta muodostuva uhka. Terrorismin vastustajia ovat etenkin läntiset,

struggle over the future of Iraq, with enormous implications for our common interests in the Middle East – and beyond. [...] Looking eastward, China is a country at a strategic crossroads [...] Russia is a partner in endeavors. But we wonder, too, about some Russian policies that seem to work against international stability, such as its arms transfers and its temptation to use energy resources for political coercion.”

¹⁸⁹ Angela Merkel, Federal Chancellor, Federal Republic of Germany; Chairwoman, CDU of Germany, Berlin Speech at the 43rd Munich Conference on Security Policy 02/10/2007.

yhteistyötä tekevät valtiot, jotka ovat aktiivisia ja vastuullisia. Terrorismin vastaisen taistelun pitäisi ylläpitää tasapainoa ja olla yhteisten etujen mukaista.

Läntisen diskurssin Münchenissä haastoi Iranin Ali Larijani, joka esitti puheessaan näkemyksen kansainvälisestä turvallisuudesta oman maansa näkökulmasta. Larijani peräänkuulutti ymmärrystä, rationaalisuutta ja arvojen, intressien sekä ideologian kohtaamista. Kansainvälisen turvallisuusstrategian tulisi yhdistää valtioiden ja yksilöiden intressit: oikeudenmukaisuuden, vapauden, hyvinvoinnin ja identiteettien kunnioituksen. Larijani esitti puheessa kertomuksen terrorismin synnystä, joka perustui USA:n ja muiden kolonialististen valtojen toimintaan Lähi-idässä kylmän sodan aikaan. Lähi-idän kansojen hyvinvoinnin, vapauden, demokratian, kulttuurin ja ihmisoikeuksien polkeminen kansainvälisen järjestelmän tasapainon nimissä oli synnyttänyt vihaa. Uusi USA:n unilateraalinen voimankäyttö oli jatkoa vanhalle toiminnalle, eikä poistanut terrorismin ongelmaa vaan päinvastoin. Iran oli myös terrorismin uhri ja useat sitä vastaan hyökänneet terroristit asuivat Euroopassa, mikä oli osoitus kaksoisstandardien käytöstä. Larijanin mukaan demokratia (jota ei voi tuoda ulkoa käsin), kulttuurien yhteisymmärrys, rationaalisuus, kunnioitus ja vastuullisuus olivat avaimia yhteisen turvallisuuden saavuttamiseksi.¹⁹⁰

Kansainvälisen terrorismin ja sen vastaisen taistelun merkitsijöistä tarkasteltuna Larijanin puheen merkitysrakenne on lyhyesti seuraava: Terroristit määrittyvät suhteessa USA:han, eivät sen negaationa vaan toiminnan tuloksena. Terroristit ovat irrationaalisuuden, itsekkyyden ja kolonialismin tuotos. Terroristit ovat uhreja, heidän toimintansa on perusteltua ja loogista. He ovat kuitenkin myös yhteisiä vihollisia, sikäli kuin terrorismin vastustajat kykenevät ymmärtämään toisiaan. Terrorismin vastustajiksi tai tarkemmin kansainvälisen turvallisuuden toimijoiksi määrittyvät oikeudenmukaiset, vapaat, toisiaan kunnioittavat ja ymmärtävät valtiot. Tämä on kuitenkin toivetila. Tällä hetkellä nämä toimijat eivät ymmärrä toisiaan.

Venäjän puolesta Münchenissä puhuivat presidentti Vladimir Putin ja puolustusministeri Sergei Ivanov. Vladimir Putin puheenvuoro herätti huomattavia jälkimaininkeja ja paljon keskustelua Lännen ja Venäjän suhteiden tilasta sekä uuden kylmän sodan uhasta. Puhe käsitteli kansainvälisiä turvallisuussuhkia ja suhteita laajasti, joista tässä kuitenkin keskitytään lähinnä kansainvälisen terrorismin merkitsijän ympärillä käytyyn diskurssiin. Merkittävin seikka puheessa oli tuon merkitsijän puuttuminen. Sen tilalle oli Venäjän

¹⁹⁰ Ali Larijani, Secretary of Supreme National Security Council, Supreme National Security Council of Islamic Republic of Iran, Islamic Republic of Iran. Speech at the 43rd Munich Conference on Security Policy 02/11/2007.

turvallisuuskäytännössä rakentunut unilateraalinen ja epälegitiimi sotilaallinen toiminta (USA nimettiin suoraan), joka uhkasi horjuttaa kansainvälisen järjestelmän tasapainoa. Lisäksi nimettiin joukkotuhoaseiden leviäminen ja niitä säätelevän sopimusjärjestelmän heikkeneminen ja kiistanalaisuus. Joukkotuhoaseiden leviäminen ei ollut yhteydessä terrorismiin vain valtioihin. Syntynyt unipolaarinen maailma ei ollut demokraattinen, moraalisesti oikeutettu tai edes pitkällä tähtäimellä mahdollinen. Se ei huomionnut turvallisuuden koostuvan sotilaallisen lisäksi myös taloudellisesta ja kulttuurisesta (sivilisaatioiden kanssakäymisestä) turvallisuudesta. Putinin mukaan maailman yhteiset arvot olivat demokratia, yhteistyö (multipolariteetti) ja lainmukaisuus ja ainut voimatoimien oikeuttaja oli YK. Venäjä oli sitoutunut Eurooppaan, vapauteen, demokratiaan ja avoimuuteen, mutta sitä syytettiin perusteetta näiden arvojen hylkäämisestä. Sotilaallisten turvallisuusuuhkien lisäksi Putin puhui taloudesta ja köyhyydestä, jotka olivat selkeästi Venäjän turvallisuusuuhkien listassa Lännen näkemyksiä korkeammalla sijalla.¹⁹¹

Venäjän toinen puheenvuoro kuului puolustusministeri Sergei Ivanoville, joka käsitteli puheessaan kansainvälistä terrorismia ja sen vastaista taistelua huomattavasti laajemmin kuin Putin. Ivanov esitti terrorismin osaksi kylmän sodan maailmaa, joka kuitenkin muuntautui 1990-luvulla paikallisesta ilmiöstä kansainväliseksi. Nykyaikaisen terrorismin iskut suunniteltiin yhdessä, rahoitettiin toisessa ja toteutettiin kolmannessa maassa. Terrorismi oli pahantahtoinen ja petollinen vihollinen, joka sulautui rikollisiin ja äärinationalistisiin elementteihin. Se oli uudistumiskykyinen, josta Al-Qaidan paluu todisti, saaden voimaa köyhyydestä ja ilmaisun vapauden puutteesta. Kansainvälinen terrorismi syntyi maailmassa vallitsevien taloudellisten, sosiaalisten ja kulttuuristen jakojen pohjalta ja pyrki rekrytoimaan uusia jäseniä ja suunnitteli jatkuvasti uusia iskuja. Terrori-iskujen lisäksi terroristit kävivät informaatiotosotaa maailmansivilisaatiota vastaan. Terrorismia vastaan ei voitu taistella vain sotilaallisia keinoja käyttämällä vaan tuli soveltaa epäsymmetrisiä keinoja. Talouden, sosiaalisen, kulttuurisen ja lainsäädännöllisen alan keinot olivat tärkeitä. Venäjä esimerkiksi uudisti lainsäädäntöään ja perusti komiteoita. Tärkeimmät taistelun keinot olivat kuitenkin terroristien taloudellisten toimintaedellytysten kiistäminen ja rekrytoinnin estäminen. Venäjällä oli näkemystä ja kokemusta taistelun keinoista, koska se oli menestyksekkäästi taistellut islamilaista radikalismia vastaan Tshetsheniassa ja voittanut. Jotta maailman yhteisön taistelu terrorismia vastaan olisi mahdollista, piti ensin kuitenkin sopia terrorismin määritelmästä ja luopua kaksoisstandardeista.¹⁹²

¹⁹¹ President, Russian Federation. Speech at the 43rd Munich Conference on Security Policy 02/10/2007.

¹⁹² Sergey B. Ivanov. Deputy Prime Minister and Minister of Defense, Russian Federation. Speech at the 43rd Munich Conference on Security Policy 02/11/2007.

Kansainvälisen terrorismin ja sen vastaisen taistelun merkitsijöistä käsin tarkasteltuna Venäjän puheenvuorojen merkitysrakenne on seuraava: Kansainvälinen terrorismi määrittyy maailman yhteisön vastustajaksi. Se on absoluuttinen paha ja liittyy rikollisuuteen, separatismiin ja radikaaliin uskonnollisuuteen (islamiin). Muodoltaan se on aktiivinen, laajeneva, syntymäalueeltaan kasvava verkosto, joka voi toimia ja iskeä missä vain. Terrorismin perusta on maailman epäoikeudenmukaisuudessa ja etujen ristiriidoissa. Terroristit eivät ole valtioita, kansoja tai erillisiä yksilöitä. Terrorismin vastustajat ovat maailman sivilisaation jäseniä, valtioita, jotka jakavat vapauden, demokratian, avoimuuden, lainmukaisuuden ja yhteistyön arvot. On hyviä ja huonoja terrorismin vastustajia. Huonot toimivat unilateraalisesti, käyttävät voimaa ja luovat turvattomuutta. Hyvät tekevät yhteistyötä, käyttävät taloudellisia ja sosiaalisia keinoja ja luovat turvallisuutta.

Edellä esitetty merkitysrakenne tuottaa Venäjälle terrorismin esitaistelijan ja uhrin valtioidentiteetin. Se on osa maailman sivilisaatiota ja eurooppalaista yhteisöä, jotka ovat pitkälti sama asia. Venäjä määrittyy kansainvälisen terrorismin suhteen uhriksi ja esitaistelijaksi, mutta myös USA:n suhteen todellisten kansainvälisten ja läntisten arvojen kantajaksi. Venäjä tuntee omien intressiensä lisäksi myös maailman intressit ja ymmärtää täten paremmin terrorismia kuin USA ja sen liittolaiset. Venäjän maailma on voiman sijaan talouden ja kulttuurin rakentama. Venäjän valtioidentiteetin suhteen terrorismi määrittyy pahaksi, joskin pahaksi jota voidaan ymmärtää ja tuntea. USA taas on vastuuntunnoton ja osittain irrationaalinen toinen, jossa esiintyvät Venäjän pimeät ominaisuudet. Maailman toimijoiden kentässä on siis ainakin kolme kokonaisuutta: Venäjä ja USA ja niiden liittolaiset sekä kansainvälinen terrorismi. Kaikilla näillä on omat intressinsä, jotka Venäjää lukuun ottamatta ovat irrationaalisia tai moraalisesti tuomittavia, mutta kuitenkin ymmärrettäviä.

Münchenin turvallisuuspoliittisen konferenssin terrorismidiskurssin tarkastelu tuo hyvin esiin kansainvälisessä järjestelmässä vuosina 2001–2007 syntyneet merkityserot. Venäjä ei hyväksynyt USA:n pyrkimyksiä sitoa valtioita kansainväliseen terrorismiin ja yritti delegitimoida USA:n politiikkaa. Venäjän terrorismin uhkakuva oli selkeästi muuttumassa – absoluuttinen paha oli muuttumassa turvallisuuden puutteesta rakentuvaksi ongelmaksi, se oli siirtymässä moraalin maailmasta talouden ja kulttuurin maailmaan. Tämä näkemys ei sopinut yhteen USA:n näkemyksen kanssa. Venäjän merkitykset olivatkin lähempänä Saksan ja osittain Iranin merkityksiä. Toisaalta terrorismi oli edelleen sidottu vapauden, demokratian ja sivistyksen vastakohdaksi ja se oli edelleen illegitiimi maailman tasapainoa horjuttamaan pyrkivä toimija. Lisäksi se oli luonteelta uusi ja globaali uhka. Nämä olivat suunnilleen ne

rajat, joissa kansainvälisen terrorismin tässä tarkastellut kansainväliset yhteiset ymmärrykset liikkuivat. Ristiriidat esiintyivät toimijan luonteen, sen syiden ja sen vastaisen toiminnan merkityksissä. Sen kohteesta vallitsi jonkinlainen yhteisymmärrys.

5.2.4 Yhteenveto

Globaalin tason terrorismitapauksia käsitellyt kansainvälisen järjestelmän diskurssi on edellä tuotu esiin pääsääntöisesti USA:n diskurssin kautta, koska sen voidaan nähdä pitkälti määritelleen sitä järjestelmätason diskurssia, johon Venäjä on osallistunut. Sen rinnalla esiteltiin muutamien muiden toimijoiden diskursseja USA:n erityispiirteiden paljastamiseksi ja kansainvälisen merkitysrakenteen rikastuttamiseksi. Venäjän osallistuminen kansainvälisen järjestelmän diskurssiin oli heti 11.9.2001 alkaen aktiivista ja se pyrki vaikuttamaan kansainvälisen terrorismin ja sen vastaisen taistelun merkitysten muotoutumiseen omista lähtökohdistaan käsin. Venäjä hyväksyi aluksi näkemyksen terrorismista absoluuttisena pahana ja määritteli sen ennen kaikkea läntisten arvojen vastaiseksi, kuten muutkin tarkastellut toimijat. Tätä kautta Venäjä rakentui osaksi läntistä ja siihen osittain rinnastuvaa globaalia yhteisöä. Venäjän valtioidentiteetti sai esitaistelijan ja uhrin luonteen sen liittäessä Tshetshenian sodan terrorismidiskurssiin. Tämä identiteettirakennelma ei kuitenkaan muodostunut osaksi kansainvälistä diskurssia ja Venäjä joutui jatkuvasti aktiivisesti rakentamaan sitä uudelleen. Osasyynä tähän lienee ollut Venäjän pyrkimys määritellä kansainvälinen terrorismi maantieteellisesti rajatuksi ja luonteeltaan vakioiduksi ilmiöksi (Tshetshenia, Keski-Aasia, terroriverkosto ja radikaali ”väärä” islam), mikä ei Irakin sodan lähestyessä käynyt yksiin USA:n ja sen liittolaisten tulkintojen kanssa.

Venäjä pyrki alusta alkaen rakentamaan oman valtioidentiteettinsä tueksi laajempaa kansainvälisen terrorismin vastaista turvallisuusidentiteettiä, jota määrittelivät ainakin vapauden, demokratian, oikeudenmukaisuuden ja suvaitsevaisuuden arvot. Tämä identiteetti jäi syntyymättä, koska kansainväliseen diskurssiin osallistujat eivät kyenneet muodostamaan yhteistä näkemystä terrorismista ja täten yhteisestä turvallisuudesta. Kansainvälinen terrorismi ei uhkakuvana kyennyt yhdistämään Venäjän ja Lännen turvallisuusintressejä. Vastapainoksi tälle Venäjä alkoi viimeistään vuodesta 2003 lähtien rakentaa alueellisia turvallisuusidentiteettejä ja globaalia YK:n kehykseen rakentuvaa identiteettiä. Vuosien 2003 ja 2007 selonteissa esiintyvät syyttelevät ja osittain pettyneetkin näkemykset kertovat vaikeudesta rakentaa kollektiivista identiteettiä YK:n puitteissa. Toisaalta Venäjä pyrki YK:n kautta rakentamaan itselleen rauhanomaisen, oikeudenmukaisen ja lainkuuliaisen valtioidentiteetin vastauksena USA:n toimintaan sekä Venäjään itseensä kohdistuvaan

arvosteluun. Venäjän selontekojen kattavat vakuuttelut ja syytökset kertovat vaikeuksista tässäkin projektissa.

Irakin sota toimi selkeänä käännekohtana Venäjän kansainvälisestä terrorismista käymässä diskurssissa. Vuonna 2007 terrorismi oli menettänyt merkitystään Venäjän uhkakuvana ja sen luonne kaikki maailman pahat yhdistävänä uhkana oli muuttunut. Kansainvälinen terrorismi oli Venäjälle edelleen alueellisista konflikteista ja islamilaisesta kiihkouskonnollisuudesta versova paha, mutta maailmassa oli nyt muitakin uhkia, jotka eivät olleet sidottavissa terrorismiin. Esimerkiksi entisestä kumppanista USA:sta tai ainakin sen toiminnasta oli tullut uhka. Venäjä pyrki edelleen osallistumaan kansainvälisen järjestelmän terrorismidiskurssiin selkeänä tavoitteena muuttaa terrorismin vastaisen taistelun merkityksiä. Kulttuurin ja talouden korostaminen merkitsivät mahdollisesti muuttuneita turvallisuusintressejä (tai vuoden 2000 aikaisten vahvistumista), mutta olivat myös keino delegitimoida USA:n toimintaa ja määritellä itseään. Venäjälle tarjoutui USA:n toiminnan kautta mahdollisuus ”peseytyä puhtaaksi menneisyyden synneistä” eli rakentaa rationaalista, epäideologista, realistista ja ei-aggressiivista valtioidentiteettiä. Vuoden 2007 kritiikki edisti Venäjän paluuta ns. pragmaattisen realismin ja taloudellisten intressien ensisijaisuuden polulle, jolta terrorismin vastainen taistelu oli sen hetkeksi joillain politiikan aloilla ohjannut sivuun.

Venäjän suhde kansainväliseen terrorismiin globaalilla tasolla vuosina 2001–2007 määrittyi tarkasteltujen selontekojen pohjalta vahvasti USA:n terrorismin vastaisen taistelun kehyksessä. Venäjä pyrki tuomaan kansainvälisen järjestelmän diskurssin merkitysrakenteeseen mukaan omat lähtökohtansa, mutta ei saanut niitä sellaisenaan hyväksytyksi. Kun se ei kyennyt vaikuttamaan etenkin USA:n näkemykseen, se alkoi rakentaa USA:n hallitsemalle diskurssille vaihtoehtoja diskurssia, jonka merkitysrakenteessa korostuivat yhteistyö, kulttuuriset arvot, talous sekä terrorismin ymmärtäminen sen ns. alkuperäisessä radikaaliverkostomerkityksessä eli ilman kytköksiä valtiotason toimijoihin. Tälle diskurssille näyttää löytyneen kaikupintaa alueellisista turvallisuusjärjestöistä, joihin palataan seuraavassa luvussa.

5.3 Rajat ylittävä terrorismi

Tässä luvussa tarkastellaan kolmen eri tapauksen kautta, miten Venäjä on osallistunut kansainvälisen terrorismin ja terrorismin vastaisen taistelun määrittelyyn rajat ylittävän terrorismin tasolla. Valitut tapaukset ovat Venäjän ja Georgian suhteiden kriisi syksyllä 2002, jonka taustalla oli tshetsheenikapinallisten väitetty toiminta maiden rajoilla. Toisena niin kutsuttu Andizhanin kansannousu Uzbekistanissa, jonka määrittelyä näkemykset

kansainvälisestä terrorismista ohjasivat voimakkaasti. Viimeisenä käsitellään Shanghain yhteistyöjärjestön vuonna 2007 pitämän terrorisminvastaisen sotaharjoituksen ympärillä käytyä keskustelua esimerkkinä uhkakuvan yhdistävistä voimista ja terrorismikäsityksen perustavaa laatua olevasta poliittisuudesta.

5.3.1 Georgia

Georgia kuului 1800-luvun alusta alkaen Venäjän keisarikuntaan ja myöhemmin Neuvostoliittoon. Georgian itsenäistyminen Neuvostoliitosta 1980/1990 –lukujen taitteessa johti sisällissotaan, jossa Abhasian ja Etelä-Ossetian alueet irtautuivat Georgiasta ja siirtyivät IVY:n (käytännössä Venäjän) rauhanturvajoukkojen valvontaan. Venäjä osallistui 1990-luvun alussa vahvasti Georgian sisäiseen valtataisteluun ja on senkin jälkeen ylläpitänyt maassa useita sotilastukikohtia. Georgiassa Venäjän kiinnostus maan asioihin on nähty hyvin negatiivisessa valossa ja Venäjää on syytetty useaan otteeseen Georgian sisäisiin asioihin puuttumisesta. Venäjä taas on pitänyt Kaukasuksen vuoristoa tshetsheenikapinallisten tukikohtana ja syyttänyt Georgiaa kapinallisten toiminnan sallimisesta. Maiden suhteet kärjistyivät syksyllä 2002, kun presidentti Putin esitti Venäjän oikeudeksi käyttää sotilaallista voimaa Georgian alueella. Seuraavassa käsitellään Venäjän presidentin julistukseen liittyvää ja sen aikana vallinnutta kansainvälistä diskurssia ja Venäjän osallistumista siihen.¹⁹³

Analyysin aluksi tarkastellaan muutaman kansainvälisen järjestelmän päätoimijan selontekoa kansainvälisestä terrorismista syyskuussa 2002, jotta Venäjän selonteot voidaan asettaa kontekstiinsa. USA:n presidentti George W. Bush osallistui syksyllä terrorismidiskurssiin kahdella merkittävällä selonteolla. Ensimmäinen oli 5.9.2002 pidetty Kentuckyn puhe. Siinä Bush kantoi huolta vihollisen unohtumisesta, koska kansalaiset eivät aina nähneet sitä tai sen vastaista taistelua. Sota terrorismia vastaan tulisi kuitenkin olemaan pitkä, koska vihollinen ei ollut perinteinen tankeilla ja lentokoneilla varustettu vastustaja. Terroristi tunkeutui USA:han tai piilotteli luolissa, joista lähetti muut tekemään likaisen työnsä. Tästä syystä terroristeja piti metsästää herkeämättä kotona ja ulkomailla. Terroristit vihasivat vapautta ja näin ollen vihasivat Amerikkaa, koska Amerikka kannatti vapautta. He eivät kuitenkaan ymmärtäneet Amerikkaa, koska luulivat sitä itsekkääksi ja materialistiseksi. USA oli sitoutunut terroristien tuhoamiseen, sillä oli liittolaisia ja armeija, joiden avulla se pyrki ajamaan demokratian ja oikeuden asiaa, ei kostoja. Eikä USA rajoittanut toimintaansa terroristeihin vaan myös terroristien suojelijat ja joukkotuhoaseilla uhkailevat tyrannit olivat vihollisia.¹⁹⁴

¹⁹³ Georgian ja Venäjän historiasta ks. Cornell 2001; Donaldson & Noguee 1998; Malcolm 1996.

¹⁹⁴ President Focuses on Economy and War on Terrorism in Kentucky Speech 5.9.2002.

Toinen Bushin selonteko oli 12.9.2002 YK:n yleiskokoukselle pitämä puhe, jonka sanoma tiivistyi seuraavaan lainaukseen: ”Ennen kaikkea meidän periaattemme ja turvallisuutemme haastavat tänään lainsuojattomat joukot ja hallitukset, jotka eivät hyväksy moraalisia lakeja ja joiden väkivaltaisella kunnianhimolle ei ole rajoja. Hyökkäyksissä Amerikkaa vastaan vuosi sitten näimme vihollisemme tuhoaikeet. Tämä uhka piilottelee monien kansakuntien sisällä, myös omani. Soluissa ja leireissä terroristit suunnittelevat lisää tuhoa ja rakentavat uusia tukikohtia sivilisaatiota vastaan käymäänsä sotaa varten. Meidän suurin pelkomme on, että terroristit löytävät oikotien mielipuolisille tavoitteilleen, kun lainsuojaton hallitus varustaa heidät teknologialla, jolla voi tappaa massoittain ihmisiä.” Nämä uhat tiivistyivät Irakiin, sen totalitaariseksi kuvattuun hallitukseen, joka pyrki dominoimaan naapureitaan, alistti omaa kansaansa ja uhkaa Lähi-idän tasapainoa. USA:n ja sen liittolaisten velvollisuus oli puuttua uhkaan edistämällä vapautta, demokratiaa, edistystä ja tasapainoa.¹⁹⁵

Yhdysvaltojen diskurssin merkitysrakenteessa on kolme huomioitavaa asiaa yritettäessä hahmottaa Venäjän diskurssin rajoja ja mahdollisuuksia. Ensinnäkin terroristit määrittyivät soluttautuviksi, rajat ylittäviksi, piilotteleviksi ja tuntemattomiksi. He tulevat siis muualta ja heillä oli tukijoita muualla. Toiseksi terroristeja metsästettiin ja heidän tuhoamisensa missä tahansa oli oikeutettua. Terrorismin vastustajat olivat oikeutettuja viemään sodan terroristien luokse, koska muuten sotaa ei voitu voittaa. Kolmanneksi terroristit liittyivät hyvin vahvasti laittomiin hallituksiin – olet meidän puolellamme tai meitä vastaan. Tämä ajatus delegitimoi kaikki hallitukset, jotka haittasivat terrorismin vastaista taistelua. Se heikensi niiden suvereenisuutta ja antoi oikeuden puuttua niiden asioihin.

Yhdysvaltojen perinteinen liittolainen Iso-Britannia osallistui myös aktiivisesti terrorismidiskurssiin. Maan pääministeri Tony Blair noudatti diskurssissaan Bushin merkitysrakennetta lisäten siihen globalisaation ja sen synnyttämän keskinäisriippuvuuden kaikkien uhkien yhdistäjänä.¹⁹⁶ Yhteys terrorismin ja ”lainsuojattomien hallitusten” välillä ei ollut yhtä vahva kuin USA:lla. Perusteluna Irakiin hyökkäykselle toimi se, että Irak oli Talebanin jälkeen maailman seuraavaksi suurin uhka, ja että uhkiin piti puuttua ennen kuin ne realisoituisivat. Läntisessä diskurssissa oli selkeästi voimassa näkemys hetkestä, jolloin

¹⁹⁵ President's Remarks at the United Nations General Assembly 12.9.2002. ”Above all, our principles and our security are challenged today by outlaw groups and regimes that accept no law of morality and have no limit to their violent ambitions. In the attacks on America a year ago, we saw the destructive intentions of our enemies. This threat hides within many nations, including my own. In cells and camps, terrorists are plotting further destruction, and building new bases for their war against civilization. And our greatest fear is that terrorists will find a shortcut to their mad ambitions when an outlaw regime supplies them with the technologies to kill on a massive scale.”

¹⁹⁶ Foreign & Commonwealth Office. Excerpts from Tony Blair's Address to the TUC on Iraq (10/09/02).

voitiin ratkaista kaikki ongelmat ja maailmasta, jossa kaikki uhat olivat jaettuina. Ratkaisun välineet olivat sotilaalliset.

Yhdysvaltojen ja Iso-Britannian ”sotapuheen” rinnalla Saksa tarjosi YK:n yleiskokouksessa 14.9.2002 hieman erilaisen näkemyksen kansainvälisen terrorismin ja sen vastaisen taistelun merkityksistä.¹⁹⁷ Terroristit olivat Saksankin näkemyksessä pahoja, avoimien yhteiskuntien ja vapauden sekä demokratian vihollisia. Terrorismi määrittyi kuitenkin voimakkaammin alueellisten konfliktien, uskonnollisen vihan, köyhyyden, poliittisen oikeudettomuuden ja potentiaalisten joukkotuhoaseiden käytön käsitteiden kautta, kuin USA:n ja Ison-Britannian pahan ja vihan moraalisisessa näkökulmassa. Saksan diskurssin merkityskentässä terrorismin vastustajat määrittyivätkin vastuun ja yhteisen turvallisuuden kautta. Niitä ei määritellyt pelkästään terrorismi vaan kaikki globaalit uhat yhteensä. Tämä johti terrorismin vastaisen taistelun määrittämiseen kaikkien – taloudellisten, sotilaallisten, poliittisten – keinojen summana. Se tarkoitti multilateraalisuutta ja YK:n merkityksen korostumista. Saksan diskurssissa oli paljon yhtymäkohtia Venäjän keuhkokuumeen 2003 Irakista käymään diskurssiin.

Kansainväliset järjestöt toivat viimeistään syksyllä 2002 kansainvälisen terrorismin diskurssin merkitysrakenteeseen tekijän, joka osaltaan vaikutti Venäjän ja Lännen välirikoon. Se esiintyi ensimmäisen kerran Georgian kriisin aikana, mutta alkoi murtaa yhteisiä identiteetti- ja intressirakennelmia vasta Moskovon teatterikaappauksen jälkeen (ks. luku 5.4.1). ETYJ:n lausunto vuoden 2001 syyskuun 11. päivän muistopäivänä 11.9.2002 tiivistää tekijän hyvin: ”Mikäli haluamme voittaa terroristit, meidän tulee hyökätä heitä vastaan korkeimmalta moraaliselta tasolta taaten, että ihmisoikeuksia suojellaan, ja että universaaleja ihmisoikeuksia, joihin me kaikki uskomme, noudatetaan. Terroristien takaa-ajo ja ihmisoikeuksien noudattaminen eivät ole ristiriidassa – tämä tarkoittaa, että terrorismin vastaista kampanjaa ei käytetä tukahduttamaan legitiimiä toisinajattelua tai painostamaan ihmisiä, jotka esittävät näkemyksiään hallituksilleen. Jos me haluamme voittaa terrorismin, meidän täytyy tehdä se tavalla, joka kunnioittaa ihmisarvoa sekä miesten ja naisten oikeuksia.”¹⁹⁸ Tämä tarkoitti tiivistettynä sitä, että terrorismin pahan voittamiselle oli rajat ja että oli olemassa arvoja, jotka olivat valtioihin sidotun vapauden, demokratian ja turvallisuuden yläpuolella. Ja tämä tarkoitti myös sitä, että Al-Qaidan, Osama bin Ladenin ja

¹⁹⁷ "For a system of global cooperative security" - Address by Joschka Fischer, Minister for Foreign Affairs of the Federal Republic of Germany, at the Fifty-seventh Session of the United Nations General Assembly, New York, 14 September 2002.

¹⁹⁸ OSCE commemorates September 11 terrorist attacks. Press Release. 11.9.2001. "If we want to defeat the terrorists, then we must attack them from the highest moral plane, ensuring that human rights are protected, and that the universal human rights that we all believe in are observed. There is no inconsistency in pursuing terrorists with human rights in mind - in ensuring that the campaign against terrorism is neither used to suppress legitimate dissent nor to suppress people presenting their views to their governments. If we are to prevail over terrorism then we must do it in a way that respects both human dignity and the rights of men and women."

Talebanin kautta selkeäksi määrittynyt uhkakuva menetti koheesionsa. Ihmisoikeusjärjestöt toivat näkyviin uhkakuvaan piilotetun vallan ja tätä kautta delegitimoivat sen. Kansainvälisen terrorismidiskurssin tärkein kysymys oli uhkakuvan koheesion hajottua, kuka saisi – kenellä oli valta – määritellä sen sisältö?

Ennen syksyä 2002 Venäjä oli jo pyrkinyt liittämään Georgian alueella sijaitsevan Pankisin solan terrorismin vastaiseen taisteluun esittämällä, että Pankisissa toimi terroristeja ja asemiehiä, jotka suorittivat terrori-iskuja Venäjän puolelle.¹⁹⁹ Presidentti Putin määritteli asian puhuessaan Siperian sotilasalueen tilaisuudessa seuraavasti: Pankisin solassa ja myöhemmin Kodorin solassa on ollut terroristeja, jotka ovat sekoittuneet rikollisiin ja kansainvälisiin (muiden maiden asukkaita) terroristeihin. Nämä terroristit tukivat Tshetshenian puolella toimivia terroristeja. Georgia kieltäytyi toimimasta terroristeja vastaan, eikä ymmärtänyt Venäjän huolta turvallisuudestaan. Putin rinnasti tilanteen Al-Qaidaan ja Talebaniin, jolloin Pankisin terroristit olivat Al-Qaida ja Georgian hallitus Taleban, joka suojeli terroristeja.²⁰⁰ Myöhemmin Putin oli yhteydessä Georgian presidentti Shevardnadzeen ja esitti Pankisissa olevan sekä tshetshenimilitantteja että kansainvälisiä terroristeja. Nämä olivat uhka sekä Georgialle, että Venäjälle. Putin syytti Georgiaa välinpitämättömyydestä, mutta totesi Venäjän kunnioittavat Georgian suvereniteettia, eikä nähnyt vielä tarpeelliseksi ryhtyä yksipuolisiin toimiin terroristiuhan poistamiseksi.²⁰¹

Ulkoministeriö osallistui myös Georgia-keskusteluun. Ulkoministeri Igor Ivanov esitti haastattelussa 3.8.2002 joukon kysymyksiä, jotka kuvastivat Venäjän näkemystä Georgian ja Venäjän rajalla tapahtuvista asioista: miksi Georgian alueella toimi röyhkeästi satoja asemiehiä ja ulkomaalaisia palkkasotilaita, jotka saivat tukea terrorismin kansainvälisiltä keskuksilta? Miksi nämä terroristit häpeilemättömästi suunnittelivat ja suorittivat sotilaallisia provokaatioita? Miksi Georgian viranomaiset eivät informoineet Venäjää terroristien tekemisistä? Näiden syyttelevien kysymysten lisäksi Ivanov väitti Georgian pyrkivän kääntämään kansainvälisen huomion ihmisoikeus- ja oman suvereniteettinsa rikkomuksiin, joilla Venäjän mukaan ei ollut pohjaa todellisuudessa. Georgia pyrki siis puolustautumaan ja esittämään toisenlaisen tulkinnan maiden rajojen välisistä tapahtumista, jota Venäjä ei kuitenkaan hyväksynyt. Vastakkain asettuivat kansainvälisen terrorismin vastaisen taistelun

¹⁹⁹ Statement to the Press following a Meeting with Georgian President Eduard Shevardnadze. 1.3.2002.

²⁰⁰ A Speech and Answers to Questions at a Meeting with the Command of the Siberian Military District 28.8.2002.

²⁰¹ On September 4, 2002, President Vladimir Putin sent a message to Georgian President Eduard Shevardnadze on current aspects of Russian-Georgian relations. The message was a reply to the Georgian leader's appeals received recently. 5.8.2002.

diskurssista johdettu ja toisaalta valtion suvereniteetista ja ihmisoikeuksista johdettu näkemys.²⁰²

Kiista kulminoitui, kun presidentti Putin esitti 11.9.2002 turvallisuus- ja sotilasviranomaisille valmistautumista operaation Georgian alueella olevia terroristeja vastaan²⁰³ ja 12.9.2002 esitti julkilausuman YK:n turvallisuusneuvostolle ja ETYJ:lle, jonka mukaan Venäjällä oli oikeus sotilasoperaatioon Georgian alueella.²⁰⁴ Ensimmäisessä puheessa Putin painotti, kuinka kansainvälinen yleisö ja Georgia itsekin olivat tietoisia terroristien läsnäolosta Georgiassa. Nämä terroristit olivat samoja (tai ainakin yhteydessä niihin), jotka olivat suorittaneet New Yorkin (11.9.2001) ja Moskovon (1999) pommi-iskut. Terroristit olivat levittäytyneet kaikkialle Georgiaan ja valmistautuivat uusiin iskuihin. Näin ollen, mikäli Georgian hallitus ei kykenisi luomaan turvallisuusvyöhykettä maiden rajalle ja lopettamaan terroristien toimintaa alueellaan, Venäjällä oli YK:n päätöslauselma 1368 mukaan oikeus itsepuolustukseen. Kansainvälisellä areenalla Putin totesi Tshetshenian terrorismin vastaisen operaation olevan päättymässä, mutta Georgiassa olevan terroristien tukijoita, jotka haittasivat rauhanprosessia. Georgia oli välinpitämätön, mahdollisesti toimintakyvytön ja rikkoi kansainvälistä lakia antaessaan terroristien toimia alueellaan. Syy oli hallituksen, ei kansan. Putin vetosi YK:n päätöslauselmaan 1368 ja sen tarjoamaan mahdollisuuteen itsepuolustukseen. Hänen mukaansa Georgia oli hylännyt Venäjän tarjouksen kollektiivisesta itsepuolustuksesta. Venäjä ei kuitenkaan aikonut hyökätä Georgiaan vaan sen alueella toimivia terroristeja vastaan. Tämäkin jäisi vain aikeeksi, mikäli Georgia puuttuisi itse terroristien toimintaan.

Venäjän uhkaus herätti kansainvälisen reaktion, jossa pyydettiin Venäjää ja Georgiaa sopimaan kiistansa ja Venäjää välttämään sotilaallista toimintaa. Venäjä kritisoi reaktiota, joka pyrki esittämään tilanteen ”jännitteinä maiden rajalla”, kun kysymys oli kansainvälisen terrorismin vastaisesta taistelusta. Venäjä ei täten saanut kansainvälistä tukea suunnittelemaansa operaatiolle.²⁰⁵

Myöhemmin 17.9.2002 ulkoministeri Igor Ivanov täsmensi presidentin lausuntoa New Yorkissa antamassaan haastattelussa. Hän nimesi Georgian ja Venäjän kriisin rajat ylittävän terrorismin tapaukseksi, jossa terroristit käyttivät toisen valtion aluetta suunnitellakseen ja

²⁰² Minister of Foreign Affairs of the Russian Federation Igor Ivanov Answers a Question from Interfax News Agency on Russian-Georgian Relations 3.8.2002.

²⁰³ Speech at a Meeting of the Heads of Security and Military Agencies 11.9.2002.

²⁰⁴ An address to the UN Secretary General, and the leaders of the permanent member countries of the UN Security Council and the OSCE 12.9.2002.

²⁰⁵ In Relation to European Union (EU) Statement Concerning Situation on Russian-Georgian Border 15.8.2002.

toteuttaakseen iskuja toisen valtion alueella. Rinnastuksena Ivanov esitti baskit Espanjan ja Ranskan rajalla. Rajat ylittävä terrorismi vaati tullakseen voitetuksi valtioiden yhteistyötä. Georgia oli kieltäytynyt yhteistyöstä, yhteistä vihollista vastaan taistelusta ja rikkoi näin kansainvälistä lakia. Venäjällä oli täten oikeus iskeä terroristeja vastaan omin toimin, uhkaamatta kuitenkaan Georgian suvereenisuutta.²⁰⁶

Venäjän diskurssin merkitysrakenne kansainvälisen terrorismin ja sen vastaisen taistelun suhteen voidaan esittää seuraavanlaiseksi. Terrorismi sai merkityksensä ennen kaikkea valtioiden suvereenisuutta uhkaavana voimana (Venäjä ei siis uhannut Georgiaa vaan terrorismi niitä molempia). Sitä määrittelivät useat erilaiset käsitteet: kansainvälinen terrorismi (muiden maiden asukkaiden ja terroristiverkostojen merkityksessä), tshetsheetit, militantit, asemiehet, rikolliset ja palkkasotilaat. Terrorismi oli rajat ylittävä ja valtioiden sisällä liikkuva järjestäytynyt toimija, jota vastaan kyettiin suoraan toimimaan. Se oli myös universaali ilmiö, huolimatta kiinnittymisestään Venäjän ja Georgian rajaan ja Georgian alueeseen. Terrorismin vastustajat olivat YK:n piirissä olevat ja kansainvälistä lakia noudattavat valtiot, joiden turvallisuutta ja eheyttä terrorismi uhkasi. Ne tunsivat terrorismin ja kykenivät määrittelemään missä, miten ja milloin se toimi. Mikäli valtio ei toiminut terrorismia vastaan, se oli toimintakyvytön tai terrorismin tukija, mikä oli oikeutus sen suvereniteetin ohittamiseen. Terrorismin vastainen taistelu oli ennen kaikkea sotilaallista toimintaa. Poliisitoiminta ja oikeudellinen sääntely määrittyivät heikoksi ja negatiiviseksi.

Merkitysrakenteessa Venäjän valtioidentiteetin muotoutui terrorismin vastustajaksi, joka oli osa YK:n muodostamaa valtioiden liittoumaa. Se noudatti kansainvälistä lakia, tulkitsi sitä oikein ja oli ehjä ja toimintakykyinen valtio (toisin kuin Georgia). Toisaalta Venäjä oli uhri, joka ei saanut sille kuuluvaa ymmärrystä. Venäjällä oli turvallisuusintressejä, joita sillä oli lupa ja kyky puolustaa rajojensa ulkopuolella. Nämä intressit ohittivat muiden valtioiden suvereenisuuden sekä terroristien ihmisoikeudet (niiden legitiimiyys oli heikentynyt toimijoiden toiminnan johdosta, periaatteet olivat voimassa). Muita toimijoita olivat tietenkin rajat ylittävät terrorismi, jossa sulautui yhteen useita uhkia sekä Georgia. Terrorismi oli antagonistinen toinen, mutta sen luonteen (hajanainen, osittain epämääräinenkin) johdosta Georgia tarjosi paljon voimakkaamman toiseuden lähteen. Georgian heikkous ja välinpitämättömyys heijastivat sitä, mitä Venäjä ei saanut olla.

²⁰⁶ Transcript of Russian Minister of Foreign Affairs Igor Ivanov's Remarks and Replies to Questions During Eurasia 2002 Summit, New York, September 17, 2002.

Venäjän ja Georgian kriisin yhteydessä Venäjän osallistuminen kansainvälisen terrorismin ja sen vastaisen taistelun määrittelyyn järjestelmätasolla tapahtui pitkälti USA:n ja sen liittolaisten käymän diskurssin rajoissa. Venäjä näkemys perustui kansainväliseen terrorismiin verkostomaisena, piilottelevana ja rajoista piittaamattomana toimijana. Sen argumentaatio vastasi USA:n käyttämää voiman ulottamisesta rajojen ulkopuolelle oman turvallisuuden takaamiseksi ja ennalta ehkäisemiseksi. Lisäksi se perusti argumentaationsa osittain ”laittomien hallitusten” käsitteeseen, mutta piti tiukasti kiinni valtioiden (Georgian ja Venäjän) suvereenisuudesta ja itsemääräämisoikeudesta. Alueellisen koskemattomuuden periaate kuitenkin murtui niin kansainvälisessä kuin venäläisessäkin diskurssissa. Näistä yhteneväisyyksistä huolimatta Länsi ei suostunut hyväksymään Venäjän näkemystä kriisiin liittyvästä terrorismin vastaisesta taistelusta. Osittain hyväksymättömyyteen vaikutti kansainväliseen diskurssiin rakentunut ihmisoikeuksien periaate, joka ei ollut yhtä helposti ohitettavissa tai tulkittavissa terrorismin uhkakuvan näkökulmasta, kuin ”huonoiksi” luokiteltujen valtioiden edut. Varsinkin, jos jokin toimija oli valmis nostamaan ihmisoikeudet osaksi diskurssia. Georgian tapausta voi pitää eräänlaisena testinä, jossa Lännen suuntaan identiteettiään rakentava, muttei välttämättä täysin hyväksytty, Venäjä pyrki osallistumaan kansainvälisestä terrorismista käytävään diskurssiin ja hyväksyttämään jonkin sosiaalisen todellisuuden ilmiön sen piiriin. Lännen reaktiosta voi päätellä, että terrorismin uhkakuvaan ei oltu valmiita hyväksymään ainakaan Georgian tapauksessa Venäjän tarjoamaa määritelmää terrorismista.

5.3.2 Andizhan

Vuoden 2005 keväällä Uzbekistanissa Andizhanin kaupungissa puhkesi levottomuuksia, jotka hallituksen joukot kukistivat sotilaallista voimaa käyttäen. Andizhanissa kuoli eri lähteiden mukaan parista sadasta useaan sataan ihmistä ja maasta lähti pakoon useita tuhansia ihmisiä. Niin kutsuttu Andizhanin verilöyly synnytti voimakkaan reaktion Lännessä, jossa levottomuudet nähtiin kansannousuna väri vallankumousten tapaan ja hallituksen reaktio demokratian ja ihmisoikeuksien vastaisena. Uzbekistanin hallitus taas syytti tapahtumista terroristeja, näkemys johon Venäjä myöhemmin liittyi. Andizhanin tapahtumista syntyneen näkemyseron vuoksi Uzbekistan alkoi etäännyä Yhdysvalloista, jonka liittolainen se oli terrorismin vastaisessa sodassa siihen asti ollut ja alkoi lähentyä Venäjää ja Kiinaa. Tässä luvussa käsitellään Andizhanin levottomuuksiin liittyen kansainvälisen järjestelmän diskurssia ja Venäjän osallistumista siihen sekä kansainvälisen terrorismin ja sen vastaisen taistelun määrittymistä diskurssin kehityksessä.

Uzbekistanin tapahtumat esiintyivät USA:n selonteissa seuraavasti. Andizhan ei missään vaiheessa noussut osaksi USA:n ulko- ja turvallisuuspolitiikan päädiskurssia. Siihen otettiin lähinnä kantaa presidentin hallinnon ja ulkoministeriön lehdistökatsauksissa. Täten se jäi myös varsinaisen terrorismin vastaisen sodan (War on terror) diskurssin ulkopuolelle. USA esitti Andizhanin tapahtumat alusta alkaen demokratian ja ihmisoikeuksien näkökulmasta. Sen selontekojen mukaan Uzbekistanin hallitus oli surmannut (toukokuussa epäiltiin ja elokuussa tämä jo väitettiin tiedettävän) satoja viattomia ihmisiä, mielenosoittajia. Levottomuuksien yhteydessä tapahtunut hyökkäys vankilaan eriteltiin mielenosoituksesta. Vankilahyökkäys ja sen yhteydessä tapahtunut mahdollinen vankilapako yhdistettiin terrorismiin ja tuomittiin, mutta siviilien ampumisen ei nähty liittyvän vankilapakoon. Yleisesti ottaen Uzbekistan nähtiin terrorismin kohteena, mutta USA oli vahvasti sitä mieltä, että valtion tasapaino oli saavutettavissa vain demokraattisten, ihmisoikeudellisten, taloudellisten ja oikeudellisten reformien kautta. USA:n mielestä kansa halusi muutosta ja siitä oli myös Andizhanissa ollut kysymys. USA vaati EU:n, NATO:n ja ETYJ:n tukemana tapahtumista kansainvälistä tutkimusta, johon Uzbekistan ei suostunut. Kun Uzbekistanin ja USA:n välit heikentyivät kesällä 2005 ja Uzbekistan vaati lopulta USA:ta lähtemään maaperällään sijaitsevasta lentotukikohdasta, USA yhdisti tapahtumat demokratisoitumiseen ja Andizhanin tapahtumista tehdyn kansainvälisen tutkimuksen puutteeseen. USA:n selontekojen mukaan ajamalla amerikkalaiset pois maasta Uzbekistanin hallitus osoitti edustavansa epädemokraattisia ja ihmisoikeuksia kunnioittamattomia arvoja.²⁰⁷

EU esitti oman kannanottonsa Andizhanin tapahtumiin ETYJ:n kautta 19.5.2005, joka noudatteli USA:n tulkintaa tapahtuneesta. Uzbekistanin hallituksen katsottiin tulittaneen viattomia siviilejä, joiden mielenosoitus yhdistettiin demokratian, ihmisoikeuksien ja taloudellisten reformien kaipuuseen. Hyökkäystä vankilaan ei mainittu. Tapahtuman selvittäminen yhdistettiin kansainvälisen tutkimuksen suorittamiseen ja jo etukäteen tapahtumien syyksi nähtiin Uzbekistanin valtion ja yhteiskunnan reformien puute. Andizhanin tapahtumia ei liitetty terrorismin vastaiseen taisteluun.²⁰⁸ Myöhemmin kesällä EU kommentoi Andizhanista annettua alustavaa raporttia syyttämällä Uzbekistanin hallitusta törkeistä ihmisoikeusloukkauksista, lehdistön vapauden rajoittamisesta ja haluttomuudesta tehdä yhteistyötä kansainvälisten tahojen kanssa. Lisäksi pakolaisten palaaminen Uzbekistaniin nähtiin negatiivisessa valossa.²⁰⁹ Syksyllä 2005 EU syytti Uzbekistania liiallisesta,

²⁰⁷ Press Briefing by Scott McClellan 13.5.2005; Press Briefing by Scott McClellan 18.5.2005; Daily Press Briefing 16.5.2005; Daily Press Briefing 18.5.2005; Daily Press Briefing 24.5.2005; Daily Press Briefing 8.6.2005; Daily Press Briefing 14.6.2005; Daily Press Briefing 1.8.2005.

²⁰⁸ Permanent Council No 556 EU Statement on Uzbekistan 19 May 2005.

²⁰⁹ Permanent Council No 560 EU Statement on Uzbekistan 23 June 2005.

suhteettomasta ja arvostelukyvyyttömästä voimankäytöstä ja kohdisti maahan taloudellisia ja poliittisia pakotteita.²¹⁰

Edellä mainittu raportti oli 20.6.2005 julkaistu ETYJ:n alaisen ODHIR:in (Office for Democratic Institutions and Human Rights) kokoama selvitys Andizhanin tapahtumista.²¹¹ Raportti esitti Andizhanin tapahtumat USA:n ja EU:n aikaisempia tulkintoja tukevasta näkökulmasta: Mielenosoituksella ei ollut yhteyttä vankilaan ja erääseen sotilastukikohtaan hyökkäämisen kanssa vaan sen taustalla oli eräs epäoikeudenmukaiseksi koettu oikeudenkäynti. Hallitus käytti suhteetonta voimaa ja syyllistyi ihmisoikeusrikkomuksiin. Mielenosoittajien ja pakolaisten syyttämiseksi terroristeiksi ei ollut perusteita. Uzbekistanin hallitus määrittyi raportissa lähes täydellisesti syylliseksi satojen ihmishenkien menetykseen.

USA, EU ja ETYJ rakensivat siis selonteoissaan Andizhanin tapahtumien representaation ihmisoikeuksien ja demokratian vastaiseksi taisteluksi, jossa Uzbekistanin hallitus määrittyi läntisten arvojen vastaiseksi. Uzbekistanin hallituksen näkemys tapahtumista oli toisenlainen. Sen näkökulmasta Andizhanissa oli 12.-13.5 välisenä yönä tapahtunut aseistautuneen rikollisjoukon hyökkäys ensin armeijan yksikköä ja sitten vankilaa vastaan, jolloin vapautettiin satoja vankeja, joiden mukana myös terroristeja. Tämän jälkeen armeijan aseilla aseistautunut rikollisjoukko hyökkäsi hallintorakennuksia vastaan ja otti haltuunsa yhden rakennuksen sekä panttivankeja. Rikolliset kutsuivat paikalle 300 siviiliä ihmiskilviksi. Tässä vaiheessa hallituksen selontekoa rikolliset muuttuvat terroristeiksi, joilla oli myös kansainvälisiä yhteyksiä. Hallitus toi paikalle asevoimia ja aloitti neuvottelut, mutta terroristien vaatimukset olivat kohtuuttomia ja luonteeltaan poliittisia. Lopulta terroristit pyrkivät pakenemaan Andizhanista siviilien suojaamana, mihin hallitus puuttui ja mikä johti siviilien kuolemiin. Terroristit yhdistettiin radikaaliin islamilaiseen liikkeeseen, joka pyrki kaatamaan Uzbekistanin hallituksen ja perustamaan islamilaisen valtion. Lisäksi terroristeilla oli rajat ylittäviä kontakteja. Uzbekistanin hallitus vastusti ”joidenkin valtioiden” halua nähdä terroristit ”demokratian puolesta taistelijoina.”²¹²

Myöhemmin ODHIR:n raportin julkaisun jälkeen Uzbekistanin hallitus esitti ETYJ:n kehyksessä vastalauseen tehdyille tutkimukselle. Uzbekistanin mielestä ODHIR oli ylittänyt mandaattinsa, käyttänyt lähteinään mahdollisia terroristeja, ohittanut hallituksen virallisen näkemyksen ja politisoinut Andizhanin tapahtumat. Uzbekistan tarkensi omien tutkimustensa

²¹⁰ EU Bulletin 10-2005. Relations with the countries of eastern Europe, the Caucasus and central Asia (5/10). 1.6.54. Council conclusions on Uzbekistan.

²¹¹ ODHIR Preliminary Findings on the Events in Andijan, Uzbekistan, 13 May 2005. 20.6.2005.

²¹² Statement by the Delegation of the Republic of Uzbekistan at the Meeting of the OSCE Permanent Council 19 May 2005.

perusteella tapahtumia ja esitti Andizhanin tapahtumien olleen ulkopuolelta koordinoituja ja että niiden tavoitteena oli ollut yhden alueen valtaaminen, jonka jälkeen olisi horjutettu koko valtion ja lopulta Keski-Aasian tasapainoa.²¹³ Uzbekistanin diskurssin merkitysrakenne rakentui näin ollen Lännen diskurssista poikkeavalla tavalla. Andizhan tulkittiin kansainvälisen terrorismin kehyksessä, rikolliset olivat terroristeja, radikaaleja islamisteja, heillä oli ulkomaisia kontakteja ja tukea ja heidän lopulliset tavoitteensa olivat kansainvälisiä. He eivät piitanneet siviilien hengistä ja olivat tekojensa ja luonteensa kautta vailla oikeuksia. Uzbekistanin hallitus taas edusti suvereenia valtiota, joka puolusti itseään ja yhtenäisyyttään. Se oli vastuuntuntoinen ja piti huolta kansalaisistaan. Lännellä ja joillain naapurimailla oli Uzbekistanin vastaisia intressejä ja niiden pyrkimykset nähtiin epäoikeutettuina.

Uzbekistan ei jäänyt yksin vastustamaan Lännen ihmisoikeus- ja demokratiadiskurssia vaan sai tukea Shanghain yhteistyöjärjestöltä ja Venäjältä. SCO:n diskurssi oli suurilta osin kiinalaisten hallitsemaa sen pääsihteerin ollessa vuonna 2005 Zhang Deguang. SCO tuki Uzbekistanin näkemystä jo toukokuusta alkaen ja heinäkuussa SCO:n kokouksen aikaan Andizhanin tapahtumien tulkinta oli jo vakiintunut. Tapahtumat yhdistettiin niin kutsuttuihin värivallankumouksiin (Ukrainan, Georgian ja Kirgisian vallanvaihdokset), joiden nähtiin levittävän epävakautta Keski-Aasian. Erotuksena läntisistä vallankumouksista katsottiin Keski-Aasiassa kuitenkin olevan mukana radikaaliuskonnollinen elementti, jolla oli yhteys kansainväliseen terrorismiin ja täten vapaasti toimivana poliittisesti vaaralliset seuraukset. Tämä elementti nimettiin ”kolmeksi pahaksi voimaksi”: terrorismiksi, ääriliikkeiksi ja separatismiksi. Uzbekistanin tapahtumat nähtiin tässä kehyksessä ääriaineisten yritykseksi horjuttaa koko Keski-Aasian tilannetta ja luoda uskonnollisuuteen perustuva auktoriteetti. Selontekojen mukaan Uzbekistan oli väestömäärältään ja sijainniltaan keskeisellä paikalla ja siksi se on ollut terroristien jatkuva kohde. Andizhanin levottomuudet eivät siis olleet uusi tai poikkeava tapahtuma. Erittäin tärkeäksi nähtiin ihmisoikeuksien ja demokratian edistämisen (painostaminen ulkopuolelta poliittisiin muutoksiin) erottelu kansainvälisen terrorismin vastaisesta taistelusta, joka tähtää rauhan ja tasapainon ylläpitämiseen. Poliittisen painostuksen nähtiin johtavan vain epävakauteen.²¹⁴

²¹³ Statement by the Delegation of the Republic of Uzbekistan at the Meeting of the OSCE Permanent Council 23 June 2005.

²¹⁴ Interview by Secretary-General Zhang Deguang to Chinese magazine “Zhonghuayingcai” 25.5.2005; Secretary-General answers media questions about Central Asia situation 15.6.2005; Press conference by Secretary General Zhang Deguang 1.7.2005; Speech by SCO Secretary-General Zhang Deguang at the plenary session of the Council of heads of SCO member states 5.7.2005; Address by Secretary-General Zhang Deguang to participants of international symposium “The New Situation in Central Asia and the Shanghai Cooperation Organisation” 25.9.2005.

SCO:n diskurssin merkitysrakenteessa Andizhan määrittyi pitkälti samoin kuin Uzbekistaninkin näkemyksessä. Merkittävin ero oli kansainvälisen terrorismin määrittämisellä terrorismin, ääriliikkeiden ja separatismin kautta sekä suhteessa värvallankumouksiin. Tämä määrittely teki Keski-Aasian terrorismista erityistä, omaan maailmaansa kuuluvaa. Tästä merkitysrakenteesta kasvoi Lännestä (demokratiaan pakottajat ja ihmisoikeuksien korostajat) erottuva kollektiivinen identiteetti, jonka intressit poikkesivat selkeästi läntisistä. SCO:n diskurssista voidaankin käyttää nimitystä kollektiivista turvallisuusidentiteettiä rakentava. Oma yhteinen uhkakuva määritteli yhteistä identiteettiä.

Venäjä on SCO:n jäsen, joten sen diskurssi Andizhanin tapahtumista voidaan osittain rinnastaa SCO:n diskurssiin. Venäjä tuki myös Uzbekistanin versiota Andizhanin tapahtumista, joten rinnastus voidaan rakentaa myös Uzbekistanin diskurssiin. Uzbekistanin presidentti Islam Karimov esitti oman näkemyksensä Andizhanin tapahtumista 28.6.2005 tavatessaan Venäjän presidentti Putinin.²¹⁵ Karimovin lausunnon julkaiseminen Venäjän presidentin Internet sivuilla on todiste Venäjän tuesta Uzbekistanin näkemykselle varsinkin, kun Putin itse ei asiaa liiemmästi kommentoi. Karimovin selonteko poikkeaa Uzbekistanin muista selonteista siinä, että se syyttää Andizhanin tapahtumista ulkopuolisia tahoja – melko suoraan Yhdysvaltoja. Kysymyksessä oli ulkopuolelta suunniteltu ja johdettu operaatio, joka käytti hyväkseen uskonnollisia radikaaleja aineksia vallankumouksen suorittamiseksi Uzbekistanissa. Tavoitteena oli uusi nk. värvallankumous ja Ferganan laakson alueen erottaminen Uzbekistanista. Operaatio oli huolellisesti suunniteltu ja läntinen mediassa esitetty kritiikki oli osa informaatio-operaatiota. Karimovin selonteossa esiintyy kolmas Andizhanian määrittelevä merkitysrakenne, jossa Länsi (USA, EU, NATO) yhdessä terroristien kanssa määrittyvät vihollisiksi. Länsi on vallanhaluinen, keinoja kaihtamaton ja petollinen toimija, joka ei kuulu Keski-Aasiaan ja ymmärrä sen maailmaa. Ääriuskonnolliset terroristit ovat vain suurvaltojen väline, hyväuskoisia hölmöjä tai isänmaan pettureita, joiden toiminta perustuu muiden tukeen ja intresseihin. Uzbekistan on ennen kaikkea keskiaasialainen valtio, sen intressit ja liittolaiset ovat siellä.

Putinia aktiivisemmin Andizhanian kommentoi Venäjän ulkoministeriö. Venäjän ensimmäinen reaktio oli kiihkoilijoiden (extremists) hyökkäyksen ja näiden perustuslain vastaisten keinojen käytön tuomitseminen ja tuen osoittaminen Uzbekistanin hallitukselle.²¹⁶ Hieman myöhemmin ulkoministeri Sergei Lavrov totesi, ettei Uzbekistanin tapahtumilla ollut tekemistä niin kutsuttujen värvallankumouksien kanssa (selkeä ero myös Kirgisian

²¹⁵ President of Russia. Beginning of a Meeting with Uzbekistan President Islam Karimov. 28.6.2005.

²¹⁶ Statement by Alexander Yakovenko, the Spokesman of Russia's Ministry of Foreign Affairs, Regarding the Events in Andijan. 13.5.2005.

tapahtumiin) vaan kyseessä oli ulkopuolisten, osittain islamististen, aseistettujen henkilöiden hyökkäys Uzbekistanin asevoimia ja hallintoa vastaan.²¹⁷ Toisin kuin Karimov, Venäjän ulkoministeriö pyrki vielä toukokuussa sitomaan Yhdysvaltojen intressit Uzbekistanin tapahtumiin terrorismin vastaisen taistelun kehyksessä. Perusteena oli USA:n varoitus Keski-Aasiassa toimivista terroristiryhmistä ennen Andizhanin tapahtumia.²¹⁸

Kesäkuussa Venäjän ulkoministeriö piti selvityksen tekemistä Andizhanista välttämättömänä, mutta vain terrorismin vastaisen taistelun näkökulmasta. Selvityksen tuli ottaa kantaa siihen, miten ja miksi aseistautunut ryhmä, johon kuului radikaaleja kiihkoilijoita salaisista islamilaisista järjestöistä, IMU:sta (Islamic Movement of Uzbekistan), talebaneista sekä tshtsheeneistä, kykeni suorittamaan operaationsa. Terroristien vahvistuminen ja valtaannousu Uzbekistanissa piti estää.²¹⁹ Myöhemmin järjestöjen listaan lisättiin Hizb-ut-Tahrir. Samaan aikaan painotettiin, että USA oli varoittanut terroristihyökkäyksestä Uzbekistanissa ennen Andizhanin tapahtumia.²²⁰ Huomattava on, että samaan aikaan Uzbekistanista käytävän keskustelun kanssa ulkoministeriön puhemies Alexander Jakovenko julkaisi artikkelin, jossa käytiin läpi kansainvälisen terrorismin vastaisen taistelun tilaa ja päädyttiin lopputulokseen, että sen on riittämätön ja kaksoisstandardien haittaama. Ennen kaikkea korostettiin kansalaisyhteiskunnan ja median vastuuta terrorismin ideologian vastaisessa taistelussa. Tämä oli suora kannanotto Venäjää ja Uzbekistaniakin kohtaan esitettyyn läntiseen kritiikkiin, jossa katsottiin näiden maiden tukahduttaneen kansalaisoikeuksia. Kansainvälisen terrorismin vastaisen taistelun keinojen määrittelystä oli tullut kamppailun kohde.²²¹

Venäjän suora osallistuminen kansainvälisen terrorismin ja sen vastaisen taistelun määrittelyyn Andizhanin tapauksen suhteen jäi melko vähäiseksi. Diskurssin merkitysrakenteessa kansainvälinen terrorismi rakentui määrättyjen kiihkouskonnollisten liikkeiden kautta, jotka muodostivat keskiaasialaisen kansainvälisen terrorismin verkoston. Tämän verkoston tavoitteena oli erityisesti kaapata valta Uzbekistanissa ja aiheuttaa täten epätasapainoa koko Keski-Aasiassa. Terroristien toiminta erotettiin värväilykumouksista, jolloin näiden legitiimiys ei joutunut kyseenalaiseksi, ja demokratia ja ihmisoikeuskysymykset jäivät merkitysrakenteen ulkopuolelle. Terrorismin vastustajat olivat suvereenia valtioita ja niiden laillisia hallituksia. Niillä oli oikeus toimia terroristeja vastaan

²¹⁷ Russian Minister of Foreign Affairs Sergey Lavrov Interview with the Newspaper Izvestia, May 17, 2005.

²¹⁸ Alexander Yakovenko, the Spokesman of Russia's Ministry of Foreign Affairs, Answers a Media Question Regarding Investigation of "International Connection" of Events in Andijan, Uzbekistan. 31.5.2005.

²¹⁹ Transcript of Remarks and Replies to Media Questions by Russian Minister of Foreign Affairs Sergey Lavrov Following Talks with Minister of External Affairs of India Natwar Singh, Vladivostok, June 2, 2005.

²²⁰ Interview Granted by Russian Foreign Minister Sergey Lavrov to Vremya Novostei Newspaper on June 6, 2005.

²²¹ "Antiterror As The Response to Global Threats" Article of Russian MFA Spokesman Alexander Yakovenko, Published in the Newspaper Rossiiskaya Gazeta on July 13, 2005.

miten halusivat. Terrorismin voittamisen keinot eivät vaatineet selittelyä. Terrorismin vastainen taistelu oli yhteistyötä, jossa kaikkien osallistujien tuli jakaa samat näkemykset, muuten terrorismi voittaisi. Yhteiset intressit ja toimintatavat olivat välttämättömiä.

Andizhanin suhteen Venäjälle muodostui Keski-Aasiaan sidottu kaitsijamainen valtioidentiteetti. Se tuki Uzbekistania ja Karimovia ja esiintyi niiden liittolaisena, mikä korostui Karimovin Lännen vastaisen selonteon kautta. SCO:n jäsenenä Venäjä oli mukana turvaamassa Keski-Aasiaa, johon sen turvallisuusintressit oli sidottu. Venäjä ei kuitenkaan määrittynyt vastakkaiseksi demokratialle ja ihmisoikeuksille vaan pyrki selvästi niiden edustajaksi, vaikka demokratian viemisestä sanoutuikin irti. Terrorismin määrittymisen keskiaasialaisten liikkeiden kautta vahvasti Venäjän ”aasialaista” identiteettiä uhkakuvan noustessa idästä / etelästä. Tämä valtioidentiteetin kehitys heijasteli epäilemättä Lännen ja Venäjän suhteiden yleistä heikkenemistä. Terrorismin keskiaasialaisuus teki siitä suljetun, mutta rajat ylittävän toimijan, joka oli sidottu niin Tshetsheniaan kuin Afganistanin kautta Al-Qaidaankin. Se oli Venäjän ja SCO:n oma vastustaja, mutta myös muun maailman vihollinen.

Andizhanin kansannousu / verilöyly / terroristioperaatio muodostui merkittäväksi diskursiiviseksi kamppailuksi. Venäjä osallistui siihen lähinnä Uzbekistanin tukijana, mutta tapahtumalla oli merkittäviä seurauksia myös Venäjän suhteen. Andizhanin tuloksena rakentui keskiaasialainen kansainvälisen terrorismin uhkakuva, joka oli selkeästi erilainen kuin Lännen näkemys. Siihen liittyivät erilaiset separatistiset ja vallankumoukselliset ainekset, jolloin syntyi selkeä vastakkainasettelu Läntisen näkemyksen kanssa, johon kuului vapauden ja demokratian arvojen levittäminen terrorismin vastaisen taistelun rinnalla. Lännessä vapauden ja demokratian nähtiin edistävän terrorismin heikkenemistä, SCO:n ja Uzbekistanin piirissä niihin pyrkimisen aiheuttaman epävakauden nähtiin edistävän ääriliikkeiden toimintaa ja ulkopuolisten tahojen puuttumista suvereenien valtioiden asioihin. Venäjä jäi tässä kahtiajaossa keskelle. Se pyrki sitomaan USA:n Keski-Aasian terrorismin vastaiseen taisteluun, mutta samalla kieltäytyi esittämästä Andizhanin tapahtumia demokratian ja ihmisoikeuksien vastaisena rikkomuksena. Andizhanissa sekä kansainvälisen terrorismin uhkakuvan että sen vastaisen taistelun luonne joutuivat kiistellyiksi. Lopulta tuloksena oli ristiriita, joka edisti SCO:n yhteisen turvallisuusidentiteetin kehitystä. Länsi ja Itä määrittelivät toisiaan kansainvälisen terrorismin vastaisen taistelun kautta.

5.3.3 SCO:n sotaharjoitus

Shanghain yhteistyöjärjestö piti vuoden 2007 elokuussa terrorismin vastaisen sotaharjoituksen nimeltään ”Rauhantehtävä 2007.” Harjoitukseen osallistui noin 6500 sotilasta Venäjältä,

Kiinasta, Kazakstanista, Kirgisiasta, Uzbekistanista sekä Tadžikistanista ja se järjestettiin osiltaan Venäjällä ja Kiinassa. Harjoituksen tavoitteena oli harjoitella sotilaallista yhteistyötä terrorismin vastaisessa operaatiossa. Sotaharjoitus tarjoaa hyvän näkökulman siihen, miten kansainvälisen terrorismin uhkakuva ymmärrettiin SCO:n piirissä ja miten Venäjä osallistui tässä kehyksessä uhkakuvan määrittelyyn. Tässä luvussa tarkastellaan kansainvälisestä terrorismista ja sen vastaisesta taistelusta käytyä diskurssia SCO:n sotaharjoituksen aikana USA:n, SCO:n ja Venäjän näkökulmista.²²²

Tarkastelu aloitetaan analysoimalla USA:n diskurssia, joka tarjoaa vertailukohdan ja kontekstin Venäjän ja SCO:n diskurssille. Presidentti Bushin ja Iso-Britannian pääministeri Gordon Brownin tapaaminen heinäkuussa 2007 tuo esiin hyvin terrorismidiskurssin silloisen rakenteen. Bushin sanoin terrorismin vastainen taistelu oli: ”[...] mahtava ideologinen taistelu niiden välillä, jotka uskovat vapauteen, oikeudenmukaisuuteen, ihmisoikeuksiin ja ihmisarvoon sekä niiden kylmäveristen tappajien välillä, jotka murhaavat viattomia saavuttaakseen päämääränsä.”²²³ Tämä päämäärä oli Al-Qaidan visio maailmasta, jonka sisältö jäi hiljaiseksi. Joka tapauksessa terrorismin vastaista taistelua tarvittiin niin Irakissa kuin Afganistanissakin, sillä muuten terrorismi leviäisi näiden maiden rajojen ulkopuolelle. Vaikka terrorismin tavoite jäi hämäräksi, sen luonne oli selkeämpi. Se koostui itsemurhapommittajista, jotka lietsoivat lahkolaisväkivaltaa (shiia & sunni), Al-Qaidan terroristeista, Iranin tukemista terroristeista sekä Afganistanin Taleban liikkeestä. Ulkopuolelle jäi siis Irakin kansalaisten sisällissota, kansannousu ja muu yhteiskunnan väkivalta – joita ei ilman terroristeja ja niiden tukijoita olisi ilmeisemmin ollut olemassakaan. Presidentti Bush toisti edellä mainitut terrorismin tekijät radiopuheessaan Yhdysvaltojen kansakunnalle 11.8.2007 ja painotti terrorismin vastaisen taistelun voitokasta luonnetta.²²⁴

Myöhemmin elokuun 20. päivänä alivaltiosihteeri Nicholas Burns määritteli Radio Free Europe / Radio Libertyn haastattelussa Iranin suhdetta terrorismin vastaiseen sotaan.²²⁵ Hän syytti Irania Irakissa toimivien terroristien tukemisesta ja yleisen tilanteen epävakauttamisesta. Iran oli epäluotettava valtio, joka saattaisi luovuttaa ydinaseita terroristeille, mikäli onnistuisi niitä hankkimaan. Tästä syystä kansainvälisen yhteisön oli painostettava Irania. Iranin liittolaisiksi määriteltiin USA:n näkökulmasta huonomaineisia

²²² Tarkemmin SCO:n toiminnasta ja historiasta ks. SCO:n viralliset kotisivut <www.sectsc.org>

²²³ President Bush Participates in Joint Press Availability With Prime Minister Gordon Brown of the United Kingdom 30.7.2007 “...I believe is a great ideological struggle between those of us who do believe in freedom and justice and human rights and human dignity, and cold-blooded killers who will kill innocent people to achieve their objectives.”

²²⁴ President's Radio Address 11.8.2007.

²²⁵ Burns, Nicholas R. Under Secretary for Political Affairs. Interview With Radio Free Europe/Radio Liberty 20.8.2007.

valtioita: Syyria, Venezuela, Kuuba ja Valko-Venäjä (ns. ”Gang of Four”). Burns myös esitti USA:n olevan huolissaan Venäjän suhteesta Iraniin, koska Venäjä vei aseita maahan, joka välitti niitä eteenpäin terroristeille. Venäjän suhteissa ongelmiksi määriteltiin myös suvereenien valtioiden Viron ja Georgian uhkailu. USA:n ja Ison-Britannian diskurssissa kansainvälinen terrorismi ja sen vastainen taistelu noudattelivat aikaisemmin havaittuja merkitysrakenteita. Terrorismi määrittyi vastakohtana vapaudelle, demokratialle, ihmisoikeuksille ja ihmisarvolle – vastakohtana USA:lle ja sen liittolaisille. Sen tavoitteena oli väkivalta ja epävakaus, lähinnä niiden itseisarvon johdosta. Terrorismi koostui Al-Qaidasta (jota ei tarvinnut enää tässä vaiheessa sotaa määritellä), talebaneista, itsemurhapommittajista ja valtioiden tukemista terroristeista. Iran liitettiin terrorismiin lähes samoilla perusteilla kuin Irak vuosina 2002-2003, mutta valtioterrorin tai terroristisen diktaattorin käsitettä maahan ei liitetty. Terrorismin vastustajien rintama oli selkeä, mutta Venäjän ja muutamien muiden maiden sijoittuminen jäi epäselväksi. Ongelmat näiden maiden kanssa haluttiin sitoa terrorismiin liittyviksi.

USA ei varsinaisesti ottanut kantaa SCO:n elokuiseen sotaharjoitukseen, mutta järjestön aktiivisuus sai ulkoministeriön antamaan lausunnon SCO:n ja USA:n suhteista.²²⁶ USA:n näkökulmasta Shanghain yhteistyöjärjestö oli tuntematon, arveluttava, tavoitteissaan ambivalentti ja epäyhtenäinen. Järjestö oli aktiivinen järjestämään kokouksia, mutta sai vähän aikaan ja oli vain yksi moninaisista Keski-Aasian järjestöistä. Kyseessä ei kuitenkaan ollut uusi Varsovan liitto tai NATO:n vastainen järjestö, vaikka järjestikin sotaharjoituksia (”...yksi harjoitus ei tee puolustusliittoa.”) Järjestö ei siis ollut sotilaallinen uhka, mutta USA ei selvästikään hyväksynyt sen roolia oletettuna Venäjän ja Kiinan suurvaltapolitiikan välineenä, koska Keski-Aasia ei ollut ”shakkilauta” tai ”geopoliittinen pelikenttä” vaan joukko ”tulisen itsenäisiä valtioita.” USA:n politiikka alueella perustui suvereenien valtioiden oikeuksien kunnioitukseen ja näiden toimintavapauksien laajentamiseen ja sen toimenpiteet olivat konkreettisia ja tehokkaita (mm. sotilaskoulutus, taloudellinen tuki). Toisaalta USA halusi myös tehdä yhteistyötä Venäjän ja Kiinan kanssa. USA:n näkökulma SCO:hon oli siis melko selkeä. Järjestö oli heikko, Venäjän ja Kiinan suurvaltapolitiikan väline Keski-Aasian hallitsemiseksi. Selonteoissaan Yhdysvallat ei osallistunut suurvaltapolitiikkaan, kuten Venäjä ja Kiina, vaan etäännytti itsensä siitä olemalla Keski-Aasian ”pienien ja tulisesti itsenäisten” valtioiden sympaattinen liittolainen. USA ei kuitenkaan liittänyt SCO:n piiriin terrorismia. Alueen intressit olivat taloudellisia ja arvoihin liittyviä. Käynnissä oli selkeästi kamppailu Keski-Aasian merkityksestä ja suurvaltojen identiteeteistä ja intresseistä.

²²⁶ Feigenbaum, Evan A. Deputy Assistant Secretary for South and Central Asian Affairs The Shanghai Cooperation Organization and the Future of Central Asia. 6.9.2007.

Suurvalta- ja geopolitiikka olivat selkeästi termejä, joihin ei haluttu tulla liitettyksi ja joita käytettiin vastustajan intressien delegitimointiin.

SCO:n oma diskurssi terrorismin vastaiseen sotaharjoitukseen liittyen oli vähäistä. Asiasta uutisoitiin sekä Kiinan että Venäjän mediassa, mutta varsinaiset ulko- ja turvallisuuspoliittiset selonteot ovat harvassa. Sotaharjoitus liittyi kuitenkin saumattomasti yhteen SCO:n Tashkentissa pitämän valtionpäämiesten kokouksen kanssa, jonka selonteosta voidaan etsiä kansainvälisen terrorismin vastaiseen taisteluun liittyvää diskurssia. 16.8 – 22.8.2007 annetuissa julistuksissa ja lausunnoissa otettiin vahvasti kantaa SCO:n tehtäviin ja tavoitteisiin. Bishkekin julistuksen mukaisesti järjestön tuli taata jäsenvaltioiden itsenäisyys, historiallinen ja kulttuurinen yksilöllisyys, koskemattomuus sekä osallistuminen kansainväliseen politiikkaan, varmistaa konfliktien ratkaisu politiikan ja diplomatian avulla kansainvälistä lakia noudattaen ja säilyttää kulttuurien ja sivilisaatioiden erilaisuus ja edistää vuoropuhelua.²²⁷ Nämä tehtävät ovat ymmärrettävissä aiemmin tässä tutkielmassa esiintyneiden tapahtumien ja diskurssien kautta. SCO määritteli itsensä suhteessa Lännen harjoittamaan terrorismin vastaiseen taisteluun, tämän taistelun ”oikean” muodon tuntijana ja harjoittajana. SCO:n uhkia olivat terrorismi, ääriliikkeet ja separatismi sekä rikollisuus ja huumekauppa. Näitä uhkia vastaan SCO teki valtioidenvälistä yhteistyötä. Sillä oli terrorismin vastainen toimielin RATS (Regional Antiterrorist Structure) ja se pyrki yhteistyöhön IVY:n, CSTO:n, EurAsEc:n, ETYJ:n ja YK:n kanssa. Huomioitavaa tässä on NATO:n ja EU:n määrittäminen Keski-Aasian turvallisuuden ulkopuolisiksi toimijoiksi ja Venäjän kuuluminen kaikkiin edellä mainittuihin organisaatioihin. SCO:n selonteot kertovat hyvin vähän itse terrorismin uhkakuvasta. Se liitettiin aina ääriliikkeisiin ja separatismiin ja se nähtiin pitkäaikaisena ilmiönä. Pidetty sotaharjoitus oli osa terrorismin vastaiseen taisteluun valmistautumista. SCO:n terrorismidiskurssin merkitysrakenteen merkittävin piirre oli järjestön koko turvallisuusidentiteetin erottuminen Lännestä. SCO:n terrorismi oli keskiaasialainen ilmiö (jäsenvaltioiden rajoilla määriteltynä ml. Afganistan), merkitys joka Andizhanin tapausta tarkastellessa jo havaittiin.²²⁸

Venäjän terrorismidiskurssia SCO:n kehyksessä ja terrorismin vastaiseen sotaharjoitukseen liittyen tulee tarkastella USA:n ja Venäjän suhteiden ristiriitojen ja sotaharjoituksen symbolisen merkityksen kautta. Aikaisemmin kesällä 2007 Venäjän ulkoministeri Sergei Lavrov määritteli SCO:n ulkoministerien kokouksessa epäideologiseksi, multilateraaliksi, kulttuurisesti monimuotoiseksi ja tulevaisuuteen katsovaksi blokkijaot taakseen jättäneeksi

²²⁷ SCO. Bishkek Declaration 16.8.2007.

²²⁸ Speech by SCO Secretary-General Bolat K.Nurgaliev at Bishkek summit 16.8.2007; Press conference of SCO Secretary-General Bolat Nurgaliev on Bishkek summit 22.8.2007.

organisaatioksi. Tämä määrittely tapahtui vastakkainasettelussa USA:n kanssa, joka siis oli lueteltujen ominaisuuksien vastakohta. Terrorismin vastainen taistelu esiintyi Lavrovin puheessa yhteydessä SCO:n omaan organisaatioon RATS:iin.²²⁹ Myöhemmin kesällä Lavrov julkaisi artikkelin (jonka ympärillä käytiin pieni julkaisupoliittinen polemiikki), jossa hän määritteli Venäjän ulko- ja turvallisuuspoliittista ympäristöä. Tässä ympäristössä suurin uhka oli Yhdysvaltojen unilateraali toiminta. Yhdysvallat itsessään ei ollut uhka, vaan sen toiminnan aiheuttamat seuraukset – etenkin terrorismin vastaisen sodan nimissä harjoittama ”demokratisaatio.”²³⁰

Presidentti Putin oli päävastuussa SCO:n valtionpäämiesten kokouksesta annetuista selonteista. Hän noudatti hyvin tarkkaan aikaisemmin kuvattua SCO:n diskurssia. Terrorismi, ääriliikkeet ja separatismi olivat tärkein uhka ja terrorismin vastainen toiminta perustui SCO:n omaan organisaatioon ja yhteistyöhön muiden alueellisten instituutioiden kanssa. Putinin selonteissa maailman valtioiden turvallisuus oli jakamaton ja unilateraali toiminta johti vain uusiin ongelmiin.²³¹ Terrorisminvastainen sotaharjoitus oli Putinin mukaan merkki SCO:n vahvistuvasta kyvystä taistella terrorismia vastaan. Harjoituksen rakenteeseen kuului bandiittijoukon eliminoiminen helikoptereille, hävittäjillä, tykistöllä, laskuvarjojoukoilla ja tavallisilla maajoukoilla. Harjoitukseen osallistui 6000 sotilasta, pääosa Venäjältä ja Kiinasta. Harjoituksen esittelyn yhteydessä Putin ilmoitti Venäjän aloittavan uudelleen strategisten pommikoneiden kaukopartiolennot, koska muut maat eivät olleet noudattaneet Venäjän esimerkkiä, joka lopetti lennot 1992.²³²

Venäjän SCO:n piirissä käymän diskurssin merkitysrakenne jää käsitteellisesti melko köyhäksi. Terrorismi määrittyy suhteessa separatismiin ja ääriliikkeisiin, mikä tekee siitä synonyymien kaikelle suvereenia valtioita uhkaavalle ei valtiolliselle toiminnalle. Terrorismi on jotain sellaista, mitä vastaan voidaan toimia sotilaallisesti ja joka on kiinnittynyt SCO:n jäsenvaltioiden maantieteelliselle alueelle (ja Afganistaniin). Sotaharjoituksen kautta katsottuna terrorismi on selkeästi sotilaallisesti järjestäytynyt voima. Terrorismin vastustajat ovat suvereenia valtioita ja ne, jotka taistelevat ”oikein” terrorismia vastaan määrittyvät

²²⁹ Speech by Russian Minister of Foreign Affairs Sergey Lavrov at SCO Council of Foreign Ministers Meeting, Bishkek, July 9, 2007.

²³⁰ The Article by Russian Minister of Foreign Affairs Sergey Lavrov "Containing Russia: Back to the Future?" 19.07.2007; Ministry of Foreign Affairs of The Russian Federation "On an article by Foreign Minister Sergey V. Lavrov for the Foreign Affairs magazine" 19.7.2007.

²³¹ Speech at the Expanded Session of the Shanghai Cooperation Organisation (SCO) Council of Heads of State 16.8.2007.

²³² Press Statement and Responses to Media Questions following the Peace Mission 2007 Counterterrorism Exercises and the Shanghai Cooperation Organisation Summit 17.8.2007; Kremlin.ru. President Vladimir Putin and the other heads of state of the Shanghai Cooperation Organisation member countries watched the final phase of the SCO Peace Mission 2007 counterterrorism exercise. 17.8.2007.

vastakkaisessa suhteessa USA:han ja Länteen. SCO:n diskurssin uhkakuvaksi määrittivät itse asiassa sekä Länsi että terrorismi. Tosin Lännen suuntaan Venäjä kokee kuuluvansa osana Eurooppaa.

Ottaen huomioon sekä SCO:n että Venäjän oman SCO:n kehyksessä käymän diskurssin määrittäyty Venäjän valtioidentiteetti seuraavasti. Venäjä on sekä eurooppalainen että keskiaasialainen valtio, muttei ”yhdyshaltalainen”. Terrorismiin nähden Venäjä on suvereeni valtio, joka huolehtii omista turvallisuusintresseistään yhteistyössä epäideologisen, multilateraalin, kulttuurisesti monimuotoisen ja tulevaisuuteen katsovan blokkijaot taakseen jättäneen liittouman kanssa. Tämä liittouma taistelee terrorismia vastaan jäsenvaltioiden ehdoilla, puuttumatta niiden sisäisiin asioihin, kulttuuriin tai politiikkaan. Sen toiminnan pääpaino on turvallisuudessa ja taloudessa. Venäjälle rakentuu kollektiivinen turvallisuusidentiteetti SCO:n piirissä suhteessa USA:n unilateraaliin politiikkaan ja terrorismiin. Lisäksi sotilaallisen toiminnan korostaminen sotaharjoitusten kautta rakentaa Venäjän suurvaltaidentiteettiä – Venäjää sotilaallisesti vahvana, itseään ja liittolaisiaan puolustamaan kykenevänä ja turvallisuudesta kiinni pitävänä valtiona. Muita Venäjän diskurssissa rakentuvia toimijoita ovat USA, SCO ja muut kansainväliset instituutiot. USA oli vieras, lähes antagonistinen toinen ja SCO me –joukon muodostava viiteryhmä.

SCO:n sotaharjoitukseen liittyvän ja sen aikaisen terrorismidiskurssin tarkastelu paljastaa vuoden 2007 kesään mennessä tapahtuneen eriytymisen terrorismin vastaisesta sodasta käydyssä diskurssissa. USA ei enää määritellyt Venäjän (tai SCO:n) terrorismidiskurssia kuin nimitysten tasolla. Maat käyttivät samoja käsitteitä, mutta määrittelivät ne osittain jopa vastakohdiksi. Venäjän näkökulmasta USA:n ”ideologinen” merkitysrakenne oli ristiriidassa Venäjän ”realistisen” merkitysrakenteen kanssa, jossa suvereenit valtiot huolehtivat turvallisuus- ja talousintresseistään yhteistyössä, mutta selkeästi oman etunsa ymmärryksen säilyttäen. Toisaalta USA pyrki määrittelemään itsensä Keski-Aasian piirissä geo- ja suurvaltapolitiikan vastaiseksi ja Venäjä taas korosti Euraasian sivilisaatioyhteyksiä ja uniikkeja kulttuureja. Tämän diskursiivisen kamppailun tuoksinassa kansainvälinen terrorismi uhkakuvana menetti sen globaalin luonteen ja alkoi yhä selkeämmin määrittäytyä suurvaltojen ja liittoumien intressien kautta.

5.3.4 Yhteenveto

Rajat ylittävän terrorismin tason tapaukset sitoivat kansainvälisen terrorismin uhkakuvan globaalia terrorismin tasoa tiukemmin Venäjän kokemuspiiriin. Diskurssin rakentamat toimijat eivät olleet enää abstrakteja globaalin järjestelmän toimijoita vaan Venäjän

maantieteelliseksi lähipiiriksi koetun alueen valtioita ja niihin soluttautuneita ja niiden välillä liikkuvia terroristiliikkeitä. Tässä sosiaalisen todellisuuden osassa USA:n diskurssin vaikutus alkoi heiketä ja sitä korvaamaan ja osittain sitä vastustamaan rakentui uusia merkityksiä ja niiden välisiä suhteita. Vielä vuonna 2002 Venäjä osittain hyväksyi ”laittomien valtioiden” käsitteen määritellesään suhdetta terrorismiin, mutta hylkäsi vuoteen 2005 mennessä käsitteen vieraaseen ideologiaan liittyvänä. Terrorismin vastainen taistelu alettiin sen sijaan oikeuttaa keskiaasialaisen/kaukasialaisen terrorismin uhkakuvan käsitteellä, jossa SCO:n (ja muiden alueen järjestöjen) jäsenvaltioiden turvallisuus nähtiin jakamattomana ja eriytyvänä Lännen turvallisuudesta. Tämä turvallisuus rakentui valtioiden suvereniteetin ja alueellisen loukkaamattomuuden ehdottoman kunnioittamisen periaatteille, joka suojeli niitä sekä ”terroristeilta, ääriliikkeiltä että separatisteilta” sekä vierasta (demokratisoinnin) ideologiaa levittäviltä unilateraaleilta suurvalloilta. Kansainvälisen terrorismin uhkakuva rakentui tässä muutoksessa tukemaan Keski-Aasian valtioiden identiteettejä ja intressejä sen jälkeen, kun ne kokivat, että USA:n ja sen liittolaisten uhkakuva uhkasi myös valtioiden legitiimiyttä.

Rajat ylittävä terrorismi kutsui diskurssiin myös toisen tärkeän Venäjän ja Lännen (vaihtelevasti USA, Eurooppa ja eurooppalaiset turvallisuus- ja ihmisoikeusorganisaatiot) turvallisuuskäsityksen ja identiteettien eriytymiseen vaikuttaneen tekijän: ihmisoikeudet. Ihmisoikeuksia voi pitää terrorismin suhteen omana diskurssinaan, joka kamppaili valtiokeskeisen turvallisuusdiskurssin sekä globaalin turvallisuusdiskurssin kanssa. Ihmisoikeusdiskurssi kyseenalaisti näkemykset terrorismista valtion absoluuttisena vihollisena, jota vastaan sai toimia kaikilla mahdollisilla tavoilla. Lisäksi se kyseenalaisti näkemykset terrorismin vastaisesta taistelusta ideologisena, maailman identiteettejä ja intressejä harmonisoivana kamppailuna. Edellinen kamppailu tuli koskettamaan Venäjää. Ihmisoikeudet haastoivat Venäjän diskurssin läntisten järjestöjen ja osittain valtioidenkin taholta – niiden kohteena olivat yhtä suuressa määrin Venäjän toimet kuin sen havaitut luonteenpiirteet. Ihmisoikeusdiskurssi oli osa Lännen itsensä määrittelyä. Se yhdessä muiden Venäjän ja Lännen (Venäjän näkökulmasta lähinnä USA:n, USA:n ja Euroopan maiden näkökulmasta laajempi kokonaisuus) suhteissa vaikuttaneiden ongelmien kanssa johti välirikoon, jossa Venäjä tunsu itsensä torjutuksi ja lähti vahvistamaan valtioidentiteettinsä muita tasoja. Ihmisoikeusdiskurssi muokkasi myös terrorismin uhkakuvan luonnetta Venäjän diskurssissa: keskiaasialainen / kaukasialainen terrorismi oli uniikkia, se ei kuulunut läntisten ihmisoikeuksien piiriin.

Venäjän valtioidentiteetin muutos kansainvälisen terrorismin ja sen vastaisen taistelun suhteen näkyy hyvin rajat ylittävän terrorismin tasolla. Tällä tasolla Venäjä ei ollut niinkään

esitaistelija ja uhri vaan pikemminkin Lännen ”oikeiden” arvojen kantaja idässä / etelässä. Andizhanin ja SCO:n piirissä käydyssä diskurssissa Venäjä esiintyi tasavertaisena Keski-Aasian valtioiden rinnalla ja jakoi niiden kanssa Lännen (USA) intresseistä ja ideologisuudesta poikkeavan maailmankuvan. Toisaalta Venäjä korosti myös suurvalta-asemaansa ja tuki pienempiään maailmanjärjestelmän unilateraalisia taipumuksia vastaan. Tämä osoitti halua omaksua *primus inter pares*, toisin sanoen ”ensimmäinen vertaistensa joukossa” -identiteetin. Lyhemmin siitä voi käyttää nimitystä kaitsijaidentiteetti. Tätä kautta Venäjälle rakentui sellainen vaikutusvaltainen valtioidentiteetti, joka siltä Lännessä oli kielletty. Yhtä aikaa valtioidentiteetin muokkautumisen kanssa muuttuivat myös Venäjän intressit. Turvallisuusintressit siirtyivät rajat ylittävän terrorismin suhteen selkeästi itään ja etelään, minne myös taloudelliset intressit keskittyivät. Terrorismin uhkakuva perusteli ja oikeutti yhtenäisyyden rakentamisen SCO:n piirissä. Kuten USA:n selonteosta kävi ilmi, tämä kehitys herätti Lännessä huolestuneisuutta ja hämmennystä. Suurvaltojen blokkipolitiikka ja geopolitiikka alkoivat vahvistaa asemiaan maailmanselitysmalleina globalisaatio- ja keskinäisriippuvuusmallien kustannuksella. Sivilisaatioita ja kulttuureja korostavat selonteot kertoivat etupiirejä ja täten maantiedettä korostavan merkitysrakenteen vahvistuvasta voimasta terrorismidiskurssin taustalla.

5.4 Kansallinen terrorismi

Tässä luvussa tarkastellaan kolmen eri tapauksen kautta, miten Venäjä on osallistunut kansainvälisen terrorismin ja terrorismin vastaisen taistelun määrittelyyn kansallisen terrorismin tasolla. Ensin käsitellään Tshetshenian toisesta sodasta käytyä keskustelua vuosina 2001-2002 syyskuun 11. päivän tapahtumista Moskovan teatterikaappauksen jälkimaininkeihin. Toisena tarkastellaan vuonna 2004 tapahtunutta Beslanin koulukaappausta ja lopuksi Nevski Ekspress junaa vastaan tehtyä terrori-iskua vuoden 2007 kesällä. Kuten edellisissäkin luvuissa Venäjän käymän diskurssin analyysi tapahtuu kansainvälisen järjestelmän diskurssin kehyksessä. Kansallisen diskurssin tasolla huomio on kuitenkin painotetummin Venäjän osallistumisessa diskurssiin, koska käsiteltävät tapahtumat ovat kiinteässä yhteydessä Venäjään ja muiden toimijoiden diskurssia on käsitelty laajasti jo aiemmin.

5.4.1 Tshetshenia

Kuten aikaisemmissa luvuissa on käynyt ilmi, Tshetsheniassa vuosina 1999-2007 käyty toinen sota tai terrorismin vastainen operaatio on ollut merkittävässä asemassa Venäjän diskurssissa sen osallistuessa kansainvälisen terrorismin ja sen vastaisen taistelun

määrittelyyn. Sekä globaalilla että rajat ylittävällä tasolla Tshetshenian tapahtumat ovat toimineet Venäjän valtiodentiteetin ja intressien määrittelijöinä. Ne loivat pohjan Venäjän ”esitaistelija” –identiteetille sekä pyrkimykselle etsiä osaksi Länttä. Samalla Tshetshenia toimi ihmisoikeusdiskurssiin sekoittuessaan yhtenä tämän rakenteen horjuttajana. Tässä luvussa keskitytään vuosien 2001-2002 diskurssiin, jolloin Tshetshenian rakentaminen osaksi terrorismin vastaista sotaa oli voimakkaimmillaan. Myöhemmissä Beslanin ja Nevski Ekspressin tapauksissa seurataan myös Tshetshenian merkitysten kehitystä kyseisten tapausten ollessa voimakkaassa diskursiivisessa yhteydessä Tshetsheniaan.

Marraskuun 11. päivänä vuonna 2001 Venäjä ja Yhdysvallat antoivat yhteisen julistuksen taistelustaan maailman uhkia vastaan: ”Täten vahvistamme päättäväisyytemme kohdata 21. vuosisadan rauhan uhat. Näiden uhkien joukossa ovat terrorismi, uusi kauhu, joka ilmeni selvästi syyskuun 11. pahoissa rikoksissa, joukkotuhoaseiden leviäminen, militantti nationalismi, etninen ja uskonnollinen suvaitsemattomuus ja alueellinen epävakaus.”²³³ Terrorismi määrittyi selonteossa maailman sotilaallisten uhkien tärkeimmäksi edustajaksi. Samalla siihen liittyivät 1990-luvun tärkeimmät uhat (etninen ja nationalistinen väkivalta) eli terrorismi rakentui käytännössä uhkien perilliseksi. Tshetshenia liittyi siten epäsuorasti kansainväliseen terrorismiin. Venäjä ja USA rakentuivat samassa selonteossa ihmisoikeuksien, suvaitsevaisuuden, uskonnollisen vapauden, sananvapauden, itsenäisen median, taloudellisen yritteliäisyyden ja lainmukaisuuden edustajiksi. Ne edustivat siis vapautta tyranniaa vastaan, modernia antimodernia vastaan. Terrorismin vastainen taistelu oli totaalinen sota, jossa vastustaja ei pyrkinyt pelkästään valloittamaan vaan tuhoamaan kohteensa.

Yhdysvaltojen suhtautuminen Tshetsheniaan pysyi suhteellisen muuttumattomana vuosien 2001-2002 ajan. Huolimatta syksyn 2001 julistuksesta USA ilmoitti kannattavansa poliittista ratkaisua Tshetsheniassa. USA ei käyttänyt diskurssissaan Tshetshenian suhteen sodan käsitettä vaan esitti Venäjän toimet terrorisminvastaisena taisteluna, jossa Venäjän vastustajat olivat Tshetshenian poliittisesta johdosta ja kansalaisista erotellut terroristit. Täten USA erotti terrorismin separatismista ja korosti ihmisoikeuksien suojelemista terrorismin vastaisen taistelun vaikutuksilta. USA hyväksyi Venäjän roolin esitaistelijana ja terrorismin tuntijana, mutta varasi itselleen oikeuden määritellä terrorismin vastaisen taistelun keinot. Tämä

²³³ Joint Statement on New U.S.-Russian Relationship 13.11.2001 “We affirm our determination to meet the threats to peace in the 21st century. Among these threats are terrorism, the new horror of which was vividly demonstrated by the evil crimes of September 11, proliferation of weapons of mass destruction, militant nationalism, ethnic and religious intolerance, and regional instability.”

jaottelun rakensi USA:n suhteen valistuneemmaksi osapuoleksi – se kykeni määrittelemään vapauden ja terrorismin luonteen Venäjää paremmin.²³⁴

Moskovan teatterikaappauksen aikaan lokakuussa 2002 USA antoi heti alusta alkaen selkeän tukensa Venäjälle ja tulkitsi tapahtumat terrorismiksi ja sen vastaiseksi taisteluksi. USA:n selonteissa Venäjä oli kyvykäs ja itsenäinen toimija, joka teki parhaansa kriisin ratkaisemiseksi. Ratkaisun jälkeen USA:n virallinen ulko- ja turvallisuuspoliittinen johto ei halunnut tuomita kuolemiin johtaneen kaasun käyttöä vaan syytti terroristeja. Venäjä, joka henkilöityi vahvasti Putiniin, oli pakotettu toimimaan niin kuin toimi. USA liitti teatterikaappauksen terroristit kansainväliseen terrorismiin ja täten hyväksyi iskun osaksi kertomusta vihollisen iskusarjasta, joka alkoi New Yorkista. Tämä New York, Bali ja Dubrovka (johon myöhemmin liitettiin Madrid ja Lontoo) yhteys toimi vahvana terrorismin määrittelijänä. Se liitti yhteen ajallisesti ja paikallisesti erilliset sekä toimijoiltaan erilaiset tapahtumat. USA ei kuitenkaan täysin hyväksynyt pyrkimystä rakentaa Dubrovkan yhteydessä Tshetshenian terroristeja osaksi Al-Qaidaa. Tämä merkitsi perustavaa laatua olevaa ristiriitaa, sillä Al-Qaida oli kansainvälisen terrorismin tärkein merkitsijä. Mikäli Venäjän terroristit eivät rakentuneet Al-Qaidan osaksi, Venäjän terrorismin vastainen sota ei ollut taistelua globaalia vihollista vastaan vaan jotain muuta. Vuoden 2002 loppuun asti USA säilytti näkemyksensä siitä, että tshetsheeneillä oli poliittinen johto, jonka kanssa Venäjän tulisi neuvotella ja että toisaalta tämän johdon tulisi kieltäytyä terrorismista. Sotilaallinen ja poliittinen toiminta johtivat siis toisistaan erillisten ongelmien erillisiin ratkaisuihin.²³⁵

Yhdysvaltojen tärkeä liittolainen Iso-Britannia esitti Tshetsheniasta lähes samanlaisen tulkinnan kuin USA, mutta satoi tshetsheeniterroristit voimakkaammin islamilaiseen uskonnolliseen terrorismiin. Terroristeilla ei Ison-Britannian selonteissa ollut oikeuksia, koska he kielsivät samat oikeudet teoillaan muilta. Tästä absoluuttisen pahan uhkakuvasta huolimatta selonteot korostivat terrorismin ratkaisemista laajalla keinovalikoimalla. Terrorismin vastainen taistelu ei saanut olla pelkästään sotilaallista toimintaa. Terrorismilla oli perusta, jota voitiin heikentää tai tuhota ratkaisemalla taloudellisia ja sosiaalisia ongelmia.²³⁶ Tämä ”terrorismin juuret” näkemys tarjosi mahdollisuuden määritellä terrorismin vastainen sota hyvin laajasti.

²³⁴ National Security Advisor Speaks at Conference 1.2.2002; Press Briefing by Secretary of State Colin Powell 28.5.2002; U.S., Russia Continue Joint Efforts to Fight Terrorism 27.6.2002.

²³⁵ Interview of the President in European Print Roundtable 18.11.2002; Roundtable with European Journalists 28.10.2002; Briefing for New York Foreign Media 28.10.2002; Political Solution for Chechnya 30.12.2002.

²³⁶ Foreign Secretary's Statement on Hostage Situation in Moscow (24/10/02); Foreign and Commonwealth Office 'The European Council' (28/10/02); 'The War Against Terrorism Must Continut' (31/10/02).

Saksa edusti vuosina 2001-2002 Euroopassa laajan terrorismin vastaisen taistelun tulkintaa. Sen näkemyksessä sotilaalliset, poliittiset, taloudelliset, oikeudelliset ja kulttuuriset keinot olivat kaikki osa ratkaisun eri puolia. Saksa korosti Euroopan turvallisuuden jakamattomuutta ja sitoi tätä kautta Tshetshenian konfliktin ratkaisun osaksi Euroopan turvallisuutta. Tshetshenia ei varsinaisesti määrittynyt terrorismin vaan ihmisoikeuksien ja politiikan kautta. Saksan näkökulmasta terrorismin vastainen taistelu kiinnittyi Lähi-itään ja kulttuurien kohtaamiseen, jolloin terroristit yrittivät saada aikaan sivilisaatioiden sodan. Venäjä edusti Saksan näkemyksessä ”liittolaissivilisaatiota”, jonka vakaus oli Euroopan intresseissä, mutta joka ei selkeästikään täysin jakanut Euroopan arvoja.²³⁷

Lännen suhtautuminen Tshetsheniaan ei siis ollut täysin yhteneväinen. Erot johtuivat pitkälti siitä, miten Venäjän suhde Länteen ymmärrettiin (valtio / sivilisaatio – liittolainen / kumppani). Määrittelijöiden ollessa valtioita separatismi osana terrorismia rakentui vielä legitiimiksi uhkakuvaksi ja ihmisoikeudet olivat lähinnä terrorismin vastaista taistelua rajoittava tekijä. Kansainväliset järjestöt esittivät kuitenkin huomattavasti erilaisen tulkinnan Tshetshenian merkityksestä. Näistä maltillisin oli YK, jonka julkilausumat eivät ottaneet kantaa Tshetsheniaan ja määrittivät terrorismia vuosina 2001-2002 lähinnä toimintana ja uskonnollisena fanatismina. YK tuki näkemystä kansainvälisestä terrorismista globaalina uhkakuvana ja täten kaikkia maailman valtioita yhdistävänä uhkana. Täten terrorismi määrittyi valtioiden vihollisena.²³⁸ EU:n selonteojen diskurssissa otettiin tarkemmin kantaa Venäjän ja Tshetshenian sekä terrorismin vastaisen taistelun suhteeseen. Vuosien 2001-2002 selonteissa esiintyi toiveikas näkemys ns. ”mahdollisuuksien ikkunasta”, mikä heijasti Venäjän ja EU:n suhteiden aikaisempaa ongelmallisuutta. Selonteissa rakentui kaksi toimijaa, joille yhteinen uhkakuva tarjosi mahdollisuuden lähentyä. Terrorismi määrittyi demokratian ja ihmisoikeuksien vastaiseksi, oli yhteydessä rikollisuuteen ja uhkasi valtioiden koskemattomuutta. Terrorismi ja separatismi siis yhdistyivät uhkakuvina. Tämän lisäksi hajoavat valtiot rakentuivat osaksi uhkakuvaa. Tshetshenia oli selonteissa ennen vuoden 2002 loppusyksyä vain viitteellisesti läsnä.. Valtioiden intressit olivat tässä diskurssissa ihmisoikeuksien yläpuolella, kansainväliset terroristit (ja separatistit) olivat vailla ihmisoikeuksia ja globaali uhka teki ongelmista yhteisiä. Hiljaisuus Tshetsheniasta kuitenkin

²³⁷ Speech by Federal Foreign Minister Joschka Fischer to the German Bundestag on 11 October 2001; Address by Joschka Fischer, Minister for Foreign Affairs of the Federal Republic of Germany at the Fifty-sixth Session of the United Nations General Assembly, New York, 12 November 2001; Speech by Federal Foreign Minister Fischer at the opening of the OSCE Parliamentary Assembly in Berlin on 6 July 2002; Policy Statement made by Federal Foreign Minister Fischer in the German Bundestag on 14 November 2002 on the NATO Summit to be held on 21/22 November in Prague.

²³⁸ UN Security Council. Resolution 1373. Adopted by the Security Council at its 4385th meeting, on 28 September 2001 S/RES/1373 (2001); UN Security Council. Resolution 1377 (2001) Adopted by the Security Council at its 4413th meeting, on 12 November 2001; UN Security Council. Resolution 1440 (2002) Adopted by the Security Council at its 4632nd meeting, on 24 October 2002.

kertoi ristiriidasta, joka kärjistyi syksyllä Venäjän ihmisoikeustilanteen ja Moskovan terrori-iskun johdosta.²³⁹

EU:n puheenjohtaja maa Tanska syytti Venäjää marraskuussa avoimesti ihmisoikeusrikkomuksista samaan aikaan, kun muut eurooppalaiset ihmisoikeusjärjestöt arvostelivat maata Tshetshenian tilanteesta (poliittisen järjestelmän epädemokraattisesta luomisesta keskuksesta käsin) ja Moskovan terrori-iskun hoitamisesta sekä sen jälkiseurauksena suunnitelluista sananvapauden rajoittamistoimenpiteistä. Terrorismin vastainen taistelu alkoi herättää huolestuneisuutta koskien läntisten yhteiskuntien tilaa ja vapauksia.²⁴⁰ Euroopan neuvosto haastoi Venäjän terrorismidiskurssin ja esitti Tshetshenian tapahtumat ihmisoikeuksien kontekstissa mielivaltaiseksi väkivallaksi ja sotilaallisen voiman väärinkäytöksi. Pohjois-Kaukasuksen levottomuuksissa oli tästä näkökulmasta katsottuna kyse valtiovallan ja vähemmistöjen välisestä kamppailusta, jossa valtiolta määrittyi läntisten ihmisoikeuksien rikkojaksi.²⁴¹ ETYJ:n diskurssissa Tshetshenia oli ennen vuoden 2001 syyskuun 11. päivän tapahtumia määrittynyt aseelliseksi konfliktiksi, jossa oli selkeästi erotettavissa taistelijat (combatants) ja siviilit (non-combatants) ja joista edelliset suorittivat terroritekoja. Venäjän valtion sotilaalliset toimet tulkittiin ylimitoitetuiksi ja summittaisiksi. ETYJ:n arvostelu Venäjän toimintaa kohtaan lieveni 2001 - 2002, mutta syksyllä 2002 se kiristyi etenkin mediavapauksien rajoittamisen takia. ETYJ katsoi, että Venäjän toimet uhkasivat ihmisoikeuksia ja siviiliyhteiskuntaa. Selontekojen mukaan terrorismin vastainen taistelu ei saanut rajoittaa tai ohittaa määrättyjä läntisen maailman jakamia perusoikeuksia.²⁴²

Syksyn 2002 diskursiivinen kamppailu voidaan toki tulkita monella tavalla, mutta uhkakuvien ja valtioidentiteettien näkökulmasta Lännen diskurssi voidaan nähdä osana tarvetta määritellä Lännen identiteettiä. Kansainvälisen terrorismin määrittäessä vapauden, demokratian ja ihmisoikeuksien vastaiseksi ja samojen oikeuksien joutuessa uhatuksi terrorismin vastaisen taistelun tuloksena tuli tämä ristiriita määritellä Lännen ulkopuolelle, jolloin Venäjä ja

²³⁹ Solana, Javier. EU High Representative for the Common Foreign and Security Policy for Izvestia "Building a Strong Partnership Against Terrorism" 11.10.2001; EU-Russia Summit. Joint Statement on the Fight Against Terrorism. Brussels, 11 November 2002; Patten, Chris. Speech at European Parliament Plenary Debate. "Statement on Terrorism" Strasbourg, 23 October 2002.

²⁴⁰ Patten, Chris. Speech at European Parliament Plenary Debate. "Statement on Terrorism" Strasbourg, 23 October 2002; Patten, Christopher "Declarations as regards the EU-Russia Summit & the situation in Chechnya. Brussels 12.11.2002.

²⁴¹ Council of Europe. Ministers' Deputies CM Documents CM(2002)152 5 November 2002. "Advisory Committee on the Framework Convention for the protection of national minorities". Opinion on the Russian Federation, adopted on 13 September 2002; Council of Europe. Current Political Questions. 807th meeting 11 September 2002.

²⁴² OSCE. Paris Declaration of the OSCE Parliamentary Assembly and Resolutions Adopted During the Tenth Annual Sessions. Paris, 10 July 2001; OSCE. Press Release. "Russia will have a future only with freedom of media, says OSCE media representative" 17.1.2002; OSCE. The Secretary General. Annual Report 2001 on OSCE Activities (1 November 2000 - 31 October 2001); OSCE The Representative on Freedom of the Media Freimut Duve. Regular Report to the Permanent Council. 12.12.2002.

Tshetshenia rakentuivat tässä suhteessa toiseksi. Venäjä edusti sitä, miksi Länsi voisi muuttua, mikäli se ei olisi varovainen. Tshetsheniasta tuli Venäjän ja Lännen vastavuoroisen identiteetin määrittelyn väline.

Edellä esitetystä käy ilmi, että Tshetshenia oli keskeisessä asemassa Venäjän osallistuessa kansainvälisen terrorismin määrittelyyn kansainvälisen järjestelmän tasolla. Venäjän terrorismidiskurssia määritteli vuosina 2001-2002 kertomus Tshetshenian terrorismin synnystä. Tämän kertomuksen mukaan Tshetshenian ongelmalla oli pitkät historialliset juuret. 1990-luvun separatismi oli eräiden tahojen pyrkimys ratkaista Neuvostoliiton hajoamisesta syntyneet ongelmat, mutta kansallinen liike joutui ulkomaisten palkkasoturien, fundamentalistien (wahabiitit) ja kansainvälisten terroristien kaappaamaksi. Nämä terroristit toimivat tshetshenien nimissä, mutta heidän intressejään vastaan. He yrittivät valloittaa Venäjältä alueen Pohjois-Kaukasukselta ja perustaa sinne islamilaisen valtion. Selonteiden mukaan vuoden 2002 puolella taistelu terroristeja vastaan alkoi olla ohi ja Tshetshenian jälleenrakennus käynnissä, mutta edelleen ulkomailta (mm. Georgiasta) tukea saavat terroristit pyrkivät horjuttamaan Tshetshenian ja sen lähialueiden vakautta.²⁴³

Niin presidentti Putinin kuin ulkoministeriönkin selonteot rakensivat Tshetshenian terrorismin osaksi kansainvälistä terrorismia. Tshetshenialla oli suora yhteys vuoden 2001 syyskuun 11. päivän iskuihin mm. sieltä löytyneiden matkustajalentokoneiden piirustusten johdosta. Lisäksi Tshetsheniaan saapuvat ulkomaiset terroristit olivat lähtöisin samalta alueelta – islamilaisista maista – kuin syyskuun 11. päivän iskun tekijätkin. (11.9.2001 eli 9/11:n käsite korvattiin selonteissa usein New Yorkilla, mikä korosti hyökkäyksen kohdistumista siviiliyhteiskuntaan ja edes auttoi Moskova – New York rinnastusten rakentamista.) Putin tuki Bushin tulkintaa terrorismista pahuuden voimana, joka asettui hyvyyden voimia vastaan. Tämä kristillinen näkemys esiintyi kuitenkin vain Bushin lausuntoja kommentoitaessa tai yhteisissä tilaisuuksissa. Muissa yhteyksissä terrorismi määrittyi ääriliikkeiden, fundamentalismin ja separatismin käsitteiden kautta. Se erotettiin ”oikeasta” islamista, koska se oli pohjimmiltaan jumalatonta ja maatonta. Se oli epäinhimillinen ja brutaali. Tästä demonisoinnista huolimatta Venäjän selonteot eivät esittäneet Tshetshenian terrorismia puhtaasti sotilaallisena uhkakuvana vaan kiinnittivät huomiota terrorismin juurien poistamiseen eli poliittisiin, sosiaalisiin ja taloudellisiin uudistuksiin. Tällä näkemyksellä oli

²⁴³ Interview with the German Newspaper Bild 18.9.2001; Interview for the National Public Radio 16.11.2001; Opening Remarks at a Meeting with Representatives of the Chechen Public 10.11.2002.

yhteys Tshetshenian kansan ja terroristien erottelulle toisistaan. Selonteissa Venäjä pyrki auttamaan kansalaisiaan ja hakemaan näiden tukea ulkopuolisia terroristeja vastaan.²⁴⁴

Venäjän Tshetsheniaa koskevan diskurssin ytimessä oli näkemys siitä, että vihdoinkin Länsi ymmärsi Venäjän tilanteen, vihdoinkin Länsi koki saman kuin Venäjä ja näin ollen tukisi sitä sen ongelman selvittämisessä. Vaatimus Lännen tuesta ja ymmärryksestä sekä pettymys ymmärtämättömyyteen toistuu läpi tarkasteltujen selontekojen.²⁴⁵ Tämä kamppailu konkretisoitui ”kaksoisstandardien” käsitteeseen, jolla tarkoitettiin tshetsheenien esittämistä vapaustaistelijoina. Venäjä halusi erottaa vapaustaistelijat ja terroristit toisistaan, mutta vuoden 2002 loppuun mennessä oli epäonnistunut pyrkimyksessään hallita läntistä diskurssia. Tämä kamppailu esiintyi selkeinten ulkoministeriön selonteissa. Lännen katsottiin haittaavan kansainvälisen terrorismin vastaista taistelua esittämällä Venäjän terrorismin vastainen taistelu mm. valtioiden välisinä ongelmina tai ihmisoikeusloukkauksina. Yhdeksi merkittävimmäksi kiistan aiheeksi nousi Ahmed Zakajevin tapaus. Venäjän näkökulmasta Zakajev oli itsenäisyysmielisten tshetsheenien poliittinen edustaja – näin ollen terroristi – joka osallistui Tanskassa järjestettyyn Tshetsheniaa käsitelleeseen konferenssiin ja jonka Tanskan poliisi vangitsi Venäjän syytösten perusteella. Zakajevia vastaan ei kuitenkaan nostettu syytettä, eikä häntä suostuttu luovuttamaan Venäjälle kidutusepäilyjen johdosta. Venäjä tulkitsi Tanskan toiminnan kylmän sodan aikaisen ajattelun mukaiseksi ja syytti maata epäsuorasti terroristien tukemisesta.²⁴⁶

Moskovan teatterikaappaus lokakuussa 2002 rakentui Venäjän selonteissa todisteeksi kansainvälisen terrorismin ja venäläisen terrorismin yhteydestä. Selonteissa Dubrovkan teatterin kaappanneet tshetsheenit olivat kansainvälisiä terroristeja. Isku oli suunniteltu ulkomailla ja samat terroristit tai heidän kaltaisensa olivat toimineet ulkomailla. Teatterikaappaus rinnastettiin New Yorkin ja Balin iskuihin. Terroristien tavoitteeksi nähtiin Venäjän kansan jakaminen kahtia eli vihan sytyttäminen venäläisten ja tshetsheenien välille. Iskun jälkeisten selontekojen mukaan tämä tavoite jäi saavuttamatta, mitä todisti Tshetshenian

²⁴⁴ Interview with the German Newspaper Bild 18.9.2001; Interview for the National Public Radio 16.11.2001; Answers to Questions from Journalists After the Conference on the Caspian Region Problems 25.4.2002; Opening Remarks at a Meeting with Representatives of the Chechen Public 10.11.2002; Joint Press Conference with NATO Secretary General George Robertson 11.11.2002.

²⁴⁵ Interview with Russia's Permanent Representative to International Organizations in Geneva Leonid Skotnikov Published by Izvestia on May 14, 2002 under the Title "It's High Time the Chechen Issue Were Closed"; Ministry of Foreign Affairs. In Relation to European Union (EU) Statement Concerning Situation on Russian-Georgian Border. 15.8.2002; Newspaper article by Russian Foreign Minister Igor Ivanov "What Kind of World Do We Need" published in Kommersant-Daily, November 20, 2002.

²⁴⁶ Alexander Yakovenko, The Official Spokesman of Russia's Ministry of Foreign Affairs, Answers a Question from Interfax News Agency about Possible Reaction in Case of Akhmed Zakayev's Release. 14.11.1002; Ministry of Foreign Affairs. On Denmark's Policy of Double Standards in the Antiterrorist Sphere. 6.12.2002.

poliittinen ja taloudellinen kehitys.²⁴⁷ Moskovan teatterikaappaus esiintyi selonteoissa kuin kauan kaivattu todiste. Se vahvisti Venäjän syyskuussa 2001 esittämää näkemystä Tshetshenian sidoksesta kansainväliseen terrorismiin ja Venäjän asemasta terrorismin vastaisen taistelun ytimessä. Kuten edellä kuitenkin kävi ilmi, Länsi ei täysin hyväksynyt tätä tulkintaa. Venäjä ei ottanut kantaa liiallisen voimankäytön epäilyihin kaasuaseen käyttöön liittyen, mutta keskustelu siirtyi pian ihmisoikeuksien ja kaksoisstandardien piiriin.

Venäjän Tshetsheniaan liittyvä terrorismidiskurssi oli vahvasti sidoksissa kansainväliseen terrorismiin ja sen vastaiseen taisteluun. Kansainvälinen terrorismi ja Tshetshenian konflikti määrittelivät toisiaan sulautumatta kuitenkaan täysin yhteen. Kansainvälinen terrorismi oli ulkopuolista, uskonnollista (islamilaista), kiihkoilevaa, paha ja valloitushaluista. Se oli ulkopuolelta tuettua ja ulkopuolisten tavoitteiden ohjaamaa. Toisaalta tshetshenien separatismi oli historiallista ja alun perin oikeutettua poliittista toimintaa. Ajan kuluessa diskurssin merkitysrakenne muuttui siten, että Tshetshenia siirtyi terrorismin ulkopuolelle ja sen korvasi kansainvälinen terrorismi. Separatismi menetti nationalistisen oikeutuksen ja muuttui uskonnolliseksi, utopistiseksi ja irrationaaliseksi. Tshetshenia liittyi tämän jälkeen terrorismiin sen juurina tai kasvupohjana. Terrorismin vastustajat määrittyivät myös Tshetshenian kautta. Tämä tarkoitti Venäjää, jonka yhtenäisyys oli uhattuna kansainvälisen terrorismin toimesta, sekä muita terrorismin uhkaamia maita. Ne, jotka eivät hyväksyneet kansainvälisen terrorismin ja Tshetshenian konfliktin erottamattomuutta tai jotka syyttivät Venäjää Läntisten arvojen rikkomisesta, eivät olleet terrorismin vastustajia. Terrorismin vastainen taistelu oli sotilaallista voimankäyttöä, tuhoamista, joka kohdistui terroristeihin sekä poliittista, taloudellista ja sosiaalista toimintaa, joka kohdistui terrorismin juuriin.

Tshetshenian kautta Venäjälle rakentui kansainvälisen terrorismin vastaisen taistelun esitaistelijan sekä uhrin valtioidentiteetti. Venäjä oli kokenut, se tunsi terrorismin ja muut maailman maat liittyivät *siihen* syyskuun 11. päivän (New Yorkin) iskujen jälkeen. Venäjä oli läntinen valtio, jolla oli kyky ja valta määritellä terrorismin vastustajat sekä terrorismi. Venäjä ei ollut kiihkoileva tai valloitushaluinen. Ne olivat kansainvälisen terrorismin ominaisuuksia. Venäjän valtioidentiteettiin liittyivät voimakkaasti maailman ja Lännen kanssa jaetut turvallisuusintressit, joiden olisi tullut johtaa yhteistyöhön. Tshetshenian suhteen nämä intressit eivät olleet niinkään arvopohjaan sidottuja, kuin valtioiden suvereenisuuden ja

²⁴⁷ Opening Remarks at a Meeting with Internal Affairs Minister Boris Gryzlov and Federal Security Service Director Nikolai Patrushev 24.10.2002; Introductory Remarks at a Meeting with Federal Security Service Director Nikolai Patrushev and Interior Minister Boris Gryzlov 25.10.2002; Joint Press Conference with NATO Secretary General George Robertson 11.11.2002; Interview with the Chinese News Agency Xinhua and Chinese Central Television (CCTV) 27.11.2002.

alueellisen koskemattomuuden säilyttämiseen liittyviä. Kansainvälisen terrorismin tärkein ominaisuus toimijana Tshetshenian suhteen oli sen ulkopuolisuus. Vaikka Venäjä pyrki rakentamaan kansainvälisen terrorismin vastaisen taistelun rintamaa nimenomaan oman sisäisen ominaisuutensa kautta, se ulkoisti uhkakuvan, toisen. Tshetshenia ja tshetsheenit olivat loppujen lopuksi venäläisiä (rossiiski), mutta terrorismi oli ulkopuolista. Muut toimijat rakentuivat toiseuden eri muodoiksi sen mukaan, missä määrin hyväksyivät Venäjän tulkinnan Tshetsheniasta. Nämä toimijat olivat ennen kaikkea valtioita.

Venäjä pyrki vuosina 2001-2002 osallistumaan voimakkaasti kansainvälisen terrorismin ja sen vastaisen taistelun määrittelyyn. Yhtenä tekijänä vaikutti epäilemättä Tshetshenian sodan oikeuttaminen, jonka käymisestä Venäjä oli ennen tarkasteltua ajanjaksoa saanut läntisten ihmisoikeusjärjestöjen ja valtioidenkin kritiikkiä osakseen. New Yorkin terrori-iskut helpottivat Tshetshenian sodan määrittelyä terrorismin vastaiseksi operaatioksi kansainvälisen järjestelmän diskurssissa, näkemys jota Venäjä oli jo aikaisemminkin yrittänyt ajaa.²⁴⁸ Länsi ei kuitenkaan täysin hyväksynyt Venäjän esittämää tulkintaa Tshetsheniasta, mikä näkyi voimakkaimmin ihmisoikeusjärjestöjen selonteissa. Lännen pyrkiessä heijastamaan Venäjään omat pelkonsa terrorismin vastaisen taistelun seurauksista Venäjä koki tulevansa määritellyksi uhkakuvaksi yhteisen uhkakuvan sijasta / lisäksi. Intressien yhdistymiselle ei ollut pohjaa, koska Venäjää ei hyväksytty osaksi Länttä. Ristiriidan taustalla vaikutti myös Venäjän valtiokeskeinen turvallisuusnäkemys Euroopan maiden omaksuessa laajemman turvallisuuden käsitteistön. Erilaiset tulkinnat kansainvälisen terrorismin uhkakuvasta ja etenkin sen vastaisen taistelun oikeuttamista keinoista johtivat lopulta uhkakuvan identiteettejä yhdistävän vaikutuksen heikkenemiseen ja ihmisoikeuksiin perustuvan vastakkainasettelun vahvistumiseen.

5.4.2 Beslan

Pohjois-Ossetiassa sijaitsevaan Beslanin kouluun syksyllä 2004 tehty terrori-isku oli Venäjään vuosina 2002-2004 kohdistuneen terroriaallon päätepiste. Terroristit ottivat panttivangeikseen noin 1200 koululaista ja näiden vanhempia, joista noin 330 kuoli tulitaistelun puhjettua kaappaajien ja Venäjän turvallisuusviranomaisten välille. Vaikka tshetsheeniterroristi Shamil Basajev otti myöhemmin vastuun iskusta, on Venäjän hallitusta ja turvallisuuspalvelua arvosteltu voimakkaasti sekä maailmalla että Venäjällä. Tapaus herätti laajaa keskustelua Venäjällä esiintyneen terrorismin luonteesta ja suhteesta kansainvälisen terrorismin vastaiseen taisteluun tilanteessa, jossa USA:n hyökkäys Irakiin oli jo heikentänyt

²⁴⁸ Ks. luku 2.1.

terrorismin vastaisen rintaman yhtenäisyyttä. Tässä luvussa käsitellään kansainvälisen järjestelmän toimijoiden sekä Venäjän terrorismidiskurssia Beslaniin liittyen syksyllä 2004.

Beslanin tapahtumien aikaan kansainvälinen terrorismi muodosti edelleen USA:n selonteiden tärkeimmän uhkakuvan. Terrorismin vastainen sota oltiin voittamassa, Irak ja Afganistan oli vapautettu ja muut terroristeja tukeneet valtiot olivat hylänneet tai hylkäämässä terrorismin. Siitä huolimatta, että terroristeja ajettiin takaa ja heidän tukikohtansa oli tuhottu, Al-Qaida suunnitteli uusia iskuja Yhdysvaltoihin. Vuoden 2004 syyskyn 11. päivän muistopuheessa presidentti Bush totesi sodan jatkuvan vielä pitkään. Hän esitti terroristien tavoitteeksi Yhdysvaltojen ajamisen pois maailmalta ja katsoi maansa suorittavan oikeutettua vastahyökkäystä.²⁴⁹ Yhdysvaltojen diskurssissa merkittävin piirre oli sotilaallinen, melkein militaristinen, lähestymistapa terrorismiin. Terrorismin vastainen taistelu oli sotaa, jossa hyökättiin, puolustettiin, tuhottiin ja voitettiin. Se oikeutti USA:n intressien ulottamisen ulkomaille ja se oikeutti demokratian viemisen terrorismilta valloitetuille alueille. Koska terroristit olivat kaikkialla ja eivät missään, se jätti uhkakuvan tyhjäksi – valmiiksi täyttymään minä hetkenä hyvänsä uudesta konkreettisesta vihollisesta.

USA:n diskurssi koskien Beslania ei ollut erityisen vilkasta. Tapahtuma nousi esille lähinnä mediassa ja ulkoministeriön lehdistötilaisuuksissa. USA pahoitteli tapahtunutta ja tuomitsi sen erityisen barbaarisena terrori-iskuna, jossa syy ihmishenkien menetykseen oli kokonaan terroristien harteilla. USA hyväksyi näkemyksen terroristeista tshetsheeneinä, mutta ei Al-Qaidan jäsenenä, vaikka iskun tekijät edustivatkin useita eri kansallisuuksia ja vaikka Venäjä tällaisen näkemyksen esitti. Diskurssin merkittävin piirre oli USA:n ja Venäjän näkemysten ristiriita koskien tshetsheenien määrittelyä. USA kannatti selonteissaan Tshetshenian konfliktin poliittista ratkaisua, mikä johti määrättyjen tshetsheenien määrittelemiseen poliittisiksi johtajiksi ja toisten määrittelemiseen terroristeiksi. Perusteena tälle oli se, että USA keskusteli kaikkia mielipiteitä edustavien tahojen kanssa pois lukien terroristit. Kiista henkilöityi USA:sta turvapaikan saaneeseen tshetsheenijohtajaan Ilias Akhmadoviin. Myöhemmin Venäjän Beslanin johdosta suorittamat lehdistön ja sananvapautta koskeneet uudistukset siirsivät kiistan painopisteen Venäjän demokratisoitumisprosessin suuntaan. USA:n diskurssi heijasteli voimakkaasti vuosina 2001 - 2002 Tshetsheniasta käytyä diskurssia. USA ei hyväksynyt Venäjän näkemystä kansainvälisestä terrorismista eikä Venäjän näkemystä itsestään länsimaisena valtiona. Tässä kehyksessä Beslan määrittyi

²⁴⁹ President's Radio Address 7.8.2004; Press Gaggle by Scott Mccellan 30.8.2004; President's Radio Address 9.11.2004.

yksittäiseksi terroriteoksi, jonka suorittajat olivat terroristeja käyttämiensä keinojen takia, eivät muista syistä.²⁵⁰

Muu läntinen diskurssi keskittyi tuomitsemaan Beslanin terroristi-iskun, mutta ei myöskään yhdistänyt sitä tshetsheeneihin tai kansainväliseen terrorismiin. Venäjän pyrkimykset rakentaa Beslan kansainvälisen terrorismin iskujen jatkumon osaksi jäivät vaille vastakaikua. Poikkeuksena tähän oli Saksa, vaikka sekään ei yhdistänyt tapahtunutta tshetsheeneihin.²⁵¹ Tämän lisäksi syntyi EU:n ja Venäjän välille poliittinen selkkaus puheenjohtajamaana olleen Tanskan arvosteltua Venäjän toimintaa Beslanissa. Myöhemmin syksyllä tai talvella läntiset ihmisoikeusjärjestöt arvostelivat voimakkaasti Venäjää Beslanin iskun hoitamisesta, ihmisoikeuksista ja vapauksista piittaamattomuudesta.²⁵² Beslanin terrori-iskusta muodostui siis hyvin poliittinen tapahtuma Euroopankin diskurssissa. Sen määrittelyyn yhdistyi Tshetshenian suhde terrorismin vastaiseen taisteluun ja Venäjän suhde eurooppalaisiin arvoihin. Beslanista käyty diskurssi oli jatkoa Moskovian teatterikaappauksen diskurssille ja sen tarkastelu paljastaa, kuinka erilaisista lähtökohdista Venäjä ja Länsi lähestyivät terrorismin vastaista taistelua.

Beslanin tapahtumat ja niitä seurannut kiista länsimaihin siirtyneiden tshetsheenipoliitikkojen / -terroristien asemasta synnytti Venäjän ulko- ja turvallisuuspolitiikassa runsaasti selontekoja. Beslanin tulkinta oli välittömästi tapahtuman jälkeen melko yhteneväinen sekä presidentti Putinin että ulkoministeriön lausunnoissa. Beslaniin olivat iskeneet terroristit, joiden tavoitteena oli etnisen vihan levittäminen ja Pohjois-Kaukasuksen vakauden horjuttaminen sekä alueen mahdollinen irrottaminen Venäjästä. Presidentti Putinin mukaan Venäjä oli kansainvälisen terrorismin hyökkäyksen kohteena. Hyökkäys oli tullut yllätyksenä, koska maa oli edelleen heikko Neuvostoliiton romahduksen jäljiltä. Taustalla olivat maailman nopea muuttuminen, vanhan ideologian tukahduttamat etniset ja nationalistiset konfliktit ja Venäjän sotilaallinen heikentyminen. Terrorismi oli ”niiden” väline, jotka halusivat riistää Venäjältä alueita. Terroristeja autettiin ulkopuolelta ja taistelu terroristeja vastaan oli ainoa keino vastata uhkaan, koska muuten nämä levittäisivät toimintansa muihin maihin.²⁵³ Ulkoministeriön mukaan terroristit (bandiitit) olivat viattomia murhaavia hirviöitä, jotka

²⁵⁰ U.S. Department of State. Daily Press Briefings 3.9.2004, 7.9.2004, 8.9.2004 & 14.9.2004.

²⁵¹ UN Security Council. Statement by the President of the Security Council. S/PRST/2004/31. 1.9.2004; OSCE. Condolences by the EU on the tragedy in the city of Beslan, Republic of North Ossetia-Alania, Russian Federation. 9.9.2004; Joint statement by President of the Russian Federation Vladimir Putin and Federal Chancellor of the Federal Republic of Germany Gerhard Schroeder 9.9.2004.

²⁵² OSCE. Report on Russian media coverage of the Beslan tragedy: Access to information and journalists' working conditions 16 September 2004; Guardian Unlimited "EU doubts shatter unity" 5.9.2004; RFE/RL "Russia: Beslan Hostage Tragedy Leads To Spat With EU" 6.9.2004.

²⁵³ Address by President Vladimir Putin 4.9.2004; Statement at Operations Headquarters for Freeing the Hostages 4.9.2004.

pyrkivät tuhoamaan sivilisaation perustan ja joilla ei ollut mitään yhteistä inhimillisyyden ja moraalin kanssa. Taistelussa terrorismia vastaan Venäjä oli ensimmäisenä puolustamassa ihmisoikeuksia, demokratiaa ja oikeutta elämään.²⁵⁴

Alussa Venäjä osoitti kiitollisuutta maailmalle, joka tunsi myötätuntoa Venäjän kärsimystä kohtaan ja oli vihdoinkin ymmärtänyt, että kansainvälinen terrorismi uhkasi myös sitä ja oli uhannut jo ennen Länttä.²⁵⁵ Pian selonteot kuitenkin hyökkäsivät joidenkin maiden näkemyksiä vastaan. Tanskan esittämä arvostelu Beslanin ratkaisusta oli loukkaava ja Venäjän sisäisiin asioihin puuttuvaa toimintaa ja USA:n suorittama jaottelu tshetsheenien legitiimeihin poliittisiin edustajiin ja terroristeihin moraalisesti kestävätkö. Venäjän selontekojen näkökulmasta kysymyksessä oli täysin perusteettomien ”kaksoisstandardien” käyttö, joilla pyrittiin rakentamaan ”hyviä” ja ”pahoja” terroristeja, ja joiden käyttö oli suunnattu Venäjää ja koko kansainvälisen terrorismin vastaista liittoumaa kohtaan. Tämän ristiriidan merkittäviksi nousivat Ilias Akhmadovin, Ahmed Zakajevin ja Aslan Maskhadovin nimet. Nämä miehet olivat verrattavissa Osama bin Ladeniin – Venäjän mukana Länsi ei olisi neuvotellut heidän kanssaan, mikäli kyseessä eivät olisi olleet tshetsheenit. He eivät olleet separatistien poliittisia edustajia vaan terroristeja, jotka olivat yhteydessä Venäjää vuosina 2002-2004 kohdanneiden terrori-iskujen tekijöihin. Beslanin iskun suorittaneiden terroristien esittämät vaatimukset Tshetshenian itsenäisyydestä olivat Venäjän näkökulmasta todiste koko separatistiliikkeen terrorismiluonteesta, etenkin kun Tshetsheniassa jo oli Venäjän ja kansan hyväksymä hallinto.²⁵⁶

Beslaniin liittyi myös kaksi muuta merkittävää diskursiivista tapahtumaa. Ensimmäinen oli Venäjän esittäminen heikkona ja turvattomana. Tämä oli etenkin presidentti Putinin selontekojen tema. Se loi oikeutuksen syksyllä ja talvella 2004 tehdyille poliittisen järjestelmän muutoksille, jossa keskusvaltaa sekä turvallisuuspalvelujen toimintaa vahvistettiin. Terrorismi nähtiin maata hajottavana voimana, johon tuli vastata aseellisen voimankäytön lisäksi myös yhteiskunnan rakenteita vahvistavilla toimenpiteillä, jotka tulkittiin valtarakenteiden vahvistamiseksi. Kyseessä olivat Putinin mukaan täsmälleen samat

²⁵⁴ Statement by the Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation 4.9.2004.

²⁵⁵ Transcript of Statement by Minister of Foreign Affairs of the Russian Federation Sergey Lavrov to Russian Television Channels (Channel One, RTR, NTV) in Relation to Hostage-Taking in North Ossetia on September 1, 2004; Alexander Yakovenko, the Spokesman of Russia's Ministry of Foreign Affairs, Answers a Russian Media Question about UN Response to Terrorist Acts in Russia 3.9.2004.

²⁵⁶ Russian MFA Information and Press Department Commentary Regarding a Question from Interfax News Agency Concerning the Problem of the Extradition of Chechen Terrorists' Accomplices 7.9.2002; Alexander Yakovenko, the Spokesman of Russia's Ministry of Foreign Affairs, Answers a Media Question Regarding US State Department Statement on Washington's Possible Contacts with Representatives of Chechen Terrorists 8.9.2004; Transcript of an Interview with Minister of Foreign Affairs of the Russian Federation Sergey Lavrov on "Vis-a-Vis with the World" Program, Voice of Russia Radio Station, September 9, 2004.

toimenpiteet, joita oli suoritettu läntisissäkin maissa. Putinin mukaan terrorismi hajottaisi maan fyysisesti aloittamalla Pohjois-Kaukasukselta ja jatkamalla myöhemmin muualle.²⁵⁷ Vaikka ensisijainen peruste uudistuksille oli maan heikkous, esitettiin sen rinnalla ulkoministeriön taholta ajatus ulkopuolisista voimista, jotka ”pelasivat geopolittisia pelejä” ja puuttuivat Venäjä sisäisiin asioihin.²⁵⁸

Toinen diskursiivisista tapahtumista oli Venäjän voimankäytön oikeuttaminen sen rajojen ulkopuolella terrorismin vastaiseen taisteluun liittyen. Tämä oikeutus perustui näkemykselle Beslanista Venäjän syyskyn 11:ntenä. Venäjällä oli, kuten USA:llakin, selontekojen näkökulmasta oikeutus puolustaa itse itseään YK päätöslauselman perusteella. Koska kansainvälinen terrorismi toimi Venäjän ulkopuolella (mm. Georgia), maalla tuli olla oikeus puolustaa itseään siellä, missä terrorismi toimi ja suunnitteli iskuja. Tämä puolustautuminen ei kuitenkaan ollut välttämättä sotilaallista vaan piti sisällään kaikenlaiset keinot. Venäjä oli täten edelleen avoin yhteistyölle ja multilateraalisille toimille, sillä ymmärsi maailman turvallisuuden jakamattomana. Venäjä tarjoutui ottamaan vastaan sovittelijan roolin idän ja lännen välillä, koska oli huolestunut kulttuurierojen luomista jännitteistä. Selonteoissa rakentuvalla Venäjällä oli siis voimaa ja oikeutus, mutta se oli silti rationaalinen, harkitseva ja yhteistyökykyinen.²⁵⁹

Venäjän Beslanin tapauksen ympärillä käymän diskurssin takana vaikuttaa melko rikas ja monella tapaa haastettu merkitysrakenne. Kansainvälinen terrorismi määrittyy menneisyyden, valloitushalun sekä ulkopuolisuuden kautta. Sen alku on Neuvostoliitossa ja sen jälkeisessä ajassa, Venäjän heikkoudessa ja Pohjois-Kaukasuksen epävakaudessa. Terrorismi haluaa valloittaa, se on maantieteellinen ilmiö ja uhkaa valtion yhtenäisyyttä, sen toimintakykyä. Terrorismi tulee ulkopuolelta, sitä tuetaan ulkopuolelta ja sen toiminta olisi mahdotonta ilman ulkopuolista apua. Terrorismi henkilöityy ja saa kasvot Zakajevin, Akhmadovin ja Maskhadovin nimien kautta. Henkilöityminen purkaa sosiaalisen ilmiön psykologiseksi. Se

²⁵⁷ Interview with Director of News Programmes at Channel One Kirill Kleimenov, Chief Editor of the News Service at NTV Tatyana Mitkova and Political Correspondent at Rossia Television Channel Nikolai Svanidze 18.11.2004; President Vladimir Putin's Final words at the World Congress of News Agencies, Moscow, September 24, 2004.

²⁵⁸ Transcript of an Interview with Minister of Foreign Affairs of the Russian Federation Sergey Lavrov on "Vis-a-Vis with the World" Program, Voice of Russia Radio Station, September 9, 2004; Statement by Sergey V. Lavrov, Minister of Foreign Affairs of The Russian Federation, at the 59th Session of the U.N. General Assembly (New York, 23 September 2004).

²⁵⁹ Article by Yuri Ushakov, Ambassador of the Russian Federation to the U.S., published in The Washington Post on September 8, 2004; Transcript of the Interview Granted by Minister of Foreign Affairs of the Russian Federation Sergey Lavrov to the Al-Jazeera TV Channel, Moscow, September 10, 2004; Transcript of an Interview with Minister of Foreign Affairs of the Russian Federation Sergey Lavrov on "Vis-a-Vis with the World" Program, Voice of Russia Radio Station, September 9, 2004; Statement by Sergey V. Lavrov, Minister of Foreign Affairs of The Russian Federation, at the 59th Session of the U.N. General Assembly (New York, 23 September 2004).

luo ”terrorist internationalin” jumalattomien ja maattomien yksilöiden verkoston. Terrorismi ei ole separatismia, nationalismia tai eettinen konflikti, se ei ole tshetsheeniterrorismia tai islamilaista terrorismia. Terrorismi on absoluuttista, samanlaista kaikista näkökulmista. Se on kaikkia uhkaava uhka. Terrorismin vastustajat ovat alueellisia valtioita. Ne ovat demokraattisia, kunnioittavat ihmisoikeuksia ja oikeutta elämään. Ne tekevät yhteistyötä, tuntevat sympatiaa toisiaan kohtaan ja tukevat toisiaan. Vastustajat jakavat toistensa näkemykset, vaikka poikkeavatkin kulttuureiltaan. Rationaalisuus ja intressit ovat erotettavissa kulttuurista. Omien intressien ajaminen ja väärä tietoisuus heikentävät terrorismin vastustajien yhtenäisyyttä. Terrorismin vastainen taistelu oikeuttaa suojelemaan turvallisuutta valtioiden sisällä ja ulkopuolella. Se vahvistaa jakoa valtion sisä- ja ulkotilaan – edellinen on suljettu alue, jälkimmäinen yhteistyön ja vallan käyttöön kykenevien alue. Terrorismin vastainen taistelu on kaikkien keinojen yhdistelmä. Silti se on sotaa, jossa terrorismi hyökkää ja sen vastustajat puolustautuvat.

Venäjän valtioidentiteetti oli Beslanin suhteen eräänlaisessa murroksessa. Venäjä rakentuu edelleen esitaistelijaksi ja uhriksi, mutta samaan aikaan kykeneväksi suurvallaksi, joka sijaitsee idän ja lännen välissä – ei vain Länessä tai Euroopassa. Venäjällä on kyky välittää kulttuureiden ristiriitoja, sillä on omia Lännestä eroavia intressejä ja kykyä puolustaa näitä intressejä. Venäjä on herännyt ja alkaa nousta menneisyyden hajaannuksesta. Tästä uudelleen vahvistuvan suurvallan identiteetistä käsin Venäjä haastaa Lännen diskurssin itsestään ja terrorismista. Se on ollut oikeudeton ja sen intressit ovat olleet muiden määrättävissä, mutta eivät enää. Venäjän identiteetti on kuitenkin edelleen läntinen – demokratia, ihmisoikeudet ja vapaudet nähdään Lännen arvoina ja ne halutaan jakaa. Tämä johtaa ristiriitaan niin identiteetin kuin intressien tasolla. Venäjä tuntee itsensä turvattomaksi, koska Länsi neuvottelee (kenties jopa tukee) sen vihollisten kanssa. Turvattomuus synnyttää tarpeen vahvistua. Venäjän turvallisuus on maantieteellistä. Se liittyy valtion eheyteen ja elinkelpoisuuteen. Tämä turvallisuuskäsite eroaa ja johtaa erilaisiin ratkaisuihin kuin läntinen arvoin sidottu turvallisuuskäsite. Terrorismin uhkakuva rakentaa Venäjälle Lännestä poikkeavan valtioidentiteetin uhkaamalla eri diskursseissa eri asioita. Venäjän maailmankuva korostaa Beslanin yhteydessä maailman jakautumista kulttuureihin. Tästä huolimatta muut järjestelmän toimijat ovat valtioita tai terroristien tapauksessa yksilöitä. Kulttuurit jakavat tai yhdistävät, ne eivät ole toimijoita itsessään. Venäjän näkökulmasta maailma on siis jakautunut terrorismin vastaisiin valtioihin (liittolaiset, jotka eivät hyväksy ”kaksoisstandardeja”) ja terroristi-yksilöihin, joita tukevat ulkopuoliset voimat. Nämä voimat ovat valtiokeskeisessä maailmankuvassa valtioita. Venäjän terroristinäkemys hakee

rakennusaineensa osittain omasta menneisyydestä kuvatessaan terroristit bolsevikkien ja kommunistien internationaalina kaltaisiksi.

Beslan olisi voinut olla Venäjän ja Lännen terrorismin vastaisen sodan rintaman eheyttävä tapahtuma Irakin sodan aiheuttaman heikkenemisen jälkeen. Se olisi voinut luoda kehyksen merkitysten yhdentymiselle. Sen sijaan Beslanista tuli diskursiivisen kamppailun kenttä, joka laajeni tapahtuman itsensä tulkinnasta Tshetshenian tapahtumien tulkintaan. Kansainvälisen järjestelmän (läntinen) diskurssi rakensi Beslanin osaksi Tshetshenian tapahtumia ottaen perustaksi terroristien esittämät vaatimukset. Venäjä pyrki hiljentämään Tshetshenian ja islamin uskonnon merkitykset ja rakentamaan tapahtuneen osaksi kansainvälisen terrorismin vastaista sotaa. Beslan oli kuin Lontoo tai Madrid – ei sisäisen separatistiliikkeen keskusvaltaan kohdistama hyökkäys. Beslanista käyty diskurssi oli yhtä lailla kamppailu Lännen ja Venäjän identiteeteistä – siitä kuka määritteli demokratian, ihmisoikeudet ja vapaudet ja hyväksytyt keinot niiden suojelemiseksi. Kansainvälisen terrorismin uhkakuva oli tässä diskurssissa toiseuden rakentamisen väline, yhtenäisyyden ja erottamisen funktio. Tämä uhkakuvan voimakas politisoituminen voidaan nähdä osittaisena syynä siihen, että Venäjä lähti rakentamaan keskiaasialaista kansainvälisen terrorismin uhkakuva, kuten rajat ylittävän terrorismin tapauksia käsitellessä havaittiin.

5.4.3 Nevski Ekspress

Vuoden 2007 elokuussa Pietarin ja Moskovon välillä kulkevaa junaa vastaan tehtiin pommi-isku, jonka tuloksen juna suistui raiteilta ja kolmekymmentä ihmistä joutui sairaalaan. Isku tehtiin paikassa, jossa seuraukset olisivat saattaneet olla huomattavasti vakavammat. Lisäksi isku oli Tshetshenian ulkopuolella ensimmäinen yli vuoteen, joka tulkittiin viranomaisten taholta terrori-iskuksi. Tässä luvussa tarkastellaan iskusta käytyä kansainvälistä ja venäläistä diskurssia.

Nevski Ekspressin tapauksessa kansainvälisen järjestelmän diskurssin merkittävin piirre on hiljaisuus. USA ei ottanut tapahtumaan kantaa, ei myöskään Iso-Britannia. Niiden terrorismidiskurssia hallitsivat tapahtuman ajankohtana elokuun 14.-15. päivänä Irakissa suoritettut itsemurhapommi-iskut.²⁶⁰ Tapahtuma ei myöskään yltänyt kansainvälisten järjestöjen selontekoihin. Lähinnä sitä käsiteltiin kansainvälisen median piirissä, jossa tapahtuma esitettiin terrori-iskuna Venäjän omien poliisi- ja syyttäjäviranomaisten

²⁶⁰ Foreign & Commonwealth Office. Iraq Bombings (15/08/07); Press Gaggle by Dana Perino 15.8.2007.

lausuntojen perusteella.²⁶¹ Kansainvälinen diskurssi ei siis asettanut merkittäviä rajoitteita Venäjän tulkinnoille Nevski Ekspressin tapauksesta. Tämä saattoi johtua monestakin asiasta. Iskun vakavuus (ei kuolonuhreja) ei kenties riittänyt kiinnittämään toimijoiden huomiota Irakin ja Afganistanin tapahtumien rinnalla. Kenties venäläisten oma vaisu reagointi (ks. alas) heikensi myös ulkomaailman halua ottaa kantaa asiaan. Aiemmin terrorismidiskurssissa esiintyneet ristiriidat saattoivat myös vaikuttaa siihen, että tapahtumaa ei haluttu saattaa läntisen kansainvälisen terrorismidiskurssin piiriin. Venäjän ja Lännen kiristyneet suhteet synnyttivät kenties tilanteen, jossa sympatian osoittaminen ja terrorismin vastaisen taistelun esille nostaminen eivät palvelleet poliittisia tarkoituksia. Todennäköisin selitys lienee, että junapommitus ei yksinkertaisesti ylittänyt kansainvälistä uutiskynnystä, koska se ei tappanut ketään. Irakin ja Afganistanin tapahtumat olivat luoneet uudet standardit sille, mitä terrorismin piti olla.

Venäjän terrorismidiskurssi on harvinaisen samankaltainen kansainvälisen diskurssin kanssa. Sekin on hiljaa Nevski Ekspressin tapauksesta. Presidentti Putin ottaa tapahtumaan vain kerran kantaa vaatiessaan selontekoa tutkimusten etenemisestä. Tällöin hän nimittää tapahtumaa terrorismiksi ("act of terror").²⁶² Ulkoministeriö ei ota pommi-iskuun kantaa lainkaan. Hiljaisuudelle voidaan esittää useita eri syitä. Ensinnäkin Venäjä oli jo vuoden 2007 alusta alkaen esittänyt Tshetshenian tilanteen ratkaistuksi. Selonteiden mukaan tasavallassa käydyt taistelut olivat päättyneet ja jälleenrakentaminen oli täydessä käynnissä. Tshetsheniaan aikaisemmin liitettyä kansainvälistä terrorismia ei enää mainittu selonteissa, eivätkä muiden tasavaltojen alueilla esiintyneet levottomuudet päässeet osaksi ulko- ja turvallisuuspoliittista diskurssia (presidentin ja ulkoministeriön) eikä niitä myöskään yhdistetty näin ollen kansainväliseen terrorismiin. Toiseksi kansainvälinen terrorismi ei myöskään enää esiintynyt uhkakuvana Lännen kanssa käydyissä neuvotteluissa, joiden selonteot nostivat uhiksi joukkotuhoaseiden leviämisen sekä rikollisuuden eri muodoissaan. Lisäksi USA:n ja sen liittolaisten toimenpiteet alkoivat muodostaa uusia uhkakuvia. Kolmas syy saattaa olla Venäjän korostuneempi näkemys itsestään moni uskonnollisena ja etnisenä valtiona, jonka eräänä ongelmana oli kasvava muukalaisviha. Tästä näkökulmasta separatismien ja terrorismin uhkakuva oli muuttunut kansan sisäiseksi valistumattomista asenteista ja aatteista johtuvaksi väkivallaksi. Neljäs syy hiljaisuudelle lienee ollut eliitin tarve esittää Tshetshenian sota päättyneenä ja Venäjän kansa yhtenäisenä ensinnäkin Länteen kohdistuvan vastakkainasettelun johdosta ja toiseksi presidentti Putinin valtakausien tulosten

²⁶¹ Times Online "Chechen rebels suspected in Russia train bomb" 14.8.2007; BBC News "Russian train derailed by 'bomb'" 14.7.2007; Chechenya Weekly "Who Bombed the Nevsky Express" 5.12.2007.

²⁶² Beginning of the Working Meeting with FSB Director Nikolai Patrushev and Prosecutor-General Yuri Chaika 27.8.2007.

korostamiseksi. Lisäksi käynnissä olleen SCO:n terrorismin vastaisen sotaharjoituksen johdosta terrori-iskun korostaminen olisi rapauttanut harjoituksen ja sen taustalla vaikuttavan politiikan uskottavuutta.²⁶³

Nevski Ekspressin tapauksen suhteen on mahdotonta rakentaa terrorismidiskurssin merkitysrakennetta. Tapahtuma itsessään määrittyy terrorismiksi, mutta loppu on hiljaisuutta. Samaan tapaan on mahdotonta tarkastella Venäjälle rakentuvaa valtioidentiteettiä tai intressejä laajentamatta tarkasteltavia selonteiden yleisen terrorismidiskurssin piiriin ja ottamatta mukaan aikarajauksiltaan laajempaa otosta. Tarkemman analyysin kohteeksi nouseekin se, miksi Nevski Ekspress ei tullut ulko- ja turvallisuuspoliittisen diskurssin kohteeksi, ja miksi se ei potentiaalistaan huolimatta rakentunut kansainvälisen terrorismin uhkakuvan osaksi.

Edellä on esitetty joitain selityksiä tapauksen ympärillä vallinneesta hiljaisuudesta. Niiden taustalta on löydettävissä sosiaalisen todellisuuden diskursiiviseen rakentumiseen liittyvä tekijä. Kansainvälisen terrorismin uhkakuva oli yhteisenä ymmärryksenä heikko. Venäjä valtioidentiteetti kokonaisuutena kykeni jatkumaan ilman terrorismin uhkakuvaakin. Kansainvälisen terrorismin eri tapausten yhteydessä määrittynyt identiteetti oli tapauskohtaisesti hiljennettävissä. Se ei määritellyt Nevski Ekspressin tapauksessa, miten Venäjä näki maailman tai mitkä olivat sen intressejä. Venäjän pyrkimys rakentaa kansainvälisen terrorismin suhteen määriteltä valtioidentiteettiä oli torjuttu Lännen taholta jo vuosina 2003 – 2004 ja se oli selkeästi alkanut etsiä uusia uhkakuvia toiseuden lähteeksi. Kansainvälisen terrorismin uhkakuva ei myöskään määritellyt sitä, miten Lännen olisi tullut nähdä pommi-isku. Nevski Ekspressin todistusarvo terrorismin uhkakuvan heikkoudesta tai pelkästä poliittisesta välineellisyydestä ei kuitenkaan ole täysin kiistaton. Ensinnäkin se oli, kuten aikaisemmin todettiin, tasoltaan aikansa muihin iskuihin verrattuna varsin pienimuotoinen. Toiseksi kaikki uhkakuvat ovat turvallistamisen teorian näkökulmasta poliittisia, joten kenties tässä tapauksessa uhkakuvan sosiaalinen voima ei vain riittänyt muokkaamaan päättäjien intressejä ja maailmankuvaa, joita ohjasivat muut tekijät. Kolmanneksi Venäjällä oli käynnissä äärinationalismin ja muukalaisvihaan liittyvä diskurssi, jonka osaksi Nevski Ekspressin pommi-isku olisi voinut rakentua.²⁶⁴ Uudenlaiselle

²⁶³ Beginning of Working Meeting with Alu Alkhanov 15.2.2007; Joint Press Conference with President of the United States George Bush 2.7.2007; Excerpts from Transcript of Meeting with Members of Russian Youth Organisations 24.7.2007; Press Statement and Answers to Questions following the 20th Russia-European Union Summit 26.10.2007; Beginning of the Meeting with Leaders of Muslim Organisations 8.11.2007; Annual Address to the Federal Assembly. 26.4.2007.

²⁶⁴ RFE/RL "Russia: Council of Muftis Chairman Urges Authorities to Curb Racism" 31.7.2007. Huomioitavaa on myös se, että poliisi- ja oikeuslaitos tutki tapausta terrorismina. Novayagazeta "Trying to get organizers of

terrorismin uhkakuvalle ei kuitenkaan selkeästi ollut tarvetta tai tukea. Kenties muukalaisvihaan liittyvä diskurssi pyrki nimenomaan hiljentämään pommi-iskun kansallisen eheyden tukemiseksi. Hiljaisuus terrorismin suhteen voidaan myös siis tulkita siten, että tapauksen määrittely uhkakuvien suhteen ei ollut selkeä. Yhtä kaikki kansainvälisen terrorismin uhkakuva ei ollut syksyllä 2007 Venäjälle merkittävä toiseutta tarjoava tekijä, muussa tapauksessa se olisi ohjannut voimakkaammin tulkintaa pommi-iskusta. Sen tilalle oli mahdollisesti rakentunut muita, erilaisiin tulkintoihin ohjaavia uhkakuvia.

5.4.4 Yhteenveto

Kansallisen tason terrorismitapausten tarkastelun kautta välittyy kuva muuttuvasta ja kamppailun kohteena olleesta kansainvälisen terrorismin uhkakuvasta sekä Venäjän valtioidentiteetistä. Muutos kuvastuu Tshetshenian ja Beslanin tapauksia hallitsevissa kertomuksissa, jotka selittävät menneisyyttä, nykytilaa ja tulevaisuutta. Vuosien 2001-2002 kertomuksen mukaan Tshetshenian separatismin kaappasi ulkopuolelta tullut kansainvälinen terrorismi. Vuonna 2004 terrorismiin oli syynä Venäjän heikkouden tila Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen. Vuonna 2007 ei enää esitetty kertomuksia kansainvälisestä terrorismista vaan uudet uhkakuvat selittivät maan kohtaamia ongelmia. Kertomusten mukana Tshetshenia hiljeni. Separatismi menetti yhteytensä tshetsheeneihin ja muuttui kansainväliseksi terrorismiksi. Ulkopuolinen separatisteja kiihottava voima muuttui valloittajaksi, jota tukivat Venäjän vahvistumista vastustavat voimat. Tämä valloittaja oli eräänlainen terroristinen internationaali, pahojen, häikäilemättömien, maattomien ja uskonottomien yksilöiden yhteenliittymä. Islamilaisuus ja uskonnollinen kiihkoilu jäivät marginaalisiksi tekijöiksi terrorismin määrittelyssä. Tämä oli merkki moniuskoisen ja –etnisen valtion kansallisen eheytyksen painotuksesta.

Venäjän valtioidentiteetti muuttui uhkakuvasta käydyn diskurssin aikana. Vuosina 2001-2002 Venäjä oli esitaisteli ja uhri, joka oli kokenut ja ymmärtänyt terrorismin ennen Länttä ja tarjosi nyt apuaan todellisen uhan ymmärtävälle Lännelle. Venäjä sitoutui julistuksellisesti läntisiin demokratian, ihmisoikeuksien ja vapauksien arvoihin ja pyrki osoittamaan turvallisuuden maailman laajuisen jakamattomuuden. Kuitenkin jo kansainvälisen terrorismin vastaisen taistelun alusta alkaen oli selvää, että Länsi ei hyväksynyt Venäjän tulkintaa terrorismista tai Lännestä. Yhtenä tekijänä ristiriidassa olivat kumppaneiden eroavat näkemykset turvallisuudesta. Länsi näki terrorismin uhkaavan arvojaan ja elämäntapaansa. Venäjä näki terrorismin uhkaavan yhtenäisyyttään ja alueellista koskemattomuuttaan. Länsi

pelkäsi omien yhteiskuntiensä puolesta ja näki Venäjän toimenpiteissä omat pelkonsa. Venäjä määrittyi toiseksi, ei absoluuttiseksi, täysin ulkopuolelle suljetuksi toiseksi, vaan kenties ajallisesti tulevaisuuteen heijastuvaksi ”tuollaisia me voisimme olla, mutta emme halua olla” –toiseudeksi. Ristiriitaa pahensivat erilaiset tulkinnat Tshetsheniasta. Niiden takana vaikuttivat ihmisoikeuksien ja valtion turvallisuuden erilainen arvohierarkia. Länsi ei ehkä tarkastellun ajanjakson loppua lukuun ottamatta täysin tulkinnut Tshetsheniaan Venäjän sisäiseksi asiaksi – oikeutetuksi taisteluksi kansainvälistä terrorismia vastaan vaan tulkitsi tapahtumia ihmisoikeuksien ja valtioterrorin näkökulmasta. Venäjälle tämä näkemys oli mahdoton hyväksyä, koska uhkakuvaan kuului valloitetuksi tulemisen ja eskalaation pelko. Venäjän ja Lännen diskursiivisen kamppailun tuloksena Venäjälle alkoi rakentua idän ja lännen välittäjän ja suurvallan identiteetti. (Tämän prosessin takana oli tietenkin muitakin tekijöitä, joita ei tutkielman puitteissa käsitellä.) Venäjä sai selkeästi tukea vahvistumisensa perustalle kehittyvälle suurvaltaidentiteetille muualta kuin Länneestä ja samalla kansainvälisen terrorismin uhkakuvakin alkoi muuttua tukemaan tätä identiteettiä. Välittäjäidentiteetti oli paluu historialliseen ideaan, Venäjän valtiodentiteetin valmis malli, joka voitiin omaksua nykyaikaan päivitettyinä versiona.²⁶⁵

Nevski Ekspressin tapaus osoittaa kansainvälisen terrorismin uhkakuvan heikkouden ja uudenlaisen maailmankuvan kehittymisen Venäjän ulko- ja turvallisuuspolitiikassa. Se osoittaa myös kansainvälisen diskurssin sitoutuneisuuden Irakiin ja Afganistaniin ja sotavuosien tuomat muutokset siihen, mikä määrä tuhoa ja kuolemaa koettiin merkittäväksi. Nevskin tapausta tulkittaessa on kuitenkin syytä muistaa, että sen tapahtumahetkellä vallitsi hyvin monia terrorismidiskurssia hiljentäviä voimia. Hiljaisuus saattoi olla myös merkki Lännen osoittamasta hyväksynnästä Venäjän tulkinnalle Tshetshenian ja Pohjois-Kaukasuksen tapahtumista. Lisäksi ulkomaisessa ja venäläisessä mediassa tapausta tulkittiin terrorismin kehyksessä ja Venäjän poliisi- ja oikeuslaitos tutkivat tapausta terroritekona. Terrorismi oli siis juurtunut merkittäväksi uhkakuvaksi kansallisen tason diskurssiin. Täten sen nostaminen uudelleen ulko- ja turvallisuuspolitiikan diskurssin kautta Venäjää uhkaavaksi uhkakuvaksi on mahdollista. Nevski Ekspressin tapaus on kuitenkin eräänlainen teoreettinen anomalia osoittaessaan, että Venäjä kykeni hyvin lyhyessä ajassa irrottautumaan kansainväliseen terrorismiin sidotusta valtiodentiteetistä – ainakin suhteessaan Länteen. Tämä herättää kysymyksiä siitä, missä määrin diskursiivisesti muodostuva valtiodentiteetti on kykenevä rakentamaan valtion maailmankuvaa ja intressejä. Mikäli hyväksytään ajatus siitä, että valtiodentiteetit ovat vain hetkellisiä ilmiöitä niiden kausaalinen ja konstituiva vaikutus jää empiirisesti mahdottomaksi todentaa ja samalla niiden olemassa olo teorian

²⁶⁵ Venäjän identiteeteistä ks. Neumann 1996.

ulkopuolella todistamattomaksi. Tässä nimenomaisessa tapauksessa lienee kuitenkin turvallista todeta, ettei terrorismin vastainen valtioidentiteetti koskaan ollutkaan vahva ja heikkeni entisestään vuosien 2002-2007 aikana.

Osoituksena Venäjän ulko- ja turvallisuuspolitiikassa vaikuttavista vahvoista historiallisista yhteisistä ymmärryksistä on terrorismin tulkitseminen määrättyjen historiallisten ideoiden kautta. Kansainvälisen terrorismin nimittäminen terroristiseksi internationaaliksi, terrorismin sitominen Neuvostoliiton romahdukseen ja kertomukseen Venäjän heikkoudesta sekä terrorismin uhkakuvan korostettu valloittajaluonne ovat merkkejä siitä, kuinka uusi uhkakuva rakennettiin vanhojen pohjalle.²⁶⁶ Venäjä siis osallistui kansainvälisen terrorismin ja terrorismin vastaisen taistelun määrittelyyn omien historiallisten ymmärrystensä pohjalta. Nämä ymmärrykset eivät jääneet pelkästään kansallisen tason mobilisoinnin välineiksi vaan kantoivat kansainväliseen diskurssiin asti. Yhdysvaltojen nähdessä olevansa maailman historiallisen tehtävän äärellä puolustaessaan arvojaan terrorismin pahuutta vastaan (”manifest destiny”), näki Venäjä jälleen olevansa yksin ulkopuolisten valloittamiseensa pyrkivien voimien hyökkäyksen kohteena.

²⁶⁶ Aikaisempi tutkimus on tarkastellut Venäjän historiallisia uhkakuvia, joista valloitetuksi tuleminen on yksi merkittävimmistä. Näitä valloittajia ovat olleet mm. Puola, Ruotsi, Turkki, Ranska (Napoleon), toisaalta bolševikit ja toisaalta ulkomaisten tukemat valkoiset, keisarillinen ja kansallissosialistinen Saksa sekä kylmän sodan ”Länsi”. Ks. Hosking 2001; Birgerson, Susanne Michele (2002) *After the Breakup of a Multi-Ethnic Empire. Russia, Successor States, and Eurasian Security*.

6 PÄÄTELMÄT

Tutkielman tavoitteena on ollut ymmärtää Venäjän osallistumista kansainvälisen terrorismin uhkakuvan ja sen vastaisen taistelun merkitysten määrittelyyn, miten ja minkälaiseksi uhkakuva on rakentunut kansainvälisen järjestelmän tasolla käydyssä diskurssissa, sekä millaisia identiteettejä ja intressejä Venäjälle on rakentunut uhkakuvaa määriteltäessä. Tavoitteen saavuttamiseksi on tarkasteltu yhdeksää eri tapausta vuosilta 2001-2007 liittyen Venäjän ja kansainvälisen terrorismin uhkakuvan kohtaamiseen. Tapaukset valittiin niiden merkittävyyden sekä aikaisemman tutkimuksen löytämien venäläisessä diskurssissa vaikuttavien kolmen maantieteellisen tason kautta. Tutkimusta ohjasi teoreettisena viitekehyksenä ulko- ja turvallisuuspolitiikan diskurssianalyttinen teoria ja sen metodina käytettiin tutkielmaa varten rakennettua diskurssianalyysiä.

Tässä luvussa vastataan asetettuihin tutkimuskysymyksiin muodostamalla synteesi kaikkien edellä käsiteltyjen tapausten analyysien tuloksista. Tutkimuskysymyksiä olivat: Mitkä ovat kansainvälisestä terrorismista käydyn kansainvälisen järjestelmän diskurssin taustalla vaikuttavat tapauskohtaiset merkitysrakenteet ja miten ne rajoittavat ja mahdollistavat terrorismin merkitysten rakentumista? Miten Venäjä on valittujen tapausten puitteissa osallistunut terrorismin määrittelyyn? Mitä merkitysrakenteita on löydettävissä Venäjän terrorismidiskurssin taustalta? Mitä identiteettejä ja intressejä Venäjälle on rakentunut kansainvälisestä terrorismista käydyn diskurssin taustalla vaikuttavien merkitysrakenteiden kautta? Mitä rakentuneet identiteetit ja intressit sekä mahdollinen diskursiivinen kamppailu kertovat Venäjän suhteesta kansainväliseen terrorismiin ja sitä vastaan käytyyn taisteluun? Synteesin muodostamisen yhteydessä tarkastellaan, miten terrorismin eri tasot ja tapaukset suhteutuvat toisiinsa sekä mikä on erilaisten merkitysrakenteiden ja niiden kautta rakentuvien identiteettien ja intressien suhde vuoden 2000 lähtökohtaan. Lopuksi esitetään huomioita tutkielman kohtaamista haasteista, teorian soveltuvuudesta ja jatkotutkimuskohteista.

Kansainvälisen järjestelmän diskurssia on tutkielmassa tarkasteltu pitkälti Lännen eli USA:n ja sen eurooppalaisten liittolaisten ja pääosin näiden muodostamien ihmisoikeus- ja turvallisuusinstituutioiden selonteiden kautta. Perusteluna on niiden merkittävä asema terrorismin vastaisessa taistelussa. Näiden toimijoiden diskurssin taustalla vaikutti käytännössä kaksi eri merkitysrakennetta, joista toinen vaikutti USA:n ja joidenkin sen liittolaisten selonteissa ja toinen joidenkin läntisten valtioiden sekä kansainvälisten järjestöjen diskurssissa. USA:n diskurssin merkitysrakennetta voidaan kutsua sotadiskurssiksi. Se perustui näkemykseen terrorismin vastaisesta taistelusta hyvän ja pahan

välisenä sotana, jossa kansainvälinen terrorismi, joka oli paha, antimoderni, vapauksia, ihmisoikeuksia ja demokratiaa vihaava kiihkoislamilainen voima, hyökkäsi USA:ta ja sen liittolaisia vastaan. Terrorismi henkilöityi Al-Qaidaan ja Osama bin Ladeniin sekä näiden tukijoihin Afganistanin Talebaniin ja myöhemmin Irakin Saddam Husseinin ja tarkastellun ajanjakson lopulla Iraniin. Merkitysrakenne yhdisti toisiinsa globaalin terroristiverkoston, huonot / pahat valtiot sekä joukkotuhoaseet siten, että USA oli oikeutettu käyttämään sotilaallista voimaa rajojensa ulkopuolella tulevien iskujen ehkäisemiseksi. Terrorismi oli läntisiin yhteiskuntiin soluttautuva voima, mutta sillä oli maantieteellinen ja määrättyyn kulttuuripohjaan perustuva tukeutumisalue, jonne voimankäyttö voitiin kohdistaa. Voimankäyttö ei kuitenkaan ollut pääasia vaan läntisten arvojen (etenkin demokratian) levittäminen, sillä terrorismi hyökkäsi Lännen arvoja, ei sen valtiorakenteita tai alueita vastaan. Sota voitettaisiin, kun terroristit ja niitä tukevat valtiot oli murskattu ja Lähi-itään ja Keski-Aasiaan oli saatu hyväksytyksi läntiset arvot. Sotadiskurssi pysyi rakenteeltaan melko muuttumattomana koko tarkastellun ajanjakson. Tapahtuneet muutokset koskivat lähinnä eri valtioiden aseman muuttumista diskurssin piirissä ja Al-Qaidan jäämistä taka-alalle Irakin ja Iranin uhan korostuessa. Valta oli sotadiskurssissa läsnä ennen kaikkea sen kyvyssä määritellä ne, jotka olivat vihollisia ja ne jotka olivat liittolaisia.

Toinen merkittävä läntinen diskurssi oli ns. ihmisoikeusdiskurssi. Sen merkitysrakenteessa korostui valtioiden intressien ja ihmisoikeuksien turvaamisen arvoero. Ihmisoikeudet olivat ehdottomasti kaikkia muita arvoja korkeammalla ja tästä näkökulmasta sotilaallinen taistelu terrorismia vastaan sekä valtion ja yhteiskuntien sisäisiä yksilönvapauksia kaventavat toimenpiteet arvottuivat negatiivisesti. Ihmisoikeusdiskurssi ei tehnyt selkeää eroa terroristin, vapaustaistelijan tai siviilin välillä näiden toimien tai luonteen kautta. Diskurssi määritteli lähinnä valtioita näiden yksilöihin kohdistuvien toimien kautta. Sotadiskurssi ja ihmisoikeusdiskurssi olivat selkeässä ristiriidassa keskenään, koska niiden turvallisuuskäsite erosi toisistaan (yksilöt & inhimillinen – valtiot & sotilaallinen), niiden käsite tavoittelusta kansainvälisestä järjestelmästä erosi toisistaan (yksilöiden yhteisö – valtioiden yhteisö) ja niiden käsite terrorismin vastaisesta taistelusta erosi toisistaan (laaja-alaiset toimet – sotilaalliset toimet muilla toimilla tuettuina). Sotadiskurssia ja ihmisoikeusdiskurssia yhdistivät globalisaation ja keskinäisriippuvuuden käsitteet, joita tosin käytettiin eri yhteyksissä. Sotadiskurssissa näillä käsitteillä rakennettiin maailman ”hyviä” valtioita yhdistävää uhkakuvaa ja ihmisoikeusdiskurssissa terrorismin vastaisen taistelun laaja-alaisen keinovalikoiman perusteluja.

Kansainvälisessä järjestelmässä vaikutti varmasti monia muitakin diskursseja, joista tärkeimpänä islamilaisten / muslimivaltioiden ja terroristien tukijoiksi leimattujen valtioiden sekä terroristien itsensä diskurssit. Näitä on sivuttu tutkielmassa vain yhden Iranin selonteon suhteen, eikä sen analyysin tuloksia ole syytä yleistää. Joka tapauksessa selonteko tarjoaa USA:n (ja Venäjän) diskurssista varsin poikkeavan merkitysrakenteen. Näin ollen ei ole perusteita väittää, että Venäjä määritteli uhkakuvaa, identiteettiään ja intressejään pelkästään suhteessa Lännen diskursseihin. Omana diskurssinaan voitaisiin pitää myös ns. globalisaatiodiskurssia, mutta sitä on käytännössä vaikea erottaa sota- tai ihmisoikeusdiskurssista. Molemmat käyttivät tilanteesta riippuen globalisaatioon liittyvää argumentaatiota. Selkein itsenäinen luonne globalisaatiodiskurssilla oli Saksan ja kenties YK:n selonteissa, joissa pyrittiin selkeästi rakentamaan vähemmän sotilaallisesti määrittyä yhteisöllisiin ratkaisuihin perustuvaa kansainvälisen terrorismin vastaista taistelua.

Koska Venäjä pyrki aktiivisesti osallistumaan kansainvälisen järjestelmän terrorismidiskurssiin, se joutui toimimaan siinä muodostuneiden yhteisten ymmärrysten kautta. Merkittävimmän haasteen muodosti terrorismin määrittely, josta tuli diskursiivisen kamppailun kohde. USA:n ja sen liittolaisten sotadiskurssi oli hyvin jäykkä vihollisen määrittelyissään ja sen laajentaminen koskemaan muita toimijoita oli ongelmallista etenkin, kun se rakentui vanhojen viholliskuvien pohjalle (ääri-islamilaisuus, Iran, Irak ja muut ns. roistovaltiot). Kansainvälisen järjestelmän diskurssi rakensi selkeän uhkakuvan pahojen valtioiden tukemasta kansainvälisestä kiihkoislamilaisesta terroristiverkostosta, jonka puitteisiin Venäjän oli mukauduttava, mikäli se halusi osaksi uhkakuvan määrittelemää liittoutumaa. Toisaalta ihmisoikeusdiskurssi rajoitti terrorismin vastaisen taistelun merkitysten rakentamista, sillä määrättyjä toimia ei voinut legitimoida sen piirissä. Ihmisoikeusdiskurssi hallitsi myös läntistä tulkintaa demokratiasta, ihmisoikeuksista ja oikeudenmukaisuudesta, joten sen asettamien merkitysten jakaminen oli tärkeää, mikäli Venäjä halusi määrittää osaksi Länttä.

Tutkittujen tapausten puitteissa Venäjä osallistui voimakkaasti kansainvälisen terrorismin uhkakuvan ja terrorismin vastaisen taistelun määrittelyyn lukuun ottamatta Andizhanin ja Nevski Ekspressin tapausta. Ensimmäisessä tapauksessa Venäjä kuitenkin osallistui SCO:n kautta ja toinen tapaus oli itse asiassa todiste koko uhkakuvan merkityksen heikkoudesta. Venäjä oli jo ennen vuoden 2001 syyskuuta korostanut kansainvälistä terrorismia tärkeänä uhkakuvana, mutta sen merkitys selonteissa niin laadullisesti kuin määrällisesti muuttui merkittävästi syyskuun 11. päivän iskujen jälkeen. Tämä aktiivisuus alkoi kuitenkin hiipua jo

vuoden 2002 loppupuolella niin, että kansainvälinen terrorismi oli vuoteen 2007 mennessä kadonnut miltei kokonaan Venäjän Länteen suuntautuneesta ulko- ja turvallisuuspoliittisesta diskurssista. Uhkakuva siirtyi SCO:n ja mahdollisesti muiden entisen Neuvostoliiton maiden yhteistyöjärjestöjen piiriin, jossa sai uuden muodon ja merkityksen. Venäjän osallistuminen kansainvälisen järjestelmän terrorismidiskurssiin oli siis voimakas mutta lyhytikäinen ilmiö. Tämä johtunee poliittisista erimielisyyksistä sekä Venäjän kokemasta torjunnasta, joihin palataan myöhemmin. Vaikenemisesta huolimatta Venäjä jatkoi kansainvälisen terrorismin uhkakuvan määrittelyä maantieteellisesti rajoitetummassa kehityksessä.

Menemättä tässä tarkemmin siihen, miksi Venäjä osallistui uhkakuvan ja terrorismin vastaisen taistelun määrittelyyn (teoreettisen viitekehyksen mukaan kyseessä oli uhkakuvaan liittyvä valta ja identiteettien ja intressien määrittely sekä yhteisten ymmärrysten muokkaaminen näitä tukemaan), voidaan osoittaa merkitsijä, joka oli keskeisellä sijalla Venäjän diskurssissa – Tshetshenia. Tshetshenian määritteli kaikkia tutkittuja tapauksia (pl. Nevski Ekspress) ja yhdisti toisiinsa globaalin, rajat ylittävän ja kansallisen terrorismin tasot. Tshetshenian merkitsijä hiljeni tarkastellun ajanjakson lopulla, eikä se esiintynyt lopulta enää edes kansainvälisen järjestelmän diskurssissa. Se rakentui siis alkuvaiheessa Venäjän selonteissa hyvin voimakkaasti osaksi kansainvälistä terrorismia, mutta erottautui lopulta siitä, jolloin sitä alkoivat määrittellä muut käsitteet kuten kiihkonationalismi tai etninen viha. Venäjä rakensi oman terrorismidiskurssinsa Tshetshenian tuottaman uhkakuvan ympärille ja kuten alla esitellyistä vaihtelevista merkitysrakenteista voidaan päätellä, tämä uhkakuva muuttui ajan kuluessa ja tapauksen vaihtuessa. Tshetshenia terrorismin lähtöalueena ja loppuvaiheessa puhtaasti terrorismin kohteena tai tavoitteena oli merkitsijä, jonka kautta Venäjä osallistui yleiseen diskurssiin. Koska Venäjän ymmärrys kansainvälisestä terrorismista ja sen oikeutus osallistua terrorismin vastaiseen sotaan oli hyvin voimakkaasti kiinni tästä yhdestä merkitsijästä, muodostui Tshetsheniasta erittäin poliittinen käsite vuosina 2001 - 2007 (mitä se oli jo aikaisemminkin ollut). Myöhemmin Venäjän osallistumista terrorismidiskurssiin hallitsi USA:n toimien vastustaminen (unilateraali suurvalta) ja keskiaasialaisen turvallisuusidentiteetin rakentaminen. Nämä molemmat ilmiöt perustuivat Venäjällä esiintyvän terrorismin ja sen vastaisen taistelun määrittelyyn suhteessa kansainvälisen järjestelmän näkemyksiin.

Venäjän terrorismidiskurssi muuttui ajan kuluessa ja sen taustalla vaikutti useita kilpailevia ja toisiaan täydentäviä merkitysrakenteita. Nämä merkitysrakenteet voidaan nimetä seuraavasti: globaali, ihmisoikeus-, realistinen ja sivilisaatiodiskurssi. Globaali diskurssi oli lähimpänä kansainvälisen järjestelmän diskurssia ja se esiintyi vahvimpana Länteen suuntautuneissa

selonteoissa ja terrorismin vastaisen taistelun alkuvuosina. Diskurssi määritteli terrorismin kiihkoislamilaisena, antimodernina, demokratian, ihmisoikeuksien ja vapauksien vastaisena voimana, joka uhkasi yhtä lailla kaikkia maailman valtioita. Se oli luonteeltaan verkosto, jonka juuret olivat alueellisissa konflikteissa. Globaali diskurssi korosti kansainvälisen järjestelmän yhtenäisyyttä etenkin YK:n piirissä ja painotti yhteistyön merkitystä. Diskurssi ei selkeästi eritellyt terrorismin vastustajia hyviin tai huonoihin, eikä terrorismin vastaisen sodan keinoja oikeisiin tai väärin. Globaalin diskurssin merkittävin piirre oli sen rakentama kansainvälisen terrorismin uhkakuva, jonka tuli yhdistää kaikkien maailman valtioiden turvallisuusintressit. Turvallisuus oli jakamaton ja keskinäisriippuvainen. Tämä diskurssi myös jossain määrin hyväksyi yhteyden terrorismin ja joidenkin valtioiden välillä, joskin asetti selkeän rajan valtioiden koskemattomuuteen ja suvereenisuuteen, jotka olivat kansainvälisen lain määrittelemiä kiistämättömiä ominaisuuksia. Venäjän globaali diskurssi oli lähellä edellä mainittua Saksan ja YK:n globaalia diskurssia.

Ihmisoikeusdiskurssi esiintyi Venäjän terrorismiselonteoissa lähinnä vastustettuna ja vahvasti sovellettuna merkitysrakenteena. Ihmisoikeusdiskurssin kautta pyrittiin rakentamaan venäläisiä uhreina suhteessa terroristeihin ja samalla määriteltiin terroristit ihmisoikeuksien ulkopuolelle. Se osallistui uhkakuvan toiseuden rakentamiseen, mutta käytännössä alkoi heikentää sen yhdistävää voimaa haastaessaan venäläisen turvallisuustulkinnan. Pääasiassa Venäjä kuitenkin vastusti selonteissaan ihmisoikeusdiskurssia etenkin vuosina 2002 ja 2004 Moskovan teatterikaappauksen ja Beslanin koulukaappauksen yhteydessä.

Ihmisoikeusdiskurssin vastustus tapahtui suureksi osin realistisen diskurssin kautta, joka rakentui korvaamaan globaalin diskurssin (tai oli vain hetken aikaa sen hiljentämänä). Realistisen diskurssin juuret olivat jo vuoden 2000 pragmaattisen realismin politiikassa, joten mikään uusi ilmiö diskurssi ei ollut. Se kutsuttiin esiin lähinnä puolustamaan haastetuksi koettua Venäjän valtioidentiteettiä ja intressejä. Realistinen diskurssi määritteli kansainvälisen terrorismin uhkakuvan Venäjän itsensä kautta. Venäjällä oli intressejä, joista tärkeimmät olivat yhtenäisyys ja taloudellinen vahvistuminen ja näitä intressejä vastaan terrorismi pyrki hyökkäämään. Se halusi hajottaa Venäjän, valloittaa sen alueen ja estää sitä kehittymästä ja suojelemasta itseään. Terrorismi ymmärrettiin edelleen globaalin diskurssin merkitysten kautta, mutta nyt vastustetut arvot sidottiin vahvemmin Venäjään itseensä. Arvot eivät siis liittyneet niinkään Lännen määrittelemiin vapauteen ja demokratiaan vaan Venäjän valtion yhtenäisyyteen ja vahvuuteen (sekä Venäjän määrittelemään vapauteen ja demokratiaan). Terrorismista tuli näin konkreettisempi separatismiin ja alueellisiin liikkeisiin sidottu toimija globaalin verkoston sijaan. Terrorismin uhkakuva uhkasi valtiota, ei niinkään globaalia

järjestelmää. Täten terrorismista saattoi myös tulla valtioiden välisen kilpailun väline. Realistinen diskurssi eroaa globaalista siinä, että terrorismin vastaisessa taistelussa ei ollut kysymys arvoista vaan materiasta. Realistinen diskurssi korosti myös jokaisen valtion oikeutta suojella itseään ja toimia sotilaallisesti uhkia vastaan. Sen rakentama maailmankuva perustui valtioiden koskemattomuuteen ja niiden väliseen vaihtelevien liittoumien maailmanjärjestykseen. Diskurssin näkemys turvallisuudesta oli merkittävä tekijä Venäjän ja Lännen terrorismin vastaisen liittouman heikkenemisessä. Kansainvälisen järjestelmän diskurssit ja Venäjän realistinen diskurssi määrittivät turvallisuuden niin eri tavoin, ettei yhtenäisyyttä voinut syntyä. Parempi kaikupohja löytyi idästä / etelästä, jossa valtioiden turvallisuusnäkemykset yhdistyivät paremmin Venäjän näkemykseen. Realistinen diskurssi tuotti tarkastellun ajanjakson loppuvaiheella useita terrorismin kanssa kilpailevia, vaikkakin siihen alun perin liitettyjä uhkakuvia, kuten joukkotuhoaseiden leviäminen, rikollisuus ja häirikkövaltiot (merkitysrakenteessa unilateraaleiksi suurvalloiksi kääntyneinä). Tämä etäännytti sitä entisestään kansainvälisen sotadiskurssin uhkakuvista.

Realismin rinnalla vaikutti ja tarkastellun ajanjakson aikana vahvistui sivilisaatiodiskurssi, jota voitaisiin nimittää myös kulttuuriseksi tai geopolittiseksi diskurssiksi. Tämän diskurssin merkitysrakenne ammensi vahvasti venäläisen yhteiskunnan yhteisistä ymmärryksistä. Sen rakentamat merkitykset poikkesivat huomattavasti globaalista ja ihmisoikeusdiskurssista ja olivat usein antagonistisia näitä kohtaan. Toisaalta sivilisaatiodiskurssi oli hyvin lähellä realistista diskurssia ja niiden erottelu on paikoittain vaikeaa. Sivilisaatiodiskurssi esiintyi voimakkaimmin tarkastellun ajanjakson lopulla ja Keski-Aasian tapahtumia käsitelleiden tapausten yhteydessä. Diskurssin merkitysrakenteessa kansainvälinen terrorismi oli kiihkouskonnollinen ja separatistinen liike, jolla oli vahvat maantieteelliset ja kulttuuriset juuret, mutta rinnastui myös ns. ”terroristiseen internationaaliin”, joka oli maattomien ja uskonottomien yksilöiden yhteenliittymä. Tämän uhkakuvan juuret olivat toisaalta Venäjän historiassa ja toisaalta pop-kulttuurissa sekä nationalistisessa maailmankatsomuksessa. Diskurssi korosti kulttuurien ja sivilisaatioiden eroja ja hylkäsi täten Lännen terrorismin vastaisen taistelun määrittelijänä. Samalla terrorismi erottui islamin uskosta ja määrittyi ensisijaisesti separatismiin ja nationalismiin kautta. Suhde islamiin oli kuitenkin ambivalentti, sillä sivilisaatioiden rajat Keski-Aasiassa olivat hämärät ja näin terrorismin juuret pyrkivät jäämään islamilaisen sivilisaation alueelle. Huolimatta kulttuuristen erojen ja yhtäläisyyksien painotuksesta sivilisaatiodiskurssi oli voimakkaan maantieteellinen. Se korosti realistisen diskurssin näkemystä turvallisuudesta sidottuna valtioon, mutta uhkakuva alueita valloittavasta vihollisesta, jota tukivat ulkopuoliset voimat, oli ennen kaikkea historiallinen.

Kaksi merkittävää kansainvälisen järjestelmän (kolme mikäli globalisaatio lasketaan) ja neljä venäläistä terrorismidiskurssin merkitysrakennetta rakensivat Venäjälle joukon erilaisia valtioidentiteettejä, jotka osittain korvasivat ja osittain täydensivät toisiaan muodostuessaan eri tasoilla ja eri aihepiirien yhteydessä. Nämä identiteettirakennelmat olivat voimakkaan diskursiivisen kamppailun kohteena ja jatkoivat Venäjän ja Lännen pitkäaikaista vastavuoroisen toiseuden suhdetta. Tämä suhde selittää jossain määrin näiden kahden ajoittaisia vaikeuksia ymmärtää toisiaan. Uhkakuvien on vaikea yhdistää toimijoiden identiteettejä, mikäli näiden identiteettien perusta on erottautuminen toisistaan. Seuraavaksi esitettäviä identiteettejä tarkastellessa on hyvä pitää mielessä, että kyseessä ovat monimuotoisesta ja alati muuttuvasta todellisuudesta tehdyt yleistykset.

Venäjälle rakentui Lännen suunnatussa terrorismidiskurssissa niin kutsuttu esitaistelijan ja uhrin valtioidentiteetti. Tämä identiteetti yhdisti globaalin ja realistisen diskurssin, ja osittain ihmisoikeusdiskurssin. Identiteetin perustana oli näkemys Venäjästä terrorismin vastustajana, joka oli jo ennen Länttä kohdannut uuden globaalin uhan ja ymmärsi sen merkityksen. Venäjää oli kohdannut samanlainen onnettomuus kuin Yhdysvaltoja, mikä konkretisoitui Moskovon ja Beslanin tapahtumissa. Tätä kautta Venäjä oli USA:n ja sen liittolaisten vertainen ja globaalin terrorismin vastaisen liittouman yhdistäjä. Venäjä itse asiassa päätyi kilpailemaan tästä yhdistäjän roolista USA:n kanssa. Kamppailu päättyi lopulta Venäjän valtioidentiteetin rakentumiseen yhdistäjäksi suhteessa itään / etelään. Esitaistelijaidentiteettiin kuului läntisten arvojen omaksuminen ja määrittely. Venäjä oli näiden arvojen kantaja (tiivistetysti demokratia, ihmisoikeudet ja vapaus), mutta myös niiden määrittelijä, koska Länsi rakentui suhteessa terrorismiin ja Venäjä tunsu terrorismin. Esitaistelijaidentiteetti oli aktiivinen vallankäyttäjä, kykenevä ja rationaalinen toiminnassaan. Se kuvasti myös pyrkimystä tehdä ero menneisyyden irrationaaliseksi ja ideologiseksi koettuun suurvaltaidentiteettiin. Esitaistelijaidentiteetin rinnalla esiintynyt uhri-identiteetti oli Lännen kuulumisen oikeuttava voima, joka kuitenkin alkoi ajan kuluessa erottaa Venäjää Lännestä ja edistää terrorismiin sidotun valtioidentiteetin siirtymistä pois Lännestä. Lännen vastustaessa Venäjän suorittamia määrittelyjä terrorismin ja sen vastaisen sodan suhteen, uhri-identiteetti aktivoitui korostamaan torjunnan ja hylkäämisen tuntemuksia ja tätä kautta vaihtoehtoisia identiteettejä.

Vuosina 2002-2003 alkanut Venäjän valtioidentiteetin muutos oli osittain seurausta Venäjän ja Lännen poliittisista erimielisyyksistä ja osittain Lännen torjunnasta. Periaatteessa kyseessä oli palaaminen pragmaattisen realismin perustalle. Lännen ihmisoikeusdiskurssi oli tässä vaiheessa merkittävä tekijä, sillä se kielsi Venäjältä identiteetin osana Länttä. Se myös erotti

Lännen ja Venäjän turvallisuusintressit. Vuoden 2001 syyskuun 11. päivän tapahtumien jälkeisen lyhyen lähentymisen jälkeen etenkin Eurooppa alkoi jälleen nähdä Venäjän toisena, jonka toiminnassa ja luonteessa oli epätoivottavia piirteitä. USA pyrki pitämään kiinni sotadiskurssista ja terrorismin ja sen vastaisen taistelun luonteesta käyty kamppailu etäännytti USA:nkin Venäjästä. Tässä vaiheessa Venäjän realistinen ja osittain sivilisaatiodiskurssi alkoivat rakentaa Venäjää Länttä vasten. Länsi ei määrittynyt antagonistiseksi toiseksi vaan irrationaaliseksi, ideologiseksi ja vallanhaluiseksi ja täten Venäjä näiden piirteiden vastakohdaksi. Lännen toiseuden laatu teki suhteesta monimutkaisen ja samalla, kun Venäjä pyrki erottumaan Länneestä, se oli läntisten arvojen kantaja ja pyrki takaisin Lännen jäseneksi. Tällä tavoin Venäjälle alkoi rakentua idän / etelän kaitsijaidentiteetti, joka kantoi valistuksen ja moderniuuden arvoja enemmän tai vähemmän valistuneiden ja modernien Keski-Aasian valtioiden pariin. SCO ja sen jäsenmaat olivat valmiimpia hyväksymään Venäjän näkemyksen kansainvälisestä terrorismista ja sen uhkaamasta turvallisuudesta. Terrorismi määrittyi keskiaasialaiseksi voimaksi ja sen uhkakuva yhdisti alueen valtioita paljon voimakkaammin kuin globaalin venäläisen diskurssin tai kansainvälisen järjestelmän uhkakuva(t) oli tehnyt. Venäjän valtiodentiteetti vahvistui suvereenisuuden ja alueellisen loukkaamattomuuden periaatteiden kautta ja sen realistiseen ja sivilisaatiodiskurssiin tukeutunut suurvaltaidentiteetti sai legitiimiyttä. Kaitsijaidentiteetti oli itse asiassa vain suurvaltaidentiteetin SCO –maihin kohdistunut alataso. Suurvaltaidentiteetin rakentuminen oli voimakkaasti läsnä niin Lännen kuin idän / etelän suhteessa, mutta vasta jälkimmäisessä se sai rajatun kansainvälisen järjestelmän hyväksynnän. Tämä identiteettirakenne määritteli Venäjän intressit erilaisiksi kuin Lännessä ja myöhemmin nämä intressit palasivat takaisin Länteen, kun Venäjän vastakkainasettelu Lännen kanssa kiristyi 2007. Tällöin terrorismin uhkakuva ei enää riittänyt yhdistämään valtioiden turvallisuutta ja valtiollisiin etuihin perustuva määrittely oli oikeutettua. Suurvaltaidentiteetti osoitti myös taipumuksia rakentua sivilisaatiodentiteetiksi, jossa Venäjän rajat muuttuivat maantieteellisistä kulttuurisiksi. Tällä identiteetillä on voimakas integraatiota edistävä oikeutus ja sillä on ollut ja se voi tulevaisuudessa edelleen olla merkittävä tekijä Venäjän lähialuepolitiikassa.

Esitaistelijaidentiteetin muutos kohti suurvaltaidentiteettiä oli selkeä jatkumo tarkasteltua ajanjaksoa edeltäneille diskursiivisille tapahtumille. Ulko- ja turvallisuuspolitiikan kautta tapahtuva valtiodentiteetin määrittely oli jo lähtenyt rakentamaan suurvaltaidentiteettiä ennen syyskuun 11. päivän tapahtumia. Terrorismin vastainen taistelu oli tämän rakentumisen umpikujaan johtanut sivuhaara. Sivilisaatiodiskurssin vahvistuessa suurvaltaidentiteetissä alkoi terrorismin uhkakuvan mukana vahvistua pelko ulkovaltojen puuttumisesta Venäjän sisäisiin asioihin. Tämä ei ollut uusi ilmiö vaan aika ajoin uusiutuva kansallinen uhkakuva,

joka itse asiassa oli läsnä koko tarkastellun ajanjakson Tshetsheniaan tunkeutuvien ulkopuolisten kansainvälisten terroristien muodossa. Kansainvälisen terrorismin uhkakuvasta tuli näin Lännen (USA) ja Venäjän identiteettejä erottava tekijä. Käytännössä tässä esitetty kertomus esitaistelijaj- ja uhri-identiteetin muutoksesta kaitsijaj- ja suurvaltaidentiteettiin on karkea pelkistys monilla eri tasoilla käydyistä diskursseista. Sitä ohjaavat tarkastellut tapaukset ja aikarajaus. Lisäksi eri diskurssit esiintyivät jatkuvasti, eikä esimerkiksi globaali diskurssi koskaan hiljentynyt kokonaan, eikä näin ollen myöskään Venäjän Länteen rakentunut identiteetti. Potentiaalia toisenlaisiin kehityskulkuihin oli olemassa. Kansainvälisen järjestelmän globaali diskurssi olisi voinut rakentua eheämmäksi ja nousta johtavaan asemaan, jolloin sen ja Venäjän globaalien diskurssien välille olisi ehkä muodostunut jaettu merkitysrakenne. Tällöin olisi voinut rakentua käsitys jaetusta turvallisuudesta sekä pohja identiteettien ja intressien hyväksynnälle. Edellä hahmotellun kertomuksen tavoitteena on kuitenkin pelkistää monitasoisen terrorismin suhteen määrittävän diskursiivisesti muotoutuvan valtioidentiteetin ydin, joka epäilemättä USA:n, Euroopan ja Keski-Aasian (SCO:n) sekä Kaukasuksen yhteydessä näyttäytyy jossain määrin eri tavoin.

Venäjän suhde kansainväliseen terrorismiin ja sen vastaiseen taisteluun on valitun teoreettisen näkökulman kehyksessä selvä: Venäjä pyrki määrittelyyn osallistumalla rakentamaan Länttä ja samalla itseään sen osaksi. Tämä ulko- ja turvallisuuspoliittinen toiminta olisi voinut johtaa Venäjän jo vuonna 2000 selkeästi esittämän pragmaattisrealistisen suurvaltaidentiteetin kansainväliseen hyväksymiseen. Kansainvälisen terrorismin uhkakuva ja sen vastainen taistelu politisoitui kuitenkin voimakkaasti USA:n ja sen liittolaisten toiminnan haastaessa Venäjän näkemyksen ja suurvaltaidentiteetti jäi vaille hyväksyntää. Kansainvälisen terrorismin uhkakuvasta ja sen vastaisesta taistelusta tuli kamppailun kohde niiden määrittelyyn liittyvän vallan johdosta. Vuoden 2001 syyskuun terrori-iskut olivat niin sanottu mahdollisuuksien ikkuna, joka sulkeutui, koska valtioiden käsitykset identiteeteistään, intresseistään ja turvallisuudestaan olivat tapahtuman yhdistävää potentiaalia vahvemmat. Menemättä enää tarkemmin siihen, mitä nämä identiteetit tai intressit olivat tai miksi ne erosivat tai eivät yhdistyneet, voidaan päätelmien lopuksi tarkastella, miten kansainvälisen terrorismin uhkakuva rakentui ja mikä siitä teki niin kiistellyn, että sen yhdistävä voima ei riittänyt globaalien liiton perustamiseen ja Venäjän ”lännettymiseen” tai Lännen ”venäläistymiseen.”

Kansainvälisen terrorismin uhkakuvaan rakentui tarkasteltujen selonteiden piirissä alusta alkaen ristiriitoja, jotka tekivät siitä epävakaa. Ensiksikin USA pyrki määrittelemään terrorismin itsensä kautta, jolloin muut valtiot joutuivat hyväksymään sen näkemyksen

mukana myös USA:n arvot ja intressit. Venäjä pyrki samaan Tshetshenian kautta, mikä johti kamppailuun. Toiseksi USA laajensi terrorismin uhkakuvaa liittämällä siihen aikaisempia uhkakuvia, kuten epävakaat ja pahat valtiot, jotka tukivat terrorismia (käsite ”Axis of Evil” ei esiintynyt tarkastelluissa selonteoissa). Tämä johti kamppailuun siitä, mitä nämä valtiot olivat, sillä määrittely haastoi kansainvälisen järjestelmän tärkeimmät yhteiset ymmärrykset eli valtioiden suvereenisuuden ja loukkaamattomuuden ja tietenkin näiden valtioiden ja niiden liittolaisten havaitut identiteetit ja intressit. Tämä uhkakuvan laajennus heikensi sen voimaa entisestään USA:n näkemyksen joutuessa laajan vastarinnan kohteeksi, johon myös Venäjä liittyi. Kolmas terrorismin uhkakuvaa heikentänyt tekijä oli sen suhde islamiin ja arvoihin yleensä. Minkälaisia USA:n terrorismin rakennelmat ikinä olivatkaan, ne pyrkivät rakentumaan kiihkouskonnollisuuden ja Lähi-idän sekä Keski-Aasian ympärille. Lisäksi ne olivat kategorisesti ei-kristittyjä ja ei-demokraattisia. Uhkakuvan kautta Länsi (USA ja Eurooppa) sekä Venäjä lähtivät määrittelemään ”oikeaa islamia”, johon islamilaisen maailman olisi pitänyt mukautua. Ymmärrettävästi pyrkimys synnytti vastarintaa. Kun islamin määrittelyyn yhdistettiin demokratian käsitteen kautta oikeutus arvottaa valtioiden poliittisia ja yhteiskunnallisia järjestyksiä, ei yhteisymmärrystä enää kyetty saavuttamaan edes Lännen sisällä. Venäjä tulkitsi arvojen ajamisen realistisen ja sivilisaatiodiskurssin kehyksessä geopolittiseksi suurvaltapolitiikaksi, jolloin USA:n terrorismin vastainen taistelu menetti legitiimiytensä (tähän yhdistyi USA:n havaittu unilateraali toiminta). Lisäksi Venäjän näkemys terrorismista alueita valtaavana ja islamilaisen valtion perustamista ajavana voimana oli varsin vieras läntiselle diskurssille. Globaali arvojen taistelu ja perinteinen valloittamiseen perustuva uhkakuva eivät kohdanneet. Neljäs terrorismin uhkakuvan ongelma syntyi terrorismin luonteesta: oliko se verkostoitunut maailmanlaajuinen yhteiskuntiin tunkeutuva kiihkouskonnollinen voima vai maantieteelliset juuret omaava valtioiden ulkopuolinen radikaali voima? Keitä terroristit olivat ja mitkä olivat heidän motiivejaan, oli jatkuvan määrittelyn kohteena. Terrorismin luonteella oli yhteys terrorismin vastaisen taistelun oikeutettuihin keinoihin, jolla taas oli yhteytensä yksilöiden ja valtioiden oikeuksiin. Tässä tapauksessa esim. Venäjän näkemys Tshetsheniasta ei osunut yksiin Lännen näkemyksen kanssa, joka oli määritellyt Tshetshenian tilanteen aikaisemmin vapaustaisteluksi. Vaikka Tshetshenia määrittyikin osittain kansainvälisen terrorismin kautta, uhkakuva ei riittänyt selittämään kaikkia konfliktiin liittyviä tekijöitä. Viidentenä uhkakuvan ongelmana voi pitää eri merkitysrakenteiden tuottamien terrorismin vastaisen taistelun oikeutuksen muotoja. Heti syyskuun 11. päivän iskujen jälkeen taistelulla oli moraalinen oikeutus, mutta tämän korvasi pian kaksi erilaista näkemystä: voimaan ja laillisuuteen pohjautuvat. Kyse oli siitä, missä määrin ja kenen ehdoilla kansainvälisen järjestelmän normeja tulisi muuttaa terrorismin kukistamiseksi.

Tutkielman tulosten puitteissa näyttäisi siltä, että aikaisemman tutkimuksen löydökset ja analyysissä käytetyt terrorismin tasot ovat ohjanneet Venäjän omaa käsitystä terrorismista. Globaali, rajat ylittävä ja kansallinen terrorismi esiintyivät tarkastelluissa selonteoissa ja kiinnittyivät esim. Al-Qaidaan, Hizb-ut-Tahririin ja Tshetsheniaan. Niiden piirissä tarkastellut tapaukset myös tuottivat toisistaan eroavia uhkakuvia, joskin tasojen diskurssiivinen yhteys oli välistä hyvin vahva. Käytännössä tasot kuvasivat Venäjän kertomuksissa esiintyvän terrorismin uhkakuvan eri vaiheita ja yhdistyivät kertomuksien kautta yhdeksi uhkakuvaksi. Niillä oli kuitenkin omat maantieteelliset kehyksensä kansallisen sitoutuessa Tshetsheniaan, rajat ylittävän Kaukasukselle ja Keski-Aasiaan ja globaalin yhdistäessä Moskovon ja Beslanin Lontooseen Madridiin. Se, mikä taso oli milloinkin uhkakuvan perustana, riippui pitkälti vallinneesta merkitysrakenteesta ja kontekstista. Uhkakuvan monien ilmenemismuotojen voidaan väittää joko lisänneen tai vähentäneen sen epävakautta riippuen siitä, mikä tapahtuma oli kyseessä ja ketä uhkakuvan määrittelyyn osallistui.

Kansainvälisen terrorismin uhkakuvan epävakaus tiivistyi Venäjän diskurssissa kaksoisstandardien käsitteeseen. Tämä tarkoitti terroristien määrittelyä eri näkökulmasta eri tavalla ja täten käytettävien keinojen erilaista määrittelyä ja lopulta terroristien vastustajien määrittelyä eri tavalla. Määrittely sai usein selkeitä merkitysijöitä, kuten määrättyjen henkilöiden tai järjestöjen nimiä. Tällä tavalla kaksoisstandardien koettu epäreilisuus ja terrorismin määrittelyn poliittisuus tavallaan kutsuttiin merkitysijään. Ulko- ja turvallisuuspoliittisessa diskurssissa esiintyviin nimiin liittyy voimakas symbolinen valta, jolloin niitä voitiin käyttää irrallaan kontekstista määrättyjen toimenpiteiden perustelemiseksi. Tällainen uhkakuvan erityisen vahva politisoituminen johti sen heikkenemiseen entisestään yhteisenä ymmärryksenä. Politisoituminen todisti myös sen teoreettisen oletuksen puolesta, että uhkakuvat olivat eliitin muokattavissa. Täysin eliitin vallassa terrorismin uhakuva ei kuitenkaan ollut, mistä on todisteena käyty kamppailu. Kansainvälisen terrorismin uhkakuvasta itsestään on kuitenkin vaikea käyttää yhteisen ymmärryksen käsitettä kansainvälisellä tasolla ja etenkin Venäjän suhteen. Politisoituminen, eri toimijoiden esittämät lisäykset ja laajennukset sekä kansainvälisen järjestelmän hyväksytyt normit rikkovat oikeutuspyrkimykset estivät uhkakuvaa rakentumasta yhteiseksi ymmärrykseksi. Venäjän tasolla uhkakuvalla oli voimakkaampi rakenteellinen voima ja sen kautta tulkittiin useita ulko- ja turvallisuuspoliittisia tapahtumia vuosina 2001-2007. Uhkakuvan rakentamat identiteetit ja intressit tukivat kuitenkin vahvasti jo aikaisempia rakennelmia tarjoten aluksi

uuden näkökulman, mutta samaistuen myöhemmin vuotta 2001 edeltäneisiin identiteetteihin ja intresseihin.

Tutkielman tarkastelemien selonteiden puitteissa kansainvälisen terrorismin epävakaa uhkakuva lopulta hiljeni. Tämän työn piiriin ei kuulu vastata kysymykseen, miksi näin kävi, mutta muutama huomio lienee paikallaan. Tshetshenian hiljentyminen kansainvälisen järjestelmän tasolla synnytti tilanteen, jossa Venäjän toiminta Pohjois-Kaukasuksella on epäsuorasti hyväksytty. Hiljaisuus korostaa näkemystä Venäjän etupiiristä ja valtiollisesta koskemattomuudesta ja on täten äänetön hyväksyntä sen suurvaltaidentiteetille. Mikäli väkivaltaisuuksia mm. Ingushetiassa tai Pohjois-Ossetiassa eivät vaadi suuria siviiliuhreja, Venäjän näkemystä terrorismin vastaisesta operaatiosta tuskin haastetaan. Määrätyin varauksin voidaankin esittää, että vaikka kansainvälinen terrorismi epäonnistui uhkakuvana yhdistämään Lännen ja Venäjän turvallisuuden, se edes auttoi Venäjää selviämään 1990-luvun identiteettikriisistä. Vaikka Tshetshenian ei hyväksyttyään, on Venäjän suurvaltaidentiteetti ainakin osittain hyväksytty.

Tutkielmassa on lähestytty kansainvälisen terrorismin ja Venäjän suhdetta konstruktivistisesta näkökulmasta käsin. Muodostettu teoria auttoi ohjaamaan analyysiä ”miten” –kysymysten pariin, mutta analyysin edetessä osoitti myös, kuinka kansainvälisen politiikan ja strategian tutkimuksessa ”miksi” –kysymykset kaipaavat myös selitystä. Erityisesti hiljaisuuksien tutkiminen, jota esimerkiksi Jennifer Milliken on painottanut, vaatii kausaali- ja konstituovien suhteiden pohdintaa. Pelkkä vastakkainasetteluiden tutkiminen johtaa liian mielivaltaisiin tulkintoihin. Teorian ja aikaisemman tutkimuksen ohjaamana valitut tapaukset olivat pääasiassa tutkittavaa ilmiötä edustavia ja täyttivät niille asetetut kriteerit, mutta mm. Nevski Ekspressin ja Andizhanin tapauksissa käytössä ollut materiaali jäi vähäiseksi, mikä saattoi ohjata tulkintaa ennakko-oletusten mukaiseksi. Tapausten määrä kuitenkin paikkaa näiden tapausten mahdollisesti alentunutta todistusarvoa. Toisena aineistoon liittyvänä heikkoutena voidaan pitää sitä, ettei siihen kuulunut venäjänkielistä materiaalia. Tästä huolimatta, tutkimuksen kohteen ollessa Venäjän osallistuminen kansainvälisen järjestelmän diskurssiin, voidaan tuloksia pitää valideina. Kolmas aineistoon liittyvä ongelma oli kykenemättömyys tarkastella venäläisen kansallisen tason terrorismin tilaa vuonna 2007. Ilmiötä koskevaa diskurssia esille kutsuvaa tapausta oli vaikea löytää. Valittu Nevski Ekspressin tapaus oli tunnetuin. Ingushetian ja Pohjois-Ossetian tapahtumien tarkastelu olisi voinut tarjota merkitysrikkaamman tutkimuskohteen. Neljäs aineistoon ja metodiin liittynyt ongelma oli analyysin painottuminen USA:n ja Venäjän välisen diskursiivisen suhteen tarkasteluun. Muut toimijat otettiin huomioon useissa tapauksissa lähinnä kontekstina. Tämä

johtui joidenkin toimijoiden (esim. NATO) kohdalla lähdeaineiston köyhyydestä. Keskittyminen USA:han läntisen diskurssin muovaajana voidaan kuitenkin perustella sen merkittävällä asemalla terrorismin vastaisessa sodassa. Lisäksi USA ja Venäjä olivat selkeässä vuorovaikutussuhteessa monessa tapauksessa. Yleisesti ottaen tutkielmassa saatiin vastaukset esitettyihin kysymyksiin ja saatiin lisäksi todisteita siitä, että ulko- ja turvallisuuspolitiikan diskurssianalyttinen teoria vastaa kuvauksena sosiaalisen todellisuuden prosessia. Kuten tutkielman tieteenfilosofinen perusta kuitenkin osoittaa, tämä ei tarkoita sosiaalisen todellisuuden prosessin paljastamista vaan enemmän tai vähemmän hyvin perustelua tulkintaa.

Tässä tutkielmassa esitetyt tulkinnot jättävät kuitenkin jälkeensä monia kysymyksiä, jotka kaipaavat jatkotutkimusta. Ensinnäkin olisi erittäin mielenkiintoista verrata Venäjän diskurssia islamilaisiin / muslimidiskursseihin, koska tutkielman piirissä on kyetty tarkastelemaan vain erittäin suppeaa osaa terrorismidiskurssista ja koska islamilainen kulttuuri on läntisen (ja osittain Venäjän) kansainvälisen terrorismi diskurssin kohde. Toiseksi tulisi tutkia Venäjän venäjänkielistä ja kotimaista terrorismidiskurssia, jotta Tshetshenian hiljentymistä ja uusien uhkakuvien syntymistä voitaisiin tarkastella. Koska Nevski Ekspressin tapaus jätti valitusta näkökulmasta tyhjäksi terrorismin sisällön, tulisi tapausta ehdottomasti tutkia lisää. Kolmanneksi ulko- ja turvallisuuspolitiikan diskurssianalyttinen teoria kaipaa tarkennuksia mm. toiseuden laadullisten erojen systematisoinniksi. Tutkielma kaipasi selkeämpää näkökulmaa toiseuden eri muotoihin, mikä olisi edesauttanut subjektien ja identiteettien rakentamista ja tulkintaa. Lisäksi teoriaa kannattaisi suunnata pikemminkin uhkakuvien kuin identiteettien ja intressien tarkasteluun. Tämä johtuu uhkakuvien poliittisesta latautuneisuudesta, jolloin niiden yhteydessä muodostuvat identiteetit ja intressit saattavat olla korostuneen tarkoitushakuisia. Tästä huolimatta ei tule unohtaa järempää sosiaalisia rakenteita vaan uhkakuvia tulee tarkastella aikaisempiin yhteisiin ymmärryksiin perustuen. Työssä esimerkiksi havaittiin terrorismin takana viitteitä paljon pitkäikäisemmästä ja kenties voimakkaammasta venäläisestä vallatuksi tulemisen uhkakuvasta.

Lopuksi voidaan huomauttaa, että Venäjän ja kansainvälisen terrorismin uhkakuvan suhde ei ole toki päättynyt vaan jatkuu ja kehittyy edelleen. Tämän suhteen seuraaminen ja tutkiminen tulevaisuudessakin on tärkeää. Tutkielma on vähintään osoittanut, että kansainvälisen terrorismin uhkakuva, kuten mikä tahansa muu uhkakuva, on tehokas vallankäytön oikeuttava käsite. Se antaa esimerkiksi suurvalloille oikeuden puuttua pienempien ja heikompien valtioiden asioihin.

LÄHTEET

Kirjallisuus

- Abdullajev, Nabi (2004) Chechenya Ten Years Later. *Current History* 103(675), 332-336.
- Abdullajev, Nabi & Simon Saradzhyan (2006) The Trade-offs between Security and Civil Liberties in Russia's War on Terror: The Regional Dimension. *Demokratizatsiya* 14(3), 361-406.
- Adler, Emmanuel (1997) Seizing the Middle Ground: Constructivism In World Politics. *European Journal of International Relations* 3(3), 319-363.
- Adler, Emmanuel (2002) Constructivism in International Relations. Teoksessa Carlsnaes, Walter, Risse, Thomas & Beth A. Simmons (ed.) (2002) *Handbook of International Relations*. Sage Publications, London. S. 95-110.
- Aggestam, Lisbeth (1999) "Role Conceptions and the Politics of Identity in Foreign Policy" *ARENA Working Papers* 99/8.
- Archer, Toby (2004) *Kansainvälinen terrorismi ja Suomi*. UPI-raportti 7/2004. Otamedia Oy, Espoo.
- Aurelius, Marcus (2006) *Meditations*. Penguin Books Ltd, London.
- Baker, Simon (2006) *Ancient Rome. The Rise and Fall of an Empire*. BBC Books, London.
- Birgersson, Susanne Michele (2002) *After the Breakup of a Multi-Ethnic Empire. Russia, Successor States, and Eurasian Security*. Praeger, Westport.
- Blanche, Ed (2006) From Russia "with Love". *Middle East* # 370, 34-37.
- Blank, Stephen (2003) The Future of Russo-American Partnership. *Demokratizatsiya* 11(2), 183-197.
- Boekle, Henning, Nadoll, Jörg & Bernhard Sthal (2001) *European Foreign Policy and National Identity: Detecting the Link*. <http://www.politik.uni-trier.de/forschung/pafe_canterbury.pdf> 16.9.2003.
- Bonnell, Victoria E. & Breslauer, George (2003) Soviet and Post-Soviet Area Studies. Teoksessa Szanton, David L. (ed.) (2003) *The Politics of Knowledge: Area Studies and the Disciplines*. <<https://www.milnet.fi/www.ciaonet.org/frame/bookfrm.html>> 10.7.2007.
- Bowers, Stephen R., Akhmadov, Yavus & Ashley Ann Derrick (2004) Islam in Ingushetia and Chechenya. *The Journal of Social, Political, and Economic Studies* 29(4), 395-407.
- Bremmer, Ian & Zaslavsky, Alexander (2001) Bush and Putin's Tentative Embrace. *World Policy Journal* 18(4), 11-17.
- Bugajski, Janusz & Marek Michalewski (ed.) (2005) *Toward an Understanding of Russia*. Council on Foreign Relations. <<https://www.milnet.fi/www.ciaonet.org/frame/bookfrm.html>> 10.7.2007.

- Burchill, Scott et al. (2005) *Theories of International Relations*. Palgrave Macmillan, New York.
- Buzan, Barry (1991) *People, States & Fear. An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*. Harvester Wheatsheaf, London
- Buzan, Barry, Weaver, Ole & Jaap D. Wilde (1998) *Security: a New Framework for Analysis*. Boulder, Rienner.
- Buzan, Barry & Wæver, Ole (2003) *Regions and Powers: The Structure of International Security*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Carlsnaes, Walter, Risse, Thomas & Beth A. Simmons (ed.) (2002) *Handbook of International Relations*. Sage Publications, London.
- Carlsnaes, Walter (2002) Foreign Policy. Teoksessa Carlsnaes, Walter, Risse, Thomas & Beth A. Simmons (ed.) (2002) *Handbook of International Relations*. Sage Publications, London. S. 331-349.
- Cederman, Lars-Erik & Daase, Christopher (2003) Endogenizing Corporate Identities: The Next Step in Constructivist IR Theory. *European Journal of International Relations* 9(1), 5-35.
- Checkel, Jeffrey T. (1998) The Constructivist Turn in International Relations Theory. *World Politics* 50 (January 1998), 324-348.
- Cohen, Ariel (2002) Russia, Islam and the War on Terrorism. An Uneasy Future. *Demokratizatsiya* 10(4), 556-567.
- Coleman, Mat (2003) The Naming of 'Terrorism' and Evil 'Outlaws': Geopolitical Place-Making After 11 September. *Geopolitics* 8(3), 87-104.
- Colin, Guillaume (2004) *Russian Foreign Policy Discourse During the Kosovo Crisis: Internal Struggle and the Political Imaginaire*. Research in Question N° 12. Centre d'études et de recherches internationales Sciences Po.
<<http://www.ciaonet.org/wps/cer004/cer004.pdf>> 19.3.2007
- Cornell, Svante C. (2001) *Small nations and great powers: A Study of Ethnopolitical Conflict in the Caucasus*. Curzon Press, Richmond.
- Courtois, Stéphane, Werth, Nicolas, Panné, Jean-Louis, Paczkowski, Andrej, Bartosek, Karel & Jean-Louis Margolin (2000) *Kommunismin musta kirja. Rikokset, terrori, sorto*. Werner Söderström, Helsinki.
- Cronin, Isaac (ed.) (2002) *Confronting Fear. A History of Terrorism*. Thunder's Mouth Press, London.
- Devetak, Richard (2005) Critical Theory. Teoksessa Burchill, Scott et al. (2005) *Theories of International Relations*. Palgrave Macmillan, New York. S. 141-147.
- Diez, Thomas (1999) Constructing Threat, Constructing Political Order: On the Legitimation of an Economic Community in Western Europe. *Journal of International Relations and Development* 2(1). <http://www.ciaonet.org/olj/jird/jird_99dit01.html> 19.3.2007

- Dijk, Teun A. van (ed.) (1985) *Handbook of Discourse Analysis. Volume 1: Disciplines of Discourse*. Academic Press Inc, London.
- Dijk, Teun A. van (ed) (1985b) *Handbook of Discourse Analysis. Volume 4: Discourse Analysis in Society*. Academic Press Inc., London.
- Donaldson, Robert H. & Joseph L. Noguee (1998) *The Foreign Policy of Russia*. M. E. Sharpe Inc., New York.
- Elgström, Ole (2000) Do Images Matter? The Making of Swedish Neutrality: 1834 and 1853. *Cooperation and Conflict* 35(3), 243-267.
- Eriksson, Johan, 1999. 'Observers or Advocates? On the Political Role of Security Analysts', *Cooperation and Conflict* 34(3), 311-330.
- Fairclough, Norman (1992) *Discourse and Social Change*. Polity Press, Cambridge.
- Forsberg, Tuomas (1997) *Buying Security, Selling Victories. A Constructivist Analysis of the Role of Positive Economic Sanctions in German Unification and the Dispute Over the Kurile Islands*. PhD dissertation. University of Wales, Aberystwyth.
- Glenn, John, Howlett, Darryl & Stuart Poore (2004) *Neorealism versus Strategic Culture*. Ashgate, Aldershot.
- Groskopf, Viv (2004) Chechenya's Deadly "Black Widows". *New Statesman* 17(823), 32-33.
- Gvosdev, Nicolas (2002) Moscow Nights, Eurasian Dreams. *The National Interest* 2002(68), 155-160.
- Guzzini, Stefano (2000) A Reconstruction of Constructivism in International Relations. *European Journal of International Relations* 6(2), 147-182.
- Hahn, Gordon M. (2003) The Past, the Present and the Future of the Russian Federal State. *Demokratizatsiya* 11(3), 343-362.
- Hahn, Gordon M. (2005) The Rise of Islamist Extremism in Kabardino-Balkariya. *Demokratizatsiya* 13(4), 543-592.
- Hansen, Lene (1997) A Case of Seduction? Evaluating the Poststructuralist Conceptualization of Security. *Cooperation and Conflict* 32(4), 369-397.
- Hansen, Lene (2006) *Security as Practice. Discourse Analysis and the Bosnian War*. Routledge, New York.
- Heikka, Henriikki (2005) Republican Realism in Finnish Strategic Culture in Historical Perspective. *Cooperation and Conflict* 40(1), 91-119.
- Hopf, Ted, Kratochwil, Friedrich V. & Richard Ned Lebow (2000) "Reflexivity: Method and Evidence" <<http://www.ciaonet.org/wps/hot01/hot01.html>> 20.3.2007.
- Hosking, Geoffrey (2001) *Russia and the Russians. From Earliest Times to 2001*. Penguin Books, London.

- Huntington, Samuel (1996) *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. Simon & Schuster, New York.
- Huysman, Jef (1998) Security! What Do You Mean? From Concept to Thick Signifier. *European Journal of International Relations* 4(2), 226-255.
- Jackson, Nicole J. (2006) International Organizations, Security Dichotomies and the Trafficking of Persons and Narcotics in Post-Soviet Central Asia: A Critique of the Securitization Framework. *Security Dialogue* 37(3), 299-317.
- Jackson, Robert & Sorensen, Georg (2003) *Introduction to International Relations. Theories and approaches*. Oxford University Press Inc., New York. S. 250-253.
- Jackson, William D. (2002) Encircled Again: Russia's Military Assesses Threats in a Post-Soviet World. *Political Science Quarterly* 117(3), 373-400.
- Jepperson, Ronald L., Wendt, Alexander & Peter J. Katzenstein (1996) Norms, Identity and Culture in National Security. Teoksessa Katzenstein, Peter J. (ed.) (1996) *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*. Columbia University Press, New York. <<https://www.milnet.fi/www.ciaonet.org/frame/bookfrm.html>> 3.7.2007.
- Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Eero Suoninen (1999) *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Vastapaino, Tampere.
- Jokinen, Christian & Anssi Kullberg (2006) *Separatismi ja islamismi. Kansallismieliset ja islamistiset liikkeet Euraasian konflikteissa*. Kustannus Oy Suomen Mies, Jyväskylä.
- Jones, Richard W. (1999) *Security, Strategy, and Critical Theory*. Lynne Rienner Publishers, Boulder.
- Juntunen, Alpo (2003) *Itään vai länteen? Venäjän vaihtoehdot*. Helsinki, Gummerus.
- Kaliber, Alper (2005) Securing the Ground Through Securitized 'Foreign' Policy: The Cyprus Case. *Security Dialogue* 36(3), 319-337.
- Katzenstein, Peter J. (ed.) (1996) *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*. Columbia University Press, New York. <<https://www.milnet.fi/www.ciaonet.org/frame/bookfrm.html>> 3.7.2007.
- Katzenstein, Peter J. (2002) Same War, Different Views: Germany, Japan and the War on Terrorism. *Current History* 101(658), 427-435.
- Karppinen, Antti (2003) *Minne troikka rientää?* Werner Söderström Osakeyhtiö, Helsinki.
- Kerttunen, Mika (2007) *Uudet uhkat?* Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos. Julkaisusarja 2 No 37. Edita Prima Oy, Helsinki
- Kitfield, James (2001) Putin's Leap of Faith. *National Journal* 33(40), 3068-3071.
- Knudsen, Olaf F. (2001) Post-Copenhagen Security Studies: Desecuritizing Securitization. *Security Dialogue* 32(3), 355-368.
- Krause, Keith (1998) Critical Theory And Security Studies. The Research Programme 'Critical Security Studies' *Cooperation and Conflict* 33(3), 298-333.

- Kukkola, Juha (2006) *Terrorismi ja Venäjä. Kansainvälisen terrorismin uhkakuva Venäjän federaation ulkopoliittisissa selonteissa 1993-2006*. Julkaisematon sotatieteiden kandidaattityö. Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Lieven, Dominic (2000) *Empire. The Russian Empire and Its Rivals*. Yale University Press, London.
- Lo, Bobo (2004) Mullahs, Militants, Missiles. *The World Today* 60(11), 15-17.
- Luostarinen, Heikki (1989) Finnish Russophobia: The Story of an Enemy Image. *Journal of Peace Research* 26(2), 123-137.
- Luukkanen, Arto (2001) *Hajoaako Venäjä?: Venäjän valtiollisuuden kehitys vuosina 862-2000*. Edita, Helsinki.
- Malcolm, Neil, Alex Pravda, Roy Allison & Margot Light (1996) *Internal Factors in Russian Foreign Policy*. Oxford University Press, New York.
- McDonald, Matt (2005) Constructing Insecurity: Australian Security Discourse and Policy Post-2001. *International Relations* 19(3), 297-320.
- March, James G. & Johan P. Olsen. (1998) The Institutional Dynamics of International Political Orders. *International Organization* 52(4), 943-69.
- Martin, Gus (2003) *Understanding Terrorism. Challenges, Perspectives, and Issues*. Sage Publications, Thousand Oaks.
- Milliken, Jennifer (1999) The Study of Discourse in International Relations: A Critique of Research and Methods. *European Journal of International Relations* 5(2), 225-254.
- Mitzen, Jennifer (2006) Ontological Security in World Politics: State Identity and the Security Dilemma. *European Journal of International Relations* 12(3), 341-370.
- Neumann, Iver B. (1996) *Russia and the Idea of Europe. A Study in identity and international relations*. London, Routledge.
- Neumann, Iver B. (1999) *Uses of the other. "The East" in European identity formation*. Manchester, Manchester University Press.
- Neumann, Iver B. & Henriikki Heikka (2005) Grand Strategy, Strategic Culture, Practice. The Social Roots of Nordic Defence. *Cooperation and Conflict* 40(1), 5-23.
- Onuf, Nicholas (2002) *Worlds of Our Making: The Strange Career of Constructivism in International Relations*. Workshop on "(Re)Constructing Constructivist IR Research," Center of International Studies, University of Southern California, October 6, 2001. <<https://www.milnet.fi/www.ciaonet.org/frame/oljourfrm.html>> 19.3.2007.
- Patomäki, Heikki (2002) *After International Relations. Critical realism and the (re)construction of world politics*. Routledge, London.
- Palonkorpi, Mikko & Smith, Hanna (2005) Venäjä ja terrorismin vastainen sota. *Idäntutkimus* 1/2005, 15-26.

- Piotrowski, Marcin A. (2005) Russia's Security Policy. Teoksessa Bugajski, Janusz & Michalewski, Marek (ed.) (2005) *Toward an Understanding of Russia*. Council on Foreign Relations. <<https://www.milnet.fi/www.ciaonet.org/frame/bookfrm.html>> 10.7.2007
- Politkovskaja, Anna (2004) *Putin's Russia*. Harvill, London.
- Prizel, Ilya (1998) *National Identity and Foreign Policy. Nationalism and leadership in Poland, Russia and Ukraine*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Puistola, Juha-Antero & Janne Herrala (2006) *Terrorismi Euroopassa. Terrorismi äärimmäisen poliittisen, taloudellisen ja kulttuurisen turhautumisen ilmentymänä*. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.
- Puistola, Juha-Antero (2007) Terrorismi. Teoksessa Kerttunen, Mika (ed.) (2007) *Uudet uhkat? Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos*. Julkaisusarja 2 No 37. Edita Prima Oy, Helsinki. S. 67-83.
- Pursiainen, Christer (1998) *Beyond Sovietology. International Relations Theory and the Study of Soviet/Russian Foreign and Security Policy*. Ulkopoliittinen instituutti, Helsinki.
- Pursiainen, Christopher (2000) *Russian Foreign Policy and International Relations Theory*. Ashgate, Cornwall.
- Prizel, Ilya (1998) *National Identity and Foreign Policy. Nationalism and leadership in Poland, Russia and Ukraine*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Rancour-Laferrieren, Daniel (2000) *Russian Nationalism from an Interdisciplinary Perspective: Imagining Russia*. The Edwin Mellen Press, New York.
- Rantapelkonen, Jari (2006) *The Narrative Leadership of War. Presidential Phrases in the 'War on Terror' and Their Relation to Information Technology*. Julkaisusarja 1 n:o 34. Department of Leadership and Management studies, National Defence University, Helsinki.
- Raitasalo, Jyri (2005) *Constructing War and Military Power After the Cold War. The Role of the United States in the Shared Western Understandings of War and Military Power in the post-Cold War Era*. Julkaisusarja 1 n:o 21. Department of Strategic and Defence Studies, National Defence College. Edita Prima Oy, Helsinki.
- Reus-Smith, Christian (2005) Constructivism. Teoksessa Burchill, Scott et al. (2005) *Theories of International Relations*. Palgrave Macmillan, New York. S. 189-212.
- Risse, Thomas (2000) "Let's Argue!": Communicative Action in World Politics. *International Organization* 54(1), 1-39.
- Saukkonen, Pasi (1998) Kansallisvaltion identiteettipolitiikkaa. Kansallinen identiteetti politiikan tutkimuksen käsitteenä. *Politiikka* 40(3), 212-225.
- Schmidt, Brian C. (2002) On the History and Historiography of International Relations. Teoksessa Carlsnaes, Walter, Risse, Thomas & Beth A. Simmons (ed.) (2002) *Handbook of International Relations*. Sage Publications, London. S. 3-22.
- Shannon, Vaughan P. (2005) Wendt's Violation of the Constructivist Project: Agency and Why a World State is Not Inevitable. *European Journal of International Relations* 11(4), 581-587.

- Shevtsova, Lilia (2003) *Putin's Russia*. Carnegie Endowment for International Peace, Washington D.C.
- Shlapentokh, Vladimir (2005) The Terrorist Basajev as a Major Political Actor in Russia. *World Affairs* 167(4), 139-145.
- Simons, Greg (2006) The Use of Rhetoric and the Mass Media in Russia's War on Terror. *Demokratizatsiya* 14(4), 579-600.
- Sinclair, Andrew (2003) *An Anatomy of Terror. A History of Terrorism*. Macmillan, London.
- Sipilä, Joonas & Erko Mikkola (ed.) (2004) *Terrorism and Couter-Terrorism. Impact on Defence and other Security Systems*. MPKK Julkaisusarja 2, N:o 25. Edita Prima, Helsinki.
- Szanton, David L. (ed.) (2003) *The Politics of Knowledge: Area Studies and the Disciplines*. <<https://www.milnet.fi/www.ciaonet.org/frame/bookfrm.html>> 10.7.2007.
- Titscher, Stefan, Meyer, Micheal, Wodak, Ruth & Eva Vetter (2000) *Methods of Text and Discourse Analysis*. London, SAGE Publications.
- Trenin, Dmitri (2005) *Russia and anti-terrorism*. Carnegie Endowment for International Peace. <<http://www.carnegie.ru/en/print/72290-print.htm>> 15.9.2005.
- Trubnikov, Viacheslav (2003) A New Philosophy to Combat Terrorism is Emerging. *International Affairs* 49(6), 39-45.
- Visuri, Pekka (1997) *Turvallisuuspolitiikka ja strategia*. WSOY, Juva.
- Walt, Stephen M. (1998) *International relations: one world, many theories*. <http://www.findarticles.com/cf_0/m1181/n110/20492564/print.jhtml> 11.9.2003.
- Weaver, Ole (1996) *Discourse Analysis as Foreign Policy Theory: The Case of Germany and Europe*. Center for German and European Studies, University of California at Berkeley. <<https://www.milnet.fi/www.ciaonet.org/frame/oljourfrm.html>> 19.3.2007.
- Weldes, Jutta (1996) Constructing National Interests. *European Journal of International Relationships* 2(3), 275-318.
- Wendt, Alexander (1999) *Social Theory of International Politics*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Whitty, Garth (2004) Terrorism: Defining the Threat. Teoksessa Sipilä, Joonas & Erko Mikkola (ed.) (2004) *Terrorism and Couter-Terrorism. Impact on Defence and other Security Systems*. MPKK Julkaisusarja 2, N:o 25. Edita Prima, Helsinki. S. 9-13.
- Wiener, Antje (2003) Constructivism: The Limits of Bridging the Caps. *JIRD* 6(3), 252-275.
- Wiener, Antje (2006) Constructivist Approaches in International Relations Theory: Puzzles and Promises. *Constitutionalism Webpapers*, ConWEB No 5/2006. <<https://www.milnet.fi/www.ciaonet.org/wps/erpa039/erpa039.pdf>> 25.6.2007.

Wight, Colin (2002) *Philosophy of Social Science and International Relations*. Teoksessa Carlsnaes, Walter, Risse, Thomas & Beth A. Simmons (ed.) (2002) *Handbook of International Relations*. Sage Publications, London. S. 23-51.

Wilkinson, Paul (2001) *Terrorism versus Democracy. The Liberal State Response*. Frank Cass Publishers, London.

Williams, Michael C. (1999) The Practices of Security: Critical Contributions. *Cooperation and Conflict* 34(3), 341-344.

Williams, Michael C. (2003) Words, Images, Enemies: Securitization and International Politics. *International Studies Quarterly* 47, 511-531.

Zehfuss, Maja (2001) Constructivism and Identity: A Dangerous Liaison. *Journal of International Relations* 7(3), 315-348.

Zehfuss, Maja (2002) *Constructivism in International Relations. The Politics of Reality*. Cambridge University Press, Cambridge.

Internet-julkaisut

Lehdet ja muut julkaisut

Centre for Defence Information

CDI "Worldwide reorientation of U.S. military basing: Part II: Central Asia, Southwest Asia and the Pacific."

<<http://www.cdi.org/document/search/displaydoc.cfm?DocumentID=1759&StartRow=1&ListRows=10>> 24.3.2003.

CDI / Johnson's Russia List "Five Years After 9/11": The Kremlin's War on Terror."

<<http://www.cdi.org/russia/johnson/2006-206-15.cfm>> 2.1.2007.

CDI JRL "Putin's Munich Speech "cold shower", not Cold War –aide"

<<http://www.cdi.org/russia/johnson/2007-44-8.cfm>> 3.12.2007.

CDI "Country Reports on Terrorism 2006 – Russia"

<<http://www.cdi.org/russia/johnson/2007-102-42.cfm>> 23.6.2007.

Central Asia – Caucasus Analyst

The Central Asia-Caucasus Analyst "Making Sense of the Shanghai Cooperation Organization's Astana Summit"

<http://www.cacianalyst.org/view_article.php?articleid=3504> 29.7.2005.

The Central Asia-Caucasus Analyst "After Shanghai: Geopolitical Shifts in Eurasia"

<http://www.cacianalyst.org/view_article.php?articleid=4289> 30.6.2006.

The Central Asia – Caucasus Analyst "Central Asia Still Feeling Threatened by Radical Islam" <<http://www.cacianalyst.org/newsite/files/20060126Analyst.pdf>> 5.5.2007.

The Central Asia - Caucasus Analyst "Trenin The New Face of Chechen Terrorism"

<<http://www.cacianalyst.org/newsite/files/20030924Analyst.pdf>> 5.5.2007.

The Central Asia - Caucasus Analyst "Moscow's North Caucasus Policy Backfires"
<<http://www.cacianalyst.org/newsite/files/20050629Analyst.pdf>> 5.5.2007.

The Central Asia - Caucasus Analyst "Foreign Fighters and the Chechen Resistance: A Re-appraisal" <<http://www.cacianalyst.org/newsite/?q=node/4635>> 16.6.2007.

The Central Asia - Caucasus Analyst "The Killing of Abu al-Walid and the Russian Policy in Chechnya" <<http://www.cacianalyst.org/newsite/files/20040505Analyst.pdf>> 5.5.2007.

The Central Asia - Caucasus Analyst "With Saidullajev and Basajev Killed, Generation Change in the Chechen Leadership Nears"
<<http://www.cacianalyst.org/newsite/files/20060712Analyst.pdf>> 4.5.2007.

The Central Asia - Caucasus Analyst "Hizb-ut-Tahrir: Making Inroads into Kazakhstan"
<<http://www.cacianalyst.org/newsite/files/20030604Analyst.pdf>> 5.5.2007.

The Central Asia - Caucasus Analyst "HT Increasing Activity in Central Asia"
<<http://www.cacianalyst.org/newsite/files/20040114Analyst.pdf>> 5.5.2007.

The Central Asia - Caucasus Analyst "Terrorism in Uzbekistan: The IMU Remains Alive but Not Well" <<http://www.cacianalyst.org/newsite/files/20040505Analyst.pdf>> 5.5.2007.

The Central Asia - Caucasus Analyst "The Andinjan Disturbances and Their Implications"
<<http://www.cacianalyst.org/newsite/files/20050629Analyst.pdf>> 5.5.2007.

The Central Asia - Caucasus Analyst "Reading the Shanghai SCO Summit"
<<http://www.cacianalyst.org/newsite/files/20060712Analyst.pdf>> 4.5.2007.

The Central Asia - Caucasus Analyst "America Strikes Back? Geopolitical Rivalry in Central Asia and the Caucasus" <http://www.cacianalyst.org/view_article.php?articleid=4233>
24.6.2006.

Central Asia - Caucasus Analyst "The CIS is Dead: Long Live the CSTO"
<<http://www.cacianalyst.org/newsite/files/20060208Analyst.pdf>> 5.5.2007.

The Central Asia - Caucasus Analyst "Russia and China Unite Forces in "Peace Mission – 2007" <<http://www.cacianalyst.org/newsite/?q=node/4586/print>> 4.5.2007.

The Central Asia-Caucasus Analyst "Intolerance Among Russian Public"
<<http://www.cacianalyst.org/newsite/files/20030924Analyst.pdf>> 5.5.2007.

Helsingin Sanomat

Helsingin Sanomat "Uusi liittouma torjumaan terrorismia Keski-Aasiassa" 16.6.2001.

Helsingin Sanomat "Kiina pyrkii lisäämään vaikutusvaltaansa Keski-Aasiassa" 14.8.2003.

Helsingin Sanomat "Iran asettuu huomion keskipisteeksi Keski-Aasian maiden kokouksessa" 15.6.2006.

Jane's Terrorism & Security Monitor

Jane's Terrorism & Security Monitor "The Decline of Chechen Resistance"
<https://www.milnet.fi/www4.janes.com/subscribe/jtsm/doc_view.jsp?K2DocKey=/content1/>

janesdata/mags/jtism/history/jtism2006/jtism5012.htm@current&Prod_Name=JTSM&QueryText=> 6.6.2007.

Jane's Terrorism & Security Monitor "Chechen Jihadists Leave Dangerous Legacy"
<[### *Moscow Times*](https://www.milnet.fi/www4.janes.com/subscribe/jtism/doc_view.jsp?K2DocKey=/content1/janesdata/mags/jtism/history/jtism2006/jtism0866.htm@current&Prod_Name=JTSM&QueryText=> 6.6.2007.</p>
</div>
<div data-bbox=)

Moscow Times "Grisly Video Must Serve as Wake-Up Call"
<<http://www.cdi.org/russia/johnson/2007-175-6.cfm>> 22.8.2007.

The Moscow Times "2 Suspects Linked to Train Bomb" 6.11.2007
<<http://www.moscowtimes.ru/stories/2007/11/06/012.html>> 6.12.2007

Radio Free Europe / Radio Liberty

RFE/RL "Central Asia: Is Regional Turbulence Return Of The Great Game?"
<<http://www.rferl.org/featuresarticle/2005/07/5324D86C-D2EA-4FB4-8BE0-14C7B6B164D6.html>> 24.9.2005.

RFE/RL "Russia: New Bill on National Identity Generating Protests"
<<http://www.rferl.org/featuresarticle/2006/03/500c205b-3260-4ab9-a3b0-418718e7d5da.html>> 12.3.2006.

RFE/ RL " U.S./Russia: Zbigniew Brzezinski Assesses U.S.-Russia Relations"
<<http://www.rferl.org/featuresarticle/2005/05/b62307e1-832c-4fbc-ab91-ba8fa7a0eb24.html>> 12.3.2006.

RFE/RL "Russia/US: Experts Urge U.S. to Rethink Relations With Russia"
<<http://www.rferl.org/featuresarticle/2006/6/EDFB16F9-BC50-4CD7-A3C0-D78CFC0F684C.html>> 7.7.2006.

RFE/RL "Belarus, Russia Sign Last-Minute Gas Deal"
<<http://www.rferl.org/featuresarticle/2007/01/d64207bc-92e3-4a82-aecd-d3de240b7396.html>> 2.1.2007.

RFE/RL "Russia: Federation Council Backs Tatarstan Power-Sharing Bill"
<<http://www.rferl.org/featuresarticle/2007/07/8eb84ced-bbf4-411d-ac59-6cd0b253c203.html>> 25.7.2007.

RFE/RL "Russia: Rights Watchdogs Warn Of Emerging Nationalist Paramilitary Groups"
<http://www.rferl.org/features/features_Article.aspx?m=08&y=2005&id=C6AB315B-85AB-4C64-88F9-3D911774A9E0> 25.7.2007.

RFE/RL "Russia: Critics Fear Draft Bill Will Cover Up Hate Crimes"
<<http://www.rferl.org/featuresarticle/2007/03/1b58f41c-0684-4b76-b4c1-814bbe36c232.html>> 25.7.2007.

RFE/RL "Russia: State Cracks Down On Media Ahead Of Journalists' Congress"
<<http://www.rferl.org/featuresarticle/2007/05/7afa0e19-4bc0-4887-8274-6ca24eb35c53.html>> 25.7.2007.

RFE/RL "Russia: Council of Muftis Chairman Urges Authorities to Curb Racism" 31.7.2007
<<http://www.rferl.org/features/features_Article.aspx?m=07&y=2007&id=354D62E4-03B5-4E21-A8AB-B95B88474156> 27.12.2007.

RFE/RL "Russia: Scepticism Surrounds Reunited orthodox Church"
<<http://www.rferl.org/featuresarticle/2007/8/CBB34750-5A5F-4F89-8058-77D4253B6D67.html>> 10.9.2007.

RFE/RL "Russia: Putin's Faith Rises Questions" <
<http://www.rferl.org/featuresarticle/2007/04/e81848d4-35e9-4ce5-a33e-ed6005888468.html>>
10.9.2007.

RFE/RL "Russian Orthodox Churches Unite"
<http://www.rferl.org/features/features_Article.aspx?m=05&y=2007&id=D6D80EA2-57F8-4A54-A3EF-BF5530762817> 10.9.2007.

RFE/RL "Russia: No Idle Summer Days for Political Youth"
<http://www.rferl.org/features/features_Article.aspx?m=07&y=2007&id=56D4C1EE-843F-4848-8537-12ED286E83AD> 10.9.2007.

RFE/RL "Russia: Beslan Hostage Tragedy Leads To Spat With EU" 6.9.2004
<<http://www.rferl.org/featuresarticle/2004/09/6ea40e08-57e6-4d7c-98d7-65360c989f8d.html>> 6.12.2007.

Sekalaiset

BBC News "Russian train derailed by 'bomb'" 14.7.2007
<<http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/6945261.stm>> 6.12.2007

Chechenya Weekly "Who Bombed the Nevsky Express" 5.12.2007
<http://www.jamestown.org/chechnya_weekly/article.php?articleid=2373624> 6.12.2007

Guardian Unlimited "EU doubts shatter unity" 5.9.2004
<<http://www.google.fi/search?hl=fi&q=dutch+presidency+2004+beslan&meta=>> 6.12.2007

ITAR-TASS "Putin warns of retaliatory steps to US plans in Europe"
<<http://www.itar-tass.com/eng/level2.html?NewsID=11593239&PageNum=0>> 4.6.2007.

Novayagazeta "Trying to get organizers of Nevsky Express explosion, investigators put together anarchists and Islamists" 23.8.2007
<<http://en.novayagazeta.ru/data/2007/64/02.html>> 6.12.2007

St. Petersburg Times "Blunt Putin Speech Sets Sights on U.S"
<http://www.sptimes.ru/index.php?action_id=2&story_id=21596&highlight=blunt%20putin%20speech%20sets> 15.5.2007.

Times Online "Chechen rebels suspected in Russia train bomb" 14.8.2007
<<http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/europe/article2256570.ece>> 6.12.2007

Dokumentit ja viralliset julkaisut

EN

Council of Europe. Committee of Ministers. Declaration of the Committee of Ministers on the fight against international terrorism. 12.9.2001. 4.12.2007
<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=221673&Site=CM&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75> 6.12.2007.

Council of Europe. Current Political Questions. 807th meeting 11 September 2002
<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=302933&Site=CM&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75> 6.12.2007.

Council of Europe. Ministers' Deputies CM Documents CM(2002)152 5 November 2002.
 "Advisory Committee on the Framework Convention for the protection of national minorities". Opinion on the Russian Federation, adopted on 13 September 2002
<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=319837&Site=CM&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75> 6.12.2007.

ETYJ

OSCE "Bishkek International Conference on Enhancing Security and Stability in Central Asia: Strengthening Comprehensive Efforts to Counter Terrorism"
http://www.osce.org/documents/cio/2001/12/677_en.pdf 5.6.2007.

OSCE commemorates September 11 terrorist attacks. Press Release 11.9.2001
<http://www.osce.org/item/6964.html> 4.12.2007.

OSCE. Condolences by the EU on the tragedy in the city of Beslan, Republic of North Ossetia-Alania, Russian Federation 9.9.2004
<http://www.osce.org/search/?displayMode=3&lsi=1&q=beslan> 6.12.2007.

OSCE Decision No. 438 Decision By The Permanent Council On The Acts Of Terrorism In New York City And Washington, D.C. PC.DEC/438 13.9.2001
http://www.osce.org/documents/pc/2001/09/1820_en.pdf 3.11.2007

OSCE. Paris Declaration of the OSCE Parliamentary Assembly and Resolutions Adopted During the Tenth Annual Sessions. Paris, 10 July 2001
http://www.osce.org/documents/pa/2001/07/165_en.pdf 6.12.2007.

OSCE. Press Release. "Russia will have a future only with freedom of media, says OSCE media representative" 17.1.2002 <http://www.osce.org/item/6498.html> 6.12.2007.

OSCE The Representative on Freedom of the Media Freimut Duve. Regular Report to the Permanent Council 12.12.2002 http://www.osce.org/documents/rfm/2002/12/2286_en.pdf 6.12.2007.

OSCE. The Secretary General. Annual Report 2001 on OSCE Activities (1 November 2000 - 31 October 2001) http://www.osce.org/publications/sg/2002/10/14109_278_en.pdf 6.12.2007.

ODHIR Preliminary Findings on the Events in Andijan, Uzbekistan, 13 May 2005. 20.6.2005
http://www.osce.org/documents/odihir/2005/06/15233_en.pdf 4.12.2007.

Permanent Council No 556 EU Statement on Uzbekistan 19 May 2005
http://www.osce.org/documents/pc/2005/05/14811_en.pdf 4.12.2007.

Permanent Council No 560 EU Statement on Uzbekistan 23 June 2005
<http://www.osce.org/documents/pc/2005/06/15440_en.pdf> 4.12.2007.

Statement by the Delegation of the Republic of Uzbekistan at the Meeting of the OSCE Permanent Council 19 May 2005
<http://www.osce.org/documents/pc/2005/05/14814_en.pdf> 4.12.2007.

Statement by the Delegation of the Republic of Uzbekistan at the Meeting of the OSCE Permanent Council 23 June 2005
<http://www.osce.org/documents/pc/2005/06/15442_en.pdf> 4.12.2007.

EU

EU neuvosto. Neuvoston erityisistunto 11795/01 (Presse 318) 12.9.2001
<http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/fi/gena/11795.fi1.html> 3.11.2007.

EU neuvosto. Neuvoston istunto 2372. 12330/01 (Presse 337) 8.-9.10.2001 <
http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/fi/gena/12330.fi1.pdf> 3.11.2007.

EU Bulletin 10-2005. Relations with the countries of eastern Europe, the Caucasus and central Asia (5/10). 1.6.54. Council conclusions on Uzbekistan
<<http://europa.eu/bulletin/en/200510/p106054.htm>> 4.12.2007.

EU-Russia Summit. Joint Statement on the Fight Against Terrorism. Brussels, 11 November 2002
<http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/en/declarations/73175.pdf> 6.12.2007.

Euroopan Unioni "A Secure Europe in a Better World. European Security Strategy"
<<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>> 7.7.2006.

Patten, Chris. Speech at European Parliament Plenary Debate. "Statement on Terrorism" Strasbourg, 23 October 2002
<http://ec.europa.eu/external_relations/news/patten/sp02_516.htm> 6.12.2007.

Patten, Christopher "Declarations as regards the EU-Russia Summit & the situation in Chechnya. Brussels 12.11.2002
<http://ec.europa.eu/external_relations/news/patten/ip02_1655.htm> 6.12.2007.

Solana, Javier. EU High Representative for the Common Foreign and Security Policy for Izvestia "Building a Strong Partnership Against Terrorism" 11.10.2001
<http://www.consilium.europa.eu/cms3_applications/applications/solana/details.asp?cmsid=422&lang=FI&docId=68019&insite=1> 6.12.2007.

Iran

Ali Larijani, Secretary of Supreme National Security Council, Supreme National Security Council of Islamic Republic of Iran, Islamic Republic of Iran. Speech at the 43rd Munich Conference on Security Policy 02/11/2007
<http://www.securityconference.de/konferenzen/rede.php?menu_2007=&menu_konferenzen=&sprache=en&id=195&> 4.11.2007.

Iso-Britannia

Foreign & Commonwealth Office. "Active Diplomacy for a Changing World: The UK's International Priorities"
 <<http://www.fco.gov.uk/servlet/Front?pagename=OpenMarket/Xcelerate/ShowPage&c=Page&cid=1007029393465>> 7.7.2006.

Foreign & Commonwealth Office. Excerpts from Tony Blair's Address to the TUC on Iraq (10/09/02)
 <<http://www.fco.gov.uk/servlet/Front?pagename=OpenMarket/Xcelerate/ShowPage&c=Page&cid=1007029391629&a=KArticle&aid=1031663257391&year=2002&month=2002-09-01>>
 4.12.2007.

Foreign & Commonwealth Office. Iraq Bombings (15/08/07)
 <<http://www.fco.gov.uk/servlet/Front?pagename=OpenMarket/Xcelerate/ShowPage&c=Page&cid=1007029391629&a=KArticle&aid=1186675271685&year=2007&month=2007-08-01>>
 6.12.2007.

NATO

NATO "NATO's Military Concept for Defence Against Terrorism"
 <<http://www.nato.int/ims/docu/terrorism.htm>> 7.7.2006.

NATO Secretary General Lord Robertson. Informal Meeting of Defence Ministers NATO HQ. 26.9.2001
 <<http://www.nato.int/docu/speech/2001/s010926a.htm>> 3.11.2007.

NATO Secretary General Lord Robertson. Informal Meeting of Defence Ministers. Press Conference Opening Statement. 26.9.2001
 <<http://www.nato.int/docu/speech/2001/s010926b.htm>> 3.11.2007.

Saksan liittotasavalta

Address by Joschka Fischer, Minister for Foreign Affairs of the Federal Republic of Germany at the Fifty-sixth Session of the United Nations General Assembly, New York, 12 November 2001 <<http://www.auswaertiges-amt.de/diplo/en/Infoservice/Presse/Rede/Archiv/2001/011112-Fiftysixsession.html>>
 6.12.2007.

Angela Merkel, Federal Chancellor, Federal Republic of Germany; Chairwoman, CDU of Germany, Berlin Speech at the 43rd Munich Conference on Security Policy 02/10/2007 <http://www.securityconference.de/konferenzen/rede.php?menu_2007=&menu_konferenzen=&sprache=en&id=178&> 4.11.2007.

"For a system of global cooperative security" - Address by Joschka Fischer, Minister for Foreign Affairs of the Federal Republic of Germany, at the Fifty-seventh Session of the United Nations General Assembly, New York, 14 September 2002
 <<http://www.auswaertiges-amt.de/diplo/en/Infoservice/Presse/Rede/Archiv/2002/020914-SystemOfGlobalCooperativeSecurity.html>> 4.12.2007.

Policy Statement made by Federal Foreign Minister Fischer in the German Bundestag on 14 November 2002 on the NATO Summit to be held on 21/22 November in Prague
 <<http://www.auswaertiges-amt.de/diplo/en/Infoservice/Presse/Rede/Archiv/2002/021114-PolicyOnNATOSummit.html>> 6.12.2007.

Speech by Federal Foreign Minister Joschka Fischer to the German Bundestag on 11 October 2001 <<http://www.auswaertiges-amt.de/diplo/en/Infoservice/Presse/Rede/Archiv/2001/011011-Speechon111001.html>> 6.12.2007.

Speech by Federal Foreign Minister Fischer at the opening of the OSCE Parliamentary Assembly in Berlin on 6 July 2002 <<http://www.auswaertiges-amt.de/diplo/en/Infoservice/Presse/Rede/Archiv/2002/020706-OSCEParliamentaryAssembly.html>> 6.12.2007.

SCO

Address by Secretary-General Zhang Deguang to participants of international symposium “The New Situation in Central Asia and the Shanghai Cooperation Organisation” 25.9.2005 <<http://www.sectsco.org/html/00540.html>> 4.12.2007.

Bishkek Declaration 16.8.2007 <<http://www.sectsco.org/html/01753.html>> 4.12.2007

Interview by Secretary-General Zhang Deguang to Chinese magazine “Zhonghuayingcai” 25.5.2005 <<http://www.sectsco.org/html/00468.html>> 4.12.2007.

Press conference by Secretary General Zhang Deguang 1.7.2005 <<http://www.sectsco.org/html/00626.html>> 4.12.2007.

Press conference of SCO Secretary-General Bolat Nurgaliev on Bishkek summit 22.8.2007 <<http://www.sectsco.org/html/01686.html>> 5.12.2007.

Secretary-General answers media questions about Central Asia situation 15.6.2005 <<http://www.sectsco.org/html/00593.html>> 4.12.2007.

SCO:n viralliset kotisivut <www.sectsco.org> 21.12.2007

Shanghai Convention on Combating Terrorism, Separatism and Extremism <http://www.sectsco.org/news_detail.asp?id=93&LanguageID=2> 5.6.2007.

Speech by SCO Secretary-General Bolat K.Nurgaliev at Bishkek summit 16.8.2007 <<http://www.sectsco.org/html/01737.html>> 5.12.2007.

Speech by SCO Secretary-General Zhang Deguang at the plenary session of the Council of heads of SCO member states 5.7.2005 <<http://www.sectsco.org/html/00413.html>> 4.12.2007.

YK

UN Security Council Resolution 1373 (2001) S/RES/1373 (2001) 28.9.2001 <<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/557/43/PDF/N0155743.pdf?OpenElement>> 3.11.2007.

UN Security Council Resolution 1377 (2001) S/RES/1377 (2001) 12.11.2001 <<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/633/01/PDF/N0163301.pdf?OpenElement>> 3.11.2007.

UN Security Council. Resolution 1440 (2002) Adopted by the Security Council at its 4632nd meeting, on 24 October 2002

<<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/660/12/PDF/N0266012.pdf?OpenElement>> 6.12.2007.

UN Security Council Resolution 1456 (2003) S/RES/1456 (2003) 20.1.2003

<<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/216/05/PDF/N0321605.pdf?OpenElement>> 4.11.2007.

UN Security Council. Statement by the President of the Security Council. S/PRST/2004/31. 1.9.2004

<<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/475/84/PDF/N0447584.pdf?OpenElement>> 6.12.2007.

USA

“Address to a Joint Session of Congress and the American People 2001”

<<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html>> 25.7.2007.

Address to a Joint Session of Congress and the American People 20.9.2001

<<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html>> 3.11.2007.

Briefing for New York Foreign Media 28.10.2002 <<http://fpc.state.gov/fpc/14754.htm>> 6.12.2007.

Burns, Nicholas R. Under Secretary for Political Affairs. Interview With Radio Free Europe/Radio Liberty 20.8.2007 <<http://www.state.gov/p/us/rm/2007/91675.htm>> 5.12.2007.

Daily Press Briefing 16.5.2005 <<http://www.state.gov/r/pa/prs/dpb/2005/46346.htm>> 4.12.2007.

Daily Press Briefing 18.5.2005 <<http://www.state.gov/r/pa/prs/dpb/2005/46487.htm>> 4.12.2007.

Daily Press Briefing 24.5.2005 <<http://www.state.gov/r/pa/prs/dpb/2005/46722.htm>> 4.12.2007.

Daily Press Briefing 8.6.2005 <<http://www.state.gov/r/pa/prs/dpb/2005/47356.htm>> 4.12.2007.

Daily Press Briefing 14.6.2005 <<http://www.state.gov/r/pa/prs/dpb/2005/47882.htm>> 4.12.2007.

Daily Press Briefing 1.8.2005 <<http://www.state.gov/r/pa/prs/dpb/2005/50435.htm>> 4.12.2007.

Feigenbaum, Evan A. Deputy Assistant Secretary for South and Central Asian Affairs The Shanghai Cooperation Organization and the Future of Central Asia. 6.9.2007

<<http://www.state.gov/p/sca/rls/rm/2007/91858.htm>> 5.12.2007.

Interview of the President in European Print Roundtable 18.11.2002

<<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/11/20021118-6.html>> 24.12.2007.

Joint Statement on New U_S_-Russian Relationship 13.11.2001

<<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/11/20011113-4.html>> 24.12.2007.

National Security Advisor Speaks at Conference 1.2.2002

<<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/02/20020201-6.html>> 24.12.2007.

Political Solution for Chechnya 30.12.2002

<<http://www.state.gov/p/eur/rls/rm/2002/16344.htm>> 6.12.2007.

“President Bush Delivers State of the Union Address”

<<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2006/01/20060131-10.html>> 7.7.2006.

Presidential Address to the Nation 7.10.2001

<<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/10/20011007-8.html>> 3.11.2007.

President Bush Addresses the Nation 19.3.2003

<<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/03/20030319-17.html>> 4.11.2007.

President Bush Meets with Prime Minister Blair 30.1.2003

<<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/01/20030131-23.html>> 4.11.2007.

President Bush: Monday "Moment of Truth" for World on Iraq 16.2.2003

<<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/03/20030316-3.html>> 4.11.2007.

President Bush Outlines Iraqi Threat 7.10.2002

<<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/10/20021007-8.html>> 4.11.2007.

President Bush Participates in Joint Press Availability With Prime Minister Gordon Brown of the United Kingdom 30.7.2007 <<http://www.state.gov/p/eur/rls/rm/89788.htm>> 5.12.2007.

President Bush: "World Can Rise to This Moment" 6.2.2003

<<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/02/20030206-17.html>> 4.11.2007.

President's Radio Address 7.8.2004

<<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2004/08/20040807.html>> 6.12.2007.

President's Radio Address 9.11.2004

<<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2004/09/20040911-3.html>> 6.12.2007.

President's Radio Address 11.8.2007

<<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2007/08/20070811.html>> 5.12.2007.

President Focuses on Economy and War on Terrorism in Kentucky Speech 5.9.2002

<<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/09/20020905-4.html>> 4.12.2007.

President's Remarks at the United Nations General Assembly 12.9.2002

<<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/09/20020912-1.html>> 4.12.2007.

Press Briefing by Scott McClellan 13.5.2005

<<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2005/05/20050513-3.html>> 4.12.2007.

Press Briefing by Scott McClellan 18.5.2005

<<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2005/05/20050518-1.html#d>> 4.12.2007.

Press Briefing by Secretary of State Colin Powell 28.5.2002

<<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/05/20020528-5.html>> 24.12.2007.

Press Gaggle by Scott McCellan 30.8.2004

<<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2004/08/20040831-5.html#5>> 6.12.2007.

Radio Address of the President to the Nation 15.9.2007

<<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010915.html>> 3.11.2007.

Robert Gates, Secretary of Defence, United States of America. Speech at the 43rd Munich Conference on Security Policy 02/11/2007

<http://www.securityconference.de/konferenzen/rede.php?menu_2007=&menu_konferenzen=&sprache=en&id=192&> 4.11.2007.

Roundtable with European Journalists 28.10.2002

<<http://www.state.gov/secretary/former/powell/remarks/2002/14773.htm>> 6.12.2007.

SOTU Excerpts on Defending Peace & Security at Home 28.1.2003

<<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/01/20030128-22.html>> 4.11.2007.

Statement by the President in His Address to the Nation 11.9.2007

<<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010911-16.html>> 3.11.2007.

Statement to the Press following a Meeting with Georgian President Eduard Shevardnadze. 1.3.2002.

<http://www.kremlin.ru/eng/speeches/2002/03/01/0002_type82912type82914type82915_148404.shtml> 3.12.2007.

“The President's State of the Union Address 2002”

<<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/01/20020129-11.html>> 25.7.2007.

U.S. Department of State. Daily Press Briefings 3.9.2004, 7.9.2004, 8.9.2004 & 14.9.2004

<<http://www.state.gov/r/pa/prs/dpb/2004/c12830.htm>> 26.12.2007.

U.S., Russia Continue Joint Efforts to Fight Terrorism 27.6.2002

<<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/06/20020627-3.html>> 24.12.2007.

White House. Press Gaggle by Dana Perino 15.8.2007

<<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2007/08/20070815-1.html>> 6.12.2007

Venäjän federaatio

Address by President Vladimir Putin 4.9.2004

<http://www.kremlin.ru/eng/text/speeches/2004/09/04/1958_type82912_76332.shtml> 6.12.2007.

Alexander Yakovenko, The Official Spokesman of Russia's Ministry of Foreign Affairs, Answers a Question from Iinterfax News Agency about Possible Reaction in Case of Akhmed Zakayev's Release 14.11.1002.

<http://www.mid.ru/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/65dff8de893c835643256c9c00631db4?OpenDocument> 6.12.2007.

Alexander Yakovenko, the Spokesman of Russia's Ministry of Foreign Affairs, Answers a Russian Media Question about UN Response to Terrorist Acts in Russia 3.9.2004

<http://www.mid.ru/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/5ff1433f0037b82fc3256f0400438dc1?OpenDocument> 6.12.2007.

Alexander Yakovenko, the Spokesman of Russia's Ministry of Foreign Affairs, Answers a Media Question Regarding Investigation of "International Connection" of Events in Andijan, Uzbekistan 31.5.2005

<http://www.mid.ru/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/20de3fccb11f5b3ec325700a00313e9f?OpenDocument> 4.12.2007.

An address to the UN Secretary General, and the leaders of the permanent member countries of the UN Security Council and the OSCE 12.9.2002

<http://www.kremlin.ru/eng/text/speeches/2002/09/11/0000_type82912type82913_151644.shtml> 3.12.2007.

Answers to Questions from Journalists After the Conference on the Caspian Region Problems 25.4.2002.

<http://www.kremlin.ru/eng/text/speeches/2002/04/25/0002_type82915_149893.shtml> 6.12.2007.

Article by I.S.Ivanov, Minister of Foreign Affairs of the Russian Federation, for The Washington Quarterly magazine (June 2001) "Novelty and Continuity in Russian Foreign Policy. Russian Diplomacy Comprehending History to Map Out Right Course for Future"

<http://www.ln.mid.ru/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/96372d8de889e4a543256a6f004b7249?OpenDocument> 23.9.2004.

Article by the Russian Foreign Minister Igor Ivanov Published in the Journal "Russia in Global Affairs" No. 1/2003 (January-March) under the title "International Security in the Era of Globalization"

<http://www.mid.ru/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/f8c35f78a6ceef143256cd0005ae902?OpenDocument> 4.11.2007.

Article by Yuri Ushakov, Ambassador of the Russian Federation to the U.S., published in The Washington Post on September 8, 2004

<http://www.mid.ru/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/b123d3935a783b94c3256f09002c5e2c?OpenDocument> 6.12.2007.

Alexander Yakovenko, the Spokesman of Russia's Ministry of Foreign Affairs, Answers a Media Question Regarding US State Department Statement on Washington's Possible Contacts with Representatives of Chechen Terrorists 8.9.2004

<http://www.mid.ru/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/2e23da8b587fbf89c3256f090054aa0b?OpenDocument> 6.12.2007.

Annual Address to the Federal Assembly of the Russian Federation (May 16, 2003)

<http://president.kremlin.ru/eng/speeches/2003/05/16/0000_type70029type82912_44692.shtml> 10.7.2006.

Annual Address to the Federal Assembly of the Russian Federation (May 10, 2006)

<http://president.kremlin.ru/eng/text/speeches/2006/05/10/1823_type70029type82912_105566.shtml> 10.7.2006

Annual Address to the Federal Assembly. 26.4.2007

<http://www.kremlin.ru/eng/speeches/2007/04/26/1209_type70029type82912_125670.shtml> 6.12.2007.

"Antiterror As The Response to Global Threats" Article of Russian MFA Spokesman Alexander Yakovenko, Published in the Newspaper Rossiiskaya Gazeta on July 13, 2005

<http://www.mid.ru/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/e3187fabdbc56af6c325703d0042c4a5?OpenDocument> 4.12.2007.

A Speech and Answers to Questions at a Meeting with the Command of the Siberian Military District 28.8.2002

<http://www.kremlin.ru/eng/text/speeches/2002/08/28/0002_type82913type84779_151168.shtml> 6.12.2007.

Beginning of the Meeting with Leaders of Muslim Organisations 8.11.2007

<http://www.kremlin.ru/eng/text/speeches/2007/11/08/0900_type82912type84779_150778.shtml> 6.12.2007.

Beginning of the Working Meeting with FSB Director Nikolai Patrushev and Prosecutor-General Yuri Chaika 27.8.2007.

Beginning of Working Meeting with Alu Alkhanov 15.2.2007

<http://www.kremlin.ru/eng/text/speeches/2007/02/15/2245_type82913_118478.shtml> 6.12.2007.

Deputy Prime Minister and Minister of Defense, Russian Federation. Speech at the 43rd Munich Conference on Security Policy 02/11/2007

<http://www.securityconference.de/konferenzen/rede.php?menu_2007=&menu_konferenzen=&sprache=en&id=196&> 4.11.2007.

Excerpts from Transcript of Meeting with Members of Russian Youth Organisations 24.7.2007

<http://www.kremlin.ru/eng/text/speeches/2007/07/24/1048_type82917type84779_138687.shtml> 6.12.2007.

Federal Assembly of the Russian Federation Resolution by the State Duma. On the Struggle Against International Terrorism. September 20, 2001

<http://www.mid.ru/Brp_4.nsf/arh/489A88B06710998D43256AD10056F420?OpenDocument> 3.11.2007.

Foreign Policy Concept of Russian Federation 2000

<http://www.in.mid.ru/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/497c78afb1ac61c44325699c00260a58?OpenDocument> 23.3.2004.

In Relation to European Union (EU) Statement Concerning Situation on Russian-Georgian Border 15.8.2002

<http://www.mid.ru/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/cff349c248f7193f43256c160045c2eb?OpenDocument> 3.12.2007.

Interview for the National Public Radio 16.11.2001

<http://www.kremlin.ru/eng/speeches/2001/11/16/2355_type82916_142499.shtml> 6.12.2007.

Interview Granted by President Vladimir Putin to France-3 Television, February 9, 2003

<http://www.mid.ru/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/f961e590373d650743256cc9004223e8?OpenDocument> 4.11.2007.

Interview Granted by Russian Foreign Minister Sergey Lavrov to Vremya Novostei Newspaper on June 6, 2005.

<http://www.mid.ru/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/fa8a01a9b7a51fc1c325701800548c7e?OpenDocument> 4.12.2007.

Interview of Alexander Yakovenko, Official Spokesman of Russia's Ministry of Foreign Affairs, with RIA Novosti a propos an Upcoming Official UN Security Council Session on Anti-Terror Problems at the Foreign-Ministerial Level in New York City 19.1.2003
<http://www.mid.ru/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/2bcaf749a4571cba43256cb3003e3b61?OpenDocument> 4.11.2007.

Interview of the Russian Foreign Minister Igor Ivanov for Russian and Foreign Media upon Arrival in New York to Attend the Special Session of the UN Security Council on Terrorism January 19, 2003
<http://www.mid.ru/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/47a743d1927362cd43256cb40040a182?OpenDocument> 4.11.2007.

Interview of Russian Minister of Foreign Affairs Igor Ivanov with the Newspaper Kommersant, published on March 5, 2003, under the Heading "Democratic Values Should Not Be Imposed by Force"
<http://www.mid.ru/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/30488b5cac86aa6443256ce00057d195?OpenDocument> 4.11.2007.

Interview with Director of News Programmes at Channel One Kirill Kleimenov, Chief Editor of the News Service at NTV Tatyana Mitkova and Political Correspondent at Russia Television Channel Nikolai Svanidze 18.11.2004
<http://www.kremlin.ru/eng/text/speeches/2004/11/18/1705_type82916_79606.shtml> 6.12.2007.

Interview with Russian Foreign Minister Igor Ivanov Granted to the Newspaper Trud-7 Published under the Headline "Igor Ivanov: We Have Come to Think in a More Pragmatic Fashion" on January 23, 2003
<http://www.mid.ru/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/64f99ce5c64089d543256cb700534bc2?OpenDocument> 4.11.2007.

Interview with Russia's Permanent Representative to International Organizations in Geneva Leonid Skotnikov Published by Izvestia on May 14, 2002 under the Title "It's High Time the Chechen Issue Were Closed".
<http://www.mid.ru/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/b761b6ddebb7c46b43256bbb0059f753?OpenDocument> 6.12.2007.

Interview with the Chinese News Agency Xinhua and Chinese Central Television (CCTV) 27.11.2002
<http://www.kremlin.ru/eng/text/speeches/2002/11/27/0004_type82916_152290.shtml> 6.12.2007.

Interview with the German Newspaper Bild 18.9.2001
<http://www.kremlin.ru/eng/text/speeches/2001/09/18/0001_type82916_136376.shtml> 6.12.2007.

Introductory Remarks at a Meeting with Federal Security Service Director Nikolai Patrushev and Interior Minister Boris Gryzlov 25.10.2002
<http://www.kremlin.ru/eng/speeches/2002/10/25/0000_type82912type82913_152324.shtml> 6.12.2007.

Joint Press Conference with NATO Secretary General George Robertson 11.11.2002
 <http://www.kremlin.ru/eng/text/speeches/2002/11/11/0002_type82914type82915_151543.shtml> 6.12.2007.

Joint Press Conference with President of the United States George Bush 2.7.2007
 <http://www.kremlin.ru/eng/text/speeches/2007/07/02/1455_type82914type82915_136737.shtml> 6.12.2007.

Joint statement by President of the Russian Federation Vladimir Putin and Federal Chancellor of the Federal Republic of Germany Gerhard Schroeder 9.9.2004
 <http://www.kremlin.ru/eng/text/speeches/2004/09/09/1142_type82912_76594.shtml> 6.12.2004.

Joint Statement of the Participants in the 11th Meeting of the Council of the Heads of Security and Special Services Bodies of the CIS Member States 2.10.2001
 <http://www.mid.ru/Brp_4.nsf/arh/C5CDA5FFAB47617943256ADB003D396E?OpenDocument> 3.11.2007.

Keynote Speech by Mr. Sergey B.Ivanov, Minister of Defense of the Russian Federation, at the 39th Munich Conference on Security Policy, Munich, February 8, 2003
 <http://www.mid.ru/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/c361362cb0e593a0c3256ec9001d196c?OpenDocument> 4.11.2007.

MID On Russian President Vladimir Putin's Telegram of Condolence to US President George Bush 11.9.2001
 <http://www.in.mid.ru/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/196ef713841ec63b43256ac6002f8ea7?OpenDocument> 13.4.2004.

Ministry of Foreign Affairs. In Relation to European Union (EU) Statement Concerning Situation on Russian-Georgian Border 15.8.2002
 <http://www.mid.ru/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/cff349c248f7193f43256c160045c2eb?OpenDocument> 6.12.2007.

Ministry of Foreign Affairs. Of Denmark's Policy of Double Standards in the Antiterrorist Sphere 6.12.2002
 <http://www.mid.ru/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/ea97347cd22a29af43256c870059913c?OpenDocument> 6.12.2007.

Minister of Foreign Affairs of the Russian Federation Igor Ivanov Answers a Question from Interfax News Agency on Russian-Georgian Relations 3.8.2002
 <http://www.mid.ru/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/10c9d71c698074f843256c0c002f212a?OpenDocument> 3.12.2007.

Ministry of Foreign Affairs of The Russian Federation "On an article by Foreign Minister Sergey V. Lavrov for the Foreign Affairs magazine" 19.7.2007
 <<http://www.cdi.org/russia/johnson/2007-158-38.cfm>> 22.8.2007.

Newspaper article by Russian Foreign Minister Igor Ivanov "What Kind of World Do We Need" published in Kommersant-Daily, November 20, 2002
 <http://www.mid.ru/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/165f914fde7c99de43256c770042250b?OpenDocument> 6.12.2007.

On Ministerial-Level UN Security Council Meeting on Combating International Terrorism 20.1.2003

<http://www.mid.ru/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/c003444d86b1fddc43256cb500459a16?OpenDocument> 4.11.2007.

On September 4, 2002, President Vladimir Putin sent a message to Georgian President Eduard Shevardnadze on current aspects of Russian-Georgian relations. The message was a reply to the Georgian leader's appeals received recently 5.8.2002

<<http://www.kremlin.ru/eng/text/news/2002/09/151629.shtml>> 3.12.2007.

Opening Remarks at a Meeting with Internal Affairs Minister Boris Gryzlov and Federal Security Service Director Nikolai Patrushev 24.10.2002

<http://www.kremlin.ru/eng/speeches/2002/10/24/0000_type82912type82913_152363.shtml> 6.12.2007.

Opening Remarks at a Meeting with Representatives of the Chechen Public 10.11.2002

<http://www.kremlin.ru/eng/text/speeches/2002/11/10/0002_type82912type84779_151794.shtml> 6.12.2007.

President of Russia. Beginning of a Meeting with Uzbekistan President Islam Karimov

28.6.2005 <http://www.kremlin.ru/eng/speeches/2005/06/28/1824_type82914_90517.shtml>

President of the Russian Federation Vladimir Putin's Interview with French TV Channels TF-1 and France-3, RFI Radio Broadcasting Corporation and ORT TV Channel, Moscow, October 23, 2000

<<http://www.ln.mid.ru/bl.nsf/5d5fc0348b8b2d26c3256def0051fa20/5ee42cfb0172bca14325699c003c1080?OpenDocument>> 23.9.2004.

President, Russian Federation. Speech at the 43rd Munich Conference on Security Policy

02/10/2007 <<http://www.securityconference.de/konferenzen/rede.php?sprache=en&id=179>> 4.11.2007.

President Vladimir Putin and the other heads of state of the Shanghai Cooperation

Organisation member countries watched the final phase of the SCO Peace Mission 2007 counterterrorism exercise 17.8.2007

<<http://www.kremlin.ru/eng/text/news/2007/08/141818.shtml>> 5.12.2007.

President Vladimir Putin's Final words at the World Congress of News Agencies, Moscow, September 24, 2004

<http://www.mid.ru/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/f4e8364cacb88d7ac3256f1c004a9943?OpenDocument> 6.12.2007.

Press Statement and Answers to Questions following the 20th Russia-European Union Summit 26.10.2007

<http://www.kremlin.ru/eng/text/speeches/2007/10/26/1918_type82914type82915_149706.shtml> 6.12.2007.

Press Statement and Responses to Media Questions following the Peace Mission 2007 Counterterrorism Exercises and the Shanghai Cooperation Organisation Summit 17.8.2007

<http://www.kremlin.ru/eng/speeches/2007/08/17/2033_type82915_141812.shtml> 5.12.2007.

Remarks by President Vladimir Putin of Russia in the Bundestag of the Federal Republic of Germany Berlin, September 25, 2001

<http://www.mid.ru/Brp_4.nsf/arh/E45266079DB7AA4B43256AD40061AAF1?OpenDocument> 3.11.2007.

Russian MFA Information and Press Department Commentary Regarding a Question from Interfax News Agency Concerning the Problem of the Extradition of Chechen Terrorists' Accomplices 7.9.2002

<http://www.mid.ru/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/db0545481eed615cc3256f080055a2ae?OpenDocument> 6.12.2007.

Russian Minister of Foreign Affairs Igor Ivanov's Interview with American Television Channel CNN, September 12, 2001

<http://www.mid.ru/Brp_4.nsf/arh/31421878AB74BF9843256AC70034D5EC?OpenDocument> 3.11.2007.

Russian Minister of Foreign Affairs Sergey Lavrov Interview with the Newspaper Izvestia, May 17, 2005

<http://www.mid.ru/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/6730c35e15d679b2c3257005002be494?OpenDocument> 4.12.2007.

Russian President Vladimir Putin Interview to German ARD Television Company, September 19, 2001

<http://www.mid.ru/Brp_4.nsf/arh/0C81589342F914BF43256AD20041B18E?OpenDocument> 3.11.2007.

Speech at a Meeting of the Heads of Security and Military Agencies 11.9.2002

<<http://www.kremlin.ru/eng/text/docs/2002/09/151772.shtml>> 3.12.2007.

Speech at the Expanded Session of the Shanghai Cooperation Organisation (SCO) Council of Heads of State 16.8.2007

<http://www.kremlin.ru/eng/speeches/2007/08/16/2144_type82914_141586.shtml> 5.12.2007.

Speech by Foreign Minister of the Russian Federation Igor Ivanov at MGIMO on the Occasion of the Beginning of New Academic Year (September 1, 2000)

<http://www.ln.mid.ru/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/e04eaf087ab6693b4325699c00260af7?OpenDocument> 23.9.2004.

Speech by Russian Minister of Foreign Affairs Sergey Lavrov at SCO Council of Foreign Ministers Meeting, Bishkek, July 9, 2007

<http://www.mid.ru/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/6348382d9c12b077c3257314001b98b8?OpenDocument> 5.12.2007.

Speech by Russian President Vladimir Putin at CIS Heads of Government Council Meeting, President Hotel, Moscow, September 28, 2001

<http://www.mid.ru/Brp_4.nsf/arh/24E834093764837C43256AD90038CC67?OpenDocument> 3.11.2007.

Statement at Operations Headquarters for Freeing the Hostages 4.9.2004

<http://www.kremlin.ru/eng/text/speeches/2004/09/04/0757_type82912type82913type82917_76267.shtml> 6.12.2007.

Statement by Alexander Yakovenko, the Spokesman of Russia's Ministry of Foreign Affairs, Regarding the Events in Andijan. 13.5.2005

<http://www.mid.ru/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/3b089d2a841f8a57c3257001002e8388?OpenDocument> 4.12.2007.

Statement by Ambassador Sergei Lavrov, the Permanent Representative of the Russian Federation to the United Nations, at the Security Council Meeting on September 12, 2001
 <http://www.mid.ru/Brp_4.nsf/arh/EC30935CBF2EE7FF43256AC70040375A?OpenDocument> 3.11.2007.

Statement by Igor S. Ivanov, Minister of Foreign Affairs of the Russian Federation, at the 56th session of the UN General Assembly September 24, 2001
 <http://www.mid.ru/Brp_4.nsf/arh/6AA81279899FBB7443256AD200437230?OpenDocument> 3.11.2007.

Statement by the Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation 4.9.2004
 <http://www.mid.ru/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/66093038bc3f69bcc3256f0700263887?OpenDocument> 6.12.2007.

Statement by President Putin on Iraq at a Kremlin Meeting 20.3.2003
 <http://www.mid.ru/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/a7f832160de6fb8643256cef004aba26?OpenDocument> 4.11.2007.

Statement by President Vladimir Putin of Russia, Moscow, September 24, 2001
 <http://www.mid.ru/Brp_4.nsf/arh/5E2870B37FE461DC43256AD20031B7F8?OpenDocument> 3.11.2007.

Statement by Russian Minister of Foreign Affairs Igor Ivanov at UN Security Council Meeting (New York, February 5, 2003)
 <http://www.mid.ru/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/094c435f3f1723da43256cc500375117?OpenDocument> 4.11.2007.

Statement by Sergey V. Lavrov, Minister of Foreign Affairs of The Russian Federation, at the 59th Session of the U.N. General Assembly (New York, 23 September 2004)
 <http://www.mid.ru/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/7f626fa23ed56415c3256f18007fcf7f?OpenDocument> 6.12.2007.

The Article by Russian Minister of Foreign Affairs Sergey Lavrov "Containing Russia: Back to the Future?" 19.07.2007
 <http://www.mid.ru/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/8f8005f0c5ca3710c325731d0022e227?OpenDocument> 5.12.2007.

Transcript of an Interview with Minister of Foreign Affairs of the Russian Federation Sergey Lavrov on "Vis-a-Vis with the World" Program, Voice of Russia Radio Station, September 9, 2004
 <http://www.mid.ru/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/88a78b17289d94a2c3256f0b00502331?OpenDocument> 6.12.2007.

Transcript of Interview Granted by Russian Minister of Foreign Affairs Igor Ivanov to ORT TV Channel's Vremya Program, September 20, 2001
 <http://www.mid.ru/Brp_4.nsf/arh/D4E71996EC2C1EC743256ACE00627620?OpenDocument> 3.11.2007.

Transcript of Remarks and Replies to Media Questions by Russian Minister of Foreign Affairs Sergey Lavrov Following Talks with Minister of External Affairs of India Natwar Singh, Vladivostok, June 2, 2005
 <http://www.mid.ru/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/b6384df4f752a5f5c3257014005755e9?OpenDocument> 4.12.2007.

Transcript of Russian First Deputy Minister of Foreign Affairs Vyacheslav Trubnikov's Interview with ITAR-TASS News Agency, Moscow, January 23, 2003
 <http://www.mid.ru/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/5cb03c6e737e605d43256cb80040fb0b?OpenDocument> 4.11.2007.

Transcript of Russian Foreign Minister Igor Ivanov's Speech at the Nixon Center, Washington, September 19, 2001
 <http://www.mid.ru/Brp_4.nsf/arh/ED0036FF2C1A197F43256ACE00626007?OpenDocument> 3.11.2007.

Transcript of Russian Minister of Foreign Affairs Igor Ivanov Interview to ORT Television Channel's Vremya Program, September 21, 2001
 <http://www.mid.ru/Brp_4.nsf/arh/E01EE4D4C8CCD50B43256AD20047659C?OpenDocument> 3.11.2007.

Transcript of Russian Minister of Foreign Affairs Igor Ivanov's Remarks and Replies to Questions During Eurasia 2002 Summit, New York, September 17, 2002
 <http://www.mid.ru/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/86cdf76985bfe27d43256c3900520212?OpenDocument> 3.12.2007.

Transcript of Statement by Minister of Foreign Affairs of the Russian Federation Sergey Lavrov to Russian Television Channels (Channel One, RTR, NTV) in Relation to Hostage-Taking in North Ossetia on September 1, 2004
 <http://www.mid.ru/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/21b0bc82c3f06082c3256f0300332f51?OpenDocument> 6.12.2007.

Transcript of the Interview Granted by Minister of Foreign Affairs of the Russian Federation Sergey Lavrov to the Al-Jazeera TV Channel, Moscow, September 10, 2004
 <http://www.mid.ru/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/3f71ca91a588f0d8c3256f0e005665d0?OpenDocument> 6.12.2007.

Venäjän federaation perustuslaki 1993 <<http://www.fipc.ru/fipc/constit/>> 17.9.2004